กมลรส โมฆรัตน์. <u>หญิงหม้าย : การปรับตัวเพื่อพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคง กรณีศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาปัจจัยหรือสาเหตุของการเป็นหญิงหม้าย 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำรงชีวิตของหญิงหม้ายในจังหวัดกาฬสินธุ์ 3) หาแนวทางการปรับตัวเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคงของหญิงหม้ายในพื้นที่ศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย บ้านแก ตำบลอิตื้อ อำเภอยางตลาด บ้านหนองแปน ตำบลหนองแปน อำเภอกมลาไสย บ้านหนองผ้าอ้อม ตำบลหนองแวง อำเภอสมเด็จ จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นตัวแทน สังคมชนบท และ 3 ชุมชน ได้แก่ ชุมชนโพธิ์ไทร ชุมชนโรงงิ้ว และชุมชนทุ่งศรีเมือง ซึ่งตั้งอยู่ในเขตเทศบาลเมืองกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ในเขตสังคมเมือง ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบผสมผสานกับการเลือกแบบสุ่ม (Sampling) ได้กลุ่มผู้รู้ 20 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 60 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 20 คน รวม 100 คน เก็บข้อมูลทั้งด้านเอกสารและภาคสนาม ตั้งแต่ เดือนเมษายน 2553 ถึงเดือนสิงหาคม 2555 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสำรวจ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม นำเสนอผลการศึกษาแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยปรากฏว่าหญิงหม้ายในจังหวัดกาฬสินธุ์ที่เป็นกลุ่มตัวอย่าง มีปัจจัยหรือสาเหตุการเป็นหม้ายจากการหย่าร้างร้อยละ 21.97 จากสามีเสียชีวิต ร้อยละ 78.03 สำหรับสาเหตุการหย่าร้างเกิดจากการไม่มีความรับผิดชอบของคู่สมรส การปรับตัวเข้าหากันไม่ได้ และการนอกใจกันมากที่สุด รองลงมาคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ และปัญหาการทำร้ายร่างกาย สภาพปัจจุบันหญิงหม้ายประสบปัญหามากที่สุดคือ ปัญหาทางเศรษฐกิจ ปัญหาทางด้านจิตใจ ปัญหาการเลี้ยงดูบุตร และปัญหาด้านการใช้แรงงาน วิธีการแก้ปัญหาของหญิงหม้าย คือ ขยันทำมาหากิน หารายได้เสริมเพื่อให้ครอบครัวมีรายได้เพียงพอต่อค่าใช้จ่าย ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดีให้กับลูกและสังคม เพื่อให้เกิดการยอมรับ

การปรับตัวของหญิงหม้ายเพื่อการพัฒนาคุณภาพชีวิตให้มีความมั่นคงในจังหวัดกาฬสินธุ์ พบว่า หญิงหม้ายส่วนใหญ่มีการปรับตัวได้ดี ทั้งในด้านสุขภาพร่างกาย ที่มีการดูแลตัวเองให้ดียิ่งขึ้น เพื่อให้มีสุขภาพแข็งแรง ไม่มีโรคภัยไข้เจ็บ เพื่อจะได้หาเลี้ยงครอบครัวต่อไป การปรับตัวด้านจิตใจ โดยใช้หลักธรรมทางศาสนา มาช่วยในการรักษาเยียวยาความเสียใจจากการสูญเสียสามี การรู้จักรักตนเองให้เป็น ไม่ปล่อยให้ชีวิตอยู่แบบซากชีวิต รู้จักเรียนรู้ที่จะมีชีวิตอยู่ต่อไปเพื่อลูก การปรับตัวด้านเศรษฐกิจ โดยการขยัน ประหยัด อดออม ไม่ฟุ่มเฟือย ขยันทำงานเพื่อหาเลี้ยงครอบครัว แม้หญิงหม้ายมักมีบุตรหลายคน แต่ก็สามารถเลี้ยงดูบุตรได้ บางรายสามารถเลี้ยงดูครอบครัวได้ดี การปรับตัวด้านสังคม หญิงหม้ายรู้จักปรับตัวให้เข้ากับเพื่อนบ้าน ชุมชนได้ดี โดยการให้ความช่วยเหลือชุมชนในสิ่งที่ช่วยได้ การเป็นหญิงหม้ายไม่เป็นอุปสรรคในการอยู่ร่วมกับคนอื่นในสังคม สำหรับหญิงหม้ายที่สามีเสียชีวิต มักได้รับความเห็นใจจากคนในสังคม เมื่อมี

งานกิจกรรมต่างๆ ในชุมชนที่พอจะช่วยให้หญิงหม้ายมีรายได้ขึ้นมาบ้าง สังคมอีสานมักอนุเคราะห์ช่วยเหลือ ถือเป็นการช่วยเหลือซึ่งกันและกันตามลักษณะนิสัยของคนอีสานที่มีความโอบอ้อมอารีเป็นพื้นฐาน การปรับตัวด้านเพศสัมพันธ์ หญิงหม้ายในพื้นที่ศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ปรับตัวโดยการไม่คิดเรื่องที่จะทำให้เกิดความรู้สึกต้องการทางเพศ และพยายามไม่ให้ตัวว่างแต่จะหางานหรือกิจกรรมอื่นทำ การปรับตัวด้านวิถีชีวิต หญิงหม้ายในพื้นที่ศึกษาจังหวัดกาฬสินธุ์ ปรับตัวโดยการมีวิถีชีวิตที่เรียบง่าย ประพฤติปฏิบัติตามขนบธรรมเนียมประเพณีของหมู่บ้าน ชุมชน ที่อาศัยอยู่

โดยสรุปหญิงหม้ายในจังหวัดกาฬสินธุ์สามารถปรับตัวได้ดีเกือบทุกด้าน ยกเว้นด้านเศรษฐกิจ ซึ่งหญิงหม้ายต้องพัฒนาความรู้ความสามารถของตนเองให้มีความสามารถในการประกอบอาชีพอย่างอื่น ที่จะทำให้มีรายได้เพิ่มมากขึ้น แต่หญิงหม้ายก็มีความพอใจในการดำรงชีวิตในสังคมได้อย่างมีความสุข มีคุณภาพชีวิตแบบพอเพียง มีปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิตพอประมาณ หญิงหม้ายส่วนใหญ่ไม่คิดแต่งงานใหม่เนื่องจากมีอายุมาก และยังปฏิบัติตนอยู่ในกรอบประเพณีอันดีงามของชาวอีสาน หญิงหม้ายจึงมีความมั่นคงในการดำรงชีวิตเช่นเดียวกับคนปกติทั่วไป

กรรณิการ์ ประทุมชาติ. <u>กลองยาว : การอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาและองค์ประกอบของศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้าน สภาพปัจจุบันปัญหาของศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้าน และแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาของศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้านจังหวัดร้อยเอ็ด เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามในอำเภอจตุรพักตรพิมาน อำเภอศรีสมเด็จ และอำเภอจังหาร ด้วยวิธีการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจงจำนวน 69 คน ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ จำนวน 15 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 33 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 21 คน วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพแล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า กลองยาวจังหวัดร้อยเอ็ดไม่ปรากฏหลักฐานว่าเกิดขึ้นในสมัยใด แต่กลองยาวมีความสัมพันธ์ต่อวิถีชีวิตของชาวร้อยเอ็ด การจัดตั้งในครั้งแรกเพื่อใช้ในประเพณีพิธีกรรมสร้างความสนุกสนานเพลิดเพลินและเพื่ออนุรักษ์วัฒนธรรมท้องถิ่น การตีกลองเป็นจังหวะที่เรียบง่าย แต่ปัจจุบันการแสดงกลองยาวมีองค์ประกอบหลายอย่าง ได้แก่ กลองยาว รำมะนา ฉาบเล็ก ฉาบใหญ่ ฉิ่ง ฆ้อง พิณไฟฟ้า และเครื่องดนตรีสากล ประกอบด้วยกลองชุด คีย์บอร์ด เบส และกลองใหญ่ มีการฟ้อนรำแบบดั้งเดิม คือ ฟ้อนประกอบขบวนแห่ และการแปรแถวขบวน การจัดวงกลองยาวมีการต่อตัวและแสดงท่วงท่าลีลาประกอบการตีกลอง ลักษณะการบรรเลงจะเริ่มต้นด้วยจังหวะช้าก่อนแล้วผสมผสานกับจังหวะปานกลาง

และจังหวะเร็ว และนำเอาเพลงสมัยใหม่มาประยุกต์เพื่อให้เหมาะสมกับยุคสมัยที่เปลี่ยนไป โอกาสในการแสดง มีการบรรเลงในงานประเพณีต่าง ๆ เช่น บุญคุณลาน บุญข้าวจี่ บุญผะเหวด บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ งานแห่เทียนเข้าพรรษา บุญกฐิน และงานรื่นเริงอื่น ๆ เช่น บุญผ้าป่า งานแต่งงาน งานบวชนาค งานฉลองความสำเร็จ และการประกวดที่หน่วยงานราชการจัดขึ้น ส่วนการแต่งกาย ชายใส่เสื้อหม้อฮ่อม นุ่งผ้าโสร่งลายพื้นบ้าน มีผ้าขาวม้าคาดเอวและโพกศีรษะ การแต่งกายหญิงสวมเสื้อสีฉูดฉาด ผ้าถุงทอลายหมี่ ห่มสไบลายขิด เครื่องประดับมีสร้อยเงินหรือสร้อยมุก ดอกไม้ประดิษฐ์ปักผม

สภาพปัจจุบันปัญหาของศิลปะการแสดงกลองยาว พบว่า มีสาเหตุมาจาก 1) องค์ประกอบทางดนตรี มีการนำเครื่องดนตรีที่ให้จังหวะ และเครื่องดนตรีที่ให้ทำนองซึ่งซื้อมาจากท้องตลาด ไม่มีผู้สืบทอดการทำเครื่องดนตรีพื้นบ้านเพียงแต่มีการซ่อมแซมใช้เมื่อชำรุด 2) จังหวะกลองและเพลงประกอบขาดการอนุรักษ์จังหวะดั้งเดิมของการตีกลองยาว 3) การฟ้อนรำไม่มีรูปแบบที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีการลอกเลียนแบบคณะอื่น 4) การแต่งกาย ใส่เสื้อผ้าสีฉูดฉาดใช้เครื่องประดับไม่เหมาะสมไม่อยู่บนพื้นฐานความเป็นจริงของการแต่งกายชาวอีสาน 5) เครื่องขยายเสียงและเครื่องประดับตกแต่งบางครั้งการต่อวงจรไม่ถูกต้อง การปรับเสียง ความสมดุลของระบบเสียงก็ทำให้เกิดปัญหาขณะทำการแสดง 6) โอกาสในการแสดงและค่านิยม เนื่องจากการเข้ามาของสื่อสมัยใหม่มีความบันเทิงให้เลือกบริโภคหลายรูปแบบ การแสดงแต่ละโอกาสจึงไม่มีรูปแบบที่แน่นอนขึ้นอยู่กับความนิยมของผู้ชม 7) ด้านพิธีกรรมและความเชื่อ ผู้สูงวัยจะยึดถือขนบธรรมเนียมปฏิบัติสืบต่อกันมา ส่วนเด็กสมัยใหม่ไม่เชื่อในสิ่งไม่มีตัวตนที่อยู่เหนือธรรมชาติ 8) ด้านการสืบทอดศิลปะการแสดง ความรู้ความสามารถในการแสดงกลองยาวเกิดจากการฝึกฝน ไม่มีรูปแบบที่แน่นอน คนรุ่นใหม่จึงไม่ให้ความสนใจในการสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านเนื่องจากเห็นว่าไม่ทันสมัย

แนวทางการอนุรักษ์ศิลปะการแสดงกลองยาว พบว่า ควรจัดการเรียนการสอนเป็นหลักสูตรท้องถิ่น จัดทำข้อมูลเพื่อสืบค้นในเว็บไซต์ของสำนักงานวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด รวบรวมข้อมูลจัดทำเป็นรูปเล่มและซีดีส่งไปเผยแพร่ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้มีทักษะในการแสดงกลองยาวต้องถ่ายทอดด้วยความเต็มใจ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นต้องส่งเสริมและสนับสนุนงบประมาณเพื่อเผยแพร่ประชาสัมพันธ์ทางสื่อต่างๆ ควรส่งเสริมให้มีการประกวดกลองยาวเป็นประจำทุกปีและควรมีการยกย่องเชิดชูเกียรติศิลปินพื้นบ้าน

การพัฒนาศิลปะการแสดงกลองยาว พบว่า เครื่องดนตรี ได้แก่ กลองยาว รำมะนา ฉิ่ง ฉาบ มีจำนวนการใช้เพิ่มขึ้น นำพิณไฟฟ้า เครื่องดนตรีสากลเข้ามาประสมวงและใช้เครื่องขยายเสียงเพื่อให้เสียงดังไกลกังวาน จังหวะการบรรเลงมีการบรรเลงกลองยาวประยุกต์และบรรเลงเพลงลูกทุ่งสมัยนิยม ท่วงท่าลีลาการแสดงกลองยาวมีการคุกเข่าหนึ่งข้างสลับไปมา ท่านอนตี ท่าโน้มตัวกระโดดสลับไปมา และมีการต่อตัวโดยใช้สองคน การต่อตัวโดยใช้สามคนเรียกว่าท่าเทพพนม การต่อตัวโดยใช้สิบคนเรียกว่าท่าบัวตูมบัวบาน และการต่อตัวโดยใช้เจ็ดคน การฟ้อนรำมีการแปรแถวขบวนและมีกระบวนท่าฟ้อนต่าง ๆ จำนวน

12 ท่า ได้แก่ ท่าไหว้ครู ท่าบายศรี ท่ากินรีชมดอก ท่าบังสุริยา ท่ากาตากปีก ท่าหงส์เหิร ท่าพิเภกถวายครู ท่าส่ายสะโพก ท่าตำข้าวฝัดข้าว ท่าสอดสร้อยมาลา ท่าผู้เฒ่าปวดเอว และท่าเชิ้งบั้งไฟ การแต่งกาย พัฒนาการแต่งกายของผู้ฟ้อนรำโดยใส่เสื้อสีฉูดฉาด ผ้าถุงเป็นผ้าทอลายหมี่ ห่มสไบลายขิด เครื่องประดับมีเข็มขัดเงิน สร้อยเงินหรือสร้อยมุก และดอกไม้ประดิษฐ์ปักผม

โดยสรุป ผลการวิจัยนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงกลองยาวพื้นบ้าน จังหวัดร้อยเอ็ด เพื่อให้เหมาะสมกับสภาพสังคมและวัฒนธรรมในปัจจุบัน แต่คงอนุรักษ์รูปแบบการแสดงกลองยาวพื้นบ้าน มีการผสมผสานกับศิลปะการแสดงสมัยใหม่เพื่อให้คนรุ่นใหม่สามารถสืบทอดได้และศิลปะการแสดงกลองยาวก็จะคงอยู่กับจังหวัดร้อยเอ็ดต่อไป

เกษชรินทร์ ปัญญาคำ. <u>การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง หนังประโมทัย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 : การวิจัยแบบผสานวิธี</u>. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

ในการพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นจุดสำคัญ คือต้องสอดคล้องกับความเป็นท้องถิ่น ตอบสนองความต้องการของท้องถิ่น ศิลปะการแสดงหนังประโมทัย เป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นที่กำลังจะสูญหายไป คนท้องถิ่นมีความต้องการที่จะให้ถ่ายทอดองค์ความรู้นี้ต่อไปยังลูกหลาน ดังนั้นจึงนำศิลปะการแสดงหนังประโมทัย มาพัฒนาเป็นหลักสูตรท้องถิ่นในลักษณะการปรับเนื้อหาสาระของรายวิชาบางส่วนของหลักสูตรแม่บทเพื่อใช้ในสถานศึกษา

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง หนังประโมทัย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยมีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นที่ทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อหาดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรท้องถิ่นที่ทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่เรียนและได้รับการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องหนังประโมทัย และ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/2 โรงเรียนบ้านโมน (เกาะแก้ววิทยา) สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 22 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง แนวคำถามการสนทนากลุ่มหลักสูตรท้องถิ่น แผนการจัดการเรียนรู้แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิด 4 ตัวเลือก 1 ฉบับ จำนวน 30 ข้อ แบบทดสอบย่อยชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 2 ฉบับๆ ละ 10 ข้อ และแบบสอบถามความพึงพอใจชนิด

มาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ และสถิติทดสอบที (t – test Dependent Samples)

ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. ได้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องหนังประโมทัย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีดัชนีความสอดคล้องเท่ากับ 1.00 คะแนนประเมินความเหมาะสมอยู่ในระดับมาก

2. ได้แผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่นที่มีคะแนนประเมินความเหมาะสม อยู่ในระดับมาก

3. เมื่อนำหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องหนังประโมทัย กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ สำหรับนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ไปใช้กับกลุ่มตัวอย่างโดยผ่านทางแผนการจัดการเรียนรู้ ผลปรากฏดังนี้

3.1 หลักสูตรท้องถิ่นที่ทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพ 85.79/84.10 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

3.2 ดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรท้องถิ่นที่ทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีค่าเท่ากับ 0.74 แสดงว่านักเรียนมีความรู้เพิ่มขึ้นจากก่อนเรียนร้อยละ 74

3.3 นักเรียนที่ได้รับการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องหนังประโมทัย มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

3.4 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียนการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่น อยู่ในระดับมากและต้องการให้มีการสอนอย่างต่อเนื่องในโรงเรียน

โดยสรุป หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องหนังประโมทัยที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเหมาะสมนักเรียนมีความพึงพอใจอยู่ในระดับมาก สามารถนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดี อีกทั้งเป็นการสืบทอดศิลปะการแสดงพื้นบ้านซึ่งเป็นภูมิปัญญาท้องถิ่นจากรุ่นหนึ่งสู่อีกรุ่นหนึ่งได้ด้วย

ขนิษฐา ดำพลงาม. **<u>ผ้าไหม : การพัฒนาเครื่องแต่งกายสตรีเชิงพาณิชย์ จังหวัดมหาสารคาม.</u>**

วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) กระบวนการผลิตเครื่องแต่งกายผ้าไหมสตรีจังหวัดมหาสารคาม 2) สภาพปัจจุบันและปัญหาเครื่องแต่งกายผ้าไหมสตรีจังหวัดมหาสารคามและ 3) แนวทางการพัฒนาเครื่องแต่งกาย ผ้าไหมเชิงพาณิชย์ของจังหวัดมหาสารคามในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอกุดรัง และอำเภอบรบือ จังหวัดมหาสารคาม เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจเบื้องต้น สัมภาษณ์ สังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้จำนวน 17 คน

ผู้ปฏิบัติจำนวน 32 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 15 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตเครื่องแต่งกายผ้าไหมสตรีจังหวัดมหาสารคาม แบ่งเป็น 7 ขั้นตอน คือ การปลูกหม่อน การเลี้ยงไหม การทำเส้นใย การมัดหมี่ การย้อมหมี่ การท่อผ้าไหม และการใช้ผ้าไหม

สภาพปัจจุบันและปัญหาเครื่องแต่งกายผ้าไหมสตรีจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ด้านบุคลากรผู้ชำนาญการทอผ้า ปัจจุบัน มักเป็นผู้สูงอายุ และมีจำนวนน้อย ยังไม่มีการพัฒนาเครื่องมือที่ใช้ในการผลิตผ้าไหม และขาดการประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนได้รับทราบข่าวสาร

แนวทางการพัฒนาเครื่องแต่งกายผ้าไหมเชิงพาณิชย์ของจังหวัดมหาสารคาม ควรมีการจัดอบรมเรื่องการใช้เทคโนโลยีเข้ามาช่วยเรื่องการผลิตสินค้าเพื่อให้ทันความต้องการของลูกค้า และการใช้เทคโนโลยีเพื่อการทำลวดลายของผ้าให้มีความทันสมัยและถูกกับรสนิยมของลูกค้า

โดยสรุป รัฐบาลควรให้การสนับสนุนแก่ชุมชนเพื่อพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหม โดยเฉพาะอย่างยิ่งด้านเทคโนโลยี ทั้งนี้เพื่อช่วยให้ชาวบ้านสามารถรักษาความรู้และทักษะ ทั้งยังเป็นการสร้างเสริมรายได้แก่ชุมชนด้วยเช่นกัน

เขมพันธ์ โคหนองบัว. <u>เห็ดป่า : การอนุรักษ์และฟื้นฟูเชิงนิเวศ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาสภาพทั่วไปของเห็ดป่าที่เกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนภาคอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการอนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดป่าในชุมชนภาคอีสาน และ 3) เพื่อหารูปแบบการอนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดป่าเชิงนิเวศเพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนในภาคอีสาน เครื่องมือที่ใช้ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากผู้รู้ 45 คน ผู้ปฏิบัติ 90 คนและผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 45 คน ในเขตพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดยโสธร และจังหวัดศรีสะเกษ ตั้งแต่ เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2551 ถึง เดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2552 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า ทำการวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธี พรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า เห็ดป่ามีความเกี่ยวข้องกับวิถีชุมชนภาคอีสาน มาตั้งแต่แรกเริ่มการตั้งถิ่นฐาน ความรู้เกี่ยวกับเห็ดป่า เป็นภูมิปัญญาหรือองค์ความรู้เฉพาะถิ่นที่สืบทอดจากบรรพบุรุษตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน เห็ดป่ามีความสำคัญในเชิงนิเวศ โดยเป็นผู้ย่อยสลายซากพืชซากสัตว์ในเชิงเศรษฐกิจ เห็ดป่ามีความสำคัญทั้งในระบบเศรษฐกิจแบบยังชีพหรือเศรษฐกิจแบบพึ่งตนเอง และระบบเศรษฐกิจแบบการค้าหรือการตลาด ปัจจุบันเห็ดป่าเป็นสินค้าพื้นบ้านที่สามารถสร้างรายได้เสริมสร้าง ความเข้มแข็งด้านเศรษฐกิจทั้งในระดับครอบครัวและชุมชน ความสำคัญในเชิงสังคมและวัฒนธรรมพบว่า การบริโภคเห็ดป่าของชาวบ้านอีสาน อยู่บนพื้นฐานวิถีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติในชุมชน คำนึงถึงความปลอดภัย มีการเอื้อเฟื้อแบ่งปัน และเชื่อมโยงความสัมพันธ์ในระบบเครือญาติ

ปัจจุบัน การอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าไม้หรือนิเวศเห็ดป่า ดำเนินการโดยยึดกฎเกณฑ์ตามระบบราชการเป็นหลักในการกำหนดพื้นที่รับผิดชอบของแต่ละชุมชน สภาพปัญหาการอนุรักษ์และฟื้นฟูป่าในปัจจุบันพบว่า เกิดจากหลายเหตุปัจจัย คือ พฤติกรรมที่ไม่เหมาะสมในการแสวงหาปัจจัยดำรงชีพจากป่าของชาวบ้านทั้งในและนอกชุมชน ปัญหาจากโครงการของภาคราชการที่ไม่สอดคล้องกับสภาพพื้นที่และความต้องการของประชาชน ปัญหาการบังคับใช้กฎระเบียบโดยองค์กรชุมชน ปัญหาการขาดความสนใจในการมีส่วนร่วมอย่างจริงจังของชาวบ้าน ปัญหาขาดระบบบริหารจัดการที่ดี และปัญหาการขาดแคลนงบประมาณสนับสนุนจากภาคราชการ

รูปแบบที่เหมาะสมสำหรับการอนุรักษ์และฟื้นฟูเห็ดป่าเชิงนิเวศ เพื่อเสริมสร้างเศรษฐกิจสังคมและวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนภาคอีสาน ควรประกอบด้วยองค์ประกอบดังนี้ คือ การกำหนดพื้นที่เฉพาะในการอนุรักษ์และฟื้นฟู การจัดทำแนวเขตป่าถาวร การปลูกต้นไม้เสริมหรือทดแทนพื้นที่นิเวศเดิมของเห็ดป่า การสร้างแหล่งเรียนรู้นิเวศป่าไม้ และเห็ดป่าในชุมชน การพัฒนาอาชีพเสริมในชุมชน และการจัดงานเทศกาลเห็ดป่า

โดยสรุป การอนุรักษ์และฟื้นฟูเชิงนิเวศ จำเป็นต้องอาศัยมาตรการที่เป็นกฎเกณฑ์ทางราชการหรือกฎหมายบนพื้นฐานความชอบธรรมและยุติธรรม กฎเกณฑ์ทางสังคมของชุมชน ความเชื่อทางศาสนาและอำนาจสิ่งศักดิ์สิทธิ์ โดยความมีส่วนร่วมของชุมชน สมควรที่องค์การบริหารส่วนท้องถิ่นจะให้การสนับสนุนในการดูแลรักษาป่าชุมชนให้มีความอุดมสมบูรณ์เพื่อให้มีเห็ดป่าและผลิตผลอื่นๆ ที่เป็นประโยชน์ด้านอาหารและเศรษฐกิจแก่ชุมชนอย่างยั่งยืน

จามินวัศญ์ พิลาศเอมอร. <u>สัณฐานวิทยาและความหลากหลายทางพันธุกรรมของปลาดุกมูล (Bagrichthys macropterus) ในแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

ปลาดุกมูล (Bagrichthys macropterus) เป็นพันธุ์ปลาประจำถิ่นของแม่น้ำชีและแม่น้ำมูล สัณฐานวิทยาของปลาดุกมูลคล้ายกับปลาชนิดอื่นในสกุล Bagrichthys จนอาจสับสนในการจำแนก การศึกษานี้จึงมีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาสัณฐานวิทยาของปลาดุกมูลในแม่น้ำชีและแม่น้ำมูลเปรียบเทียบกับปลาในสกุล Bagrichthys และศึกษาความหลากหลายทางพันธุกรรมของปลาดุกมูลกับปลาในสกุล Bagrichthys โดยใช้เทคนิคเอนไซม์อิเลคโตรโฟรีซีส ดำเนินการศึกษาระหว่าง พ.ศ. 2551 ถึง พ.ศ. 2552

ผลการศึกษาพบว่า ปลาดุกมูลมีก้านครีบแข็งของครีบหลังสั้นกว่าปลาแขยงหมู (Bagrichthys macracanthus) ปลา Bagrichthys majusculus มีก้านครีบแข็งของครีบหลังยาวกว่าปลาชนิดอื่น ปลาดุกมูลจากแหล่งที่พบต่างกันมีสัดส่วนความยาวของก้านครีบแข็งของครีบหลัง ก้านครีบแข็งของครีบอก และความยาวของฐานครีบไขมันแตกต่างกันอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p<0.05$) สมการความสัมพันธ์ระหว่างน้ำหนักกับความยาวของปลาดุกมูลคือ W = 0.0052 L3.1041 (n = 109, r2= 0.9502) ปลาดุกมูลที่รวบรวมได้จากแหล่งต่างๆ 3 จุดในแม่น้ำชีและแม่น้ำมูลมีความแตกต่างทางพันธุกรรมโดยคิดเป็นร้อยละความแตกต่างของอัลลิลที่พบ (% fixed genetic differences) อยู่ในช่วงร้อยละ 4 ถึง 13 ปลาดุกมูลมีความแตกต่างจากปลา B. majusculus เท่ากับร้อยละ 53 และปลาแขยงหมูมีความแตกต่างจากปลา B. majusculus เท่ากับร้อยละ 22 ซึ่งสนับสนุนการจำแนกปลา B. majusculus เป็นชนิดพันธุ์ใหม่ ยิ่งไปกว่านั้นจำนวนอัลลิลต่อโลคัสในปลาดุกมูลค่อนข้างต่ำ (1.04 อัลลิลต่อโลคัส) บ่งชี้ถึงความหลากหลายทางพันธุกรรมที่ต่ำเมื่อเปรียบเทียบกับปลาชนิดอื่นในการศึกษา ประกอบกับปลาดุกมูลมีจำนวนน้อยและพบได้ยาก ทำให้มีโอกาสสูญพันธุ์ได้ในอนาคต ดังนั้นเพื่ออนุรักษ์ปลาดุกมูลให้มีอยู่ในแม่น้ำชีและแม่น้ำมูลสืบไป การศึกษาเชิงลึกทางด้านโครงสร้างทางพันธุกรรม ชีววิทยา รวมทั้งนิเวศวิทยาของปลาดุกมูลยังคงจำเป็นต้องศึกษาต่อเนื่องต่อไป

จำรูญ อสิพงษ์. <u>ผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้การจัดการแบบมีส่วนร่วมของชุมชนต่อการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิส อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ</u>. วิทยานิพนธ์ ส.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

ปัจจุบันประเทศไทยต้องเสียค่าใช้จ่ายในการดูแลรักษาผู้ป่วย และงบประมาณในการป้องกันและควบคุมโรคติดต่อเป็นจำนวนมาก ทั้งจากปัญหาของโรคติดต่อที่เกิดมานานแล้ว โรคติดต่อที่เกิดขึ้นใหม่ และโดยเฉพาะโรคติดต่อที่เคยเกิดในอดีตแล้วกลับมาเป็นปัญหาด้านสาธารณสุขอีก ดังเช่น โรคเลปโตสไปโรซิส การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาผลของโปรแกรมการประยุกต์ใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบ

มีส่วนร่วม (A-I-C) แนวคิดการบริหารจัดการแบบ POSDC Model และการให้แรงสนับสนุนทางสังคม ในการดำเนินงานป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิสในพื้นที่อำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่าง จำนวน 100 คน โดยได้มาจากการสุ่มแบบกลุ่ม ประกอบด้วย ผู้นำชุมชน อาสาสมัครสาธารณสุขประจำหมู่บ้าน และหัวหน้าครอบครัว ในอำเภอปรางค์กู่ จังหวัดศรีสะเกษ แบ่งเป็นกลุ่มทดลอง 50 คน กลุ่มเปรียบเทียบ 50 คน กลุ่มทดลองได้รับกิจกรรมตามโปรแกรมที่พัฒนาขึ้น โดยการประยุกต์ใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) กับแนวคิดการบริหารจัดการแบบ POSDC Model และแรงสนับสนุนทางสังคม เป็นระยะเวลา 8 สัปดาห์ การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานด้วยสถิติ Dependent t-test และ Independent t-test

ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลอง กลุ่มทดลองมีความรู้เรื่องโรคเลปโตสไปโรซิส มีส่วนร่วมดำเนินการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิสโดยรวม และรายด้าน 5 ด้าน คือ ด้านการรับรู้ปัญหา ด้านการวิเคราะห์ปัญหา ด้านการวางแผน ด้านการดำเนินงาน และด้านติดตามประเมินผล และพฤติกรรมการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิสเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$) และมีความรู้เรื่องโรคเลปโตสไปโรซิส มีส่วนร่วมดำเนินการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิส โดยรวม และรายด้าน 5 ด้าน และพฤติกรรมการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิสเพิ่มขึ้นทุกพฤติกรรมจากก่อนการทดลอง มากกว่ากลุ่มเปรียบเทียบอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < 0.05$)

โดยสรุป การอบรมโดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) และแนวคิดการบริหารจัดการแบบ POSDC Model ร่วมกับการให้แรงสนับสนุนทางสังคม ทำให้ผู้ที่เกี่ยวข้องมีส่วนร่วมในการดำเนินงานและมีพฤติกรรมการป้องกันและเฝ้าระวังโรคเลปโตสไปโรซิส เพิ่มมากขึ้น จึงควรสนับสนุนส่งเสริมให้มีการนำกระบวนการนี้ ไปใช้ในการจัดการป้องกันและเฝ้าระวังโรคติดต่อในชุมชนต่อไป

จินตนา กงเพชร. <u>การพัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยว</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

งานวิจัยนี้มีจุดมุ่งหมายเพื่อ พัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม การศึกษาแบ่งการศึกษาออกเป็น 2 ระยะคือ ระยะที่ 1 ศึกษาและสำรวจสภาพและข้อมูลทั่วไปและการดำเนินงานหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม ระยะที่ 2 พัฒนารูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยใช้การวิจัยแบบวิธีผสม (Mixed Method) โดยเลือกเจาะจง 2 หมู่บ้าน แต่ละหมู่บ้านเลือกเจาะจงประชาชนที่มีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์จำนวน 15 คน เพื่อใช้เป็นกลุ่มตัวอย่าง สถิติที่ใช้ในการทดสอบสมมติฐาน ได้แก่ Paired t-test และ F-test (One-way MANCOVA)

ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. รูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมีองค์ประกอบ 6 ด้าน คือ 1) การสำรวจ (Survey) ศึกษาเอกสาร ลงชุมชน สำรวจสภาพแวดล้อม ทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยว 2) การดำเนินงาน (Operations) วางแผนการดำเนินงาน ประชาสัมพันธ์ให้ประชาชนรับทราบ จัดฝึกอบรม เรื่อง การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม 3) การจัดตั้งองค์กรในชุมชน (Organization) มีการแต่งตั้งคณะกรรมการ รับสมัครสมาชิกกลุ่มโฮมสเตย์ 4) การประชาสัมพันธ์ (Relations) จัดทำคู่มือรูปเล่มแผ่นพับประชาสัมพันธ์ 5) การให้บริการ (Service) การต้อนรับกิจกรรมนำเที่ยว กิจกรรมนำเที่ยวใกล้เคียง 6) การประเมิน (Evaluation) การประเมินภายในกลุ่มโฮมสเตย์ และการขอรับการประเมินจากการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย

2. ประชาชนโดยรวมและจำแนกตามประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ที่เข้าร่วมการอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสูงกว่าก่อนเข้ารับการฝึกอบรม อย่างมีนัยสำคัญที่ระดับ .05

3. ประชาชนที่มีประสบการณ์ในการให้บริการโฮมสเตย์ 1-3 ปี หลังการอบรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม มีพฤติกรรมการปฏิบัติการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมมากกว่าประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ 4-6 ปี ($p<.017$) แต่ประชาชนทั้งกลุ่มมีความรู้และเจตคติต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน ($p>.05$)

โดยสรุป รูปแบบหมู่บ้านโฮมสเตย์เพื่อการบริการการท่องเที่ยวเชิงอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมสามารถเสริมสร้างความรู้ เจตคติ และพฤติกรรมการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมเพื่อของประชาชนที่มีประสบการณ์ในการบริการโฮมสเตย์ ประชาชนเหล่านี้ได้มีจิตสำนึกรับผิดชอบในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมให้เกิดความยั่งยืนต่อไป

จิรพงษ์ เลิศลำหวาน. <u>กลองเส็ง : องค์ประกอบและแนวทางการพัฒนา</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

กลองเส็ง เป็นกลองที่มีอยู่ในภาคอีสานแทบทุกจังหวัด แต่การนำกลองเส็งมาตีจนเป็นเอกลักษณ์ที่โดดเด่นที่สุดคือการตีกลองเส็งของจังหวัดกาฬสินธุ์และจังหวัดสกลนคร การวิจัยในครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบของกลองเส็ง ในบ้านร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ บ้านกุสุมาลย์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนากลองเส็งในบ้านร่องคำ อำเภอร่องคำ จังหวัดกาฬสินธุ์ และ บ้านกุสุมาลย์ อำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร ประชากรกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มบุคคลทั่วไป ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจงการเก็บรวบรวมข้อมูลผู้วิจัย

ได้ศึกษาเอกสารงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและการรวบรวมข้อมูลจากการสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่ม ผู้วิจัยได้นำข้อมูลมานำเสนอด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กลองเส็งมีการเล่นอยู่สองลักษณะคือ การเล่นลายกลองที่มีจังหวะและลีลาลวดลายที่สวยงามเข้มแข็งประกอบการตี และการตีเพื่อแข่งขันประชันความดัง วัสดุที่ใช้ในการทำกลองเส็งประกอบด้วย ไม้ประดู่ใช้ทำตัวกลองที่ผ่านการคัดสรรมาเป็นอย่างดีตามหลักความเชื่อและภูมิปัญญาของช่าง หนังหน้ากลองและหนังก้นกลองต้องเป็นหนังควายที่เคยตกลูกมาแล้วไม่ต่ำกว่าสามครั้ง หนังร้อยหรือหนังริวต้องทำจากหนังควายเช่นกัน การขึ้นหนังหน้ากลองและหนังก้นกลอง รวมถึงการแต่งเสียงกลองต้องใช้เวลาพอสมควร อาศัยช่างทำกลองที่มีความเชี่ยวชาญและมีความประณีตเป็นอย่างสูง ไม้ตีกลองทำจากไม้มะเค็งเพราะว่ามีความแข็งแรง ทนทาน อุปกรณ์ที่ใช้ทำกลองประกอบด้วย เลื่อย มีด ขวาน โยน สิ่วสว่าน นอกจากนี้ กลองเส็งยังใช้ในการประกอบพิธีเหยา เพื่อรักษาผู้ป่วยของชนเผ่าไทโส้ในอำเภอกุสุมาลย์ จังหวัดสกลนคร

แนวทางการพัฒนาด้านการทำตัวกลอง หนังกลอง กระบวนการทำ เครื่องมือที่เกี่ยวข้อง การพัฒนาด้านการตีกลองเส็ง การแสดงลายกลอง เสียงและจังหวะกลอง การแต่งกาย และการพัฒนาด้านการแข่งขันกลองเส็ง การตั้งคณะกรรมการ การประกบคู่ ระเบียบการแข่งขัน การตัดสิน การเตรียมความพร้อม รางวัล และการเก็บรักษา โดยการพัฒนาปรับปรุงรูปแบบให้ดีขึ้นตามโอกาสและความเหมาะสม แต่ยังคงความเป็นเอกลักษณ์ และเน้นการส่งเสริมวัฒนธรรมของท้องถิ่นให้คงอยู่สืบไป

โดยสรุป กลองเส็งเป็นวัฒนธรรมดนตรีที่มีคุณค่าควรแก่การอนุรักษ์สืบทอดพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อสนเทศ เพื่อให้ผู้เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้นำไปปรับปรุงและส่งเสริมให้กลองเส็งอยู่ในสังคมไทยต่อไป

จิรานุวัฒน์ ศรีมาลัย. <u>รูปแบบการเรียนรู้และสืบทอดรำวงในวิถีชุมชนอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

รำวง เดิมเรียกว่า รำโทน เป็นศิลปะการแสดงของไทยที่มีมาตั้งแต่อดีตจวบจนปัจจุบัน ทำนองเพลงและเนื้อเพลงรำวงมีส่วนสะท้อนวิถีชีวิต สังคม และวัฒนธรรมไทย การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมา และบทบาทต่อชุมชนของรำวงในภาคอีสานตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน 2) ศึกษารูปแบบการเรียนรู้และสืบทอดรำวงในวิถีชุมชนอีสาน 3) ศึกษาแนวทางพัฒนารูปแบบการเรียนรู้และสืบทอดรำวงในวิถีชุมชนอีสาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม โดยได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จาก ผู้รู้ 5 คน ผู้ปฏิบัติ 5 คน และ ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 5 คนในเขตพื้นที่จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดอุดรธานี และจังหวัดหนองบัวลำภู ระหว่าง เดือนมิถุนายน 2553 ถึง เดือน

มีนาคม 2554 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การรำวงในภาคอีสาน เกิดขึ้นในช่วงที่ประเทศกำลังต้องการการพัฒนา โดยรัฐบาลจอมพล ป.พิบูลสงคราม ได้สนับสนุนให้มีการยกระดับการละเล่นรำโทน ให้มีมาตรฐานเดียวกัน และชาวบ้านก็ได้ปรับปรุง และประยุกต์รูปแบบการแสดงรำวงให้มีความทันสมัยโดยการนำเอาวัฒนธรรมตะวันตกเข้ามาผสมผสานกับรูปแบบการรำวงแบบไทย ในปี พ.ศ. 2526 รัฐบาลได้มีคำสั่งให้ยกเลิกการรำวงทั่วประเทศ เป็นเหตุให้คณะรำวงต่างๆ ทั้งในภาคอีสานและภาคอื่นๆ ต้องยุบตัวและหยุดการแสดงรำวงลง หลังจากนั้นประมาณปี พ.ศ. 2533 จึงได้เริ่มกลับมารวมตัวกันเล่นรำวงใหม่จนถึงปัจจุบัน บทบาทสำคัญของรำวงที่มีต่อชุมชนภาคอีสานนั้นพบว่ามีบทบาทใน 3 ด้านหลัก ๆ คือ ด้านวัฒนธรรมประเพณี ด้านเศรษฐกิจชุมชน และบทบาทด้านการศึกษา

ด้านรูปแบบการเรียนรู้และสืบทอดรำวงนั้น พบว่า คณะรำวงในภาคอีสาน ใช้วิธีการเรียนรู้และสืบทอดแบบมุขปาฐะ มีการสาธิตให้ผู้เรียนดูเป็นตัวอย่างแล้วทำตาม เรียนรู้ด้วยตัวเอง เรียนรู้แบบกลุ่ม แนวทางในการพัฒนาการสืบทอดรำวงนั้นสามารถทำได้โดยการนำวิธีการเรียนรู้ที่ดีของคณะรำวงแต่ละคณะมาบูรณาการแล้วจัดทำรูปแบบการเรียนรู้รำวงที่เหมาะสมและสอดคล้องกับสภาพสังคมปัจจุบัน โดยมีองค์กรต่างๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและเอกชนต้องให้ความร่วมมือสนับสนุน

โดยสรุป รำวงเป็นศิลปะการแสดงที่มีประโยชน์ต่อชุมชนทั้ง 3 ด้าน คือ ความบันเทิงด้านสุขภาพและด้านเศรษฐกิจ สมควรที่รัฐบาลส่งเสริมให้บรรจุวิชารำวงไว้ในหลักสูตรประถมศึกษาและมัธยมศึกษา ทั้งนี้ เพื่อส่งเสริมความอยู่ดีมีสุขของประชาชน และความมั่นคงของประเทศชาติโดยรวม

จุรีรัตน์ ทวยสม. <u>รอยวัฒนธรรมอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

วิทยานิพนธ์นี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาเทคนิควิธีการในการสร้างงานหัตถกรรมโดยใช้วัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่น และสร้างสรรค์ผลงานจิตรกรรมสื่อผสมเพื่อสื่อความหมายถึงรอยแห่งวัฒนธรรมอีสาน โดยใช้เทคนิคการย้อมสี การถักทอการผูก การสอดประสาน เป็นผลงานทัศนศิลป์จำนวน 5 ชิ้น

ผลจากการสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์พบว่า การนำต้นกกซึ่งเป็นวัสดุจากธรรมชาติในท้องถิ่นมาตัดสอยออกเป็นเส้น ตากแห้ง ย้อมสี และถักทอให้เกิดความงามทางด้านทัศนศิลป์ การสอดผสานกันอย่างหนาแน่นของเส้นกก มีการผูกมัดเป็นปม และการเว้นระยะห่างของเส้นแสดงออกถึงการสะสมความดีงามที่ถูกถ่ายทอดจากรุ่นสู่รุ่น และแสดงถึงความผูกพันของคนในท้องถิ่น ลักษณะของเส้นกกที่เป็นเส้นตรงและเส้นโค้งเปรียบเสมือนวิถีชีวิตของคนในท้องถิ่นที่มีความแตกต่างกัน แต่ทั้งหมดถูกหล่อหลอมรวมกันเป็นสังคมเดียวกัน ส่วนสีโทนน้ำตาลแสดงออกถึงความรักและความอบอุ่นของคนในท้องถิ่น นอกจากนี้ การจัด

องค์ประกอบในผลงานพบว่ารูปทรงและทัศนธาตุที่สื่อแสดงถึง ความดีงามของวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นด้วยวัสดุต้นกกมีความสัมพันธ์กับเนื้อหาที่กำหนด สามารถถ่ายทอดความงามด้านทัศนศิลป์ที่ไม่เพียงเป็นการถ่ายทอดสาระความดีงามของวัฒนธรรมเท่านั้น แต่รอยวัฒนธรรมคือการถ่ายทอดความดีงามจากรุ่นสู่รุ่นซึ่งปัจจุบันกำลังเลือนหายไป

โดยสรุป การสร้างสรรค์ผลงานวิทยานิพนธ์ชุดนี้ ได้ก่อให้เกิดข้อค้นพบใหม่ในผลงานด้านทัศนศิลป์ ประเภทจิตรกรรมสื่อผสม โดยนำวัสดุท้องถิ่น คือต้นกกมาสร้างสรรค์เป็นผลงานด้านศิลปะขั้นสูงที่มีอัตลักษณ์เฉพาะตน สามารถสื่อให้ผู้ชมผลงานเกิดความซาบซึ้งในคุณค่าของศิลปะ และสะท้อนให้เห็นถึงร่องรอยทางวัฒนธรรมที่มีความผูกพัน ความประทับใจในความงามของวิถีชีวิตคนในท้องถิ่นอีสาน ซึ่งถือเป็นสิ่งมีคุณค่าทางจิตใจและประวัติศาสตร์ทางวัฒนธรรมที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะถิ่นได้อีกด้วย

เจริญ มูลมา. <u>การอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาประเพณีการบายศรีสู่ขวัญ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ลักษณะ ความสำคัญ และปัญหาอุปสรรคในการอนุรักษ์และสืบสานประเพณีบายศรีสู่ขวัญในชุมชนอีสาน แนวทางการอนุรักษ์ สืบสานและการพัฒนาประเพณีการบายศรีสู่ขวัญเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในชุมชนอีสาน และศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ สืบสานและการพัฒนาประเพณีการบายศรีสู่ขวัญ เพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนในชุมชนอีสาน พื้นที่ในการวิจัย ได้แก่ บ้านเนินพระเนาว์ ตำบลโพธิ์ชัย อำเภอเมืองหนองคาย จังหวัดหนองคาย บ้านหัน ตำบลกุดเค้า อำเภอมัญจาคีรี จังหวัดขอนแก่น และบ้านโนนใหญ่ ตำบลสระสมิง อำเภอวารินชำราบ จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่าง จำนวนทั้งหมด 69 คน/รูป ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 9 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 30 คน/รูป กลุ่มผู้เกี่ยวข้องทั่วไป จำนวน 30 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ทำการจำแนกข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัย ตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีบายศรีสู่ขวัญในภาคอีสานเกิดจากการยอมรับลัทธิพราหมณ์-ฮินดูของคนอีสานโบราณและผสมผสานพิธีกรรมกับพระพุทธศาสนาอย่างกลมกลืนเมื่อพุทธศาสนามีการเผยแพร่สู่สุวรรณภูมิราวพุทธศักราช 300 การบายศรีสู่ขวัญราชโอรสของขุนบรมหนึ่งในกษัตริย์ที่มีชื่อเสียงของลาวโบราณ เป็นต้นแบบของการบายศรีสู่ขวัญในกาลต่อมาคนอีสานเชื่อว่าขวัญ เป็นสิ่งที่ทำให้เกิดพลังทางใจมีอยู่ในตัวของมนุษย์ สัตว์และสิ่งของสำคัญ ถ้าขวัญอยู่กับตัวจะเป็นมงคลและสุขสบาย การบายศรีสู่ขวัญจึงเป็นการเรียกหรือเชิญขวัญเข้าอยู่ในตัวเพื่อให้มีความเป็นมงคลหรืออยู่เย็นเป็นสุข ปัจจุบันนิยมทำพิธีบายศรี

สู่ขวัญ 2 วิธีคือ จัดเฉพาะพิธีพราหมณ์และจัดผสมผสานโดยทำพิธีทางพุทธศาสนาก่อนแล้วจึงตามด้วยพิธีพราหมณ์ ปัญหาการอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาประเพณีการบายศรีสู่ขวัญของชุมชนอีสานที่สำคัญคือ ชาวอีสานไม่เห็นความสำคัญ มีการประกอบประเพณีน้อยลงทำให้ขาดการจัดการความรู้ ขาดการสืบสานอย่างเป็นระบบ ขาดการพัฒนาทั้งหมอสู่ขวัญ พิธีกรรมคำสวดและการใช้ประโยชน์จากพิธีกรรม รวมทั้งขาดการจัดการที่ดี เป็นระบบและต่อเนื่อง

แนวทางการอนุรักษ์ สืบสานและพัฒนาประเพณีการบายศรีสู่ขวัญเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอีสาน ต้องจัดให้มีการสร้างความเข้าใจ ความตระหนัก และการเห็นคุณค่าของการบายศรีสู่ขวัญแก่เด็ก เยาวชนและประชาชน ปลูกฝังให้เด็ก เยาวชนและประชาชนสืบสานประเพณีบายศรีสู่ขวัญด้วยความเข้าใจและศรัทธา จัดให้มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา ส่งเสริมความภาคภูมิใจในศิลปวัฒนธรรมของคนอีสานพร้อมกับดำเนินการพัฒนาประเพณีการบายศรีสู่ขวัญในองค์รวม โดยพัฒนาทั้งหมอสู่ขวัญ ผู้รับขวัญ เครื่องบายศรี พิธีกรรมและการใช้ประโยชน์จากพิธีกรรม ตลอดจนการจัดการพิธีกรรม แนวทางทั้งหมดต้องดำเนินการอย่างต่อเนื่อง

รูปแบบการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาประเพณีการบายศรีสู่ขวัญเพื่อเสริมสร้างความเข้มแข็งของชุมชนอีสาน ควรมุ่งเน้นไปที่ความเข้มแข็งของชุมชน 4 ประการคือ ชาวบ้านเข้าใจเห็นคุณค่าเชิงวัฒนธรรมของการบายศรีสู่ขวัญ ชาวบ้านมีความเอื้ออาทรและสามัคคี ชาวบ้านมีขวัญกำลังใจและภูมิคุ้มกัน และชุมชนรู้จักใช้ประโยชน์จากประเพณีการบายศรีสู่ขวัญ การอนุรักษ์ดำเนินการได้โดยการสร้างความเข้าใจ สั่งสมองค์ความรู้ เผยแพร่และชี้ประโยชน์ของประเพณีการบายศรีสู่ขวัญสู่ประชาชนทุกกลุ่มการ สืบสานดำเนินการได้โดยการถอดรหัส สร้างความตระหนัก จัดการความรู้ ปฏิบัติจริง เรียนรู้และพัฒนาภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่อง พัฒนาประเพณีในองค์รวมดำเนินการได้โดยการพัฒนาหมอสู่ขวัญ คำสวด เครื่องบายศรี พิธีกรรม ผู้รับขวัญ ผู้ร่วมพิธี รวมทั้งการพัฒนาการเรียนรู้และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาการบายศรีสู่ขวัญเชิงสร้างสรรค์ โดยใช้การจัดการที่ดี ภายใต้เงื่อนไขสำคัญ คือ การมีส่วนร่วมในการพัฒนาและความภาคภูมิใจในความเป็นคนอีสานของชาวอีสาน

โดยสรุป การบายศรีสู่ขวัญเป็นภูมิปัญญาอีสาน ชาวอีสานปรับใช้เพื่อสร้างขวัญและกำลังใจในชีวิตประจำวัน เป็นการผสมผสานอย่างกลมกลืนระหว่างความเชื่อทางศาสนาพุทธและพราหมณ์ ดังนั้นการประยุกต์ใช้เพื่อสร้างความเข้มแข็งให้กับชุมชนอีสาน จึงจำเป็นต้องดำเนินการอย่างเป็นระบบและต่อเนื่อง

ฉลาด จักรพิมพ์. <u>ประเพณีแห่ปราสาทผึ้ง : การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม ภาคอีสานตอนบน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพและมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของภาคอีสานตอนบน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของภาคอีสานตอนบน และ 3) ศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคอีสานตอนบน เก็บข้อมูลสาหรับการวิจัยจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม เก็บข้อมูลภาคสนามในเขตพื้นที่ของ 4 จังหวัดของภาคอีสานตอนบน ได้แก่ อำเภอเมือง จังหวัดสกลนคร อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย อำเภอเมือง จังหวัดหนองคาย และอำเภอเมือง จังหวัดนครพนม โดยการสังเกต การสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่มจากผู้รู้ จำนวน 40 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 120 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 40 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้าวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ได้ตั้งไว้แล้วนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าการจัดงานประเพณีบุญออกพรรษาแห่ปราสาทผึ้งของภาคอีสานตอนบนนั้น มี มานานกว่าหนึ่งร้อยปีแล้ว ซึ่งปรากฏตามหลักฐานในงานนิพนธ์ของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพที่ได้กล่าวถึงประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของชาวบ้านที่อาศัยอยู่บริเวณรอบ ๆ พระธาตุพนม ในคราวเสด็จมณฑลนครราชสีมา มณฑลอุดร และมณฑลร้อยเอ็ดเมื่อปี พ.ศ. 2449 และได้มีภาพถ่ายประเพณีแห่ปราสาทผึ้งที่บันทึกไว้เมื่อ พ.ศ. 2449 ปัจจุบันได้มีการอนุรักษ์ประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเอาไว้อย่างเหนียวแน่น มีการพัฒนาลักษณะและรูปแบบของปราสาทผึ้งให้มีความวิจิตรงดงาม มีการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งอย่างยิ่งใหญ่ซึ่งเป็นประเพณีที่ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมได้เป็นอย่างดี มีปัญหาสำคัญคือการขาดแคลนช่างทำปราสาทผึ้งของท้องถิ่น มีปัญหาด้านงบประมาณที่ไม่เพียงพอ เนื่องจากมีการใช้งบประมาณเพิ่มขึ้นทุกปี มีปัญหาด้านความร่วมมือระหว่างหน่วยงานหลักที่รับผิดชอบและหน่วยงานที่สนับสนุน แต่ถึงอย่างไรก็ตามหน่วยงานที่รับผิดชอบและชุมชนในท้องถิ่นสามารถจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งได้เป็นอย่างดีเพราะแต่ละจังหวัดมีอัตลักษณ์ที่โดดเด่น กอร์ปกับเป็นประเพณีที่สำคัญของชาวอีสานและเอื้อต่อการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมทั้งในแง่ประวัติศาสตร์ กลุ่มชาติพันธุ์ ภาษา วรรณกรรม การละเล่นพื้นบ้าน พิธีกรรมและความเชื่อ ขนบธรรมเนียมประเพณี ศาสนา โบราณสถาน โบราณวัตถุ ภูมิปัญญาท้องถิ่น และสภาพภูมิศาสตร์และสภาพทางธรรมชาติที่งดงาม ซึ่งทั้งส่วนภาครัฐและเอกชนควรที่จะร่วมมือกันอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านในการจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งนี้ต่อไป

สำหรับการอนุรักษ์จะมีด้านการป้องกัน การสงวนรักษา บำรุงและดูแลและการใช้อย่างฉลาดและคุ้มค่าและการพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของการจัดการงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งของภาคอีสานตอนบนจะมีการริเริ่มสร้างสรรค์ การปรับปรุงและการเปลี่ยนแปลงเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจะประสบความสำเร็จได้ก็ต่อเมื่อ 1) ชุมชนตระหนักถึงความสำคัญของการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและให้ความร่วมมือดำเนินการอย่างจริงจังและต่อเนื่อง 2) ชุมชนต้องรักและหวงแหนวัฒนธรรม ภูมิปัญญาพื้นบ้านและสิ่งแวดล้อมในท้องถิ่น 3) มีแผนพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมที่ได้รับการยอมรับและเป็นส่วนหนึ่งของแผนพัฒนาขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นอย่างต่อเนื่อง 4) องค์กรส่วนปกครองส่วนท้องถิ่นและรัฐบาลต้องมีนโยบายส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมและสนับสนุนงบประมาณให้เพียงพอเพื่อพัฒนาการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในท้องถิ่นอย่างยั่งยืน และ 5) ผู้มีส่วนร่วมในการจัดและพัฒนาการท่องเที่ยวมีส่วนร่วมในการจัดงานอย่างแท้จริง ได้รับผลประโยชน์ร่วมกันอย่างทั่วถึงและเป็นธรรม

โดยสรุปการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านประเพณีแห่ปราสาทผึ้งเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของชุมชนในภาคอีสานตอนบน การดำเนินงานต้องเป็นประโยชน์แก่ชุมชน ในด้านการส่งเสริมอาชีพและการสร้างรายได้ให้แก่ประชาชนทั้งในชุมชนและนอกชุมชน การสร้างความตระหนักในการเป็นเจ้าของและรักษาวัฒนธรรมของท้องถิ่น การมีส่วนร่วมด้วยความสมัครใจ ตลอดจนเป็นการสร้างความสามัคคีของคนในชุมชนและการเผยแพร่ขนบธรรมเนียมประเพณีวัฒนธรรมที่ดีงาม ความงดงามของธรรมชาติตลอดจนภูมิปัญญาของท้องถิ่น ภาครัฐและภาคเอกชนสมควรให้ความร่วมมือกันและให้การสนับสนุนอย่างเต็มที่เพื่อให้การจัดงานประเพณีแห่ปราสาทผึ้งซึ่งเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านและเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมของภาคอีสานตอนบนให้คงอยู่คู่กับภาคอีสาน ตลอดจนมีความเจริญก้าวหน้าและยั่งยืนตลอดไป

เฉลียว มงคลเกตุ. <u>การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการเลี้ยงไก่ชนเชิงพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร</u>.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การเลี้ยงไก่ชนเป็นทั้งศาสตร์และศิลป์อย่างหนึ่งที่แสดงออกถึงภูมิปัญญาของคนไทย เมื่อมีการปรับปรุงพัฒนาสายพันธุ์จึงทำให้ได้ไก่ชนหลายประเภท การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิปัญญาในการเลี้ยงไก่ชนและศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการเลี้ยงไก่ชนเชิงพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร กลุ่มเป้าหมาย ได้แก่ ผู้ให้ข้อมูลหลัก จำนวน 39 คน ผู้ให้ข้อมูล ผู้ปฏิบัติ จำนวน 28 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 42 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ทั้งชนิดมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตชนิดมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม ข้อมูลจากการ

รวบรวมภาคสนามนำมาแจกแจงจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการศึกษาและตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า (Triangulation) นำเสนอข้อมูลด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Description)

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาในการเลี้ยงไก่ชนเชิงพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร พบว่า การคัดเลือกพ่อพันธุ์และแม่พันธุ์ถือเป็นสิ่งสำคัญ ไก่ชนที่นิยมนำมาเป็นพ่อพันธุ์ ได้แก่ ไก่เหลืองหางขาว ไก่ประดู่หางดำ ไก่ประดู่เลาหางขาว ไก่เขียวหางดำ และไก่เขียวเลาหางขาว ผู้เลี้ยงไก่ชนเชื่อว่าไก่ที่มีลักษณะดีถูกต้องตามตำรานั้นเป็นไก่เก่ง ฉลาด ไหวพริบและเชิงชนดี ปัจจุบันมีผู้นำไก่จากต่างถิ่นต่างสายพันธุ์เข้ามาในพื้นที่จังหวัดมุกดาหาร ทำให้ผู้เลี้ยงไก่ชนสนใจเรื่องสายเลือดและพันธุกรรมของไก่ชนมากขึ้น การสุขาภิบาลที่ดีช่วยให้ประสบความสำเร็จในการเลี้ยงไก่ชนและเมื่อมีโรคระบาดเกิดขึ้นผู้เลี้ยงไก่ชนติดต่อหารือกับสัตวแพทย์

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการเลี้ยงไก่ชนเชิงพาณิชย์จังหวัดมุกดาหาร พบว่าเมื่อปล่อยให้แม่ไก่เลี้ยงดูลูกไก่ตามธรรมชาติส่งผลให้ลูกไก่ตายได้ง่าย ผู้เลี้ยงไก่ชนจึงแก้ไขโดยแยกลูกไก่มาอนุบาลในคอกฤดูฝนเป็นช่วงที่ลูกไก่เป็นหวัดและมีโรคอื่นแทรก เนื่องจากเชื้อแบคทีเรียและเชื้อไวรัสแพร่กระจายรวดเร็ว การทำวัคซีนจึงถือเป็นสิ่งสำคัญ ลูกไก่ต่างอายุกันมีความต้องการอาหารแตกต่างกันผู้เลี้ยงจึงให้อาหารและน้ำอย่างเพียงพอ การฝึกไก่ให้ออกกำลัง นอกจากจะทำให้ไก่มีสุขภาพร่างกายที่แข็งแรงแล้ว ยังเป็นการส่งเสริมกระตุ้นพัฒนาการทางด้านสติปัญญาของลูกไก่ได้อีกทางหนึ่งด้วย ไก่ชนที่มีเชิงชนดีเชื่อว่าเป็นพันธุกรรมที่ถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษแต่สิ่งสำคัญผู้เลี้ยงไก่ชนต้องพัฒนาสายพันธุ์อย่างต่อเนื่อง ไก่ที่มีรูปงามหรือแข็งแรงบึกบึน สีงามหรือมีสกุล หน้างามหรือเฉลียวฉลาด แข้งงามหรือตีเจ็บ ตีหัก ตีชักและเชิงงามหรือชั้นเชิงเหนือชั้นกว่าไก่อื่นๆ ผู้เลี้ยงไก่ชนถือว่าเป็นไก่งามตามตำราไก่ชนเรียกว่า “อุดมทัศนีย์” นอกจากผู้เลี้ยงไก่จะใช้ยาปฏิชีวนะป้องกันและรักษาไก่ที่เป็นโรคแล้วยังได้นำเอาสมุนไพรมาใช้ในการรักษาไก่ชน ซึ่งมีทั้งแบบเดี่ยวและใช้ร่วมกับสมุนไพรชนิดอื่น

โดยสรุป จากการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการเลี้ยงไก่ชนเชิงพาณิชย์จังหวัดมุกดาหารพบว่าการเลี้ยงไก่ชนจังหวัดมุกดาหาร ประกอบด้วยการเพาะขยายพันธุ์ไก่ชน การคัดเลือกพันธุ์ไก่ชน การดูลักษณะไก่ชน โรคและวิธีการรักษา ภูมิปัญญาดังกล่าวนี้เป็นภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดและสั่งสมมานาน ปัจจุบันความต้องการไก่ชนของผู้บริโภคมีมากยิ่งขึ้น จึงทำให้ผู้เลี้ยงต้องผสมผสานภูมิปัญญาดั้งเดิมกับความรู้สมัยใหม่เพื่อให้สอดคล้องกับความต้องการของบริโภคที่เปลี่ยนแปลงไป

ชญานุตม์ คำหว่าน. <u>การพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1</u>. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) สำรวจความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทยสาระเพิ่มเติมเรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 2) เพื่อพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีคุณภาพระดับเหมาะสมขึ้นไป 3) เพื่อทดลองใช้หลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ให้ได้ประสิทธิภาพตามเกณฑ์ 80/80 4) เพื่อประเมินผลหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โรงเรียนบ้านหนองปล้อง ปีการศึกษา 2554 จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ เอกสารประกอบหลักสูตรโรงเรียน เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน แผนการจัดการเรียนรู้ จำนวน 9 แผน มีคุณภาพระดับดีมาก โดยมีค่าเฉลี่ยเท่ากับ 4.89 แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 30 ข้อ แบบสอบถามความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการเรียนด้วยหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง ชนิดมาตราส่วน 5 ระดับ จำนวน 20 ข้อ และแบบสอบถามความคิดเห็นของครูผู้สอนที่มีต่อเอกสารประกอบหลักสูตรโรงเรียน ชนิดมาตราส่วน 5 ระดับ จำนวน 8 ด้าน 35 ข้อ การวิเคราะห์ข้อมูล ใช้ค่าดัชนีความสอดคล้อง ร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ผลการสำรวจความต้องการจำเป็นในการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีความต้องการอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.86 , S.D. = 0.33)

2. ผลการพัฒนาหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีประสิทธิภาพอยู่ในระดับเหมาะสมมากที่สุด ($\overline{X}$ = 4.90 , S.D. = 0.05)

3. ผลการทดลองใช้หลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีประสิทธิภาพเท่ากับ 84.83 /84.56 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ 80/80 และมีค่าดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.5900 หรือคิดเป็นร้อยละ 59.00

4. ผลการประเมินหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยพิจารณาจากความคิดเห็นของครูผู้สอนด้วยหลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้าน

อีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\overline{X}$ = 4.73, S.D. = 0.39) และความคิดเห็นของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความคิดเห็นอยู่ในระดับเห็นด้วยอย่างยิ่ง ($\overline{X}$ = 4.58, S.D.= 0.51)

โดยสรุป หลักสูตรโรงเรียนบ้านหนองปล้อง กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย สาระเพิ่มเติม เรื่อง นิทานพื้นบ้านอีสาน ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นหลักสูตรที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผล ส่งผลให้นักเรียนเกิดการเรียนรู้ได้เป็นอย่างดี

ชัชวาล แก้วแสน. <u>ยางนา : รูปแบบวิถีพุทธการอนุรักษ์ฟื้นฟูยางนาในป่าวัฒนธรรมอีสาน</u>.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

สภาพเศรษฐกิจและสังคมที่เปลี่ยนไป ทำให้วัฒนธรรมการอนุรักษ์ป่าของชุมชนอ่อนแอ ปัญหาการบุกรุกและถือครองผืนป่าของผู้คนที่เกิดขึ้นในภาคอีสานปัจจุบันกล่าวได้ว่าเป็น “ยุคการอนุรักษ์และฟื้นฟู” การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของยางนาในป่าวัฒนธรรมอีสาน ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของยางนาและศึกษารูปแบบวิถีพุทธ การอนุรักษ์ฟื้นฟูยางนาในป่าวัฒนธรรมอีสาน โดยใช้วิธีวิจัยเชิงคุณภาพทำการสำรวจข้อมูลในพื้นที่ป่าวัฒนธรรม 7 พื้นที่ของจังหวัด ได้แก่ ป่าช้าบ้านปลาอีด จังหวัดยโสธร ป่าทำเลบ้านเกษตรสมบูรณ์ บ้านเทพารักษ์ จังหวัดร้อยเอ็ด ป่าดอนปู่ตาคึมทึบ บ้านอิปาด จังหวัดศรีสะเกษ ป่าดอนปู่ตาดงนาคำใหญ่ จังหวัดอุบลราชธานี ป่าวัดป่าบ้านโนนสมบูรณ์ จังหวัดบุรีรัมย์ ป่าดอนปู่ตาบ้านยาง จังหวัดมหาสารคาม และป่าดอนปู่ตาบ้านหนองแปน จังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง จำนวน 161 คน แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มผู้รู้ เป็นกลุ่มบุคคลที่ให้ข้อมูลเชิงลึก จำนวน 42 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติเกี่ยวกับการอนุรักษ์ฟื้นฟูไม้ยางนา จำนวน 70 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเลือกแบบเจาะจง จำนวน 35 คน การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสำรวจ สังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม สัมภาษณ์เชิงลึก ทั้งแบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง สนทนากลุ่ม ประชุมเชิงปฏิบัติการและประเมินผลการจัดกิจกรรมปลูกป่า ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้าและนำเสนอผลการวิจัยโดยบรรยาย

ผลการวิจัยพบว่า ป่าวัฒนธรรมในภาคอีสานคือป่าที่ถูกกำหนดขึ้นมาพร้อมกับการก่อตั้งหมู่บ้านเพื่อการดำรงชีพของกลุ่มวัฒนธรรมไทยลาว ครั้งสมัยยุคชุมชนบ้านป่า ราวปี พ.ศ. 2256 – 2336 มีการอพยพย้ายถิ่นจากอาณาจักรล้านช้างเวียงจันทร์ เข้ามาบริเวณแอ่งโคราชเป็นกลุ่มชุมชนหนึ่งโดยกำหนดพื้นที่ป่าช้าไว้ประกอบพิธีศพ ป่าดอนปู่ตาเป็นที่สิงสถิตให้ผีปู่ตา และป่าทำเลเลี้ยงสัตว์เก็บไว้หาของป่าอาหารธรรมชาติตามฤดูกาล ไม้ฟืน ไม้สร้างบ้านเรือน ยาสมุนไพรรักษาโรค น้ำมันยางนา ทำขี้โต้ ขี้กะบอง ส่องสว่างยามค่ำคืน ชันยางยาคุภาชนะใส่น้ำ ชันยางยาเรือแข่ง เรือพาย เมื่อต้นปี พ.ศ. 2530 ทรัพยากร

ป่าไม้ในป่าวัฒนธรรมอีสานเริ่มมีปัญหา เป็นต้นว่าจำนวนต้นไม้ลดลงอย่างเห็นได้ชัด สภาพป่าเสื่อมโทรม ผู้คนเสื่อมทรามลงและเกิดการแย่งชิงทรัพยากรเพื่อทำมาค้าขายและทำมาหากิน เพราะการเพิ่มจำนวนของประชากร จึงเป็นยุคสมัยที่ผู้นำชุมชนต้องอนุรักษ์ป่าของตน

แนวทางการจัดการป่ารูปแบบใหม่เพื่อแก้ไขปัญหาและพัฒนาสังคม การอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าวัฒนธรรมในภาคอีสาน คือหลักธรรมมิกสังคม อุ – อา – กะ – สะ ได้แก่ หลักการหาเป็น (อุ) หลักการเก็บรักษาเป็น (อา) หลักการคบคนดีสร้างเครือข่ายคนดี (กะ) หลักการถึงพร้อมด้วยความเป็นอยู่ที่พอดี (สะ) การจัดการป่าจะสำเร็จได้ต้องอาศัยโดยการมีส่วนร่วมของ 3 ภาคส่วน ได้แก่ ภาคผู้นำชุมชน ผู้นำภาครัฐ และผู้นำฝ่ายพระสงฆ์ ตัวแทนเชิงสัญลักษณ์ของการจัดการป่า ได้แก่ พระสงฆ์ ศาลเจ้า ในดอนปู่ตา และกิจกรรมบ่มเพาะจิตสำนึกในการอนุรักษ์ป่าแก่เยาวชน ที่สำคัญสมาชิกของสังคมทุกคนต้องปฏิบัติหน้าที่ของตนให้ถูกต้อง เพื่อการอนุรักษ์ฟื้นฟูป่าวัฒนธรรม โดยอาศัยหลักพุทธธรรมเป็นแนวทางวัฒนธรรมพราหมณ์และผี

โดยสรุป ป่ายางนาหรือป่าวัฒนธรรมอีสานมีความสัมพันธ์อย่างใกล้ชิดกับระบบทรัพยากรธรรมชาติ และระบบสังคม ดังนั้นการอนุรักษ์ฟื้นฟูไม้ยางนาในป่าวัฒนธรรมจึงต้องอาศัยการมีส่วนร่วมของ 3 ภาคส่วน ได้แก่ ภาครัฐ ภาคชุมชน ภาคพระสงฆ์ การพัฒนาคนในแต่ละชุมชนให้มีความรู้ความสามารถในการจัดการป่า เป็นสิ่งจำเป็นสำหรับการอนุรักษ์ ฟื้นฟูต้นยางยาในลักษณะที่ยั่งยืน

ชัชวาลย์ ประทุมสินธุ์. <u>ดนตรีประกอบการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดบุรีรัมย์</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงพื้นบ้าน ในจังหวัดบุรีรัมย์ และ เพื่อศึกษาลักษณะและองค์ประกอบของวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงพื้นบ้าน ในจังหวัดบุรีรัมย์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ และ แบบสังเกต มีการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์และการสังเกต จากผู้รู้ จำนวน 9 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 17 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 20 คน ในเขตพื้นที่ อำเภอปะคำ อำเภอลำปลายมาศ อำเภอพลับพลาชัย และอำเภอบ้านด่าน จังหวัดบุรีรัมย์ ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2553 ถึง เดือนเมษายน 2554 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า

1. ประวัติความเป็นมาของวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงพื้นบ้าน ในจังหวัดบุรีรัมย์มีดังนี้คือ วงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้ง 4 กลุ่มวัฒนธรรม มีประวัติ ความเป็นมาดังต่อไปนี้

1.1 วงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรม ไทย-โคราช เป็นวงปี่พาทย์เครื่องคู่ ที่มีการถ่ายทอดกันมาจากรุ่นสู่รุ่นในวงเครือญาติพี่น้องและคนใกล้ชิดกัน มีนายแบน ดวงนิล บ้านปะคำ เป็นหัวหน้าคณะ

1.2 วงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมไทย – ลาว เป็นวงปี่พาทย์เครื่องห้า มีประวัติความเป็นมายาวนานมากกว่า 50 ปี ชื่อคณะดาวกระจาย มีนายนายตุง ธรรมธุระ เป็นหัวหน้าคณะ

1.3 วงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมไทย – เขมร เป็นวงกันตรึมประกอบเรือมตรด เครื่องดนตรีหลักประกอบด้วย ซอกันตรึมและกลองกันตรึม มีนายประเสริฐ คำสอน เป็นหัวหน้าคณะ

1.4 วงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมไทย –ส่วย เป็นวงดนตรีพื้นบ้านบรรเลงประกอบพิธีกรรมปะกำปืนของชาวไทย – ส่วย มีเครื่องดนตรี 2 อย่าง คือ แคนและโทน มีนายเสาร์ ชะนอบรัมย์ เป็นหัวหน้าคณะ

2. ลักษณะและองค์ประกอบของวงดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดงพื้นบ้าน ในจังหวัดบุรีรัมย์

2.1 วงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรม ไทย-โคราช เป็นวงปี่พาทย์ บทเพลงที่บรรเลงของแบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงไหว้ครู และ เพลงบรรเลงประกอบการแสดง เป็นเพลงในระบบ 7 เสียงเต็ม

2.2 วงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมไทย – ลาว เป็นวงปี่พาทย์ บทเพลงที่บรรเลงของแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ เพลงไหว้ครู เพลงบรรเลงประกอบการแสดง และเพลงสมัยนิยม เป็นเพลงในระบบ 7 เสียงเต็ม

2.3 วงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมไทย – เขมร เป็นวงกันตรึมประกอบเรือมตรัด บทเพลงที่ใช้บรรเลง แบ่งออกเป็น 2 ประเภท คือ เพลงไหว้ครูมี และเพลงประกอบการร้อง เป็นเพลงในระบบ 5 เสียง

2.4 วงดนตรีกลุ่มวัฒนธรรมไทย – ส่วย เป็นวงดนตรีพื้นบ้าน ประกอบด้วยแคน และกลองโทน บทเพลงที่ใช้บรรเลงแบ่งออกเป็น 2 ประเภทคือ เพลงไหว้ครูและเพลงประกอบพิธีกรรม เป็นเพลงในระบบ 7 เสียง และระบบ 5 เสียง

โดยสรุปวงดนตรีประกอบการแสดงพื้นบ้านในจังหวัดบุรีรัมย์ทั้ง 4 กลุ่มวัฒนธรรม แต่ละวงต่างก็มีเอกลักษณ์เป็นของตนเองทั้งด้านบทเพลง ทำนองเพลง และระบบเสียง ทั้ง 4 กลุ่มวัฒนธรรม ยังคงมีการแสดงและการถ่ายทอดความรู้ให้กับผู้ที่สนใจได้ศึกษาอยู่อย่างต่อเนื่อง เป็นศิลปะที่ให้ทั้งความบันเทิงแก่ผู้ชมและสร้างรายได้สำหรับครอบครัวศิลปิน สมควรที่จะนำเข้าดนตรีและศิลปะการแสดงพื้นบ้านเหล่านี้บรรจุไว้ในหลักสูตรของโรงเรียนในท้องถิ่นต่อไป

ชัยนาทร์ มาเพ็ชร, ว่าที่ ร.ต.. <u>การอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาวาทลำไทลาวสองฝั่งโขงเพื่อสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรม</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

วาทลำของกลุ่มชาติพันธุ์ไทลาว เป็นศิลปะการลำที่ได้รับความนิยมแพร่หลายในสองฝั่งแม่น้ำโขง องค์ประกอบของการลำเป็นผลจากความคิดสร้างสรรค์ของคนในท้องถิ่นที่ถือว่าเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมภาษาและมรดกทางภูมิปัญญาที่สืบทอดกันมาจนถึงปัจจุบัน รูปแบบการลำเหล่านี้ได้แพร่กระจายมาสู่ประเทศไทย กลายเป็นต้นแบบของทำนองการลำต่างๆ อีกมากมายตั้งแต่นั้นมา การศึกษาวิจัยวาทลำไทลาวสองฝั่งโขงจะทำให้ทราบแนวทางการอนุรักษ์ สืบสานพัฒนาวาทลำซึ่งเป็นรากเหง้าของวาทลำต่างๆ ได้ การวิจัยครั้งนี้จึงมีความมุ่งหมายเพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาของวาทลำไทลาวสองฝั่งโขง สภาพปัจจุบันและปัญหาของวาทลำไทลาวสองฝั่งโขง ตลอดจนการอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาวาทลำไทลาวสองฝั่งโขง โดยใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามด้วยการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ผู้รู้ ศิลปินนักวิชาการ จำนวน 20 คน หมอลำที่มีชื่อเสียงทั้งฝั่งไทยและฝั่งลาว จำนวน 60 คน กลุ่มทั่วไป จำนวน 20 คน จากเครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าประวัติความเป็นมาของวาทลำไทลาว ซึ่งได้แก่ลำสีพันดอน และลำโสม เป็นการลำโต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง โดยบทกลอนลำจะสอดแทรกความรู้ ขนบประเพณีและวัฒนธรรม มีองค์ประกอบได้แก่ เทคนิคการลำ รูปแบบคำประพันธ์ การใช้ภาษา เนื้อหา เครื่องดนตรี ท่วงทำนอง การแต่งกาย ทางด้านท่าฟ้อนมีเอกลักษณ์เฉพาะคือฝ่ายชายจะนั่งขัดสมาธิ หรือนั่งทับส้นเท้า ฝ่ายหญิงจะนั่งพับเพียบขณะร่ายรำ รูปแบบการแสดงจะเริ่มด้วยการไหว้ครู ยกยอเจ้าภาพ ถามข่าวคู่ลำ ลำเกี้ยว พาราสี กลอนอวยพรเจ้าภาพและผู้ชม และกลอนลา

สภาพปัจจุบันปัญหาพบว่า วาทลำไทลาวสองฝั่งโขงจำเป็นต้องปรับเปลี่ยนกระบวนการแสดงตามความนิยมบ้างแต่ไม่มากนักเพราะยังต้องยึดขนบดั้งเดิมไว้ และขาดผู้สืบทอดเพราะรายได้ของหมอลำไม่เพียงพอต่อการดำรงชีพ อีกทั้งผู้ชมและผู้ว่าจ้างนิยมจ้างหมอลำเรื่องต่อกลอนมากกว่า การอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาวาทลำไทลาวสองฝั่งโขง เพื่อสร้างมูลค่าทางวัฒนธรรม ทำได้โดยการอนุรักษ์ศิลปินวาทลำตลอดจนขนบในการแสดง สืบสานหรือถ่ายทอด โดยผ่านระบบการศึกษา และพัฒนาองค์ประกอบการแสดงให้น่าสนใจมากขึ้น พัฒนาคุณภาพของศิลปินและพัฒนาความร่วมมือขององค์กรที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุปงานวิจัยเรื่องการอนุรักษ์สืบสานและพัฒนาวาทลำไทลาวสองฝั่งโขงเพื่อสร้างคุณค่าทางวัฒนธรรมนั้นได้ใช้การจัดการและทฤษฎีทางวัฒนธรรมเข้ามาอนุรักษ์ สืบสาน และพัฒนาในด้านต่างๆ ได้แก่ การอนุรักษ์ศิลปิน วาทลำ ขนบในการแสดง สืบสานโดยระบบเครือข่ายศิลปิน ระบบการศึกษา การเผยแพร่ สนับสนุนโดยภาครัฐ การแลกเปลี่ยนวัฒนธรรมกับประเทศเพื่อนบ้าน และพัฒนาองค์ประกอบ

คุณภาพของศิลปิน ความร่วมมือจากองค์กรที่เกี่ยวข้อง และพัฒนาภาคเทคโนโลยี ซึ่งการพัฒนาดังกล่าวจะสามารถทำให้วาทลำไทลาวสองฝั่งโขงดำรงคุณค่า และเป็นเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรมของชนชาติลาวสืบไป และยังมีส่วนช่วยเพิ่มมูลค่าทางวัฒนธรรมอีกทางหนึ่ง

ชัยวิคิต แฝงชัยภูมิ. <u>ความงอกงามในวิถีชนบท</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การสร้างสรรค์ผลงานศิลปวิทยานิพนธ์นี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาถึงเนื้อหาสาระที่เกี่ยวเนื่องกับชีวิตและความเจริญงอกงามของชนบท เพื่อศึกษาถึงเทคนิค กรรมวิธีและกระบวนการทางภูมิปัญญาการจักสานเพื่อใช้ในการสร้างสรรค์ และเพื่อสร้างสรรค์ผลงานทัศนศิลป์ สื่อผสมเทคนิคงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวกับการจักสานจากความประทับใจในวิถีชีวิต ภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในชนบททำให้ผู้สร้างสรรค์เกิดแรงบันดาลใจในการสร้างสรรค์ผลงานศิลปกรรม โดยใช้รูปทรงที่สื่อถึงความเจริญงอกงามด้วยเทคนิคงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการจักสานและใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบท โดยเริ่มจากการรวบรวมข้อมูลจากสภาพแวดล้อมของผู้สร้างสรรค์ ข้อมูลด้านเอกสาร และข้อมูลอิทธิพลของผลงานศิลปกรรม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์เพื่อ สรุปแนวความคิดของการสร้างสรรค์ เพื่อถ่ายทอดแนวคิดเกี่ยวกับความเจริญงอกงามของภูมิปัญญาและวัฒนธรรมในวิถีชนบทโดยใช้รูปทรงจากธรรมชาติ ใช้เทคนิคงานหัตถกรรมพื้นบ้านที่เกี่ยวข้องกับการจักสานและใช้วัสดุธรรมชาติที่มีอยู่ในท้องถิ่นชนบท และเพื่อค้นหารูปทรงสัญลักษณ์รวมทั้งเทคนิคและกรรมวิธีในการสร้างสรรค์ จากขั้นตอนการทำภาพร่าง นำไปสู่การสร้างสรรค์เป็นผลงานจริงและการวิเคราะห์ผลงานเพื่อหาแนวทางในการพัฒนา

ผลของการสร้างสรรค์พบว่า วัสดุและกระบวนการที่นำมาจักสานในวิถีชนบทนั้นสามารถนำมาสร้างสรรค์ให้เกิดเป็นผลงานศิลปะที่มีความงามและความหมายทางทัศนศิลป์ได้ กล่าวคือ กระบวนการสานนั้นเริ่มจากจุดเล็กๆ แล้วค่อยๆ สานก่อตัวแผ่ขยายให้เกิดเป็นรูปทรงต่างๆ ที่แสดงให้เห็นถึงวิถีชีวิตที่ค่อยๆ เติบโต วัสดุที่นำมาสร้างสรรค์เป็นผลงานศิลปะนั้น มีความแตกต่างทั้งในความงามและความหมาย กล่าวคือ ไม้ไผ่ ให้ความรู้สึกที่แข็งแรงเปรียบเหมือนเปลือกของเมล็ดพันธุ์ที่คอยปกป้องห่อหุ้มหน่ออ่อน กก ผือ ไหล ให้ความรู้สึกที่อ่อนนุ่มเปรียบเหมือนหน่ออ่อนที่ค่อยๆ เจริญเติบโตออกจากเมล็ด วัสดุและกระบวนการที่นำมาจักสานนั้นสามารถสร้างรูปทรงได้หลากหลายเมื่อนำมาสานรวมกันแล้วทำให้เกิดพื้นผิวและรูปทรงที่แตกต่างจากงานจักสานที่ชาวบ้านทำกันอยู่ ซึ่งสามารถนำมาสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจชุมชนได้

โดยสรุป การสร้างสรรค์งานศิลปะจะมีบทบาทสำคัญยิ่งต่อเศรษฐกิจของชาวบ้าน สมควรที่จะนำรายวิชาด้านศิลปะการสร้างสรรค์เข้าบรรจุไว้ในหลักสูตรของระบบการศึกษา เด็ก ๆ และเยาวชนควรได้รับการสงเสริมให้เข้าไปมีส่วนร่วมในกระบวนการ รัฐบาลควรให้การสนับสนุนด้านการเงินแก่โรงเรียนที่จัดโครงการในลักษณะนี้

ชาญยุทธ หาญคำภา. <u>การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางเลือก : เส้นทางตามรอยผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยบนเทือกเขาภูพาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การพัฒนาศักยภาพการท่องเที่ยวทางเลือก เป็นสิ่งจำเป็นต่อการพัฒนาเศรษฐกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้ให้แก่ท้องถิ่น งานวิจัยนี้ความมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาประวัติศาสตร์ของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยบนเทือกเขาภูพาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาเกี่ยวกับการจัดการแหล่งท่องเที่ยวบนเทือกเขาภูพาน 3) เพื่อศึกษาศักยภาพการจัดการท่องเที่ยวตามรอยกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยบนเทือกเขาภูพาน พื้นที่วิจัยได้แก่ สกลนคร และจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลเลือกแบบเจาะจง จำนวน 168 คน เครื่องมือที่ใช้เก็บรวบรวมข้อมูลประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตแบบ การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม นำข้อมูลที่ได้มาจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ แล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติศาสตร์ของกลุ่มผู้ร่วมพัฒนาชาติไทยบนเทือกเขาภูพาน พบว่า ในขณะที่ประเทศไทยปกครองระบอบเผด็จการทหารในช่วง พ.ศ. 2507 ในสมัยรัฐบาลจอมพลถนอม กิตติขจร ทำการปฏิวัติทำให้ประชาชนถูกกดดันทางการเมืองมีการกดขี่ข่มเหงปราบปรามประชาชนผู้รักประชาธิปไตยอย่างหนัก โดยกล่าวหาว่าเป็นพรรคคอมมิวนิสต์แห่งประเทศไทย ในที่สุดจึงเข้าร่วมต่อสู้กับพรรคคอมมิวนิสต์ต่อสู้เพื่อช่วยเหลือประชาชนผู้เดือดร้อน ต่อมาถูกรัฐบาลปราบปราม เกิดการต่อสู้จนต้องเสียเลือดเนื้อและชีวิตของประชาชน กลุ่มนี้จึงได้ยุติลง

สภาพปัญหาเกี่ยวกับการจัดแหล่งท่องเที่ยวปัจจุบัน พบว่า ขาดผู้ประกอบการนำเที่ยวท้องถิ่น ขาดบุคลากรที่มีความรู้และความเข้าใจในวัฒนธรรมท้องถิ่น ไม่พัฒนาแหล่งท่องเที่ยว ขาดมัคคุเทศก์ท้องถิ่นที่ประจำในแต่ละที่คอยบรรยายให้แก่นักท่องเที่ยว และขาดการโฆษณาประชาสัมพันธ์ และสิ่งอำนวยความสะดวก การจัดการเส้นทางการท่องเที่ยวทางเลือกบนเทือกเขาภูพานที่เหมาะสมควรประกอบไปด้วย 5 ด้าน ดังนี้ 1) ด้านบริการ 2) ด้านกิจกรรมท่องเที่ยว 3) ด้านสภาพแวดล้อม 4) ด้านการจัดการ 5) ด้านการส่งเสริมการตลาด ส่วนการบริการกลุ่มนักท่องเที่ยวทางเลือก แบ่งได้ 4 ระดับ คือ 1) กลุ่มลูกค้าที่มีรายได้สูง 2) กลุ่มลูกค้าที่มีรายได้ปานกลาง 3) กลุ่มลูกค้าที่มีรายได้ไม่มากนัก 4) กลุ่มลูกค้าที่เป็นนักเรียน นักศึกษา ทั้งนี้ควรจัดกิจกรรมที่เหมาะสมกับวัตถุประสงค์ของลูกค้า

โดยสรุป การดำเนินกิจกรรมการท่องเที่ยวในบริเวณเทือกเขาภูพานหากมีการพัฒนาอย่างต่อเนื่องจะส่งผลต่อ ระบบเศรษฐกิจชุมชน เพราะที่ดังกล่าวนอกจากจะเกี่ยวข้องกันเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ สภาพธรรมชาติที่อุดมสมบูรณ์สามารถสร้างบรรยากาศการท่อเที่ยวได้เป็นอย่างดี

ชีวิน เปสตันยี. การอนุรักษ์และพัฒนาหอแจกอีสานโดยชุมชนมีส่วนร่วม. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

หอแจก เป็นคำในภาษาอีสานที่เรียกศาลาการเปรียญ และคำว่าหอแจกยังนับเป็นคำโบราณซึ่งคนอีสานสมัยใหม่ไม่ค่อยจะรู้จัก อย่างไรก็ตาม หอแจกนับเป็นสถานที่สำคัญอย่างยิ่งของวัด เพราะเป็นสถานที่เอนกประสงค์ที่ใช้สำหรับเป็นที่รองรับพระภิกษุ ญาติโยม ในเวลาทำบุญ ใช้เป็นที่ประชุม เป็นที่ฉันภัตตาหารของพระภิกษุและอื่นๆ การวิจัยนี้เป็นงานวิจัยเชิงคุณภาพ มีจุดมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของหอแจกในอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของหอแจกอีสาน และ 3) ศึกษาการอนุรักษ์และพัฒนาของหอแจกในอีสานโดยชุมชนมีส่วนร่วม ทำการศึกษาในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ สกลนคร กาฬสินธุ์ และนครราชสีมา จังหวัดละ 3 วัด ระหว่างเดือนตุลาคม 2551 ถึงเดือนตุลาคม 2553 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และภาคสนามจากการสำรวจ สัมภาษณ์ สังเกต สนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการจากกลุ่มผู้รู้ 27 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 45 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 90 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า และทำการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจับพบว่า การสร้างหอแจกอีสานจะสร้างหลังจากที่สร้างกุฏิที่พักสงฆ์เรียบร้อยแล้ว เพื่อให้พระสงฆ์มีที่พำนัก และสร้างหอแจกเพื่อเป็นที่ใช้สำหรับการปฏิบัติกิจกรรมทางศาสนาและประดิษฐานพระพุทธรูป ในสมัยอดีตชาวบ้านจะเป็นผู้ร่วมแรงร่วมใจสร้างกันเอง ส่วนรูปแบบของหอแจกจะสร้างตามความคิดเห็นและข้อตกลงของส่วนรวม ส่วนสภาพปัจจุบันและปัญหาของหอแจกพบว่า สภาพหอแจกที่มีปรากฏในปัจจุบันเป็นหอแจกที่สร้างจากโครงไม้ที่มีอายุไม่ต่ำกว่า 50 ปี และมีการปรับปรุงต่อเติมเป็นบางส่วนเพื่อให้คงทนถาวรและเหมาะสมกับการใช้งาน และไม่พบปัญหาที่เกิดขึ้นกับหอแจกทั้งด้านกายภาพและการใช้งาน

การอนุรักษ์และพัฒนาหอแจกพบว่า มีแนวทางอนุรักษ์และพัฒนา 3 แนวทาง คือ 1) การปรับปรุงซ่อมแซมส่วนที่ชำรุด สึกหรอ ที่เกิดขึ้นเพียงเล็กน้อยโดยหอแจกยังมีโครงสร้างและรูปทรงเดิมทุกอย่าง 2) การโยกย้ายตำแหน่งหรือเคลื่อนย้ายหอแจกจากตำแหน่งที่ตั้งเดิมไปสู่ที่ตั้งใหม่ และยกพื้นสูงขึ้นโดยการเปลี่ยนเสาเป็นเสาปูนซีเมนต์แทนเสาไม้ และ 3) การคงสภาพโครงสร้างเดิมไว้ทุกอย่างแต่มีการดัดแปลงเพิ่มเติมบางส่วน เช่น ต่อเติมระเบียง ทำฝาผนังทึบแทนฝาผนังโปร่ง หรือเพิ่มลวดลายทางศิลปะอื่นๆ เพื่อให้มีพื้นที่ขยายกว้างขึ้น และมีความสวยงามคงทนขึ้น

โดยสรุป การอนุรักษ์และพัฒนาหอแจกโดยขอความร่วมมือของชาวบ้านและชุมชนนั้น เป็น

จิตสำนึกร่วมที่ดีและถูกต้อง ตามที่ควรอย่างยิ่งเพราะหอแจกเป็นที่รวมจิตใจ รวมกิจกรรมทางศาสนาของชาวบ้านเกือบทุกกิจกรรม สภาพที่คงทนถาวรของหอแจกย่อมหมายถึง ความรัก ความสามัคคีของชาวบ้าน ความสัมพันธ์อันดีระหว่างชาวบ้านกับวัดและบ่งบอกถึงความรักความหวงแหนศิลปวัฒนธรรมของชุมชนด้วย

ชุติมา จันทรมณี. <u>การเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท กรณีศึกษา : บ้านด้ามพร้า ตำบลขามใหญ่ อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี</u>.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์ เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงของพื้นที่ที่เกิดขึ้นจากนโยบายการพัฒนาให้กลายเป็นเมืองของภาครัฐในบ้านด้ามพร้า ตลอดจนสถานการณ์ปัญหาเด็ก เยาวชนและครอบครัวภายใต้บริบทการเปลี่ยนแปลงให้กลายเป็นเมืองและหาแนวทางการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน งานวิจัยชิ้นนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพและการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม มีการศึกษาเอกสารที่เกี่ยวข้องและเก็บข้อมูลจากภาคสนามโดยวิธีการสัมภาษณ์เจาะลึก สนทนากลุ่ม สังเกตแบบมีส่วนร่วม จัดเวที จัดค่าย จัดทำแผนที่ชุมชน การบันทึกเทป จดบันทึก ถ่ายภาพ และใช้การนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาวิจัยพบว่ากระแสการพัฒนาพื้นที่ชานเมืองให้กลายเป็นเมืองเป็นสาเหตุสำคัญ ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงภายพื้นที่ ในปี 2515 บ้านด้ามพร้ามีสภาพเป็นพื้นที่ชนบท ต่อมาในปี 2542 ได้รับการพัฒนาทางด้านคมนาคม สาธารณูปโภคและการสื่อสารที่ทันสมัยทำให้ที่ดินถูกเปลี่ยนสภาพจากการพื้นที่ทางการเกษตรมาเป็นแหล่งที่อยู่อาศัย มีหมู่บ้านจัดสรรเกิดขึ้น เกิดการเคลื่อนย้ายประชากรจากที่อื่นเข้ามาพื้นที่ สิ่งเหล่านี้ทำให้วัฒนธรรม ประเพณี ภูมิปัญญาและความเชื่อหลายอย่างของชุมชนสูญหายไป ซึ่งจากการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวทำให้บ้านด้ามพร้ามีสภาพสังคมแบบต่างคนต่างอยู่ แข่งขัน ไม่ไว้วางใจกัน วัตถุนิยม บริโภคนิยม พ่อแม่มีเวลาอบรมและดูแลลูกน้อยลง ทำให้เกิดปัญหาเด็กและเยาวชน ได้แก่ การติดโทรทัศน์ การติดมือถือ การติดเกมส์ การมีเพศสัมพันธ์ในวัยเรียน การพนัน ดื่มสุราและสูบบุหรี่ ขาดความอบอุ่น เครียดและติดยาเสพติด

อย่างไรก็ตาม พบว่าบ้านด้ามพร้ายังมีทุนทางสังคมที่สามารถนำมาใช้แก้ไขปัญหาและพัฒนาเด็กและเยาวชนในบ้านด้ามพร้า ทุนทางสังคมดังกล่าวมีด้วยกัน 2 ระดับ ได้แก่ 1) ระดับปัจเจก คือ เด็กและเยาวชนที่มีศักยภาพด้านต่างๆ เช่น ด้านดนตรี กีฬา ศิลปะ การแสดง การพูด และมีความสามารถด้านช่างและคอมพิวเตอร์ เป็นต้น 2) ระดับชุมชน พบว่าบ้านด้ามพร้ามีภูมิปัญญาที่มีฝีมือในการทำพานบายศรีสู่ขวัญ มีการทำสิ่งประดิษฐ์ของกลุ่มสตรี มีคนที่มีความสามารถด้านการฟ้อนรำ ด้านอินเตอร์เนตและคอมพิวเตอร์ มีศูนย์บริการแบบมีส่วนร่วมที่มีเครื่องดนตรีและมีวัฒนธรรมการไหว้ปู่ตาที่เป็นศูนย์รวมจิตใจของชุมชน เป็นต้น

ดังนั้น ผู้วิจัยและชุมชนจึงได้ร่วมกันนำเอาทุนทางสังคมดังกล่าวมาใช้ในการจัดกิจกรรมเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนทำให้ได้แนวทางในการเสริมสร้างศักยภาพเด็กและเยาวชนในพื้นที่กึ่งเมืองกึ่งชนบท ดังนี้ 1) การใช้สื่อกระตุ้นความคิดโดยการดูหนังสั้น คลิปวีดีโอและภาพยนตร์เพื่อสร้างการเรียนรู้ 2) การสนับสนุนการเรียนรู้ตามศักยภาพของบุคคล 3) การใช้วัฒนธรรมประเพณีและภูมิปัญญาท้องถิ่นเพื่อสร้างการเรียนรู้ 4) การใช้แหล่งเรียนรู้ในชุมชนมาสร้างการเรียนรู้ 5) การใช้กระบวนการค่ายสร้างสรรค์เพื่อสร้างการเรียนรู้เกี่ยวกับตัวเองและผู้อื่น ซึ่งจากการดำเนินงานดังกล่าวทำให้มีการเปลี่ยนแปลงด้วยกัน 3 ระดับ คือ ระดับปัจเจกพบว่าเด็กและเยาวชนสามารถเล่นกีฬา เล่นดนตรีและฟ้อนรำได้เก่งขึ้น สามารถทำสิ่งประดิษฐ์ได้ด้วยตนเอง มีความเห็นอกเห็นใจคนอื่นมากขึ้น ในระดับกลุ่ม พบว่าเด็กและเยาวชนมีการรวมตัวกันเพื่อทำกิจกรรมตามความสนใจของตนเอง ได้แก่ กลุ่มดนตรี กลุ่มกีฬา กลุ่มฟ้อนรำ ซึ่งแต่ละคนสามารถเป็นสมาชิกของทุกกลุ่มได้ตามความสมัครใจ ในระดับชุมชน พบว่าชุมชนเกิดการตื่นตัวในการเข้ามามีส่วนร่วมในงานวิจัย อาทิเช่น มาเป็นทีมวิจัย ให้การสนับสนุนยานพาหนะรับ ส่งเด็กและเยาวชนเวลาไปทำกิจกรรมนอกสถานที่ การเข้าร่วมกิจกรรมที่เด็กจัดขึ้นและการเชิญเด็กและเยาวชนเข้าร่วมกิจกรรมด้วย เป็นต้น จากการเปลี่ยนแปลงที่เกิดขึ้นทำให้สภาพปัญหาที่พบในเด็กและเยาวชนลดลง เพราะมีการพัฒนาศักยภาพของกลุ่มเด็กและเยาวชนผ่านกิจกรรมเชิงสร้างสรรค์อย่างมีส่วนร่วมที่มีครอบครัวและชุมชนให้การสนับสนุน

เชิดศักดิ์ ฉายถวิล. <u>การแพทย์ทางเลือก : รูปแบบการสืบสานและพัฒนา ดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วดของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมร ในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การศึกษาวิจัยในครั้งนี้จึงมีความมุ่งหมายที่สำคัญเพื่อ ศึกษาประวัติความเป็นมาของพิธีเรือมมะม็วด และดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วด ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วด และศึกษารูปแบบการสืบสานและการพัฒนาดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วด ของกลุ่มชาติพันธ์ไทยเขมรในพื้นที่ 3 จังหวัด คือ จังหวัดศรีสะเกษ จังหวัดสุรินทร์ และจังหวัดบุรีรัมย์ การวิจัยครั้งนี้มีกลุ่มผู้ให้ข้อมูลแบบเจาะจง (Purposive Sampling) แบ่งเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ 12 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 30 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 50 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสังเกตไม่มีส่วนร่วม และแบบบันทึกการสนทนา วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า (Triangulation) และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับพิธีเรือมมะม็วดและดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วด ของทั้งสามพื้นที่มีความเกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องผีบรรพบุรุษที่เรียกว่า ของรักษา หรือ ครูกำเนิด แต่ไม่สามารถที่

ระบุได้ว่ามีการเริ่มต้นใช้พิธีเรือมมะม็วดเมื่อใด การใช้องค์ความรู้และประวัติเกี่ยวกับวัฒนธรรมดนตรีในพิธีเรือมมะม็วดของแต่ละพื้นที่ มีความเกี่ยวข้องกับการสืบทอดจากบรรพบุรุษในตระกูล และเกิดจากความสนใจส่วนตัวของนักดนตรีที่ชอบในศิลปะด้านดนตรี การเรียนรู้ส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดจากครูเก่าประจำหมู่บ้านและมีการฝึกฝนเองจากกระบวนการที่เรียกว่า ครูพักลักจำ ดนตรีเรือมมะม็วดและพิธีเรือมมะม็วดจึงมีความเกี่ยวข้องกันอย่างขาดไม่ได้ ทั้งในด้านการปฏิบัติ และประวัติความเป็นมาที่เกี่ยวข้องกับความเชื่อเรื่องของรักษาหรือครูกำเนิด ที่เป็นผู้บันดาลให้เกิดอาการป่วย เนื่องจากเสียงดนตรีที่บรรเลงในพิธีเรือมมะม็วด เปรียบเสมือนม้าทรงหรือเครื่องมือสื่อสารระหว่างแม่ครูกับของรักษาหรือครูกำเนิดของแต่ละคน จนมีคำกล่าวว่า ลูกหลานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรทุกคนจะมีของรักษาหรือครูกำเนิดประจำตัวมาตั้งแต่เกิด

2. สภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วดพบว่า ปัจจุบันพิธีเรือมมะม็วดยังมีความสำคัญต่อวิถีการบำบัดรักษาโรคตามคติความเชื่อของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยเขมรและเสียงดนตรีถือเป็นองค์ประกอบสำคัญเพื่อเป็นสื่อเชื่อมโยงระหว่างแม่ครู ผู้ป่วย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ ที่เรียกว่าของรักษาหรือครูกำเนิด เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบพิธีเรือมมะม็วดสามารถแบ่งได้เป็นสองกลุ่มคือ กลุ่มบรรเลงทำนอง (Melody) และ กลุ่มควบคุมจังหวะ (Rhythm) บทเพลงที่ใช้บรรเลงในพิธีเรือมมะม็วดแบ่งได้เป็นสามลักษณะคือ เพลงไหว้ครู เพลงอัญเชิญครูและเพลงประกอบการร่ายรำ ในส่วนปัญหาเกี่ยวกับดนตรีพบว่า นักดนตรีส่วนใหญ่มีอายุมากแต่ยังขาดผู้สืบทอดที่เข้าใจต่อขนบธรรมเนียมการปฏิบัติอย่างถูกต้อง

3. รูปแบบการสืบสานและการพัฒนาดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วด พบว่า รูปแบบการสืบสานไม่ได้ยึดติดกับระบบความเชื่อเกี่ยวกับครูกำเนิดหรือของรักษา นักดนตรีส่วนใหญ่ต้องอาศัยความรักในเสียงดนตรีและต้องรักที่จะเป็นนักดนตรีเรือมมะม็วด ในส่วนของการพัฒนาดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วดที่สอดคล้องกับสภาพปัจจุบันและวัฒนธรรมของท้องถิ่นจะต้องพัฒนาให้ครอบคลุมทั้งส่วนที่เป็นดนตรี (Music) และส่วนที่เป็นนักดนตรี (Musician) ตลอดจนองค์ประกอบอื่นๆ ที่เกี่ยวข้องกับวัฒนธรรมดนตรีบำบัดโรคในพิธีเรือมมะม็วด คือ การพัฒนาตัวบุคคล (บุคลิกภาพนักดนตรี) การพัฒนาเกี่ยวกับการบรรเลงดนตรีให้มีมาตรฐานตามหลักทฤษฎีดนตรีสากล การพัฒนาคุณภาพเสียงดนตรี การพัฒนาเทคโนโลยีและระบบอิเล็กทรอนิกส์ เพื่อให้เป็นส่วนหนึ่งในการบรรเลง

เชื้อชาย โพธิ์กลิ่น. <u>การพัฒนารูปแบบเครือข่ายชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

กลุ่มเครือข่ายมีความจำเป็นต่อการประสานสัมพันธ์เพื่อช่วยกิจการงานของชุมชน งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายไว้เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของการป้องกันอาชญากรรมในภาคอีสาน 2) สภาพ

ปัจจุบันและปัญหาของเครือข่ายชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมในภาคอีสาน และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบเครือข่ายชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมในภาคอีสาน พื้นที่วิจัย คือ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดอำนาจเจริญ และจังหวัดมหาสารคาม ประชากรกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง จำนวน 90 คน แบ่งออกเป็นกลุ่มผู้รู้ จำนวน 18 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 54 คน และกลุ่มทั่วไป จำนวน 18 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสำรวจข้อมูลเบื้องต้น แบบสนทนากลุ่ม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และการประชุมเชิงปฏิบัติการ แบบบันทึกการ สนทนากลุ่มและแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการนำข้อมูลที่ได้มาแยกวิเคราะห์เชิงคุณภาพตาม ความมุ่งหมาย นำเสนอผลการวิเคราะห์แบบพรรณนา

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของการป้องกันอาชญากรรมและปัญหาอาชญากรรมที่จะเกิดขึ้นในภาคอีสาน พบว่า จะใช้ขนบธรรมเนียมประเพณีและความเชื่อในสังคมเป็นเครื่องช่วยตัดสิน เช่น ประเพณีผูกเสี่ยว ประเพณี “ลงแขกเกี่ยวข้าว” ขะลำ ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ความเชื่อเรื่องผีและพิธีบายศรีสู่ขวัญ ผู้ที่มีบทบาทสำคัญในชุมชนซึ่งเป็นผู้ดำเนินการตัดสิน ได้แก่ ผู้เฒ่าผู้แก่ในชุมชน ความเชื่อเรื่องผีในสังคมอีสานคล้ายกับกฎหมายในปัจจุบันคนอีสานจึงยึดถือปฏิบัติตาม ฮีตสิบสองคองสิบสี่ ซึ่งหมายถึงบรรทัดฐานทางสังคมแห่งการดำเนินชีวิตของคนในชุมชน

สภาพปัจจุบันและปัญหาของเครือข่ายชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมในภาคอีสาน พบว่า ประเภทของคดีที่เกิดขึ้นเรียงตามลำดับจากมากไปหาน้อยได้ดังนี้ 1) ปัญหาที่เกิดในภาคอีสานมีดังต่อไปนี้ ทะเลาะวิวาทในช่วงเทศกาลงานต่างๆ ยาเสพติด ชกต่อยทำร้ายร่างกาย ลักทรัพย์ เมาสุรา ชู้สาว ดื่มสุรา ขับรถเร็วเสียงดัง ฆาตกรรม ล่วงละเมิดทางเพศ การพนัน ว่างงาน เด็กติดเกมส์ การเล่นหวยเถื่อน และอุบัติเหตุจากการขับขี่รถ 2) การป้องกันและแก้ปัญหาในภาคอีสานใช้วิธีการป้องกันและแก้ปัญหาโดยวิธีการดังต่อไปนี้ ไกล่เกลี่ย ประชุมปรึกษาหาแนวทางในการป้องกัน การประนีประนอม ปรับเป็นเงิน จัดตั้งศูนย์ยุติธรรมชุมชน ทำตัวเป็นแบบอย่างที่ดี ฝึกอบรมให้ความรู้ เฝ้าระวังช่วยกันสอดส่อง ขอขมาจ่ายค่าทำขวัญ จัดเวรยามว่ากล่าวตักเตือน พระสงฆ์อบรมสั่งสอน ให้ผู้ปกครองดูแลลูกหลาน เยาวชน ในครอบครัวของตนเอง ให้ความรักความอบอุ่น ประชาสัมพันธ์โดยผ่านหอกระจายข่าว คณะกรรมการหมู่บ้าน ผู้นำชุมชน แนะนำ ตักเตือน มีกฎหมู่บ้าน รายงานให้ผู้ใหญ่บ้านทราบและขอกำลังคณะกรรมการหมู่บ้าน จัดสวัสดิการให้ เช่น ตั้งสหกรณ์ร้านค้าชุมชน ประสานข้อมูลไปยังหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ส่งเสริมให้เยาวชนได้เรียนหนังสือ ส่งเสริมอาชีพที่เหมาะสม ตรวจสอบผู้มีพฤติกรรมเสี่ยง ครูและตำรวจช่วยกันตักเตือน จัดทำเวทีแสดงความคิดเห็น ตั้งเครือข่ายในลักษณะคณะกรรมการหมู่บ้านร่วมกับบิดามารดาดูแลลูกของตัวเอง โดยมีกำนันเป็นแกนนำ เครือข่ายดูแลความสงบช่วงมีงานจัดตั้งผู้ช่วยเจ้าพนักงานเพื่อดูแลความสงบเรียบร้อย และฝึกฝนอาชีพ

รูปแบบเครือข่ายชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมในภาคอีสาน ได้แก่ รูปแบบที่สมาชิกและองค์กรในชุมชน ตกลงที่จะประสานเชื่อมโยงเข้าหากันเป็นเครือข่ายชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม โดยเริ่มต้นจากครอบครัว หมู่บ้าน ตำบล และในภาคอีสาน ซึ่งมีวัตถุประสงค์เพื่อการป้องกันการเกิดอาชญากรรมในชุมชนภายใต้องค์ประกอบหลักที่สำคัญ คือ 1) ส่วนประกอบสำคัญของเครือข่าย 2) ลักษณะของเครือข่าย 3) งาน/กิจกรรมที่จะต้องดำเนินการ 4) เป้าหมายของการดำเนินกิจกรรมของเครือข่าย 5) คุณลักษณะที่พึงประสงค์ของผู้นำ และ 6) สมาชิกเครือข่าย

โดยสรุป การใช้เครือข่ายชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรมในภาคอีสาน โดยผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการป้องกันอาชญากรรมสร้างรูปแบบเครือข่าย สร้างความร่วมมือ มีส่วนร่วมของประชาชนในการ ป้องกันอาชญากรรมและประสานงานกับเจ้าหน้าที่ผู้รักษากฎหมาย สามารถควบคุมและป้องกันมิให้ อาชญากรรมเกิดขึ้นได้ สังคมย่อมอยู่อย่างมีความสุข ดังนั้นเครือข่ายชุมชนเพื่อป้องกันอาชญากรรม ควรได้รับการส่งเสริมสนับสนุนให้มีการสร้างขึ้นอย่างเข้มแข็งและจริงจังต่อไป

ฐิติศักดิ์ เวชกามา. <u>ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน : การบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมา วัฒนธรรมชุมชน และองค์ความรู้เกี่ยวกับการใช้ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหา การใช้ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านและการบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน และ 3) ศึกษาแนวทางการใช้ภูมิปัญญาด้านศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านการบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพใช้แบบสัมภาษณ์ในการศึกษาข้อมูลเชิงลึกกับกลุ่มตัวอย่างธุรกิจชุมชนในจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดขอนแก่น จังหวัดมหาสารคาม และจังหวัดกาฬสินธุ์ ประกอบด้วย เครื่องปั้นดินเผา 2 กลุ่ม การทอผ้าและการเย็บปักถักร้อย 4 กลุ่ม หัตถกรรมโลหะ 3 กลุ่ม และเครื่องจักสาน 3 กลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลผู้วิจัยคัดเลือกแบบเจาะจง ประกอบด้วย กลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวนรวมทั้งหมด 348 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกต แนวทางการสนทนากลุ่ม แนวทางประชุมเชิงปฏิบัติการ นำเสนอผลการวิจัย การวิเคราะห์ข้อมูล ตามความมุ่งหมายของการวิจัย โดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของการทำศิลปหัตถกรรมเป็นการผลิตเพื่อใช้ในชีวิตประจำวันเป็นการผสมผสานระหว่างความเชื่อและความสามารถทางศิลปะเฉพาะตัวบวกกับจินตนาการโลกทัศน์ของตน

สร้างสรรค์ให้เป็นอุปกรณ์ที่ใช้ในครัวเรือน เป็นเครื่องประดับเพื่อใช้ในโอกาสบุญประเพณีงานประจำปี หรืองานมงคลสำคัญอื่น เป็นของฝากของที่ระลึก วิธีการผลิตส่วนมากได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ และบุคคลในครอบครัว มีการผลิตเรื่อยมาจนเกิดความชำนาญ มีความสวยงาม แฝงสุนทรียภาพและภูมิปัญญาของผู้สร้าง และเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละชุมชน การรวมกลุ่มและการพัฒนาผลิตภัณฑ์เกิดจากนโยบายของรัฐบาล หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เช่น กรมส่งเสริมการเกษตร กรมการพัฒนาชุมชน กรมส่งเสริมสหกรณ์ กรมส่งเสริมอุตสาหกรรม และสำนักงานส่งเสริมวิสาหกิจขนาดกลาง และขนาดย่อม (สกว.) เข้ามาสนับสนุนและการความรู้ในการพัฒนาคุณภาพ รูปแบบ การจัดการและการตลาด ทำให้กลุ่มชาวบ้านที่มีความมุ่งมั่นในการอนุรักษ์งานหัตถกรรมพื้นบ้านรวมกลุ่มเพื่อทำเป็นอาชีพหลัก และรายได้เสริมให้กับครอบครัว ในการผลิตกลุ่มธุรกิจชุมชนประสบปัญหาด้านเงินทุนในการซื้ออุปกรณ์ เครื่องมือเพื่อพัฒนาการผลิตให้ได้ทันตามความต้องการของลูกค้า การขาดแคลนแรงงาน รวมทั้งผู้สืบทอดภูมิปัญญาด้านการผลิตศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน

ปัจจุบันธุรกิจชุมชนขาดการนำภูมิปัญญาไทยและวัฒนธรรมท้องถิ่นมาใช้ในการสร้างสรรค์คุณค่าของสินค้า และบริการที่มีโอกาสทางการตลาดสูง ไม่มีการสร้างความแตกต่างให้กับสินค้าโดยอาศัยภูมิปัญญาและต่อยอดด้วยเทคโนโลยีที่เหมาะสม ปัญหาการบริหารความเสี่ยงด้านการผลิต วัตถุดิบ ตลาด และแรงงาน และธุรกิจชุมชนในแต่ละชุมชนมีความแตกต่างกันทั้งทางด้านวิถีชีวิต ศาสนา วัฒนธรรม องค์ความรู้ และภูมิปัญญาท้องถิ่น การค้นหาเอกลักษณ์และความต้องการที่แท้จริงของชุมชน ดังนั้น การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน จะเป็นข้อมูลเพื่อหาแนวทางและวิธีการพัฒนาธุรกิจชุมชนที่สอดคล้องและเหมาะสมกับวิถีชีวิตของชุมชน จะช่วยให้การทำงานได้รับความร่วมมือจากชุมชนและมีพลังในการขับเคลื่อนสู่ความสำเร็จและความยั่งยืนในที่สุดการบูรณาการแนวคิดเศรษฐกิจสร้างสรรค์ในการพัฒนาธุรกิจชุมชนภาคอีสาน ควรมีการพัฒนา ดังนี้ สร้างมาตรฐานในกระบวนการและขั้นตอนในการประดิษฐ์โดยการเพิ่มความประณีตงดงามในทุกขั้นตอน และการควบคุมคุณภาพการผลิตให้ได้มาตรฐานเดียวกัน การเพิ่มกำลังในการประดิษฐ์จากกลุ่มเครือญาติควรขยายสู่สมาชิกในชุมชน การสร้างและพัฒนานักออกแบบงานหัตถกรรมรุ่นใหม่เพื่อตอบสนองต่อความต้องการของผู้ซื้อที่มีการเปลี่ยนแปลงรวดเร็ว และแก้ปัญหาการผลิตสินค้าหัตถกรรมที่ลอกเลียนแบบ ขาดเอกลักษณ์ของตนเอง การหาแหล่งเงินทุนสนับสนุนจากภาครัฐและเอกชน การขยายกลุ่มผู้บริโภค กลยุทธ์การพัฒนาอย่างยั่งยืนต้องอาศัยการสร้างความสามารถในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ร่วมกับการถ่ายทอดเทคโนโลยีการจัดการที่เหมาะสมในด้านเทคโนโลยีการผลิต การออกแบบ การบริหารจัดการ การพัฒนาให้เป็นเศรษฐกิจชุมชน ด้วยการกระตุ้นให้เกิดแรงจูงใจและเจตคติที่ดีในการเข้ามาเป็นกลุ่มผู้ผลิตได้รับค่าตอบแทนที่เหมาะสมสร้างรายได้ที่มั่นคง ขยายกลุ่มคนทำในชุมชนให้มากขึ้น และการโฆษณาและการวางแผนการตลาด การวางแผนโฆษณาหรือส่งข่าวสารทางเว็บไซต์เพื่อเป็นการโฆษณาและติดต่อสื่อสารกับชุมชนอื่นในวงกว้าง

โดยสรุป ศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านเป็นการผลิตเพื่อตอบสนองความต้องการใช้สอยของผู้คนในชุมชน ทำให้เกิดความชำนาญในการสร้างสรรค์ ความชำนาญ และประสบการณ์ที่ได้รับการถ่ายทอดฝึกฝนเป็นระยะเวลานาน ทำให้เกิดทักษะและความสามารถเฉพาะบุคคล ที่นำไปสู่การสร้างงานที่มีคุณค่าทางสุนทรียภาพสูง และมีความงามทางศิลปะจากงานศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านธรรมดา กลายเป็นงานศิลปหัตถกรรม ที่สวยงามน่าใช้ แฝงสุนทรียภาพ และภูมิปัญญาของท้องถิ่น ที่แตกต่างจากงานของศิลปินทั่วๆ ไป ที่เกิดจากความชำนาญ โดยทักษะ ฝีมือ และความรู้ได้รับการถ่ายทอดผ่านประเพณีการสร้างงานจากบรรพบุรุษ มากกว่าจะเกิดจากอารมณ์หรือแรงบันดาลใจส่วนตน จนเกิดเป็นธุรกิจชุมชนเพื่อสร้างรายได้หลักให้กับครอบครัวและสามารถทำเป็นอาชีพเสริมให้กับคนมนชุมชนได้ ทั้งนี้หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในระดับท้องถิ่นและประเทศ ควรให้ความสำคัญและสนับสนุนการพัฒนาอย่างต่อเนื่อง เพื่อให้การศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านยังคงเป็นแหล่งสร้างงาน สร้างรายได้ สร้างความเข้มแข็ง ให้ชุมชนและสังคมท้องถิ่นไทยได้อย่างยั่งยืน โดยมีการพัฒนาการแลกเปลี่ยนความรู้และการให้ความรู้ การสร้างเครือข่ายและการมีส่วนร่วมของชุมชน เป็นการอบรมให้ความรู้ ความเข้าใจที่เกี่ยวข้องกับการทำศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการทำศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านอย่างต่อเนื่อง

ณัฐปกรณ์ อภิมติรัตน์. <u>บุญผะเหวด : แนวทางการจัดการ เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

แนวทางการจัดการประเพณีบุญผะเหวดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด เกิดขึ้นเพื่อนำเอาปัญหาข้อบกพร่องของงานมาวิเคราะห์และเพื่อหนทางการแก้ไขปัญหาโดยนำไปสู่วิธีปฏิบัติและพัฒนา ความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการจัดการของประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ด 3) ศึกษาแนวทางการจัดการประเพณีบุญผะเหวดจังหวัดร้อยเอ็ดเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมจังหวัดร้อยเอ็ด การวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากเอกสารและศึกษาจากภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมงานวิจัยประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และการสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

จากการวิจัยพบว่า ประเพณีบุญผะเหวด เป็นประเพณีอันดีงามของชุมชน ซึ่งจังหวัดร้อยเอ็ดได้ให้ความสำคัญโดยกำหนดเป็นเอกลักษณ์และประเพณีประจำของจังหวัด อีกทั้งเป็นการส่องเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดร้อยเอ็ด จึงจัดงาน “กินข้าวปุ้น เอาบุญผะเหวด

ณัฐพงศ์ พุดหล้า. <u>หญิงหลังคลอด : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ไทยลาว และไทยเขมรในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบันและปัญหา และศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอด กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ไทยลาว และไทยเขมรในภาคอีสาน วิธีดำเนินการวิจัย เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม รวบรวมข้อมูลเอกสาร ข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจพื้นฐาน การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการใช้กลุ่มชาติพันธุ์ในภาคอีสาน โดยเลือกแบบเจาะจง คือ ชาติพันธุ์ผู้ไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ (กุดหว้า โคกโก่ง หนองห้าง) ชาติพันธุ์ไทยลาว จังหวัดมหาสารคาม (นาแพง กุดแคน หนองบัว) และชาติพันธุ์ไทยเขมร จังหวัดสุรินทร์ (กันตวจระมวล สระ ตาแจ๊ต) กลุ่มตัวอย่างทั้งหมด 159 คน แยกเป็นกลุ่มผู้รู้ (ผู้ให้ข้อมูลหลัก) 57 คน (แพทย์/พยาบาล หมอตำแย ผู้นำชุมชน พระภิกษุสงฆ์) กลุ่มผู้ปฏิบัติ 48 คน (เจ้าหน้าที่อนามัย/สาธารณสุข หมอสมุนไพร หญิงหลังคลอด) และกลุ่มทั่วไป 54 คน (แม่บ้านพ่อบ้าน ผู้สูงอายุ) มีขอบเขตการดูแลสุขภาพ ผ่านแนวคิดวิถีชีวิตชุมชน ขนบธรรมเนียม ประเพณี วัฒนธรรม ที่เกี่ยวข้องกับหญิงหลังคลอด ได้แก่ การอยู่ไฟ การอาบน้ำ การรับประทานอาหาร การใช้สมุนไพร การพักผ่อน การออกกำลังกาย ความเชื่อ และพิธีกรรม การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) และเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาจะอาศัยภูมิปัญญาพื้นบ้านดูแลกันเองโดยผู้มีความรู้และประสบการณ์ตรง ปราชญ์ชาวบ้าน หมอสมุนไพรรักษาโรคสืบทอดมาจากอดีต หมอตำแยช่วยทำคลอด การดูแลสุขภาพต้องอาศัยการใช้ยาสมุนไพร การอยู่ไฟตามความเชื่อ พิธีกรรม นับถือผี เนื่องจากความห่างไกล ใช้สมุนไพรดูแลสุขภาพเบื้องต้นของตนเองและคนในครอบครัว การให้แรงเสริมและกำลังใจกันหญิงหลังคลอดต้องปฏิบัติตัวตามวิถีชีวิตในชุมชน อยู่แบบพอเพียง ยึดมั่นใน ความรู้ของปราชญ์ชาวบ้านที่ดูแลสุขภาพด้วยการใช้สมุนไพร เพราะมีบทบาทมากพอกับแพทย์และพยาบาลสมัยใหม่ การเดินทางลำบากจำเป็นต้องดูแลสุขภาพเบื้องต้นในชุมชนก่อน

สภาพปัจจุบันและปัญหา การดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอดไม่นิยมอยู่ไฟเพราะเวลาและสถานที่ไม่อำนวย เสียเวลาหลายวัน การอยู่ไฟมีขั้นตอนหลายอย่าง นอกจากน้ำฟืนแล้วต้องเตรียมสมุนไพร ไม่มีความอดทนในการอยู่ไฟ การอาบน้ำร้อนดื่มน้ำร้อน จึงใช้วิธีการประคบกระเป๋าน้ำร้อน เข้ากระโจมอบสมุนไพรซึ่งคิดว่าทดแทนกันได้ แต่จากความเชื่อดั้งเดิมการอยู่ไฟสำคัญมาก อยากให้หญิงหลังคลอดอยู่ไฟแบบสมัยโบราณ ถ้าอยู่ได้ร่างกายแข็งแรง บางคนไม่ค่อยพักผ่อน เพราะทำงานบ้านและดูแลลูกน้อย ไม่มีญาติช่วยเหลือหาน้ำหาฟืน ไม่ต้องการถูกบังคับให้อาบน้ำร้อนดื่มน้ำร้อน ไม่ขะลำตามผู้เฒ่าผู้แก่สอน อยู่ไฟไม่นานหลายวัน ความเชื่อและพิธีกรรมลดน้อยลง หมอตำแยไม่มีบทบาท

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน การดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอดที่เหมาะสมต้องคำนึงถึงประสบการณ์การอยู่ไฟ การอาบน้ำ การรับประทานอาหาร การใช้สมุนไพร การพักผ่อน การออกกำลังกาย ความเชื่อ และพิธีกรรม การปรับหรือผสมผสานความรู้เก่ากับใหม่เข้าด้วยกันให้เหมาะสมกับสมัยใหม่ การใช้สมุนไพรกับการรักษาด้วยยาสมัยใหม่ผ่านองค์ความรู้ ความสามารถและทักษะของชาวบ้านในท้องถิ่น ซึ่งได้มาจากประสบการณ์ ความเฉลียวฉลาดเปลี่ยนแปลงเป็นความรู้ใหม่ตามสภาพการณ์ทางสังคม วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อม ขนบธรรมเนียม ประเพณี แบบแผนการดำเนินชีวิตร่วมกัน และสำนึกในความเป็นกลุ่มหรือเผ่าพันธุ์เดียวกัน มีการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาประยุกต์ใช้ในการดูแลสุขภาพผ่านแนวคิดวิถีชีวิตชุมชน

โดยสรุป รูปแบบที่เหมาะสมในการดูแลสุขภาพหญิงหลังคลอด กลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทย ไทยลาว และไทยเขมรในภาคอีสาน พบว่า การดูแลสุขภาพแบบองค์รวม บุคคลดูแลสุขภาพได้อย่างเหมาะสม มีประสิทธิภาพโดยพัฒนาแบบแผนการมีสุขภาพดี สร้างและสนับสนุนให้บุคคลมีความตระหนักในตนเองถึงสาเหตุ และการดูแลความเจ็บป่วย หญิงหลังคลอดต้องตระหนักถึงความเหมาะสม การขะลำเพื่อความปลอดภัย การเรียนรู้เพื่อการมีสุขภาพดีทำให้บุคคลมีการดูแลสุขภาพแบบองค์รวมสร้างสุขภาพดีด้วยตนเอง การใช้สมุนไพรสอดคล้องกับการแพทย์แผนไทย การดูแลสุขภาพ พฤติกรรมการดูแลตนเอง การรับรู้บทบาทการเป็นแม่กับความสามารถในการดูแลตนเองหลังคลอด ถูกต้องเหมาะสมแบบพื้นบ้าน และประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาให้มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีความยั่งยืนต่อสังคมวัฒนธรรม และความเชื่อของคนอีสานสืบไป

ณัฐพงษ์ ภารประดับ. ลำเพลิน : องค์ประกอบและการพัฒนา. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

ลำเพลินเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของชาวอีสานมีเอกลักษณ์เฉพาะที่โดดเด่นในด้านทำนองและการแต่งกาย ปัจจุบันหมอลำเพลินได้รับความนิยมน้อยลง เนื่องจากความเจริญทางเทคโนโลยีสูงผู้ชมสามารถหาความบันเทิงในรูปแบบต่าง ๆ ได้หลากหลาย และในอนาคตลำเพลินอาจไม่ได้รับความนิยมถ้าไม่มีการพัฒนาอย่างเป็นระบบ การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาองค์ประกอบและแนวทางการพัฒนาลำเพลิน ด้วยวิธีการศึกษาจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ผู้ให้ข้อมูลได้แก่ ผู้รู้ จำนวน 3 ผู้ปฏิบัติจำนวน 16 คน ผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน 20 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นที่กำหนดไว้ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบของลำเพลินประกอบด้วย ผู้แสดงหมอลำ ดนตรี การแต่งกาย

เวที เครื่องเสียง ขั้นตอนการแสดง และกลอนลำ ซึ่งองค์ประกอบแต่ละด้านล้วนมีความสำคัญและเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน แนวทางการพัฒนาลำเพลินพบว่า ควรพัฒนาจากองค์ประกอบแต่ละด้านของลำเพลิน ในการที่ลำเพลินจะดำรงอยู่ได้ในยุคปัจจุบันนั้น จะต้องปรับปรุงและปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงอยู่เสมอ โดยใช้เทคนิคและกลวิธีต่างๆ ที่มีความเหมาะสม เข้ากับยุคสมัยตามการเปลี่ยนแปลงของสังคมในปัจจุบัน

โดยสรุปการที่ลำเพลินจะยืนหยัดอยู่ได้ในสถานการณ์ปัจจุบัน องค์ประกอบแต่ละด้านต้องเกื้อหนุนซึ่งกันและกัน โดยใช้เทคนิคและกลยุทธ์ต่างๆ ที่มีความเหมาะสม

ณัฐภรณ์ ถาแสง. <u>พิธีแต่งงาน : แนวทางการพัฒนาการจัดงานบนฐานวัฒนธรรม จังหวัดมหาสารคาม</u>.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาการจัดพิธีแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวจังหวัดมหาสารคาม 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาของการจัดพิธีแต่งงานของชาวจังหวัดมหาสารคาม 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการจัดพิธีแต่งงานภายใต้ฐานวัฒนธรรมของชาวจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวนผู้ให้ข้อมูล 107 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 26 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 51 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 30 คน ได้แก่ 1) บ้านแท่น ตำบลเหล่า อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม 2) บ้านกุดรัง ตำบลกุดรัง อำเภอกุดรัง จังหวัดมหาสารคาม และ 3) บ้านหนองแวง ตำบลแวงน่าง อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีสำรวจ การสัมภาษณ์ และการสังเกต ระยะเวลาในการวิจัยเริ่มจากเดือนพฤษภาคม 2554 ถึงเดือน กุมภาพันธ์ 2555 วิเคราะห์ข้อมูลเชิงคุณภาพ เสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การจัดพิธีแต่งงานแบบดั้งเดิมของชาวจังหวัดมหาสารคาม เมื่อชาย-หญิงจะมีคู่ครอง พ่อแม่ผู้ปกครองมีบทบาทในการช่วยดู ช่วยแนะนำเพื่อการตัดสินใจเลือกคู่ครองเมื่อตัดสินใจแล้วฝ่ายชายจะส่งผู้ใหญ่ที่เคารพนับถือและรู้จักกับพ่อแม่ฝ่ายหญิงเพื่อไปพูดจาทาบทามเป็นการหยั่งท่าทีเบื้องต้นก่อน จากนั้นจะเป็นการสู่ขอทำความตกลงของผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่าย หาฤกษ์งามยามดีเพื่อกำหนดวันจัดพิธีแต่งงาน จึงจะเข้าพิธีแต่งงานตามประเพณีได้ เริ่มตั้งแต่พิธีแห่ขบวนขันหมากเจ้าบ่าว พิธีล้างเท้าเจ้าบ่าว พิธีกั้นประตูเงินประตูทอง พิธีมอบค่าดอง (สินสอด) พิธีบายศรีสู่ขวัญคู่บ่าว-สาว พิธีผูกข้อมือ พิธีตรวจไข่และป้อนไข่ พิธีสมมาญาติผู้ใหญ่

สภาพปัจจุบันและปัญหาของการจัดพิธีแต่งงานของชาวจังหวัดมหาสารคาม พบว่าชาย-หญิงเลือกที่จะคบหากันเอง ตัดสินใจเลือกคู่ครองเองเป็นส่วนใหญ่แล้วจึงบอกกล่าวพ่อแม่ให้รับทราบ อยู่กินฉันสามี-ภรรยา ก่อนที่จะเข้าพิธีแต่งงาน เงินค่าสินสอดหรือเงินค่าดองมีจำนวนสูงกว่าอดีตมาก เนื่องจากวิถีชีวิต ค่านิยมของคนเปลี่ยนไปตามสภาพแวดล้อม ทำให้การจัดพิธีแต่งงานของชาวจังหวัดมหาสารคาม

ปรับเปลี่ยนไปในรายละเอียดปลีกย่อยของขั้นตอนตั้งแต่การเตรียมงานและขั้นตอนของพิธีแต่งงาน แต่ยังคงปฏิบัติครบทุกขั้นตอนตามประเพณีวัฒนธรรมที่ปฏิบัติสืบต่อกันมา

แนวทางการพัฒนาการจัดพิธีแต่งงานภายใต้ฐานวัฒนธรรมของชาวจังหวัดมหาสารคาม พบว่า ยังคงสืบทอดประเพณีวัฒนธรรม เช่น การหาฤกษ์งามยามดีเพื่อกำหนดวันจัดพิธีแต่งงาน พิธีแห่ขบวนขันหมากเจ้าบ่าว พิธีล้างเท้าเจ้าบ่าว พิธีกั้นประตูเงินประตูทอง พิธีมอบค่าดอง (สินสอด) พิธีบายศรีสู่ขวัญคู่บ่าว-สาว พิธีผูกข้อมือ พิธีตรวจไข่และป้อนไข่คู่บ่าว-สาว พิธีสมมาปู่ย่า ญาติผู้ใหญ่ แต่องค์ประกอบบางอย่างในด้านการแต่งกาย จำนวนค่าดอง การได้มาของเครื่องสมมา สถานที่ที่ใช้จัดพิธีมีการเปลี่ยนแปลงไปตามสภาพเศรษฐกิจ และสังคม หรือตามยุคสมัย

โดยสรุป การจัดงานแต่งงานของชาวจังหวัดมหาสารคามปฏิบัติสืบต่อกันมาจนเป็นเอกลักษณ์ มีรูปแบบการจัดพิธีที่โดดเด่นแบบชาวอีสาน แต่ระยะเวลาของพิธีบายศรีสู่ขวัญคู่บ่าว-สาวค่อนข้างใช้เวลานาน ควรลดเวลาลงหรือสร้างจุดสนใจแก่คู่บ่าว-สาว เช่น เปลี่ยนทำนองในการสวด บทสูตรขวัญ เพื่อให้คู่บ่าว-สาวนำคำสอนจากบทสูตรขวัญไปยึดถือและปฏิบัติตาม ในการใช้ชีวิตคู่ต่อไป สำหรับเงินค่าดอง (สินสอด) ต้องกำหนดตามฐานะเพื่อลดปัญหาการสร้างหนี้สินก่อนสร้างครอบครัวที่สมบูรณ์ ควรมีการส่งเสริมในการทำเครื่องสมมา ของชำร่วย พานบายศรี แก่ประชาชนในท้องถิ่นชุมชน เพื่อนารายได้สู่ชุมชน สร้างมูลค่าเพิ่มให้เกิดแก่สิ่งของเหล่านั้น

ณัฐวุฒิ จันทร์สว่าง. <u>การพัฒนารูปแบบการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ ตำบลขุมเงิน อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร</u>. วิทยานิพนธ์ ส.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานกองทุนหลักประกันสุขภาพในระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ ตำบลขุมเงิน การดำเนินการวิจัยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วมตามแนวคิดของ Kemmis และ McTaggart ประกอบด้วย 4 ขั้นตอน คือ 1. ขั้นวางแผน 2. ขั้นปฏิบัติ 3. ขั้นสังเกต และ 4. ขั้นสะท้อนผล ซึ่งการวิจัยประยุกต์ใช้เทคนิคการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (A-I-C) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยเป็นแบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น กลุ่มตัวอย่างใช้วิธีการสุ่มแบบเจาะจง (Purposive Sampling) คณะกรรมการและอนุกรรมการบริหารกองทุน จำนวน 42 คน ใช้สถิติเชิงพรรณนา ได้แก่ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย และส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐานส่วนสถิติที่ใช้ทดสอบสมมติฐานคือ Paired t –test

ผลการวิจัย พบว่าก่อนการพัฒนา ผลการดำเนินงานอยู่ในระดับปานกลาง หลังการพัฒนารูปแบบการดำเนินงานแล้ว พบว่า ผลการดำเนินงานโดยรวมอยู่ในระดับดี และผลการเปรียบเทียบการดำเนินงาน พบว่า หลังจากการพัฒนารูปแบบการดำเนินงาน ผลการดำเนินงานโดยรวมดีกว่าก่อนการพัฒนา และมีปัญหาจากการศึกษาก่อนการพัฒนาพบว่ามีปัญหาเกี่ยวกับคณะกรรมการและอนุกรรมการยังขาดความรู้

ความเข้าใจในบทบาทหน้าที่ ขาดการติดตามและประเมินผลงานแผนงานโครงการไม่ได้เกิดจากความต้องการของประชาชนการประชาสัมพันธ์ขาดความต่อเนื่องขาดการสำรวจความพึงพอใจและการรับรู้ข้อมูลข่าวสารงบประมาณไม่เพียงพอในการดำเนินงานและขาดการส่งเสริมนวัตกรรมสุขภาพ

สรุปได้ว่า รูปแบบการพัฒนากองทุนหลักประกันสุขภาพระดับท้องถิ่นหรือพื้นที่ที่ได้จากกระบวนการกลุ่มตามขั้นตอนการวิจัยเชิงปฏิบัติการ มีการจัดทำแผนการดำเนินงานโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วน แบ่งบทบาทหน้าที่กันทำงานที่ชัดเจนและต่อเนื่องมีการนิเทศ ติดตาม สนับสนุนช่วยเหลืออย่างสม่ำเสมอ มีกำกับติดตามการดำเนินงาน การพัฒนาศักยภาพคณะกรรมการและอนุกรรมการอย่างต่อเนื่อง การใช้รูปแบบการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลายและต่อเนื่อง และพิจารณาระดมเงินจากชุมชนเข้ากองทุนตามความเหมาะสม ส่งผลให้การพัฒนากองทุนและชุมชนดีขึ้น ผู้วิจัยมีข้อเสนอแนะให้ชุมชนมีแผนปฏิบัติการโดยการมีส่วนร่วมจากทุกภาคส่วนเพื่อแก้ไขปัญหาสุขภาพของชุมชน ที่เกิดจากความคิดและการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างแท้จริงเป็นแนวทางการทำงานเพื่อพัฒนาสุขภาพชุมชน ของชุมชนและ เพื่อชุมชน โดยชุมชนและเพื่อการพัฒนาสู่ความยั่งยืนต่อไป

เดชา จันดาพันธ์. **<u>การสร้างสรรค์บทเพลงพื้นบ้านอีสานเพื่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.**

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) สร้างบทเพลงพื้นบ้านอีสานและคู่มือฝึกอบรม และ 2) ศึกษาผลการถ่ายทอดความรู้ทางสิ่งแวดล้อมของนักเรียนโดยการฝึกอบรมจำแนกตามเพศและระดับชั้น และศึกษาความพึงพอใจของชาวบ้านต่อการถ่ายทอดความรู้ทางสิ่งแวดล้อมเพื่อส่งเสริมความรู้ เจตคติ และความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยการแสดงโปงลางจากนักเรียน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ นักเรียนที่กำลังเรียนอยู่ในระดับช่วงชั้นที่ 4 ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4, 5 และ 6 โรงเรียนศรีแก้วประชาสรรค์ สังกัดสำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษาเขต 28 จำนวน 30 คน และชาวบ้านในชุมชนใกล้เคียงกับที่ตั้งของโรงเรียนศรีแก้วประชาสรรค์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ บทเพลงพื้นบ้านอีสานจำนวน 13 เพลง คู่มือฝึกอบรม แบบทดสอบวัดความรู้ในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบบวัดเจตคติในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม แบบวัดความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. บทเพลงพื้นบ้านอีสานเพื่อการส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียน และประชาชนของชาวอำเภอเลิงนกทา ที่ประเมินโดยผู้เชี่ยวชาญมีความเหมาะสมอยู่ในระดับมากที่สุด และมีความสอดคล้องกับแผนพัฒนาจังหวัด 4 ปี (พ.ศ. 2553-2556) ของจังหวัดยโสธร จำนวนทั้งหมด 13 บทเพลง

2. นักเรียนโดยส่วนรวมและจำแนกตามเพศและระดับชั้นเรียน มีความรู้ เจตคติและมีความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมโดยรวมและเป็นรายขั้น เพิ่มขึ้นจากก่อนการฝึกอบรม แต่ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างเพศ และระดับชั้นเรียนต่อความรู้ เจตคติและความตระหนักในการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม นักเรียนที่เรียนระดับชั้นต่างกันมีความรู้ เจตคติ และความตระหนักต่อการอนุรักษ์สิ่งแวดล้อมไม่แตกต่างกัน แต่นักเรียนเพศชายมีเฉพาะความตระหนักดังกล่าวมากกว่านักเรียนหญิง และชาวบ้านมีความพึงพอใจต่อการถ่ายทอดบทเพลงพื้นบ้านอีสานโดยการแสดงดนตรีโปงลางเพลงพื้นบ้านอีสานเพื่อส่งเสริมความรู้เจตคติ และความตระหนักในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมของนักเรียนโดยรวมอยู่ในระดับมาก

โดยสรุป การถ่ายทอดองค์ความรู้ทางสิ่งแวดล้อมโดยการนำบทเพลงพื้นบ้านอีสานประกอบการประสานดนตรีนับว่าเป็นนวัตกรรมการถ่ายทอดความรู้ที่มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลเหมาะสมในการนำไปประกอบการจัดการเรียนการสอนการถ่ายทอดความรู้ให้ผู้เรียนและประชาชนทั่วไปเกิดความรู้ มีเจตคติที่ดี และมีความตระหนักต่อการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม จึงควรส่งเสริมและสนับสนุนให้นำกระบวนการถ่ายทอดความรู้ทางสิ่งแวดล้อมศึกษาในครั้งนี้ ให้ครูผู้สอน ผู้ให้การศึกษาด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมหรือด้านอื่น ๆ ได้นำปรับใช้ให้เกิดประโยชน์ต่อสิ่งแวดล้อมต่อไป

เด็ดเดี่ยว วรรณชาลี. <u>ผลของโปรแกรมแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคร่วมกับแรงสนับสนุนทางสังคมต่อการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร อำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์</u>. วิทยานิพนธ์ส.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

สารเคมีกำจัดศัตรูพืชยังเป็นปัญหาสาธารณสุขที่สำคัญในประเทศไทย ซึ่งสาเหตุส่วนใหญ่เกิดจากปฏิบัติตนที่ไม่ถูกต้องของเกษตรกร การศึกษาแบบกึ่งทดลองมีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค และการปฏิบัติตัวในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร และศึกษาความสัมพันธ์ระหว่างแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืช กับแรงสนับสนุนทางสังคมและการปฏิบัติตัว กลุ่มตัวอย่างจำนวน 110 คน คัดเลือกตามเกณฑ์และสุ่มตัวอย่างแบบง่าย จาก 2 หมู่บ้านในอำเภอสตึก จังหวัดบุรีรัมย์ โดยกลุ่มทดลองจำนวน 57 คน ได้รับโปรแกรมอบรมและติดตามเยี่ยมบ้าน กลุ่มเปรียบเทียบ จำนวน 53 คน ศึกษาระหว่างเดือน มีนาคม - มิถุนายน 2553 เก็บข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์ สถิติที่ใช้ได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน Independent t -test, Paired t-test, Pearson’s Product Moment Correlation Coefficient

ผลการวิจัยพบว่า หลังจากการทดลอง กลุ่มทดลองมีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค การรับรู้โอกาสเสี่ยง การรับรู้ความรุนแรง ความคาดหวังในความสามารถของตนเอง ความคาดหวังในประสิทธิผลของการ

ตอบสนอง และการปฏิบัติตัวในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกรดีขึ้นกว่าก่อนทดลอง และดีกว่ากลุ่มเปรียบเทียบ และพบว่า แรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค มีความสัมพันธ์ทางบวกกับแรงสนับสนุนทางสังคม รวมทั้งพบว่าแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรค มีความสัมพันธ์ทางบวกกับการปฏิบัติตัวในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชของเกษตรกร

โดยสรุป โปรแกรมที่ประยุกต์ใช้ทฤษฎีแรงจูงใจเพื่อป้องกันโรคและแรงสนับสนุนทางสังคมทำให้เกษตรกรปฏิบัติตัวในการป้องกันอันตรายจากการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชดีขึ้น ดังนั้นควรพิจารณานำโปรแกรมนี้ไปประยุกต์ใช้กับเกษตรกรกลุ่มอื่น ในพื้นที่อื่นที่มีลักษณะใกล้เคียงกัน

ถนอม เสียระหัง. <u>บทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบึงโขงหลง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย</u>. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาระดับบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบึงโขงหลง อำเภอบึงโขงหลง จังหวัดหนองคาย กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ ประชาชนที่มีอายุ 18 ปีขึ้นไป และเป็นผู้มีสิทธิเลือกตั้งในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงโขงหลง จำนวน 373 คน ได้มาโดยการสุ่มตัวอย่างแบบชั้น (Stratified Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลเป็นแบบสอบถามชนิดมาตราส่วนประมาณค่า 5 ระดับ มีอำนาจจำแนกรายข้อ (Item-total Correlation) ได้ค่าตั้งแต่ .6410-3703 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .9212 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ F-test (Two-way ANOVA)

ผลการศึกษาปรากฏดังนี้

1. ประชาชนในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงโขงหลง มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นโดยรวม อยู่ในระดับปานกลาง และประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก 1 ด้าน คือ ด้านการค้นหาปัญหา สาเหตุของปัญหาและแนวทางการแก้ไขปัญหา และยังพบว่า ประชาชนมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น อยู่ในระดับปานกลาง 3 ด้าน คือ ด้านการตัดสินใจเลือกแนวทางและการวางแผนพัฒนาเพื่อแก้ไขปัญหา ด้านการปฏิบัติงาน ในกิจกรรมการพัฒนาตามแผน และด้านการมีส่วนร่วมในการประเมินผลงานกิจกรรมการพัฒนา

2. ประชาชนที่มีระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ต่างกัน และประชาชนที่มีลักษณะบุคลิกภาพต่างกันมีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบึงโขงหลง โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน นอกจากนี้ไม่มีปฏิสัมพันธ์ระหว่างระยะเวลาอยู่ในพื้นที่กับลักษณะบุคลิกภาพที่มีต่อการ

มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบึงโขงหลง โดยรวมและเป็นรายด้านของประชาชน ($p > .05$)

โดยสรุป ประชาชนในเขตพื้น ที่องค์การบริหารส่วนตำบลบึงโขงหลง มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยประชาชนที่มีระยะเวลาที่อยู่ในพื้นที่ และลักษณะบุคลิกภาพต่างกัน มีส่วนร่วมในการพัฒนาท้องถิ่น โดยรวมและเป็นรายด้านทุกด้านไม่แตกต่างกัน ซึ่งข้อสนเทศนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางในการพัฒนาบทบาทการมีส่วนร่วมของประชาชนด้านการพัฒนาท้องถิ่นในเขตองค์การบริหารส่วนตำบลบึงโขงหลงให้มากยิ่งขึ้นต่อไป

ทรงฤทธิ์ แซงวุฒิ. <u>รูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ของเขตการท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

งานวิจัยนี้มีมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเขตท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเขตท่องเที่ยว ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 3) นำเสนอรูปแบบการพัฒนาการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของเขตท่องเที่ยวภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เขต 3 เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้ให้ข้อมูลคัดเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ประกอบด้วยกลุ่มบุคคล 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวนรวมทั้งหมด 348 คน ได้แก่ สำนักงานการท่องเที่ยวและกีฬา ผู้ใหญ่บ้าน และผู้นำกลุ่มในหมู่บ้านหรือตัวแทน บริษัท หรือผู้ประกอบการเกี่ยวกับการท่องเที่ยว และชาวบ้านหรือผู้อาวุโสในชุมชน จำนวน 96 คน กลุ่มจัดการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมชุมชน จำนวน 132 คน และนักท่องเที่ยว จำนวน 120 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์ที่ไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกต แนวทางการสนทนากลุ่ม แนวทางประชุมเชิงปฏิบัติการ นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดร้อยเอ็ด มีศิลปะและวัฒนธรรมที่หลากหลาย มีกลุ่มอาชีพทอผ้าไหมลายสาเกตุ เพาะเห็ด กลุ่มอาชีพศิลปะประดิษฐ์ มีการจัดตั้ง Home stay จัดแสดงศิลปวัฒนธรรมของท้องถิ่น รักษาประเพณีอันดีงามไว้อย่างดี มีสินค้าที่มีชื่อเสียง คือ ข้าวหอมมะลิ ผ้าไหม เครื่องจักสาน ไม้ไผ่ และผักตบชวา ลักษณะที่โดดเด่นคือ ความเป็นทุ่งกุลาร้องให้ จังหวัดขอนแก่น มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ หมู่บ้านเต่า ดอนปู่ตา (บริเวณสวนเต่าปัจจุบัน) มีสวนเกษตรผสมผสานหรือเกษตรทฤษฎีใหม่ซึ่งเป็นแหล่งเรียนรู้ได้ตามฐานต่าง ๆ อุตสาหกรรมครัวเรือน เช่น ทอผ้าไหม ผ้าฝ้าย

จักสาน มีกลุ่มวิสาหกิจชุมชน โฮมสเตย์ และกลุ่มเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองที่สามารถพัฒนาให้เป็นแหล่งท่องเที่ยวได้อย่างดี จังหวัดมหาสารคาม มีแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่สำคัญ คือ บ้านแพง มีการทอเสื่อกก มีบึงแพง บ้านสระบัว มีวัดป่ากู่สันตรัตน์ วัดดงเมืองดงสวรรค์ วัดบูรพาคงคาราม วัดบ้านหนองทุ่ม วัดบ้านสระบัว วัดมงคลสามัคคี วัดยางอิไลวาราม มีศาลหลักบ้าน ดอนปู่ตา และศาลพระภูมิ บ้านพักโฮมสเตย์บ้านโขงกุดหวาย มีการตั้งสภาวัฒนธรรมหมู่บ้าน เป็นหมู่บ้านท่องเที่ยวระดับจังหวัด และมีอุทยานมัจฉาโขงกุดหวาย จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านหนองห้าง มีประเพณีวัฒนธรรมขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมที่สามารถจัดกิจกรรมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมให้ยั่งยืนได้ มีป่าชุมชนเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งเรียนรู้ป่าต้นแบบของภาคีเครือข่ายต่าง ๆ บ้านโพน มีงานหัตถกรรมที่สำคัญ คือ งานทอผ้า ผ้าแพรวา มีการเก็บถุงย่าม และงานประเภทจักสาน มีบ้านพักโฮมสเตย์ บ้านโคกโก่ง มีสินค้าผลิตภัณฑ์ชุมชน เครื่องจักสาน กระติบข้าว หวด ความเป็นอยู่และภาษาภูไทในการสื่อความหมาย ขนบธรรมเนียมและประเพณี

การจัดรูปแบบการจัดการท่องเที่ยวมีการจัดการท่องเที่ยวโดยใช้แหล่งท่องเที่ยวประเภทธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวประเภทประวัติศาสตร์โบราณสถาน โบราณวัตถุและศาสนา และแหล่งท่องเที่ยวประเภทศิลปวัฒนธรรม ประเพณี และกิจกรรม โดยรูปแบบการบริหารจัดการมีการดำเนินการในรูปแบบของกลุ่ม บริหารจัดการตามระเบียบข้อบังคับของกลุ่ม บางจังหวัดยังไม่มีการตั้งเป็นกลุ่มอย่างจริงจัง ปัญหางบประมาณสนับสนุนมีจำกัดขาดการพัฒนาที่ต่อเนื่อง การไม่เห็นความสำคัญของชุมชนตลอดจนขาดคนทำงานอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ชุมชนขาดความเอาใจใส่ และสินค้าไม่ได้มาตรฐานของผู้ซื้อสินค้า และขาดการเชื่อมโยงด้านการท่องเที่ยวอย่างต่อเนื่อง ราคาและรายได้ยังต่ำเมื่อเฉลี่ยต่อผู้ดำเนินกิจกรรม และยังไม่ถึงขนาดการดำเนินทางธุรกิจเป็นการจัดการท่องเที่ยวแบบเฉพาะกิจภาครัฐควรให้การสนับสนุนอย่างต่อเนื่องและจริงจัง ชุมชนต้องให้ความร่วมมือในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยว และคณะกรรมการบริหารหมู่บ้านท่องเที่ยวต้องมีความชัดเจนในการบริหารจัดการ และมีการบริหารงบประมาณ รายได้ โปร่งใส ชัดเจน ขยายช่องทางการประชาสัมพันธ์ผ่านสื่อต่าง ๆ มากขึ้น และจัดกิจกรรมรูปแบบมหกรรมการท่องเที่ยวอย่างน้อยปีละ 1 ครั้ง ควรมีการสร้างบุคลากรในชุมชนเพื่อเข้าใจในการบริการ สร้างกระบวนการเรียนรู้เกี่ยวกับบริบทของการท่องเที่ยวประสานหน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนแสวงหาความรู้ใหม่ เพื่อนำมาพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวที่ชุมชนตนเองอย่างต่อเนื่อง

โดยสรุปผลการวิจัยสามารถนำไปใช้เพื่อพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของบุคลากรที่เกี่ยวข้องกับการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ในชุมชนเจ้าของพื้นที่ และบุคลากรในสถาบันการศึกษาอันจะเป็นการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมระดับชุมชน ให้สามารถพึ่งพาตนเองได้ในระยะยาวและยั่งยืนต่อไป

ทรงฤทธิ์ ระดมจินดา. <u>ออร์เคสตร้า : การประยุกต์การแสดงดนตรีเพื่อส่งเสริมเพลงโคราช</u>.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การประยุกต์การแสดงดนตรีออร์เคสตร้าเพื่อส่งเสริมเพลงโคราช เป็นการผสมผสานระหว่างวัฒนธรรมดนตรีตะวันตกและเพลงโคราช เป็นปรากฏการณ์ที่เกิดขึ้นหลังจากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมดนตรีออร์เคสตร้าจากตะวันตกสู่ประเทศไทยและจังหวัดนครราชสีมา กระทั่งดนตรีออร์เคสตร้ากลายเป็นรูปแบบทางวัฒนธรรมสากล ที่สะท้อนถึงความเจริญงอกงามทางด้านรสนิยม จิตใจและสติปัญญาของคนในสังคม การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรมมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาความเป็นมาของเพลงโคราชและการแสดงดนตรีออร์เคสตร้าในจังหวัดนครราชสีมา ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของเพลงโคราชในจังหวัดนครราชสีมา ศึกษาการประยุกต์การแสดงดนตรีออร์เคสตร้าเพื่อส่งเสริมเพลงโคราช โดยเลือกพื้นที่ในการทำวิจัยแบบเจาะจง (Purposive Selection) ทำการศึกษาจากกลุ่มประชากร (Population) ที่มีความรู้ในด้านการแสดงเพลงโคราชและการแสดงดนตรีออร์เคสตร้า ในจังหวัดนครราชสีมา กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 10 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) จำนวน 40 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) จำนวน 50 คน รวมทั้งสิ้น 100 คน ด้วยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Selection) การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้แบบสัมภาษณ์มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบไม่มีส่วนร่วมและการสนทนากลุ่ม (Focus Group Discussion) นำข้อมูลที่ได้มาจำแนกออกเป็นหมวดหมู่ วิเคราะห์ข้อมูลและนำเสนอผลการวิเคราะห์ข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Descriptive Analysis)

ผลการวิจัยพบว่า การแสดงเพลงโคราชมีความเป็นมาไม่ปรากฏแน่ชัด เป็นเพียงตำนานที่เล่าสืบต่อกันมา ที่ปรากฏข้อมูลหลักฐาน เมื่อปีพ.ศ. 2456 คือ การแสดงเพลงโคราชถวายสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชนนี ซึ่งได้เสด็จมายังจังหวัดนครราชสีมา ในเวลาต่อมามีการสร้างอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี ในปี พ.ศ. 2477 จากความเชื่อที่ว่าท่านท้าวสุรนารีชอบเพลงโคราช จึงได้มีการจัดการแสดงเพื่อเฉลิมฉลองแด่ท่าน เพลงโคราชได้รับความนิยมมากในปี พ.ศ. 2477 เป็นการแสดงที่เป็นเอกลักษณ์ของจังหวัดนครราชสีมา จุดเด่นอยู่ที่ภาษาโคราช เนื้อหาเกี่ยวกับวิถีชีวิตของคนในสังคม ไม่ใช้เครื่องดนตรีประกอบในการแสดง ไม่จำกัดสถานที่ในการแสดง มีองค์ประกอบของการแสดง คือ หมอเพลง บทร้อง ทำนอง จังหวะ เครื่องแต่งกาย เวที แสง เสียง

สำหรับออร์เคสตร้าในจังหวัดนครราชสีมาเกิดขึ้นครั้งแรกเมื่อปี พ.ศ. 2552 คือ วงเยาวชนโคราชออร์เคสตร้า โดยอาจารย์อดุลย์ เปลื้องสันเทียะ มีองค์ประกอบของการแสดง คือ นักดนตรี วาทยกร เครื่องดนตรี การประพันธ์ดนตรี เครื่องแต่งกาย ฉาก/เวที แสงเสียง ได้รับการตอบรับและความนิยมจากผู้ชมชาวโคราชเป็นอย่างมาก ในปี พ.ศ. 2553 ถึง ปัจจุบัน ภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนมาโดยตลอด

การแสดงดนตรีออร์เคสตร้าตามสถานที่ต่างๆ ได้รับความสนใจและชื่นชมจากผู้ชมมากขึ้นเรื่อยๆ ทำให้ดนตรีประเภทนี้ได้รับความนิยมแพร่หลายมากขึ้น

สภาพปัจจุบันและปัญหาของการแสดงเพลงโคราชในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เพลงโคราชดั้งเดิมได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย ต่อมาความเจริญทางเทคโนโลยีด้านการสื่อสาร บันเทิงและคมนาคมเติบโตอย่างรวดเร็ว การแสดงดนตรีต่างๆ แพร่กระจายสู่จังหวัดนครราชสีมา ส่งผลให้วิถีชีวิตและค่านิยมของผู้คนเปลี่ยนแปลงไป ขณะที่การแสดงเพลงโคราชยังคงมีเอกลักษณ์การแสดงดั้งเดิม คือ หมอเพลง บทร้อง ทำนอง จังหวะ ท่ารำ เครื่องแต่งกาย เวที แสง เสียง และไม่มีเครื่องดนตรีประกอบการแสดง จึงทำให้ความนิยมการแสดงเพลงโคราชในจังหวัดนครราชสีมาลดน้อยลง

การประยุกต์การแสดงดนตรีออร์เคสตร้าเพื่อส่งเสริมเพลงโคราชพบว่า การแสดงดนตรีออร์เคสตร้าสามารถ ส่งเสริมองค์ประกอบของการแสดงเพลงโคราช ด้านหมอเพลงให้มีความรู้ ด้านดนตรีสากลเพิ่มขึ้น ทำให้ผู้ชมรู้สึกว่าหมอเพลงมีความสามารถเทียบได้กับนักดนตรีและวาทยกร ด้านบทร้องมีโครงสร้างแบบสากลเกิดความคุ้นเคยน่าสนใจและทำให้ทำนองไม่กระด้าง ด้วยคอร์ดและเสียงประสาน ด้านจังหวะมีรูปแบบชัดเจน สม่ำเสมอทำให้อารมณ์ไม่สะดุด ด้านท่ารำให้ดูมีชีวิตชีวา มีท่วงท่าที่มีเสียงดนตรี มารองรับ ด้านเครื่องแต่งกายของหมอเพลงให้ดูดีมีลักษณะของคนในสังคมชั้นสูงหรือสังคมเมือง ด้านเวทีให้ดูสง่างามน่าสนใจ ด้านแสง เสียงให้มีการนำประโยชน์ของแสงเสียงมาใช้เพื่อเพิ่มอารมณ์ความรู้สึกของผู้ชมได้ดี สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและรสนิยมของผู้ชมทำให้ได้รับอรรถรสของความเป็นออร์เคสตร้าด้วยการบรรเลงดนตรีประกอบพร้อมๆ กับอรรถรสของเพลงโคราชที่มีจุดเด่นของภาษาถิ่น และเพลงปฏิพากย์อย่างครบถ้วน ให้ความรู้สึกสนุกนานเพลิดเพลิน ส่งเสริมให้เพลงโคราชได้รับความนิยมจากผู้คนในสังคมเมือง ชาวจังหวัดนครราชสีมาเพิ่มมากขึ้น

ธนกร จีระออน. <u>รูปแบบการป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับชุมชน จังหวัดบุรีรัมย์</u>. วิทยานิพนธ์ ส.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การดำเนินการป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับชุมชนที่เน้นให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมบริหารจัดการ วางแผน และสามารถประสานงานเครือข่ายในการป้องกันโรคไข้เลือดออก โดยชุมชนจะส่งผลต่อการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบและการพัฒนาการป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับชุมชน มีลักษณะวงรอบ ประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตการณ์และการสะท้อนผลการปฏิบัติการโดยประยุกต์ใช้แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์ (Strategic Route Map : SRM) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) กลุ่มตัวอย่างเป็นแกนนำในชุมชน จำนวน 40 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม

วิเคราะห์ข้อมูลสถิติพื้นฐาน ใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ Paired t – test

ผลการวิจัยพบว่า ได้รูปแบบการป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับชุมชน มีการประชุมเชิงปฏิบัติการโดยการใช้แผนที่ทางเดินยุทธศาสตร์จัดกิจกรรมใน 4 ด้าน ประกอบด้วย ระดับรากฐาน กระบวนการ ภาคีเครือข่าย และระดับประชาชน ผลการดำเนินงานตามรูปแบบ พบว่า ผลการดำเนินงานการพัฒนาการป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับชุมชนทั้ง 4 ด้าน และโดยรวม ดีขึ้นอย่าง ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการป้องกันโรคไข้เลือดออก ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชน การออกกฎเกณฑ์ของชุมชน มีผู้นำที่เข้มแข็ง กรรมการผู้รับผิดชอบอย่างชัดเจน การประชาสัมพันธ์ มีภาคีเครือข่ายและการสนับสนุนจากองค์กรภาคีเครือข่ายอย่างพอเพียงและต่อเนื่อง ตลอดจนประชาชนในชุมชนมีความตระหนักในการป้องกันโรคไข้เลือดออก

โดยสรุป รูปแบบการพัฒนาการป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับชุมชน ครั้งนี้มีประสิทธิภาพเหมาะสม ทำให้มีการพัฒนาการดำเนินงานป้องกันโรคไข้เลือดออกในระดับชุมชนมีการพัฒนาและเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ดีขึ้นกว่าก่อนการพัฒนา สามารถนำไปใช้ในการป้องกันโรคไข้เลือดออกในชุมชนอื่นที่คล้ายคลึง อีกต่อไป

ธนูย์สิญจน์ สุขเสริม. <u>การพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้มุ่งหมายเพื่อ พัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยาน โดยการรวบรวมเก็บข้อมูลกับผู้มีส่วนเกี่ยวข้องกับแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานสวนหินผางาม จำนวน 245 คน ประกอบด้วย สมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบลปวนพุ ผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนในแหล่งท่องเที่ยวและนักท่องเที่ยว โดยสถิติในการวิเคราะห์ข้อมูลคือค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ร้อยละ ความถี่ Path Analysis Dependent t-test และ One way ANOVA และใช้การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมพาอิก (Participatory Appreciation Influence Control: PAIC) ในการพัฒนารูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานสวนหินผางาม อำเภอหนองหิน จังหวัดเลย ของกลุ่มตัวอย่างที่เป็นผู้มีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานของสวนหิน ผางาม จำนวน 30 คน ผลการวิจัย ปรากฏดังนี้

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานสวนหินผางามของสมาชิกองค์การบริหารส่วนตำบล พบว่า ค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการร่วมวางแผนมีอิทธิพลต่อปัจจัยการร่วมปฏิบัติ ปัจจัยการร่วมรับประโยชน์ ปัจจัยการร่วมประเมินผล และปัจจัยการร่วมอนุรักษ์

ทรัพยากรธรรมชาติ เมื่อพิจารณาที่ปัจจัยการร่วมปฏิบัติ พบว่ามีอิทธิพลต่อปัจจัยการร่วมรับประโยชน์ ปัจจัยการร่วมประเมินผล และปัจจัยการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ นอกจากนี้พบว่าปัจจัยการร่วมรับประโยชน์มีอิทธิพลต่อปัจจัยการร่วมประเมินผล และปัจจัยการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

รูปแบบการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานสวนหิน ผางาม ของผู้ประกอบการธุรกิจชุมชน พบว่า ค่าความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยการร่วมวางแผนมีอิทธิพลต่อปัจจัยการร่วมปฏิบัติ ปัจจัยการร่วมประเมินผล ปัจจัยการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ไม่มีอิทธิพลต่อปัจจัยการร่วมรับประโยชน์ และเมื่อพิจารณาที่ปัจจัยการร่วมปฏิบัติพบว่ามีอิทธิพลต่อปัจจัยการร่วมประเมินผล และปัจจัยการร่วมประเมินผลมีอิทธิพลต่อปัจจัยการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ แต่ไม่มีอิทธิพลต่อปัจจัยการร่วมรับประโยชน์และปัจจัยการร่วมอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

ความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานสวนหินผางาม พบว่าความคิดเห็นของนักท่องเที่ยวต่อการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศ สวนหินผางาม ในระดับมากที่สุดในด้านแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานสวนหินผางาม ยังคงความเป็นธรรมชาติอยู่ในสภาพดีร้อยละ 54.70 รองลงมาในด้านการให้ชาวบ้านมีส่วนร่วมในการให้บริการ ทำให้ชาวบ้านเกิดความรู้สึกเป็นเจ้าของและหวงแหนสถานที่ท่องเที่ยว ร้อยละ 48.90

การประชุมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมพาอิกมีการทดสอบความรู้ความเข้าใจของผู้มีส่วนเกี่ยวข้องในการจัดการท่องเที่ยวอย่างยั่งยืนของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานสวนหิน ผางาม ผลจากการศึกษาพบว่าหลังการอบรมพาอิกผู้เข้ารับการอบรมเชิงปฏิบัติการอย่างมีส่วนร่วมค่าเฉลี่ยสูงขึ้นกว่าก่อนเข้ารับการอบรมอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 การประเมินการมีส่วนร่วมในการประชุม 3 ด้านทั้งในช่วงอดีต ปัจจุบัน และอนาคต พบว่ามีความเห็นของทั้งสามด้านคือ ตนเอง เพื่อน และผู้อำนวยความสะดวกพบว่า ไม่มีความแตกต่างกันอย่างไม่มีนัยสำคัญทางสถิติ ที่ระดับ .05 และยังพบว่าความสอดคล้องของความคิดเห็นของผู้ส่วนมีส่วนได้ส่วนเสียกับการจัดการการท่องเที่ยวเชิงนิเวศของแหล่งท่องเที่ยวประเภทวนอุทยานสวนหิน ผางาม มีความคิดเห็นสอดคล้องในระดับมากที่สุด คือ ในด้านทุกฝ่ายตั้งแต่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ผู้ประกอบการธุรกิจชุมชนจนถึงประชาชนในท้องถิ่นทุกคนควรมีส่วนรับผลประโยชน์ร่วมกัน

ธวัชชัย ศิลปโชค. <u>หนังประโมทัยคณะประกาศสามัคคี บ้านแต้ ตำบลธวัชบุรี อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

หนังประโมทัยหรือหนังตะลุง เป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านอีสานประเภทหนึ่งที่เคยได้รับความนิยมอย่างแพร่หลายกันมาเป็นเวลานาน แต่ปัจจุบันได้รับความนิยมน้อยลง เนื่องจากมีสิ่งบันเทิงอื่นๆ ให้เลือกชมเพิ่มขึ้น งานวิจัยนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาเครื่องดนตรี วงดนตรี บทร้อง

และทำนอง ของหนังประโมทัยคณะประกาศสามัคคี บ้านแต้ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด 2) ศึกษาการทำตัวหนัง การเชิดหนัง และลักษณะของการแสดง ของหนังประโมทัย คณะประกาศสามัคคี บ้านแต้ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) ศึกษาบทบาทของหนังประโมทัยคณะประกาศสามัคคี บ้านแต้ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ต่อชุมชนอีสาน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต มีการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต จากผู้รู้ 3 คน ผู้ปฏิบัติ 9 คน ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 7 คน ระหว่างเดือน ธันวาคม 2551 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2552 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า เครื่องดนตรีประกอบการแสดงได้แก่ ระนาดพื้นบ้าน กลองตุ้ม และฉาบ ส่วนเครื่องดนตรีประกอบหมอลำและเพลงลูกทุ่งหมอลำที่แทรกในการแสดงได้แก่ แคน โหวด คีย์บอร์ด เบส และกลองชุด มีการบันทึกบทเพลงด้วยระบบโน้ตสากล บทร้องและบทเจรจาดัดแปลงมาจากละครเรื่องรามเกียรติ์ซึ่งหัวหน้าคณะคนแรกเป็นคนเรียบเรียง ให้เหมาะกับสังคมอีสาน บทร้องและเจรจาของตัวพระและตัวยักษ์ใช้ภาษาไทยกลาง แต่ตัวตลกจะพูดเป็นภาษาถิ่นอีสาน กลอนที่ใช้ในบทพากย์เป็นกลอนแปดและกลอนหก

ในการทำตัวหนัง หัวหน้าคณะเป็นผู้ประดิษฐ์ตัวหนังขึ้นเอง โดยทำจากหนังวัวที่มีอายุประมาณ 1 ปี คนเชิดหนังทำหน้าที่ทั้ง เชิด พูด และร้อง การแสดงหนังเริ่มต้นด้วยการไหว้ครูก่อนเสมอแล้วจึงดำเนินเรื่อง โดยมีทั้งดนตรีหลักที่ประกอบการแสดงและดนตรีลูกทุ่งหมอลำที่แทรกในการแสดง เกี่ยวกับบทบาทของหนังประโมทัย คณะประกาศสามัคคี บ้านแต้ อำเภอธวัชบุรี จังหวัดร้อยเอ็ด ต่อชุมชนอีสาน มีบทบาททั้งในแง่ให้ความบันเทิง ให้ความรู้และข่าวสาร ตลอดจนให้แนวทางในการดำเนินชีวิตด้านคุณธรรมและจริยธรรม รวมทั้งมีส่วนในการอนุรักษ์ ศิลปะ ภาษาวรรณคดี และประเพณีต่างๆ ของชาวอีสานให้คงอยู่

โดยสรุป หนังประโมทัยคณะประกาศสามัคคี ได้ให้บริการแก่สังคมอีสานมาเป็นเวลาหลายปี ช่วยให้ชาวอีสานมีความเพลิดเพลินและเป็นสุข สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ทั้งภาครัฐและภาคเอกชน จะได้ให้การสนับสนุนทั้งในด้านการเงินและด้านวิชาการ ทั้งนี้เพื่อความยั่งยืนของคณะต่อไป

ธิดารัตน์ ดวงสินธุ์. <u>พุทธปรัชญา : การศึกษาพุทธปฏิมาเพื่อสืบสานพระพุทธศาสนาในสังคมอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

พุทธปฏิมาคือสัญลักษณ์ที่สร้างขึ้นเพื่อเป็นตัวแทนของพระพุทธเจ้า ซึ่งในปัจจุบันคนส่วนมากจะตีความและให้คุณค่าที่แท้จริงแก่พุทธปฏิมาผิดไป ซึ่งวิทยานิพนธ์ฉบับนี้ได้มุ่งที่จะศึกษาพุทธปฏิมาเพื่อที่จะช่วยสร้างความหนักแน่นและสืบสานพระพุทธศาสนาในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยหรือที่รู้จัก

กันว่าภาคอีสาน การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์ 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาองค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธปรัชญาที่ปรากฏในพุทธปฏิมา 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของการตีความหมาย และการให้คุณค่าในพุทธปรัชญา และ 3) เพื่อศึกษาพุทธปรัชญาที่ปรากฏในพุทธปฏิมาเพื่อสืบสานพระพุทธศาสนาในสังคมอีสาน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ข้อมูลปฐมภูมิรวบรวมจากข้อมูลภาคสนามโดยการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ และการรวบรวมข้อมูลจากการวิเคราะห์เอกสาร เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึกการสนทนากลุ่มและ และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการในจังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดยโสธร และจังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย 3 กลุ่มคือ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มปฏิบัติการและกลุ่มประชาชนทั่วไปรวม 116 คน ข้อมูลที่ได้จะนำมาจัดแยกประเภทเป็นข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาพ แล้วนำข้อมูลมาวิเคราะห์และตรวจสอบตามวัตถุประสงค์ที่ตั้งไว้

ผลการวิจัยพบว่า ด้านองค์ความรู้เกี่ยวกับพุทธปรัชญาในพุทธปฏิมา ในพื้นที่วิจัยมีพุทธปฏิมาอยู่ 7 ปาง ส่วนมากจะเป็นพุทธปฏิมาปางมารวิชัยซึ่งมีความหมายว่าการมีชัยชนะเหนือทุกสิ่ง ส่วนปางอื่นๆ ได้แก่ ปางนาคปรก ปางสมาธิ ปางประทานธรรม ปางประทานพร ปางเรือนแก้ว และปางยมกปาฏิหาริย์ จากประวัติความเป็นมาในการสร้างพุทธปฏิมาพบว่าได้รับอิทธิพลในการสร้างจากพระพุทธศาสนานิกายเถรวาทและมหายาน รวมทั้งอิทธิพลจากศิลปะทวารวดี ศิลปะเขมรและศิลปะล้านช้าง

ในส่วนของสภาพปัจจุบันปัญหาการตีความหมาย เมื่อพิจารณาจากข้อเท็จจริงพบว่าประชาชนให้ความสำคัญในส่วนที่เป็นความเชื่อของอิทธิปาฏิหาริย์และความศักดิ์สิทธิ์ของพุทธปฏิมามากกว่าการปฏิบัติตามหลักธรรมที่แฝงอยู่ในพุทธปฏิมา สาเหตุที่ทำให้เกิดการตีความผิดมีอยู่ 2 ปัจจัยคือ ปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ปัจจัยภายในคือความคิดและค่านิยมของมนุษย์ซึ่งขึ้นอยู่กับเวลาและสภาพการณ์ที่แวดล้อม ส่วนปัจจัยภายนอกคือปัจจัยทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และปัจจัยอื่นๆ

ด้านพุทธปรัชญาที่ปรากฏในพุทธปฏิมาในสังคมอีสานนั้นมีอยู่ 4 ประเด็นคือ แนวคิดอภิปรัชญา แนวคิดญาณวิทยา แนวคิดจริยศาสตร์และแนวคิดสุนทรียศาสตร์ สำหรับแนวคิดอภิปรัชญาที่ปรากฏในพุทธปฏิมา พบว่า พุทธปฏิมาได้สะท้อนให้เห็นอยู่ 2 ประเด็นคือ ความจริงแท้ของโลกและสรรพสิ่งและความจริงแท้ของมนุษย์ ความจริงแท้ของโลกและสรรพสิ่งที่สะท้อนออกมาจากพุทธปฏิมาคือแนวคิดเกี่ยวกับนิพพานทั้งนิกายเถรวาทและมหายาน ส่วนธรรมชาติและคำถามที่ว่ามนุษย์คืออะไร พุทธปฏิมาได้สะท้อนให้เห็นถึงความเป็นมนุษย์ที่เรียกว่าสังขตธรรม เพราะมนุษย์เกิดขึ้นจากเหตุและปัจจัย นอกจากนั้นพุทธปฏิมาได้สะท้อนให้เห็นสารัตถะของธรรมชาติมนุษย์ว่าคือจิตใจ นอกเหนือจากแนวคิดอภิปรัชญาที่ปรากฏในพุทธปฏิมาแล้ว พุทธปฏิมาในสังคมอีสานยังสะท้อนแนวคิดญาณวิทยา ซึ่งได้แก่ ระดับของความรู้ ขอบเขตของความรู้ สิ่งที่ถูกรู้และสิ่งที่รู้ พุทธปฏิมาในสังคมอีสานในมุมของเถรวาทได้แสดงให้เห็นถึงระดับของความรู้ว่ามีอยู่ 2 ระดับคือ โลกิยะและโลกุตตระ ระดับของความรู้ที่สำคัญที่สุดคือโลกุตตระ นอกจากนั้น

แล้วในพุทธปฏิมายังแสดงให้เห็นว่าขอบเขตในการสร้างความรู้นั้นมีอยู่ 2 อย่างคือ ประสบการณ์ภายนอกและประสบการณ์ภายใน นอกจากนี้พุทธปฏิมาในอีสานได้แสดงให้เห็นถึงสิ่งที่ถูกรู้และสิ่งที่เรารู้คือการรู้ในสัจธรรมของอริยสัจ 4 นอกจากนี้แล้ว จากการศึกษายังพบว่า พุทธปฏิมาได้แสดงให้เห็นแนวคิดจริยศาสตร์ว่ามีอยู่ 2 ประการคือ เป้าหมายของชีวิตและวิธีการไปสู่เป้าหมาย ในการไปสู่เป้าหมายทั้งเถรวาทและมหายานมุ่งในเรื่องเดียวกัน กล่าวคือ นิพพานคือเป้าหมายสูงสุดของชีวิตและในการเข้าถึงนิพพานนั้นประชาชนต้องปฏิบัติอย่างถูกวิธี วิธีการไปสู่เป้าหมายของเถรวาทคือการปฏิบัติตามหลักปรมัตถประโยชน์หรือประโยชน์สูงสุด ในขณะที่มหายานนั้นจะให้ความสำคัญกับหลักมหาปัญญา ซึ่งความแตกต่างของทั้ง 2 นิกายคือ มหายานต้องการจะช่วยให้บุคคลอื่นได้เข้าถึงเป้าหมายไปพร้อมกันในขณะที่เถรวาทนั้นมุ่งเน้นที่การเข้าถึงแบบปัจเจกบุคคล สำหรับแนวคิดสุนทรียศาสตร์ที่ปรากฏในพุทธปฏิมานั้น พุทธปฏิมาในสังคมอีสานได้สะท้อนให้เห็นถึงแนวคิดสุนทรียศาสตร์เชิงพุทธปรัชญาเถรวาทและมหายานที่ปรากฏในพุทธปฏิมาในสังคมอีสานได้เน้นความงามของพุทธธรรมที่อยู่ภายในพุทธปฏิมาว่าเป็นความงามที่พระพุทธองค์ยอมรับว่างามที่สุด

กล่าวโดยสรุป ผู้วิจัยเสนอว่าประชาชนควรตระหนักและเข้าใจในธรรมะของพระพุทธเจ้าที่พระสงฆ์เป็นผู้นำมาสั่งสอนอย่างถูกต้องและเหมาะสม ซึ่งจะเป็นการสืบสานพระพุทธศาสนาในสังคมอีสานได้ยั่งยืนสืบไป

ธิติพงศ์ พิรุณ. <u>ปราสาทพนมรุ้ง : แนวทางการอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

ปราสาทพนมรุ้ง เป็นศาสนสถานที่สร้างขึ้นตามความเชื่อทางศาสนา ซึ่งเป็นการผสมกลมกลืนระหว่างศาสนาพราหมณ์และศาสนาพุทธ ปัจจุบันปราสาทพนมรุ้งเป็นโบราณสถานที่สำคัญทั้งในด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี สถาปัตยกรรม และการท่องเที่ยว การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติและความเป็นมาของพิธีกรรมที่ปราสาทพนมรุ้ง 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพิธีกรรมทางศาสนาที่ปราสาทพนมรุ้ง และ 3) ศึกษาแนวทางอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ปราสาทพนมรุ้ง มีการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือน มีนาคม พ.ศ. 2551 ถึง เดือน มีนาคม 2552 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม จากผู้รู้ 20 คน ผู้ปฏิบัติ 20 และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 60 คน ในเขตบริเวณอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง และหมู่บ้านใกล้เคียงในเขตตำบลตาเป็ก อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติและความเป็นมาของพิธีกรรมทางศาสนาที่ปราสาทพนมรุ้งมาจากความเชื่อว่าโบราณสถานที่มีความสำคัญทางประวัติศาสตร์ที่สร้างขึ้น เพื่อเป็นที่ประทับของพระศิวะ ซึ่งเป็นเทพเจ้าสูงสุดในศาสนาฮินดู ลัทธิไศวนิกาย การประกอบพิธีกรรมทางศาสนาเพื่อบูชาพระศิวะ ที่เป็นเทพแห่งความศักดิ์สิทธิ์ของศาสนาฮินดู ตลอดจนเทพผู้รักษาปราสาทพนมรุ้งซึ่งเป็นโบราณสถานที่มีความมหัศจรรย์ มีการปฏิบัติสืบต่อกันมาแต่โบราณ เพื่อช่วยให้ประชาชนได้รับความสุขความเจริญก้าวหน้า ประสบความสำเร็จ ช่วยรักษาการเจ็บป่วยได้ และช่วยให้เกิดความสามัคคีในชุมชน พิธีกรรมบวงสรวงสิ่งศักดิ์สิทธิ์ที่ปราสาทพนมรุ้ง บวงสรวงดอกบัว 8 กลีบ

สภาพปัจจุบันและปัญหาของพิธีกรรมทางศาสนาที่ปราสาทพนมรุ้ง คือในการประกอบพิธีกรรมและผู้มาชมการประกอบพิธี ก่อให้เกิดผลกระทบ ต่อสิ่งแวดล้อม ข้อจำกัดของกรมศิลปากรที่ห้ามไม่ให้มีการประกอบพิธีกรรมที่บริเวณปราสาทพนมรุ้งในวันสำคัญอื่น ๆ ขาดการประสัมพันธ์ อย่างต่อเนื่อง นักท่องเที่ยวมีน้อย ขาดการพัฒนา รูปแบบการท่องเที่ยวที่เป็นแรงจูงใจนักท่องเที่ยว และขาดความสะดวกในด้านที่พัก และอาหารแนวทางอนุรักษ์พิธีกรรมทางศาสนาเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมที่ปราสาทพนมรุ้ง ได้แก่ การพัฒนารูปแบบของการนำเสนอการจัดพิธีกรรม การปรับเปลี่ยนเวลาในการประกอบพิธีกรรมเพื่อให้เกิดความสะดวกสำหรับนักท่องเที่ยว หน่วยงานราชการควรความสำคัญและให้การส่งเสริมสนับสนุนในการจัดพิธีกรรมและการท่องเที่ยว รวมทั้งการจัดกิจกรรมต่าง ๆ ที่ส่งเสริมให้เกิดแรงจูงใจให้นักท่องเที่ยวมาเที่ยวมากขึ้น

โดยสรุป ผลการศึกษาครั้งนี้จะเป็นประโยชน์ต่อการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม ก่อให้เกิดการเรียนรู้แก่ประชาชนที่มาท่องเที่ยว ตลอดจนเกิดผลดีทางเศรษฐกิจแก่บุคคลในท้องถิ่นและวงการธุรกิจการท่องเที่ยว สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและภาคเอกชน ให้การส่งเสริมและสนับสนุน ประเพณีพิธีกรรมที่ปราสาทพนมรุ้ง ทั้งนี้เพื่อความสุขและความอยู่ดีกินดีของประชาชนในท้องถิ่น อย่างยั่งยืนต่อไป

ธีรารัตน์ ลีลาเลิศสุระกุล. <u>การพัฒนารูปแบบการจัดการวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำอีสานเชิงธุรกิจ</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

วงดนตรีลูกทุ่งหมอลำเป็นสื่อบันเทิงที่ได้รับความนิยมสูงสุดในภาคอีสานเป็นการแสดงที่รวมอาชีพหลายสาขาเช่นนักร้อง หางเครื่อง นักแสดงหมอลำ ช่างแต่งหน้าทำผม นักประพันธ์เพลง ช่างออกแบบชุดแต่งกาย ครูสอนเต้น ช่างไฟฟ้า ฯลฯ สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่ชาวบ้านที่ว่างจากการทำนา ได้นำความรู้ความสามารถภูมิปัญญาท้องถิ่นนำมาพัฒนาเป็นธุรกิจบันเทิงได้ งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมา 2) สภาพปัจจุบันของการจัดการวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ และ 3) พัฒนารูปแบบการจัดการวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำอีสานเชิงธุรกิจที่เหมาะสม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้คัดเลือกแบบเจาะจง ในพื้นที่ 6 จังหวัดคัดเลือกวงดนตรีลูกทุ่งเป็นตัวแทนจำนวน 10 คณะ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยกลุ่ม

ผู้รู้ 18 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 200 คนกลุ่มบุคคลทั่วไป 200 คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจแบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบบันทึก แบบการสนทนากลุ่มและแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้าวิเคราะห์ ตามความมุ่งหมาย นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าในอดีตการจัดการของคณะวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำมีการก่อตั้งเป็น 3 ลักษณะ 1) ก่อตั้งจากการเป็นคณะหมอลำ 2) กลุ่มที่ก่อตั้งจากการเป็นวงดนตรีลูกทุ่ง 3) กลุ่มที่ก่อตั้งเป็นวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ ส่วนใหญ่หัวหน้าคณะ มีความสามารถด้านศิลปะการแสดงหมอลำและการขับร้องเพลงลูกทุ่ง แต่ละคณะปรับเปลี่ยนพัฒนารูปแบบการแสดงตามความนิยมของผู้ชมและผู้ฟัง มีการแข่งขันด้านการตลาด การบริหารจัดการเป็นแบบครอบครัวใช้หลักสมาชิกในคณะมีความผูกพันเสมือนญาติพี่น้อง การลงทุนระยะแรกใช้ทุนไม่มาก เครื่องดนตรีที่จำเป็นได้แก่ กลองโทน แคน ฉิ่ง ฉาบ ผ้าฉาก เวที ไฟประดับเป็นเรียบง่าย ต่อมาจึงพัฒนาตามลำดับ

สภาพทั่วไปของการจัดการในปัจจุบันพบว่า หัวหน้าคณะหมอเป็นศิลปิน ส่วนคณะวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำมีสภาพเป็นแหล่งเรียนรู้ ให้ความบันเทิง สร้างงานสร้างรายได้ให้แก่สมาชิกและชุมชน อัตราค่าจ้างขึ้นอยู่กับต้นทุนด้านชื่อเสียงของหัวหน้าคณะ ความสัมพันธ์กับผู้ว่าจ้าง ผลงานของทางคณะ ระยะทางที่จะเดินทางไปแสดง บางคณะจะได้รับการสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการจัดโครงสร้างของการบริหารเป็นแผนก ๆ ตามหน้าที่ นำภูมิปัญญาที่มีมาใช้ในการจัดรูปแบบการแสดงและสร้างสรรค์ผลงาน สภาพการจัดการในปัจจุบันแบ่งเป็น 3 ระบบ ได้แก่ ระบบครอบครัว ระบบสังกัดบริษัท และระบบเครือข่าย มีความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการว่าต้องปรับปรุงและพัฒนาองค์ประกอบของการแสดงอยู่เสมอตามสภาพความต้องการของผู้ชมและผู้ฟัง ปัญหาอุปสรรคของการจัดการได้แก่ ด้านสภาพเศรษฐกิจ ด้านบุคลากร ด้านงบประมาณ ด้านสิ่งแวดล้อมและสังคมวัฒนธรรม ด้านการแข่งขันการตลาด ด้านช่องทางการสื่อสาร ด้านเทคโนโลยีนวัตกรรม เหล่านี้ส่งผลต่อการพัฒนารูปแบบการแสดงของหมอลำ

รูปแบบการจัดการที่มีความเหมาะสมประกอบด้วย 6 องค์ประกอบ 1) ชื่อเสียงและผลงานของ คณะวงดนตรีลูกทุ่งหมอ 2) บริบทของคณะวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ ประกอบด้วย ประวัติความเป็นมาข้อมูลเกี่ยวกับผลงานของคณะ 3) ปัจจัยภายนอกได้แก่ทรัพยากรที่นำมาพัฒนาคณะ ประกอบไปด้วย บุคคลากร วัตถุดิบ ทุน เครื่องจักร อุปกรณ์ ข่าวสารข้อมูล สื่อเทคโนโลยี โดยนำมาผนวกกับภูมิปัญญาที่ใช้ในการจัดแสดง การตลาดและประชาสัมพันธ์ ช่องทางการสื่อสาร ผู้ให้การสนับสนุน 4) สิ่งแวดล้อม ประกอบด้วยนโยบายภาครัฐ เศรษฐกิจ การเมือง การปกครอง สังคมวัฒนธรรม นวัตกรรม เทคโนโลยี การศึกษา ค่านิยมความต้องการของผู้ชม การแข่งขัน ด้านการตลาด 5) กระบวนการแปลงรูป เกี่ยวข้องกับความสามารถขององค์กรในเชิงการบริหาร การวางแผน การงานบุคคล การจัดทำงบประมาณ การนำและ

การบังคับบัญชา การประสานงาน การควบคุมการจัดทำรายงาน 6) ปัจจัยนำออกหรือผลผลิต ได้แก่ ผลประโยชน์ สิ่งที่ออกจากระบบ คือ สินค้า บริการ หรือผลผลิตในรูปแบบอื่นที่ผลิตออกจากคณะ

โดยสรุปผลการวิจัยพบว่า รูปแบบของการจัดการวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำเชิงธุรกิจ ให้ประสบความสำเร็จตามวัตถุประสงค์และเป้าหมาย นั้นควรประกอบด้วย ชื่อของคณะวงดนตรี บริบทของคณะวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำ ปัจจัยภายในที่เกี่ยวข้อง ปัจจัยภายนอกที่เกี่ยวข้อง กระบวนการจัดการ ผลลัพธ์หรือรูปแบบการแสดง รูปแบบนี้สามารถนำไปใช้ในการจัดการวงดนตรีลูกทุ่งหมอลำและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องกับการจัดการแสดงสามารถนำรูปแบบนี้ไปปรับใช้หรือบูรณาการให้เข้ากับบริบทของการจัดการทางด้านศิลปวัฒนธรรมได้

นริศ ปัญญาบุตร. <u>แนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาวัตถุมงคลจังหวัดมุกดาหาร</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

พุทธศาสนิกชนและผู้ที่เคารพศรัทธาในจังหวัดมุกดาหาร มีความเชื่อว่าวัตถุมงคลเป็นสิ่งที่นอกจากจะใช้ยึดเหนี่ยวจิตใจแล้ว ยังสามารถบันดาลให้ผู้เคารพนับถือประสบความสำเร็จในหน้าที่การงาน แคล้วคลาดจากภยันตราย อยู่ยงคงกระพันและเป็นที่เคารพรักของบุคคลอื่น การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาวัตถุมงคลจังหวัดมุกดาหารครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาภูมิปัญญาเกี่ยวกับวัตถุมงคลในจังหวัดมุกดาหาร รวมทั้งศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาวัตถุมงคลจังหวัดมุกดาหาร พื้นที่ในการวิจัยได้แก่ อำเภอเมือง อำเภอคำชะอี อำเภอดอนตาล อำเภอนิคมคำสร้อย อำเภอดงหลวง อำเภอหว้านใหญ่ และอำเภอหนองสูง จังหวัดมุกดาหาร กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ จำนวน 17 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 28 คน และกลุ่มทั่วไป จำนวน 42 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม ข้อมูลจากการรวบรวมภาคสนามนำมาแจกแจงจัดหมวดหมู่ตามความมุ่งหมายของการศึกษาและตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาเกี่ยวกับวัตถุมงคลในจังหวัดมุกดาหาร กรรมวิธีการจัดสร้างวัตถุมงคลจำแนกตามลักษณะของวัตถุดิบ ความพิถีพิถันในการเสาะหาและเตรียมวัตถุดิบถือเป็นสิ่งที่ผู้สร้างวัตถุมงคลให้ความสำคัญและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัดมาช้านาน การปลุกเสกเป็นเสมือนการเชิญพลังพระรัตนตรัยมาประจุหรือรวมตัวยังพระเครื่องที่สร้าง พระเครื่องที่ผ่านพิธีกรรมการปลุกเสก ถือว่าเป็นพระเครื่องที่สมบูรณ์ การเช่าบูชาพระแต่เดิมเป็นการแลกเปลี่ยนพระเครื่องกับพระเครื่องด้วยกัน หากพระเครื่ององค์ใดมีมูลค่าสูงกว่าองค์ที่นำมาแลกต้องเพิ่มชดเชยพระเครื่องให้อีกตามแต่ความพอใจของผู้แลกเปลี่ยน ต่อมาได้เปลี่ยนเป็นการเพิ่มชดเชยด้วยเงินจนพัฒนามาเป็นการซื้อขายหรือเช่าพระ ซึ่งเป็นปัจจัยหนึ่งที่ทำให้พระเครื่องอยู่ในความครอบครองของผู้ที่สะสมพระเครื่องในระยะเวลาอันสั้น เนื่องจากพระเครื่องเป็นสัญลักษณ์แห่งความดี

งามเป็นเครื่องเตือนสติแก่ชาวบ้านให้ปฏิบัติตนในหลักของศีลธรรม การสะสมพระเครื่องถือว่าเป็นการสะสมสิ่งที่มีคุณค่ายิ่งสำหรับไว้กราบไหว้บูชาเพื่อความเป็นสิริมงคล เป็นขวัญและกำลังใจตลอดจนเป็นเครื่องคุ้มครองป้องกันภยันตรายต่าง ๆ ในการสะสมพระเครื่องแต่ละชิ้น ผู้สะสมพยายามศึกษาที่มาของพระเครื่องแต่ละองค์ โดยอาศัยหลักฐานอ้างอิงทางประวัติศาสตร์ทำให้ได้ความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชาวพุทธในสมัยนั้น ๆ

แนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาวัตถุมงคลจังหวัดมุกดาหารพบว่า เมื่อผู้สร้างตกลงกันแล้วว่าจะสร้างพระเครื่องของเกจิอาจารย์ คณะผู้สร้างจะดำเนินการขออนุญาตจัดสร้างพระเครื่องในนามของพระเกจิอาจารย์องค์นั้น หากเป็นพระเกจิอาจารย์ที่รู้จักอย่างแพร่หลายแล้วจะใช้งบประมาณในการโฆษณาประชาสัมพันธ์ไม่มาก ปัจจุบันการปลุกเสกวัตถุมงคลมีการจัดพิธีให้ผิดไปจากที่เคยปฏิบัติกันมา ธุรกิจรับจำนำพระเครื่องหรือธนาคารพระเครื่องเป็นธุรกิจทางเลือกในยุคเศรษฐกิจซบเซาของนักสะสมพระ ผู้ที่สนใจการสะสมพระเครื่องที่มีวิสัยทัศน์ต้องมีคุณสมบัติพิเศษ คือ เป็นผู้สุขุมรอบคอบ มีเหตุผล ใช้ความรู้ความมั่นใจ ตัดสินใจด้วยความแน่วแน่ เป็นผู้ที่เยือกเย็น หมั่นศึกษาหาความรู้ เพราะความรู้มีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ ในยุคเฟื่องฟูพระเครื่องที่สร้างขึ้นใหม่ได้รับความนิยมไม่แพ้พระเครื่องรุ่นเก่า ทั้งนี้เป็นเพราะพระเครื่องรุ่นเก่าราคาแพงและมักมีปัญหาในการเช่าบูชา ดังนั้น พระสร้างใหม่ที่เลียนแบบพระเก่าจึงเป็นทางเลือกของผู้สะสมในปัจจุบัน

โดยสรุป จากผลการวิจัยแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาวัตถุมงคลจังหวัดมุกดาหาร พบว่าความพิถีพิถันในการเสาะหาและเตรียมวัตถุดิบถือเป็นสิ่งที่ผู้สร้างวัตถุมงคลให้ความสำคัญและถือปฏิบัติอย่างเคร่งครัด พระเครื่องที่ผ่านพิธีกรรมการปลุกเสก ถือว่าเป็นพระเครื่องที่สมบูรณ์หากผู้สะสมได้ศึกษาที่มาของพระเครื่องแต่ละองค์โดยอาศัยหลักฐานอ้างอิงทางประวัติศาสตร์จะทำให้ได้ความรู้ความเข้าใจในศิลปวัฒนธรรมของชาวพุทธในสมัยนั้น ๆ

นวลจันทร์ วงศ์ปิยมารัตน์. <u>ผ้าฝ้าย : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มสตรีในจังหวัดนครราชสีมา</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์ เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับการทอผ้าในจังหวัดนครราชสีมา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการทอผ้าฝ้ายในจังหวัดนครราชสีมา และ 3) หาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้าย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้ 25 คน ผู้ปฏิบัติ 44 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 20 คน ในเขตพื้นที่อำเภอครบุรี อำเภอพระทองคำ อำเภอชุมพวง และอำเภอเสิงสาง จังหวัดนครราชสีมา

ระหว่างเดือนธันวาคม 2552 ถึงเดือนกรกฎาคม 2554 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การทอผ้าฝ้ายในจังหวัดนครราชสีมามีประวัติความเป็นมายาวนานนับร้อยปี โดยได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาความรู้เกี่ยวกับการทอผ้าจากบรรพบุรุษ ทั้งจากคนในพื้นที่ผู้คนที่อพยพมาจากที่อื่น และเรียนรู้จากการอบรมและศึกษาดูงาน

สภาพปัจจุบันและปัญหาการทอผ้าฝ้ายของชุมชนทั้ง 4 แห่งในจังหวัดนครราชสีมายังคงใช้กระบวนการในการทอผ้าแบบดั้งเดิม เช่น กี่ทอมือ และกี่กระตุก นอกจากนั้นอุปกรณ์บางอย่างมีการเปลี่ยนแปลงมาใช้พลังงานไฟฟ้า เช่น เครื่องปั่นหลอดด้ายยืน อุปกรณ์ในกระบวนการผลิตส่วนใหญ่ใช้แรงงานคน เส้นใยในการทอผ้าใช้ด้ายประดิษฐ์ ลวดลายของผ้าใช้ด้ายสองสีขึ้นไป และใช้เทคนิคการมัดหมี่ มีทั้งการแต้มสี และการย้อม มีแนวคิดในการสร้างลวดลายจากการจดจำภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดการประดิษฐ์ลวดลายใหม่ซึ่งเกิดจากการสังเกตในธรรมชาติ เครื่องใช้ เครื่องประดับ โดยการประยุกต์ลายเก่า และลายใหม่เข้าด้วยกัน ส่วนด้านผลิตภัณฑ์ พบว่า ส่วนมากไม่มีการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าเป็นการทอผ้าเป็นผืนเพื่อส่งขาย โดยสำรวจความต้องการของลูกค้า ได้แก่ ผ้าเป็นผืนสำหรับตัดชุดสุภาพบุรุษ และชุดสุภาพสตรี มีทั้งสีพื้นและลวดลาย ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง ผ้าพันคอ ผ้าคลุมไหล่ กระเป๋า สภาพปัญหาเกี่ยวกับการผลิต พบว่าขาดแคลนวัตถุดิบในการทอผ้า ซึ่งหาไม่ได้ในจังหวัดนครราชสีมาต้องหาซื้อจากท้องถิ่นอื่น สภาพปัญหาเกี่ยวกับอุปกรณ์ที่ยังคงใช้แรงงานคนเป็นส่วนมาก ขาดการพัฒนาอุปกรณ์ในการผลิตที่ทันสมัย สภาพปัญหาด้านลวดลายผ้า สมาชิกขาดความรู้ในการออกแบบ พัฒนาลวดลายผ้า และบางกลุ่มไม่มัดหมี่เอง ทำให้กำหนดลวดลายไม่ได้ สมาชิกที่มีทักษะในการทอผ้ามีจำนวนน้อยลงทำให้ผลิตล่าช้าและขาดการดูและสนับสนุนจากหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

แนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายในจังหวัดนครราชสีมามี 3 ด้าน ได้แก่ 1) ด้านกระบวนการผลิตและเทคโนโลยี ประยุกต์ใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่ร่วมกับการใช้ภูมิปัญญาการทอผ้าแบบดั้งเดิม และสร้างเอกลักษณ์ของกลุ่ม 2) ด้านลวดลายผ้า ประยุกต์ลวดลายเก่าที่ได้รับจากคนรุ่นก่อนกับการใช้เทคนิคการมัดหมี่แบบใหม่ และคัดเลือกลวดลายที่โดดเด่นส่งเข้าประกวด และ 3) ผลิตภัณฑ์ผ้าฝ้าย จัดให้มีการแต่งกายด้วยผลิตภัณฑ์จากผ้าฝ้ายในชีวิตประจำวันและงานประเพณีสำคัญ ส่วนการพัฒนาการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มทอผ้าฝ้าย ทำได้โดยการเลือกซื้อเส้นด้ายที่มีคุณภาพ พัฒนาอุปกรณ์การผลิตให้เหมาะสมกับการใช้งาน พัฒนาลวดลายผ้า พัฒนาฝีมือของผู้ทอผ้า และสร้างผลิตภัณฑ์ใหม่ๆ เข้าสู่ตลาด

โดยสรุป พบว่า แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายของกลุ่มสตรีในจังหวัดนครราชสีมาเกิดจากแรงบันดาลใจ กระตุ้นทำให้นึกถึงคุณค่าของภูมิปัญญาที่มีความประณีต และงดงามของบรรพบุรุษ เกิดจากสภาวะทางเศรษฐกิจที่แปรผัน จึงมีแนวความคิดที่จะพัฒนาภูมิปัญญาจากบรรพบุรุษที่ได้สรรค์สร้างไว้ กลับมารับมีบทบาทต่อการดำเนินชีวิตอีกครั้ง ด้วยการรวมกลุ่มให้มีส่วนร่วมในการผลิต เพื่อสร้างรายได้

ให้ครอบครัว ชุมชน ซึ่งเป็นผลให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาการทอผ้าฝ้ายให้คงอยู่คู่กับชุมชนแบบยั่งยืนสืบไป

นวลอนงค์ ประทุมเนตร. <u>อัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิต</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

อัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน เกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน ที่สืบทอดกันมาเป็นเวลานาน ผ้าไหมอีสาน มีความสำคัญต่อการดำเนินชีวิต ของชาวอีสานอย่างยิ่ง การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตอัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตและพัฒนากระบวนการผลิตอัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน และ 3) เพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์ และพัฒนากระบวนการผลิต กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ คือ กลุ่มผู้ทอผ้าไหมสาเกต บ้านปอภาร จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มผู้ทอผ้าไหมแพรวา บ้านโพน จังหวัดกาฬสินธุ์ และกลุ่มผู้ทอผ้าไหมยกทอง “จันทร์ โสมา” จังหวัดสุรินทร์ รวมผู้ให้ข้อมูล จำนวน 78 คน ดำเนินการวิจัยจากเดือนมีนาคม 2552 ถึงเดือนมีนาคม 2553 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย คือ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาและกระบวนการผลิตอัตลักษณ์ผ้าไหมอีสาน มีการประยุกต์และพัฒนาหลายอย่าง เช่น เส้นใยไหม เดิมเคยเลี้ยงไหมเอง ปัจจุบันซื้อเส้นไหมสำเร็จในพื้นที่ภาคอีสาน เพราะสะดวกรวดเร็วกว่า เครื่องมืออุปกรณ์การผลิต ได้แก่ กี่ทอผ้า เคยใช้ไม้เนื้อแข็งเป็นโครงสร้าง ปัจจุบันประยุกต์เป็นโครงเหล็ก ฟันฟืมเดิมทำด้วยไม้ ปัจจุบันพัฒนาเป็นฟันฟืมสแตนเลส ถังฟอกย้อมสีเดิมเคยใช้หม้อดิน ได้พัฒนามาเป็นหม้อสแตนเลส ดังนี้เป็นต้น ส่วนการทอและ การประดิษฐ์ลวดลาย พบว่า การมัดหมี่เดิมเคยใช้เชือกปอกล้วยในการมัดลวดลาย ปัจจุบันได้ประยุกต์มาใช้เชือกฟางแทน ส่วนการขิด การจก อดีตใช้ขนเม่น ปัจจุบันประยุกต์มาใช้ไม้ปลายแหลมแทน เพราะหาง่าย ส่วนการเก็บตะกอ ได้พัฒนาจากลวดลายที่ใช้ตะกอเพียง 2-3 ตะกอ มาเป็นลวดลายที่มีตะกอมากกว่าพันตะกอและยังพบว่า ได้นำเส้นไหมทองมาประยุกต์ในการทอสอดสลับกับเส้นไหมน้อย โดยการทอยกดอกด้วยความประณีต สวยงามบนพื้นฐานของภูมิปัญญาพื้นบ้านแบบดั้งเดิมของชาวอีสาน

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิตโดยการศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง พบว่า กระบวนการมัดหมี่ผ้าไหมสาเกตร้อยเอ็ด ได้นำเอาลวดลายมัดหมี่โบราณมาทอต่อกัน เพื่อพัฒนาให้เป็นอัตลักษณ์เฉพาะตน ส่วนการขิด การจก และการเกาะ ผ้าไหมแพรวา จังหวัดกาฬสินธุ์ มีกระบวนการประดิษฐ์ลวดลายตามต้นแบบของผ้าแส่ว และผ้าไหมยกทองจังหวัดสุรินทร์ มุ่งเน้น

การย้อมเส้นไหมด้วยวัตถุดิบให้สีธรรมชาติ ส่วนลวดลายนั้นได้ประยุกต์จากต้นแบบราชสำนัก ผสมผสานกับลายดั้งเดิมของจังหวัดสุรินทร์ และยังพบว่า ผ้าไหมยกทองของจังหวัดสุรินทร์ได้นำเส้นไหมทองมาสอดสลับกับเส้นไหมน้อย ทำให้เกิดมูลค่าเพิ่มยิ่งขึ้น ทั้งนี้อยู่บนพื้นฐานของภูมิปัญญาพื้นบ้านแบบดั้งเดิมของชาวอีสาน

โดยสรุป วิธีการนำภูมิปัญญาพื้นบ้านของชาวอีสานมาประยุกต์ใช้ในการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหมอัตลักษณ์อีสาน โดยมุ่งเน้นให้เป็นแหล่งเรียนรู้ แหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และยังเป็นการอนุรักษ์สืบทอดภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านศิลปหัตถกรรมและวัฒนธรรมการทอผ้าไหมตลอดจนเป็นการแก้ปัญหาการว่างงาน สร้างรายได้ให้ชุมชน เกิดมูลค่าเพิ่มแก่ชุมชนให้สามารถพึ่งตนเองได้อย่างมั่นคง และยังเป็นอัตลักษณ์เฉพาะกลุ่มตนอีกด้วย

นิตยา โคตะมา. <u>การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา เสริมสร้างการรักความเป็นไทย หน่วยการเรียนรู้วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6</u>.
วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การพัฒนาหลักสูตรให้สอดคล้องกับกรอบความต้องการจำเป็นพื้นฐานในขนบประเพณีวัฒนธรรมของท้องถิ่นและชาติ รวมทั้งกรอบหลักสูตรแกนกลางและบริบทของผู้เรียน เพื่อให้เอื้อต่อการพัฒนาผู้เรียนตามขอบข่ายสมรรถนะสำคัญ คุณลักษณะอันพึงประสงค์ มาตรฐานและตัวชี้วัดที่สำคัญของหลักสูตร รวมทั้งความต้องการของสังคมและสถานศึกษา การวิจัยครั้งนี้จึงมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างการรักความเป็นไทย หน่วยการเรียนรู้วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 2) ศึกษาประสิทธิภาพและดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรเสริมสร้างการรักความเป็นไทย และ 3) เปรียบเทียบความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์และคุณลักษณะการรักความเป็นไทย ของนักเรียนที่เรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามหลักสูตรเสริมสร้างการรักความเป็นไทย ระหว่างก่อนและหลังเรียน กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านหนองทุ่ม (พุทธานุเคราะห์) อำเภอสว่างแดนดิน สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประศึกษาสกลนครเขต 2 จำนวน 57 คน ได้แก่ นักเรียนกลุ่มห้อง 6/2 จำนวน 30 คน และห้อง 6/1 จำนวน 27 คน ในภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสอบถามข้อมูลพื้นฐานประกอบการจัดทำหลักสูตร แบบประเมินหลักสูตรสำหรับผู้เชี่ยวชาญ แบบวัดคุณลักษณะด้านการรักความเป็นไทย จำนวน 6 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ตั้งแต่ 0.40-0.75 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.76 แบบทดสอบความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ เป็นแบบอัตนัย และแบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน แบบปรนัยชนิดเลือกตอบ จำนวน 30 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ตั้งแต่ 0.33-0.65 และค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.84 สถิติ

ที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และทดสอบสมมติฐานโดยใช้ t-test (Dependent Samples)

ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. หลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างการรักความเป็นไทย หน่วยการเรียนรู้วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่มีค่า P.M. โดยรวมด้านผลการเรียนรู้ ด้านกิจกรรมการเรียน และด้านการวัดผลประเมินผล มีคุณภาพอยู่ในระดับสูง

2. หลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างการรัก ความเป็นไทย หน่วยการเรียนรู้วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน มีประสิทธิภาพกระบวนการและประสิทธิภาพผลลัพธ์ (E1/E2) เท่ากับ 83.75/82.69 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนดคือ 80/80 และมีดัชนีประสิทธิผลเท่ากับ 0.7861 แสดงว่า นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนตามกรอบหลักสูตรเสริมสร้างการรักความเป็นไทย คิดเป็นร้อยละ 78.61

3. นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 ที่เรียนด้วยการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างการรักความเป็นไทย มีความสามารถด้านการเขียนเชิงสร้างสรรค์ และการรักความเป็นไทย หลังเรียนเพิ่มขึ้น อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01 โดยมีค่าเฉลี่ย คะแนนด้านการรักความเป็นไทยโดยรวมอยู่ในระดับดี

โดยสรุป หลักสูตรสถานศึกษาเสริมสร้างการรักความเป็นไทย หน่วยการเรียนรู้วรรณกรรมพื้นบ้านอีสาน ชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 มีประสิทธิภาพและประสิทธิผลในการจัดการเรียนรู้เพื่อพัฒนาผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ความสามารถการเขียนเชิงสร้างสรรค์ และคุณลักษณะการรักความเป็นไทยจึงควรสนับสนุนให้ครูผู้สนใจนำหลักสูตรดังกล่าวไปปรับใช้กับนักเรียนในส่วนที่เกี่ยวข้องให้บังเกิดประสิทธิภาพต่อไป

นิพินธุ์ สุวรรณรงค์. **<u>การพัฒนารูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสานเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ</u>**.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553

เพลงลูกทุ่งอีสานมีความสัมพันธ์กับสังคมอีสานมาอย่างต่อเนื่องยาวนาน เนื้อหา ท่วงทำนองและการบรรเลงมีการปรับเปลี่ยนไปตามการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม แต่สิ่งหนึ่งที่ยังไม่เปลี่ยนแปลงตามก็คือการใช้เสียงร้องที่เป็นเอกลักษณ์ของนักร้องอีสาน การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหารูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสาน 3) เพื่อการพัฒนารูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสานเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ พื้นที่การวิจัยอยู่ในภาคอีสานงานวิจัยมุ่งศึกษาการประพันธ์เพลงของนักประพันธ์เพลงจำนวน 6 คน ประชากรกลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง จำนวน 149 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้จำนวน 33 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 50 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 60 คน เครื่องมือในการเก็บราบรวมข้อมูล

ประกอบด้วยแบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบบันทึกการสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. ประวัติความเป็นมาของเพลงลูกทุ่งอีสาน พบว่า เพลงลูกทุ่งอีสานมีการพัฒนามาจากหมอลำและเพลงพื้นบ้าน ตลอดจนเพลงไทยเดิม เริ่มมีบทบาทในวิถีชีวิตของคนอีสานยุคหลังสงครามโลกครั้งที่ 2 ประมาณ พ.ศ. 2500 เริ่มเป็นที่รู้จักมากขึ้น ระหว่างปี พ.ศ. 2514-2524 เป็นยุคเฟื่องฟูของเพลงลูกทุ่งอีสาน เป็นยุคที่ได้รับการตอบรับที่ดีจากคนทั่วไป ทั้งนี้อาจเป็นเพราะว่าเป็นช่วงที่ชาวอีสานจำนวนมากเข้าไปประกอบอาชีพในเมืองใหญ่ บางคนเข้าไปมีบทบาทสำคัญทางเศรษฐกิจและยังได้เผยแพร่เพลงลูกทุ่งอีสานไปยังคนอื่นๆ ด้วย นับตั้งแต่วันนั้นจนถึงบัดนี้จึงเกิดมีนักร้องนักประพันธ์เพลงชาวอีสานที่มีชื่อเสียงจำนวนมาก

2. สภาพปัจจุบันและปัญหารูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสาน พบว่า การประพันธ์เพลงทั้งเนื้อร้องและทำนองมิได้ขึ้นอยู่กับศิลปิน หากเกี่ยวข้องกับความต้องการของตลาดจึงเกิดหน่วยงานทางธุรกิจบันเทิงใหม่ๆ มากมายเพื่อรองรับการเปลี่ยนแปลงนี้ ปัจจุบันธุรกิจบันเทิงมีการแข่งขันกันสูง นักประพันธ์และนักร้องแข่งขันกันเองเพื่อช่วงชิงโอกาส ด้วยเหตุที่รสนิยมของผู้ฟังเปลี่ยนไป ภาษาที่ใช้ประพันธ์จึงไม่เน้นความสละสลวย และมักใช้คำง่ายๆ ทำนองที่ไม่ซับซ้อน มีการใช้เครื่องดนตรีไฟฟ้าเป็นหลัก สำหรับแนวเพลงมีทุกแนวทั้งแนวสนุกสนาน แนวผิดหวัง เกี่ยวกับความรัก และเพลงที่ระบายความคับแค้นใจในการดำเนินชีวิต เนื้อหาของเพลงส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับค่านิยมทางสังคม

3. พัฒนารูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสานเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจ พบว่า รูปแบบการประพันธ์เพลงลูกทุ่งอีสาน ยึดหลักภาษาไทยมาตรฐานและภาษาพื้นบ้านอีสาน โดยใช้หลักฉันทลักษณ์ในการประพันธ์ สำหรับท่วงทำนองมีการพัฒนาโดยมีการประยุกต์ใช้ทั้งทำนองพื้นบ้านอีสานและต่างชาติ วิธีการประพันธ์มี 3 ประการคือ 1) แต่งเนื้อเพลงก่อนแล้วแต่งทำนองตาม 2) แต่งทำนองก่อนแล้วแต่งเนื้อร้องตาม 3) แต่งเนื้อร้องทำนองพร้อมกัน การบรรเลงมีการใช้บันไดเสียงเพนตาโทนนิก (Pentatonic) และโมดดอเรียน (Dorian Mode) ร่วมกับจังหวะวอลซ์ (Waliz) รูปแบบของเพลงลูกทุ่งอีสานส่วนใหญ่มีลักษณะดังนี้ A, B, A หรือ A, A, B, A สำหรับการสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจควรพิจารณาที่คุณค่าของเพลง มาตรฐานของงานตลอดจนทุนและกำไร ดังนั้นจึงควรต้องอาศัยนักเรียบเรียงเสียงประสานที่มีประสบการณ์สูง

โดยสรุป เพลงลูกทุ่งอีสานมีรากฐานมาจากค่านิยมทางสังคมและวัฒนธรรมที่สั่งสมมานาน ผลงานเพลงที่สร้างขึ้นส่วนใหญ่ขึ้นอยู่กับใช้ค่านิยมของแต่ละยุคสมัย สิ่งที่คงอยู่ในเพลงลูกทุ่งอีสานทุกยุคคือภาษาถิ่น ทำนองเพลงพื้นบ้าน และเครื่องดนตรีพื้นบ้าน ดังนั้นการพัฒนาเพลงลูกทุ่งอีสานให้เกิดความแปลกใหม่ จึงต้องพิจารณาทั้งคุณค่าของงานศิลปะและมูลค่าทางเศรษฐกิจ

ในตะวัน กำหอม. <u>ผ้าในศิลปะการเชิ้ง : การอนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมการแสดงในงานบุญบั้งไฟ</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมา ความเชื่อ ประเพณี พิธีกรรม การเชิ้งและการแต่งกายในงานบุญบั้งไฟ 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการอนุรักษ์ และพัฒนาผ้าในศิลปะการแสดงเชิ้งในงานบุญบั้งไฟ 3) เพื่ออนุรักษ์และพัฒนาเพื่อส่งเสริมผ้าในศิลปะการแสดงเชิ้งในงานบุญบั้งไฟ โดยการใช้วิธีการศึกษาจากเอกสารและเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม ด้วยการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ผู้รู้ จำนวน 27 คน นักแสดงเชิ้ง ผู้ผลิตผ้าทอ ผู้ประกอบการ จำนวน 27 คน และประชาชนทั่วไป ผู้เข้าร่วมชมการแสดงเชิ้ง จำนวน 9 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ ที่มีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของผ้าที่ทอขึ้นไม่เพียงแต่เกี่ยวโยงกับชีวิตประจำวันของผู้คนในสมัยอดีตเท่านั้น แต่สีสัน ลวดลาย ที่ทอขึ้นบ่งบอกถึง สภาพแวดล้อมรอบตัว การดำรงชีวิตประจำวัน ความเชื่อ ความศรัทธา ค่านิยมของผู้คนในสมัยนั้น ช่างทอในสมัยก่อนนิยมทอเพื่อเป็นมรดกตกทอดถึงลูกหลานถือว่าผ้าทอมีค่ามาก ใช้ในพระพุทธศาสนาและพิธีกรรมความเชื่อ เช่น พิธีบวช งานศพ งานบุญบั้งไฟ งานบุญที่สำคัญในประเพณี 12 เดือนของชาวอีสาน ซึ่งเรียกว่า “ฮีต 12” งานบุญบั้งไฟเป็นงานบุญเดือนหก นิยมนำผ้าที่ทอมาใช้ในการเชิ้งเพื่อบวงสรวงต่อแถน และนำมาใช้ในการรำเชิ้งเพื่อความสนุกสนานรื่นเริง ผ้าทอพื้นบ้านที่รู้จักกันดีและทำกันมาแต่ โบราณนั้นมี 2 ชนิด คือ ผ้าที่ทอจากใยฝ้ายและไหม การทอผ้าพื้นบ้านแต่เดิมชาวบ้านจะทอเองทุกขั้นตอน ตั้งแต่การปลูกฝ้ายและปลูกหม่อนเพื่อเอาใบมาเลี้ยงไหม นำรังไหมมาสาวเป็นเส้นไหมจนกระทั้งฟอกย้อมสีแบบธรรมชาติ จากนั้นนำไปทอด้วยเครื่องทอที่ชาวบ้านเรียกว่า “โฮงหูก” หรือ “กี่” จนออกมาเป็นผืนผ้า

สภาพปัจจุบันและปัญหาพบว่า ผ้าเก่าแก่โบราณไม่ได้รับการเก็บรักษาไว้ในสถานที่ที่สามารถศึกษาได้กำลังจะสูญหาย ผ้าที่ใช้ในการเชิ้งเป็นผ้าที่มีขั้นตอนทอยุ่งยากซับซ้อน ไม่ได้รับการถ่ายทอดกระบวนการทออย่างเป็นระบบระเบียบ ขาดสถานที่แหล่งรวบรวมข้อมูลและพัฒนาผ้าทอร่วมกัน วัสดุอุปกรณ์มีราคาแพง หายาก ผ้ามีรูปแบบเดียวไม่มีความแปลกใหม่ ขาดสีสันที่สวยงามและทันสมัย อีกทั้งมีความเชื่อในตัวผ้าที่มั่นคง ขาดการสนับสนุนจากหน่วยงานราชการ ปัญหาเรื่องช่างทอ ปัญหาเรื่องมาตรฐานของผ้า ปัญหาเรื่องการเปลี่ยนแปลงรสนิยมของผู้บริโภค ปัญหาเรื่องราคาและเงินทุน ปัญหาเรื่องแหล่งจำหน่ายและตลาดรองรับ ปัญหาเรื่องการประชาสัมพันธ์ ตลอดจนมองเห็นว่าเป็นภูมิปัญญาของบรรพชนที่ควรสืบทอดต่อคนในชุมนอาจจะมองเห็นคุณค่าและหันมาฝึกและยึดเป็นอาชีพของชมชนได้กว้างขึ้น

โดยสรุป การอนุรักษ์และพัฒนาผ้าเพื่อส่งเสริมการแสดงในงานบุญบั้งไฟ ได้ใช้การบริหารและการจัดการเชิงพาณิชย์และทฤษฎีทางวัฒนธรรมเข้ามาในการพัฒนาด้านต่างๆ ได้แก่ ยกย่อง เชิดชูบุคคลผู้ที่มี

องค์ความรู้ ให้บุคคลเหล่านั้นถ่ายทอดภูมิปัญญาให้กับเยาวชนคนรุ่นใหม่ จัดให้มีสถานที่ถ่ายทอดภูมิปัญญาเก็บรักษาและศูนย์การเรียนรู้ ช่างทอจะต้องได้รับการพัฒนาฝีมือให้ทันสมัย ผ้าที่ทอขึ้นจะต้องตอบสนองต่อความต้องการของผู้บริโภค ทั้งสีสัน ลวดลาย ประโยชน์ใช้สอย จะต้องมีความร่วมสมัยในตัว มีเงินทุนสนับสนุนจากหน่วยงานของรัฐบาล มีการแสดงเชิ้งในงานบุญบั้งไฟรูปแบบใหม่ การเชิ้งจะต้องเป็นรูปแบบร่วมสมัย ปรับเปลี่ยนวิธีการเชิ้ง ปรับสีสันเพิ่มฉากแสง สีเสียง และสื่ออิเล็กทรอนิกส์ให้ดูอลังการ ดูมีคุณค่ามีความเป็นมาน่าสนใจ ให้เกิดความสวยงามมากยิ่งขึ้น ปัจจัยในการพัฒนาดังที่กล่าวมาจะสามารถทำให้เกิดการอนุรักษ์และพัฒนาผ้าเพื่อส่งเสริมการแสดงในงานบุญบั้งไฟ และสร้างมูลค่าเพิ่มทางเศรษฐกิจโดยใช้องค์ความรู้ทางด้านวัฒนธรรมได้อย่างรวดเร็วและมั่นคง

บุญครอง ชอบขาย. <u>ปรางค์กู่สมัยขอม : แนวทางการส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดร้อยเอ็ด</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้กำหนดความมุ่งหมายไว้เพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของปรางค์กู่สมัยขอมในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) สภาพปัจจุบันและปัญหาของปรางค์กู่สมัยขอมในจังหวัดร้อยเอ็ด 3) แนวทางการส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดร้อยเอ็ด พื้นที่วิจัยคือจังหวัดร้อยเอ็ด เลือกพื้นที่ศึกษาโบราณสถานปรางค์กู่สมัยขอมและชุมชนที่เกี่ยวข้อง 5 แห่ง เลือกแบบเจาะจง เก็บข้อมูลจากเอกสารและภาคสนามด้วยวิธีการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 60 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ จำนวน 15 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 30 คน และกลุ่มคนทั่วไป จำนวน 15 คน มีการตรวจสอบแบบสามเส้าและวิเคราะห์ด้วยวิธีการเชิงคุณภาพ เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของปรางค์กู่สมัยขอมในพื้นที่ศึกษา ได้รับอิทธิพลทางความเชื่อศาสนาพราหมณ์และพุทธมหายาน ซึ่งมีความสัมพันธ์ทางด้านประวัติศาสตร์และโบราณคดีกับปราสาทแห่งอื่นในภาคอีสาน ปรางค์กู่ได้อิทธิพลทางลัทธิศาสนา และรูปแบบศิลปะแบ่งออกเป็น 2 ระยะ คือ ระหว่างพุทธศตวรรษที่ 15 - 16 แบบปาปวน ได้แก่ กู่กาสิงห์ กู่โพนวิท และกู่พระโกนา ส่วนอีกสองแห่งสร้างราวพุทธศตวรรษที่ 18 ได้แก่ กู่โพนระฆัง และปรางค์กู่ธวัชบุรี เป็นแบบอโรคยาศาลต่อมาเมื่อมีผู้คนอพยพจากฝั่งซ้ายแม่น้ำโขงได้เข้ามาตั้งถิ่นบริเวณโบราณสถานมีการปรับตัวในการดำเนินชีวิต ตามคติความเชื่อให้เข้ากับโบราณสถานที่มีอยู่ตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันและปัญหาของปรางค์กู่สมัยขอมในพื้นที่ศึกษา ปรางค์กู่แต่ละแหล่งได้มีการปรับปรุงภูมิทัศน์ นักท่องเที่ยวที่เดินทางเข้ามาเที่ยว ทางเข้าสะดวก แต่เมื่อเข้าใกล้บริเวณปราสาท ถนนส่วนใหญ่ชำรุด และขาดป้ายประชาสัมพันธ์ ตัวปราสาทและส่วนประกอบอื่นชำรุด มีการบูรณะเพียงบางส่วน นอกจากนี้ยังมีวัชพืชขึ้นรกรุงรัง กิจกรรมที่เกิดขึ้น ที่เกี่ยวกับการท่องเที่ยว คือ ที่พักและ

ร้านจำหน่ายสินค้ายังไม่ได้มาตรฐาน บุคลากรในแหล่งท่องเที่ยวแต่ละแห่ง ยังขาดการพัฒนาด้านความรู้ความสามารถ ไม่มีศักยภาพเพียงพอเพื่อรองรับการท่องเที่ยวได้เท่าที่ควร

แนวทางการส่งเสริมการจัดการการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมในจังหวัดร้อยเอ็ด ควรต้องมีการพัฒนาด้านสถานที่คือ โบราณสถาน ควรมีการปรับปรุงภูมิทัศน์ ถนนหนทาง ที่พักสำหรับนักท่องเที่ยว โดยเฉพาะที่พักแบบโฮมสเตย์ การปรับปรุงร้านจำหน่ายสินค้า และการพัฒนาบุคลากร สำหรับรองรับการท่องเที่ยว เพื่อรองรับการพัฒนาในอนาคต ปรางค์กู่สมัยขอมเป็นทรัพยากรที่สำคัญของการท่องเที่ยว เป็นส่วนหนึ่งของชุมชน และเป็นมรดกทางวัฒนธรรมที่ล้ำค่า ดังนั้นควรมีการดูแลฟื้นฟู ให้พร้อมต่อการท่องเที่ยว ผลการศึกษาครั้งนี้สามารถประยุกต์ใช้เป็นแนวทางในการพัฒนาแหล่งท่องเที่ยวของท้องถิ่นอื่นได้

บุญเจริญ บำรุงชู. <u>แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาหนังประโมทัยอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) การแพร่กระจาย ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ ขนบวิธี ความเชื่อ การดำรงชีพ ของหนังประโมทัยอีสาน 2) แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาหนังประโมทัยอีสาน และ 3) การส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้าน พื้นที่ในการวิจัยทั้งหมด 19 จังหวัดในภาคอีสาน กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง จำนวนทั้งหมด 240 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ 60 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 120 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 60 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม การวิเคราะห์ข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การแพร่กระจายของหนังประโมทัยส่วนใหญ่อยู่ในเขตภาคอีสานตอนกลาง และตอนล่าง ส่วนเขตอีสานตอนบนมีเพียงเล็กน้อย ประวัติความเป็นมาของคณะหนังประโมทัย พบว่า 1) เกิดจากการสืบทอดการแสดงหนังประโมทัยภายในครอบครัว เครือญาติ จากรุ่นสู่รุ่น หรือสืบทอดจากการเรียนกับครูหนังประโมทัย 2) เกิดจากความสนใจของหัวหน้าคณะเมื่อชมการแสดงหนังตะลุงจากภาคใต้และหนังประโมทัยแล้วเกิดความชอบจึงจดจำ นำมาฝึกหัดพัฒนามาเป็นการแสดงหนังประโมทัย ซึ่งสืบทอดมานานกว่า 100 ปี 3) เกิดจากหัวหน้าคณะมีความสามารถแสดงได้เกือบทุกตัวละคร และเล่นเครื่องดนตรีได้เกือบทุกชนิดสร้างสรรค์ขึ้นมาเอง 4) เกิดจากการก่อตั้งและจัดการแสดงของชาวบ้าน หรือสถานศึกษา ด้านองค์ประกอบในการแสดง พบว่า ประกอบด้วย สมาชิก รูปหนัง เครื่องดนตรี โรงหนัง จอหนัง เรื่องที่ใช้แสดง แสง สี เสียง บทพากย์ บทร้อง บทเจรจา ภาษา พาหนะ ด้านขนบวิธี การแสดงหนัง พบว่า เริ่มด้วย

การเตรียมความพร้อม เบิกโรง ไหว้ครู ทำพิธีไหว้ครู โหมโรง ประกาศบอกเรื่อง ดำเนินเรื่อง นำเสนอมุขตลก เศร้า ต่อสู้ การกล่าวบทกลอนสอดแทรกความรู้ คุณธรรม ขนบธรรมเนียม ประเพณี เหตุการณ์ และจบการแสดง ด้านความเชื่อ พบว่า มีการนับถือครู รูปพระฤาษี ไม่หันหน้าโรงหนังไปทางทิศตะวันตก ไม่ข้ามเครื่องดนตรี รูปหนัง และกล่องใส่รูปหนัง ด้านการดำรงชีวิต พบว่า ดำเนินไปตามวิถีชีวิตของชาวอีสานทั่วไป

แนวทางการอนุรักษ์หนังประโมทัย ได้แก่ 1) การอนุรักษ์องค์ประกอบการแสดง ได้แก่ ดนตรี รูปหนัง เรื่องที่ใช้แสดง เพลงประกอบ สมาชิก และพาหนะ 2) การอนุรักษ์ศิลปะการนำเสนอ ได้แก่ โรงหนัง จอหนัง แสง สี เสียง การเชิด การพากย์ บทกลอน มุขตลก การร้อง และการบรรเลงดนตรี 3) การอนุรักษ์โดยการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การบอกเล่าปากต่อปาก เสียงตามสาย จัดทำแผ่นป้ายโฆษณา ซีดี วีซีดี ดีวีดี สื่อพิมพ์ และอินเตอร์เน็ต และ 4) การอนุรักษ์ระยะเวลาในการแสดง ได้แก่ การไหว้ครู ดำเนินเรื่อง และการแสดงก่อนจบ

แนวทางการพัฒนาหนังประโมทัย ได้แก่ 1) การพัฒนาองค์ประกอบการแสดง ได้แก่ ดนตรี รูปหนัง เรื่องที่ใช้แสดง เพลงประกอบ สมาชิก และพาหนะ 2) การพัฒนาศิลปะการนำเสนอ ได้แก่ โรงหนัง จอหนัง แสง สี เสียง การเชิด การพากย์ บทกลอน มุขตลก การร้อง และการบรรเลงดนตรี 3) การพัฒนาการประชาสัมพันธ์ ได้แก่ การบอกเล่าปากต่อปาก เสียงตามสาย จัดทำแผ่นป้ายโฆษณา ซีดี วีซีดี ดีวีดี สื่อพิมพ์ และอินเตอร์เน็ต และ 4) การพัฒนาระยะเวลาในการแสดง ได้แก่ การไหว้ครู ดำเนินเรื่อง และการแสดงตอนจบ

การส่งเสริมคุณค่าทางวัฒนธรรมพื้นบ้านของหนังประโมทัย ได้แก่ 1) มีผู้ให้ความสนใจในการสืบสานมากขึ้น 2) มีผู้สนใจมากขึ้น 3) มีรูปแบบการนำเสนอ การดำเนินการแสดงแบบใหม่ 4) มีหน่วยงานภาครัฐและเอกชนให้ความสนับสนุน 5) มีการพัฒนาการนำเสนอที่แปลกใหม่ และ 6) มีความสุนทรียะใน เนื้อร้อง บทกลอน ทำนอง ดนตรี บทพากย์ ภาษา รูปหนัง

การส่งเสริมมูลค่าของหนังประโมทัย ได้แก่ 1) ค่าจ้างเพิ่มขึ้น 2) มีความถี่ในการแสดงมากขึ้น 3) มีต้นทุนในการแสดงต่ำ 4) มีงบสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชน 5) มีรายได้จากการจำหน่ายรูปหนัง 6) มีรายได้จากการจำหน่ายสื่อซีดี วีซีดี และดีวีดี และ 7) มีรายได้จากการจำหน่ายของที่ระลึก เช่น เสื้อที่ระลึก พวงกุญแจ เป็นต้น

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบการแพร่กระจาย ประวัติความเป็นมา องค์ประกอบ ขนบวิธี ความเชื่อ วิธีการอนุรักษ์และพัฒนาหนังประโมทัยอีสานเพื่อส่งเสริมคุณค่าและมูลค่าทาง วัฒนธรรมพื้นบ้าน ผู้เกี่ยวข้องสามารถนำผลการวิจัยครั้งนี้ไปใช้เป็นข้อสนเทศในวิธีการอนุรักษ์และพัฒนาหนังประโมทัยอีสานได้ต่อไป

บุญเลิศ ฉอดนอก. <u>เกษตรอินทรีย์ : การพัฒนากระบวนการผลิตบนฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านของเกษตรกรจังหวัดนครราชสีมา</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติและองค์ความรู้เกี่ยวกับภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปลูกผักเกษตรอินทรีย์ 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันเกี่ยวกับกระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์บนฐานภูมิปัญญาพื้นบ้าน และ 3) พัฒนากระบวนการผลิตเกษตรอินทรีย์บนฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านของเกษตรกรจังหวัดนครราชสีมา ข้อมูลได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้ 25 คน ผู้ปฏิบัติ 33 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 30 คน ในเขตพื้นที่อำเภอชุมพวง อำเภอพิมาย และ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดนครราชสีมา ระหว่าง เดือนพฤศจิกายน 2552 ถึงเดือนพฤศจิกายน 2554

ผลการศึกษาพบว่า ในอดีตเกษตรกรในจังหวัดนครราชสีมามีการปลูกผักตามหัวไร่ปลายนา เป็นการทำการเกษตรแบบดั้งเดิมที่สืบทอดมาจากรุ่นปู่ ย่า ตา ยาย อาศัยความอุดมสมบูรณ์ตามธรรมชาติ ไม่มีการใช้เครื่องจักรทางการเกษตร ใส่ปุ๋ยคอกเพื่อเพิ่มความสมบูรณ์ให้แก่ดินบ้าง เป็นการผลิตเพื่อบริโภคในครอบครัวและชุมชนโดยไม่ต้องซื้อขาย แต่เมื่อเกิดการเปลี่ยนแปลงทางการเกษตรจากการผลิตเพื่อการบริโภค เป็นการผลิตเพื่อการค้า ทำให้ชุมชนเปลี่ยนจากชุมชนชนบท เป็นชุมชนกึ่งเมืองกึ่งชนบท ภาระการทำมาหากินเพื่อเลี้ยงครอบครัวทำให้พ่อแม่ไม่มีเวลาให้กับสมาชิกในครอบครัว และขาดความร่วมมือในสังคม รัฐบาลจึงมีนโยบาย ให้มีการฟื้นฟู กระบวนการผลิตบนฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปลูกผักเกษตรอินทรีย์ขึ้น ได้มีการจัดสรรพื้นที่ให้ชุมชนปลูกผักเกษตรอินทรีย์ ซึ่งมีกระบวนการ จัดหาพื้นที่ จัดสรรพื้นที่ จัดตั้งกลุ่ม เสนอโครงการ ดำเนินการปลูกและบริหารกลุ่มให้ดำรงอยู่

เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันด้านการปลูกผักเกษตรอินทรีย์พบว่ามี 4 ประเด็นคือ 1) ภูมิปัญญาในการเลือกพื้นที่ ที่มีขนาดพอกับความต้องการของชุมชน มีน้ำสำหรับปลูกผักเกษตรอินทรีย์ได้ตลอดทั้งปีและปลูกผักที่บริโภคตามฤดูกาล 2) ภูมิปัญญาในการอยู่แบบวิถีเกษตรกร คือการใช้ชีวิตอย่างพอเพียงที่มีการประหยัด อดออม การปลูกผักเกษตรอินทรีย์ถือเป็นงานเสริมเพื่อไม่ให้ว่างงาน 3) ภูมิปัญญาเกี่ยวกับขั้นตอนการทำเกษตรอินทรีย์ เริ่มตั้งแต่การเลือกเมล็ดพันธุ์ การคัดเลือกพันธุ์ การเตรียมดิน การเพาะกล้า การปลูก การให้น้ำ การให้ปุ๋ย การควบคุมวัชพืช การควบคุมแมลง การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาผลผลิต และการจำหน่าย และ 4) ภาพสะท้อนทางสังคมของเกษตรกร ได้แก่วัฒนธรรมการบริโภค ที่อยู่อาศัย การใช้เครื่องอุปโภค การรักษาดูแลสุขภาพ ด้านสภาพปัญหาการปลูกผักเกษตรอินทรีย์เกิดขึ้น 6 ด้าน ได้แก่ เกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญในการปลูกผักเกษตรอินทรีย์มากนัก ทุนในการปลูกผักเกษตรอินทรีย์ยังคงอยู่ภายใต้กรอบของการทำเกษตรกระแสหลัก เครื่องมือที่ใช้ใช้แรงคนเป็นหลักทำให้ไม่สะดวกในการปลูกผักเมื่อเทียบกับเทคโนโลยีสมัยใหม่ เกษตรกรยังไม่ให้ความสำคัญกับปัจจัยและแนวโน้มในการปลูก

ผักเกษตรอินทรีย์ ระยะเวลาการปลูกผักเกษตรอินทรีย์ถูกจำกัดด้วยฤดูกาล และปัจจัยสนับสนุนจากภายนอกยังมีไม่มากเท่ากับการพัฒนาด้านอุตสาหกรรม

แนวทางในการพัฒนาเกษตรอินทรีย์บนพื้นฐานของภูมิปัญญาพื้นบ้านนั้น เกษตรกรจะต้องรู้จักบริหารจัดการตนเองและครอบครัว การใช้เครื่องมือที่เหมาะสม ใช้เวลาว่างการทำนา-ทำไร่ สำหรับทำเกษตรอินทรีย์ มีแนวทางในการพัฒนาขั้นตอนการปลูกผักเกษตรอินทรีย์โดยภูมิปัญญาพื้นบ้าน การคัดเลือกพันธุ์ การเตรียมดิน การเพาะกล้า การให้น้ำ การให้ปุ๋ย การควบคุมแมลง การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษาผลผลิต และการจำหน่ายให้กับผู้บริโภคโดยตรงที่ตลาดท้องถิ่น

โดยสรุป การปลูกพืชผักอินทรีย์เป็นอาชีพที่ดีอย่างหนึ่ง ช่วยช่างเสริมรายได้ให้แก่ครอบครัว เป็นประโยชน์ด้านสุขภาพแก่สมาชิกในครอบครัว และชุมชน รัฐบาลควรแนะนำโครงการนี้ต่อชุมชนอื่นๆ ในเขตชนบท ทั้งนี้ เพื่อความอยู่ดีกินดีของประชาชนสืบไป

ปภังกร เถาว์ชาลี. <u>หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ : การพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาด้านการจัดการของหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม แบบโฮมสเตย์ของกลุ่มผู้ไทยในภาคอีสาน และ 3) ศึกษาการพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ของกลุ่ม ผู้ไทยในภาคอีสาน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสำรวจเบื้องต้นแบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จาก การสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่มและการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากผู้รู้ จำนวน 34 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 36 คน ในเขตจังหวัดมุกดาหารและจังหวัดกาฬสินธุ์ ระหว่าง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 ถึง เดือน เมษายน พ.ศ. 2554 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ เป็นหมู่บ้านชนเผ่าผู้ไทยอพยพมาจากเมืองวัง เมืองเซโปน และเมืองพิน แขวงสุวรรณเขต ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวในปัจจุบัน เข้ามาตั้งหลักฐานและอาศัยอยู่ในภาคอีสาน ประเทศไทย

สภาพปัจจุบันของหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์พบว่า ที่พักอาศัยสะอาด และถูกสุขอนามัย

มีการปรุงอาหารที่ถูกหลักโภชนาการ มีการแต่งกายและ มีภาษาพูดที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง มีร้านค้าจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในชุมชน มีแหล่งท่องเที่ยวที่เป็นธรรมชาติ มีโบราณสถานทางประวัติศาสตร์ มีศูนย์วัฒนธรรมและกิจกรรมศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน มีการจัดพิมพ์คู่มือแนะนำการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์และจัดทำเว็บไซต์ มีการรักษาความปลอดภัยโดยเจ้าหน้าที่ ภายในหมู่บ้านมีการรักษาความสะอาดภายในบริเวณหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยว มีการพัฒนาถนนภายในหมู่บ้านและถนนไปยังสถานที่ท่องเที่ยว

สภาพปัญหาพบว่า จำนวนที่พักไม่เพียงพอกับนักท่องเที่ยว ฤดูร้อนอากาศร้อนจัดฤดูฝนมีแมลงรบกวน นักท่องเที่ยวต่างชาติ และต่างภูมิภาคบางส่วนรับประทานอาหารพื้นบ้านไม่ได้นักท่องเที่ยวจำนวนมาก ไม่เข้าใจวัฒนธรรมพื้นบ้านบางอย่าง ผลิตภัณฑ์บางอย่างไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยวขาดวัตถุดิบในการผลิต ขาดผู้ชำนาญการเฉพาะในการผลิต นักท่องเที่ยวบางส่วนทิ้งขยะในสถานที่ท่องเที่ยว หมู่บ้านส่วนใหญ่ขาดผู้รู้ในการจัดทำเว็บไซต์ หน่วยงานราชการให้ความร่วมมือในการเผยแพร่น้อย การรักษา ความสะอาดใต้ถุนบ้านยังไม่เพียงพอ การรักษาสภาพถนนไม่มีงบประมาณและขาดการดูแลอย่างต่อเนื่อง

การพัฒนาการจัดการหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์ ทั้ง 6 หมู่บ้าน โดยการมีส่วนร่วมจากชุมชน มีการพัฒนาการจัดการหมู่บ้าน 9 ด้าน ดังนี้ 1) จัดที่พักสำรองในกรณีที่มีนักท่องเที่ยวมาพักเป็นจำนวนมาก 2) ปรับปรุงรสชาติของอาหารให้มีรสชาติปานกลาง ตามความแตกต่างของนักท่องเที่ยว 3) ให้ความรู้เกี่ยวกับวัฒนธรรมพื้นบ้านแก่นักท่องเที่ยว 4) แนะนำนักท่องเที่ยวเกี่ยวกับการรักษา ความสะอาดในบริเวณแหล่งท่องเที่ยว 5) อบรมทักษะการผลิตแก่ผู้ผลิต ส่งเสริมให้มีการผลิตวัตถุดิบในท้องถิ่น 6) ฝึกอบรมการใช้อินเตอร์เน็ตแก่บุคลากรและการทำแผ่นพับโฆษณา 7) ฝึกอบรมชุดรักษาความสงบประจำหมู่บ้าน 8) มีข้อตกลงร่วมกันในการรักษาความสะอาดบริเวณหมู่บ้านและสถานที่ท่องเที่ยว และ 9) จัดงบประมาณบำรุงซ่อมแซมถนนโดย เทศบาลและองค์การบริหารส่วนตำบล

โดยสรุป พบว่าหมู่บ้านท่องเที่ยวโฮมสเตย์มีการพัฒนาการจัดการการท่องเที่ยวด้านต่าง ๆ อย่างเป็นระบบที่สอดคล้องกับวัฒนธรรมของชาวผู้ไทย สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนให้การสนับสนุนด้วยการประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อประเภทต่าง ๆ ซึ่งจะช่วยให้กิจการการท่องเที่ยวแบบโฮมสเตย์มีความเจริญก้าวหน้า ชุมชนมีรายได้และมีความอยู่ดีกินดีสืบไป

ประมวล พิมพ์เสน. <u>การประยุกต์วรรณกรรมคำสอนอีสาน โดยชุมชนมีส่วนร่วม เพื่อส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2550.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวรรณกรรมคำสอนอีสานที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม และเพื่อประยุกต์วรรณกรรมคำสอนอีสาน โดยประชาชนมีส่วนร่วม โดยศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง เป็นกลุ่มผู้รู้จำนวน 20 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติงาน จำนวน 43 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป ผู้วิจัยได้ใช้การมีส่วนร่วมของชุมชน

ศึกษาวรรณกรรมอีสาน เพื่อเป็นกรอบในการเก็บรวบรวมข้อมูลตามวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสำรวจ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง การสัมภาษณ์เชิงลึก การสนทนากลุ่ม และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลหลัก ได้แก่ เจ้าอาวาส ผู้นำชุมชน เจ้าหน้าที่ภาครัฐที่เกี่ยวข้อง ประธานสภาวัฒนธรรมจังหวัด ประธานสภาวัฒนธรรมอำเภอ ผู้อาวุโสและบุคคลที่มีความรู้ความสามารถ ในเขตที่ตั้งวัด ข้อมูลที่เก็บรวบรวมมาทั้งหมด ได้ทำการวิเคราะห์และนำเสนอโดยการบรรยายและอธิบายปรากฏการณ์

ผลการศึกษาสรุปได้ดังนี้

1. วรรณกรรมคำสอนอีสานที่ส่งเสริมคุณธรรมจริยธรรม ผลจากการศึกษาคุณธรรมในวรรณกรรมอีสาน เป็นที่น่าสังเกตว่าคุณธรรมที่ปรากฏนั้นจะเป็นคุณธรรมของคฤหัสถ์เสียมากกว่า ส่วนคุณธรรมชองสมณะนั้นจะพูดไม่มากนัก นี้ก็แสดงให้เห็นว่าวรรณกรรมเรื่องธรรมดาสอนโลกนี้จะเน้นไปที่คฤหัสถ์ ในที่นี้ก็เพื่อจะให้คฤหัสถ์ได้มองเห็นความสำคัญของการครองชีวิต ความสำคัญของการอยู่ร่วมกัน ความเป็นกัลยาณมิตรที่ดีต่อกัน ความสามัคคีในหมู่คณะ อีกทั้งทางด้านภาษาที่ใช้ในวรรณกรรมนี้เป็นภาษาไทยน้อย

2. การประยุกต์วรรณกรรมคำสอนอีสาน โดยประชาชนมีส่วนร่วมเราจะเห็นว่าในสมัยก่อนภาษาไทยน้อยนั้นมีคุณค่าและมีบทบาทต่อชีวิตของชาวอีสานเป็นอย่างมาก แต่เนื่องจากการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจ สังคม การเมือง และวัฒนธรรมทำให้วิถีชีวิตของชาวอีสานเปลี่ยนแปลงไปวัฒนธรรมพื้นบ้านของชาวอีสานหลายอย่างถูกลืมเลือนพร้อมๆ กับการยอมรับเอาสิ่งใหม่ๆ ซึ่งเป็นวัฒนธรรมของถิ่นอื่นเข้ามาแทน ภาษาที่เคยใช้อยู่ในสังคมอีสานมาเป็นเวลานานเริ่มมีบทบาทลดน้อยลงจึงเป็นการสมควรอย่างยิ่งจะต้องทำนุบำรุง มรดกวัฒนธรรมทางภาษาไว้เพื่อให้คนรุ่นหลังได้ศึกษา

ประสิทธิ์ คุณรัตน์. <u>พลวัตการจัดการภูมินิเวศชุมชนชาติพันธุ์ในเทือกเขาภูพาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

วิทยานิพนธ์นี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาพลวัตการเปลี่ยนแปลง ปรับเปลี่ยนแบบแผนการจัดการภูมินิเวศชุมชนชาติพันธุ์ในเทือกเขาภูพาน 2) วิเคราะห์ปัจจัยเงื่อนไขที่ สัมพันธ์กับการเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนแบบแผนการจัดการภูมินิเวศชุมชนชาติพันธุ์ในเทือกเขาภูพาน 3) เปรียบเทียบและบูรณาการแบบแผนการจัดการภูมินิเวศชุมชนที่เอื้อเกื้อกูลสู่ความยั่งยืนด้วยการใช้แนวคิดพื้นที่ ภูมินิเวศและทรัพยากร แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรมและนิเวศวิทยาการเมือง แนวคิดศักยภาพชุมชนกับการจัดการทรัพยากรและแนวคิดยั่งยืนกับการพัฒนาอย่างยั่งยืน โดยใช้วิธีวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methodology) ทั้งระเบียบวิธีวิจัยเชิงปริมาณ เช่นการสำรวจพื้นที่ภาคสนามและเทคนิคภูมิสารสนเทศกับการวิจัยเชิงคุณภาพด้วย

การสัมภาษณ์ การสังเกต จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลสำคัญ จำนวน 84 คน ใช้การสำรวจและเทคนิคภูมิสารสนเทศนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยพบว่า

พลวัตพัฒนาการของการจัดการภูมินิเวศชุมชนชาติพันธุ์มีการเคลื่อนไหวเปลี่ยนแปลงปรับเปลี่ยนอย่างต่อเนื่อง แบ่งได้เป็น 3 ช่วง คือ 1) ชุมชนช่วงจับจองพื้นที่ดินตั้งถิ่นฐาน หรือ “ยุคบ้านป่าเจาะป่าหาอยู่เฮ็ดกิน” 2) ชุมชนช่วงบุกเบิกขยายตัว หรือ “ยุคโคกแตกดงแปน” 3) ชุมชนช่วงปรับเปลี่ยนปรับตัวสู่ความหลากหลายของการใช้พื้นที่ หรือ “ยุคป่ารกให้รักษาป่าหนาให้ปกป้อง”

ลักษณะพลวัตการจัดการภูมินิเวศชุมชนได้ปรับเปลี่ยนจากกระบวนการจัดการบนพื้นฐานวัฒนธรรม สู่การจัดการบนพื้นฐานเศรษฐกิจ และการจัดการบนพื้นฐานการเคลื่อนไหวทางการเมืองสีเขียวแล้วปรับเปลี่ยนสู่การจัดการแบบผสมผสานบูรณาการตามบริบทชุมชน

ลักษณะพลวัตแบบแผนการจัดการได้ปรับเปลี่ยน 1) แบบแผนวิธีคิดจากการเคารพในคุณค่าของธรรมชาติสู่แบบแผนวิธีคิดพิชิตธรรมชาติ เพื่อมูลค่าชุมชนชาติพันธุ์บางกลุ่มจึงเลิกนับถืออำนาจ “ผี” และลดการนับถือสิ่งเหนือธรรมชาติ 2) แบบแผนการผลิตปรับเปลี่ยนจากการผลิตแบบพอเพียงเพื่อยังชีพสู่การผลิตเพื่อการค้าพาณิชย์ และ 3) แบบแผนการผลิตแบบผสมผสานทั้ง 2 แบบ กล่าวคือชุมชนได้กำหนดพื้นที่รองรับระบบเศรษฐกิจชุมชนด้วยวิธีการผลิตแบบจารีตดั้งเดิมมีพื้นที่หาอยู่หากินกับพื้นที่การผลิตแบบใหม่ รองรับระบบเศรษฐกิจทุนนิยม

พลวัตการจัดการภูมินิเวศชุมชนได้จำแนกพื้นที่ เพื่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์จรเกิดเขตนิเวศวิทยาชุมชนแตกต่างกัน มีระบบการจัดการทรัพยากรธรรมชาติที่ดิน น้ำ และป่าไม้ ด้วยระบบกลุ่มผู้อาวุโสบุกเบิกก่อตั้งชุมชนสู่ระบบคณะกรรมการเป็นกลุ่มองค์กรการจัดการมีอำนาจและสิทธิอำนาจในการจัดการทั้งการจัดสรรและการควบคุม ซึ่งสัมพันธ์กับบริบทที่ปรับเปลี่ยนแต่ละช่วงเวลา

ปัจจัยเงื่อนไขที่มีผลต่อการปรับเปลี่ยนการจัดการภูมินิเวศชุมชน ประกอบด้วยหลายปัจจัยทั้งปัจจัยภายในและปัจจัยภายนอก ที่สำคัญได้แก่ 1) ปัจจัยภายนอก คือ อำนาจอิทธิพลของระบบตลาดและระบบรัฐ คือ นโยบายและการส่งเสริม 2) ปัจจัยภายในที่สำคัญ คือ การปรับเปลี่ยนกระบวนทัศน์เนื่องจากกระบวนการเสริมสร้างการเรียนรู้จากการแพร่กระจายทางวัฒนธรรมของชุมชน

การเปรียบเทียบพัฒนาการของแบบแผนการจัดการแต่ละช่วงเวลาระหว่าง 3 ชุมชน มีแบบแผนการผลิต การใช้ประโยชน์ลักษณะคล้ายกันในภาพรวม แต่แตกต่างกันในเวลาตามวิวัฒนาการของการพัฒนา ทั้งนี้ด้วยข้อจำกัดของโอกาสในการเข้าถึงระบบรัฐและระบบตลาดของชุมชน และแตกต่างในการยอมรับแบบแผนการคิดสู่ความสมดุลและความยั่งยืนของระบบนิเวศ

ลักษณะวัฒนธรรมนิเวศของชุมชนชาติพันธุ์จะมีผลต่อความแตกต่างของแบบแผนการจัดการใช้ประโยชน์พื้นที่ดินมากกว่าธรรมชาตินิเวศ ดังนั้น ชุมชนตั้งอยู่ในภูมิสัณฐานต่างกัน แบบแผนการจัดการใช้ประโยชน์ที่ดินจึงไม่ต่างกัน

แบบแผนการจัดการร่วมที่เอื้อเกื้อกูลสู่ความยั่งยืน ประกอบด้วยแบบแผนวิธีคิดแบบธรรมชาตินิยม แบบแผนการผลิตแบบพอเพียงพึงพาตนเอง และแบบแผนการจัดการพื้นที่เชิงอนุรักษ์ที่หลากหลายอย่างประณีต (Intensive and Diversity)

ชุมชนที่มีศักยภาพไปสู่สังคมในอุดมคติสีเขียวนิยมบนพื้นฐานสังคม-วัฒนธรรมชุมชน แบบจารีตที่เข้มแข็งและความหลากหลายทางชีวภาพ คือ ชุมชนชาวบรูและไทลาว ส่วนชุมชนผู้ไทปรับเปลี่ยนสู่ระบบเศรษฐกิจทุนนิยมได้รวดเร็วจึงให้ความหมายของสีเขียวใหม่ คือ สีเขียวของพืชพาณิชย์เชิงเดี่ยวเพื่อมูลค่าด้วยยางพาราที่ปราศจากความหลากหลายทางชีวภาพ

ปานใจ จิรวัชรเดช. <u>วัฒนธรรมตลาดสดชุมชน : การสร้างมาตรฐานตลาดขององค์กรชุมชนจังหวัดนครราชสีมา</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรม มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของตลาดสดชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาตลาดสดชุมชนขององค์กรชุมชนจังหวัดนครราชสีมา และเพื่อสร้างมาตรฐานตลาดสดชุมชนขององค์กรชุมชน จังหวัดนครราชสีมา ใช้พื้นที่การวิจัยในจังหวัดนครราชสีมา 6 อำเภอ ประกอบด้วย อำเภอเมือง อำเภอขามทะเลสอ อำเภอสีคิ้ว อำเภอสูงเนิน อำเภอด่านขุนทด และอำเภอจักราช โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Selection) ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) ได้แก่ ผู้เชี่ยวชาญด้านการจัดการตลาด ผู้นำองค์กรชุมชน นักวิชาการ กลุ่มผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) ได้แก่ เจ้าหน้าที่ที่เกี่ยวข้องในพื้นที่ ผู้ขาย และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) ได้แก่ ผู้บริโภค รวมจำนวนทั้งหมด 156 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แนวการสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ ระยะเวลาเก็บรวบรวมข้อมูล กรกฎาคม 2554 – เมษายน 2555

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของตลาดสดชุมชนในประเทศไทยเริ่มมีตั้งแต่สมัยกรุงสุโขทัยจวบจนปัจจุบัน ตลาดสดชุมชนในจังหวัดนครราชสีมาในอดีตเกิดขึ้นในเขตเมืองโคราชตามถนนสายหลักและย่านการค้าที่สำคัญ มีพัฒนาการ 3 ระยะ ระยะที่ 1 ระยะบุกเบิก เกิดขึ้นก่อนปี พ.ศ. 2496 มีลักษณะเป็นตลาดวางขายตามพื้น ยังไม่มีการจัดระเบียบตลาดชัดเจน ระยะที่ 2 ระยะคงอยู่ เกิดขึ้นในช่วงปี พ.ศ. 2497 ถึง พ.ศ. 2534 มีลักษณะตลาดเป็นอาคารชั่วคราว มีการบริหารจัดการโดยองค์กรของรัฐ และระยะที่ 3 ระยะพัฒนา อยู่ในช่วงปี พ.ศ.2535 ถึงปัจจุบัน มีลักษณะเป็นตลาดโครงสร้างถาวรแข็งแรง มีการบริหารจัดการแบบครบวงจร ปัจจุบันได้มีองค์กรชุมชนเข้ามาบริหารจัดการตลาดสดชุมชนในแต่ละท้องถิ่น โดยใช้กฎหมายท้องถิ่น ระเบียบแนวปฏิบัติตลอดจนใช้ระบบการบริหารจัดการในรูปแบบการมีส่วนร่วมของคนในชุมชน เพื่อเสริมสร้างความแข็งแกร่งของธุรกิจชุมชน

ด้านสภาพปัจจุบันและปัญหาของตลาดสดชุมชนขององค์กรชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า ตลาดสดชุมชนส่วนใหญ่มีการบริหารจัดการด้านสุขลักษณะทั่วไป ด้านการจัดการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อมด้านความปลอดภัยอาหารและการคุ้มครองผู้บริโภค ด้านการมีส่วนร่วมของผู้ค้าและผู้ซื้อ ด้านการส่งเสริมผลผลิตชุมชน และด้านการบริการอาหารปรุงสำเร็จ ส่วนปัญหาที่พบได้แก่ ด้านแสงสว่าง กลิ่น ความชื้น ฝนสาด การระบายน้ำ การกำจัดขยะ การจัดระเบียบการใช้พื้นที่ ที่จอดรถ ระบบการจราจร ตัวตลาดทรุดโทรมไม่ได้รับการปรับปรุง พื้นเปียกแฉะไม่น่าเดิน การไม่รักษาความสะอาดของผู้ขาย ห้องน้ำไม่พอเพียงกับความต้องการ หาบเร่แผงลอยกีดขวางทางเดินปัญหาเรื่องความสะอาดและความปลอดภัยของอาหารปรุงสำเร็จ ส่งผลต่อความนิยมของผู้บริโภคมาใช้บริการตลาดสดชุมชนน้อยลง เมื่อการค้าปลีกข้ามชาติได้ขยายสาขาออกสู่ชุมชนอย่างต่อเนื่องและเป็นที่นิยมของผู้บริโภคเป็นอย่างมาก ส่งผลกระทบถึงรายได้ของชุมชนลดลงและสุขลักษณะของคนในชุมชน ซึ่งปัญหาเหล่านี้ถ้าได้รับการเอาใจใส่ พัฒนาให้ได้มาตรฐานก็จะช่วยให้ตลาดชุมชนมีลักษณะที่ผู้บริโภคพึงพอใจมาใช้บริการตลาดสดชุมชนเช่นเดิมได้ ส่วนลักษณะตลาดชุมชนที่ผู้บริโภคต้องการพบว่าต้องการตลาดที่สะอาดถูกสุขลักษณะ เดินทางเข้าสะดวก มีบริการอย่างเพียงพอในเรื่องที่จอดรถ ร้านค้า สินค้าที่หลากหลาย การรักษาความปลอดภัย ข่าวสาร โทรศัพท์ ห้องน้ำ และอุปกรณ์อำนวยความสะดวกอื่น ๆ

การสร้างมาตรฐานตลาดสดชุมชนขององค์กรชุมชนจังหวัดนครราชสีมา สร้างและพัฒนาจากการมีส่วนร่วม 3 ฝ่าย ได้แก่ฝ่ายผู้ซื้อ ฝ่ายผู้ขาย และฝ่ายผู้วิจัย ทำให้ได้มาตรฐาน 6 ด้าน (56 ตัวชี้วัด) ได้แก่ มาตรฐานด้านสุขลักษณะทั่วไป (11 ตัวชี้วัด) มาตรฐานด้านการจัดการสุขาภิบาลสิ่งแวดล้อม (12 ตัวชี้วัด) มาตรฐานด้านความปลอดภัยอาหารและการคุ้มครองผู้บริโภค (9 ตัวชี้วัด) มาตรฐานด้านการมีส่วนร่วมของผู้ค้าและผู้ซื้อ (8 ตัวชี้วัด) มาตรฐานด้านการส่งเสริมผลผลิตชุมชนท้องถิ่น (6 ตัวชี้วัด) และมาตรฐานด้านอาหารปรุงสำเร็จในชุมชน (10 ตัวชี้วัด) สามารถที่จะนำไปใช้ในตลาดสดชุมชน ทำให้ตลาดสดชุมชนได้รับประโยชน์ตามศักยภาพที่องค์กรชุมชนสามารถบริหารจัดการตลาดสดชุมชนได้อย่างเต็มที่ ซึ่งเป็นการนำตลาดสดชุมชนแนวใหม่เข้ามาประยุกต์ใช้ตามความเหมาะสม ตามวิถีชีวิตของคนไทยในชุมชนโดยองค์กรชุมชน เป็นการยกระดับคุณภาพประสิทธิภาพของตลาดสดชุมชนในจังหวัดนครราชสีมา

โดยสรุป ตลาดสดชุมชนขององค์กรชุมชนที่มีมาตรฐานจะเป็นส่วนสำคัญที่จะนำไปใช้ในการส่งเสริมให้มีการรวมกลุ่มในชุมชนทั้งในส่วนท้องถิ่นและชุมชนเมือง โดยใช้ตลาดสดชุมชนเป็นเครื่องมือในการกระจายรายได้แก่ชุมชน ให้สามารถจำหน่ายสินค้าแก่ผู้บริโภคอย่างกว้างขวาง เป็นตลาดอาหารปลอดภัย สู่การเป็นชุมชนแข็งแรง เมืองไทยแข็งแรง อันเป็นเจตนารมณ์ของประเทศ

ปิ่นอนงค์ พะนิจรัมย์. <u>การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4.</u> วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองกลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 2) เพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นที่ทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามเกณฑ์ 80/80 3) เพื่อหาดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรท้องถิ่นที่ทดลองสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น 4) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนก่อนเรียนและหลังเรียน ของนักเรียนที่ได้รับการเรียนการสอนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง 5) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนที่มีต่อการเรียนการสอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ของหลักสูตรท้องถิ่น การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยแบบผสานวิธี (Mixed Methods Research) กลุ่มตัวอย่างได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4/2 โรงเรียนหนองหัวคูปวงประชานุเคราะห์ จังหวัดอุดรธานี จำนวน 30 คน ได้มาโดยการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง แนวคำถาม การสนทนากลุ่ม หลักสูตรท้องถิ่น แผนการจัดการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนชนิด 4 ตัวเลือก 1 ฉบับ จำนวน 30 ข้อ แบบทดสอบย่อยชนิด 4 ตัวเลือก จำนวน 2 ฉบับๆ ละ 10 ข้อ และแบบสอบถามความพึงพอใจชนิดมาตราส่วนประมาณค่า (Rating Scale) 5 ระดับ จำนวน 30 ข้อ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Dependent t-test

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. หลักสูตรท้องถิ่นที่พัฒนาขึ้นมีองค์ประกอบที่ครบถ้วนซึ่งมีความสอดคล้องกัน ประกอบด้วย คำชี้แจงในการใช้หลักสูตร ความนำ วิสัยทัศน์ พันธกิจ หลักการ จุดหมาย สมรรถนะสำคัญของผู้เรียน คุณลักษณะอันพึงประสงค์ โครงสร้างหลักสูตร สาระและมาตรฐานการเรียนรู้ มาตรฐานการเรียนรู้และตัวชี้วัด คำอธิบายรายวิชา หน่วยการเรียนรู้ การจัดการเรียนรู้ เนื้อหา เวลาเรียน แนวการจัดการเรียนการสอน สื่อและแหล่งการเรียนรู้ การวัดและประเมินผลการเรียนรู้ ผลการประเมินหลักสูตรท้องถิ่นอยู่ในระดับมาก

2. หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี มีคุณภาพดังนี้

2.1 ประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่นที่สอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ที่พัฒนาขึ้นโดยการหาประสิทธิภาพของกระบวนการ (E1) และประสิทธิภาพของผลลัพธ์ (E2) ได้เท่ากับ 84.03/85.00

2.2 ค่าดัชนีประสิทธิผล (The Effectiveness Index) ของหลักสูตรท้องถิ่นที่สอนโดยใช้แผนการจัดการเรียนรู้ มีค่าเท่ากับ 0.71

2.3 นักเรียนที่เรียนด้วยหลักสูตรท้องถิ่น มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

2.4 นักเรียนมีความพึงพอใจต่อหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมืองที่เรียนตามแผนการจัดการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น อยู่ในระดับมาก และจากการสัมภาษณ์แบบกึ่งมีโครงสร้าง พบว่า นักเรียนทั้ง 3 กลุ่ม คือ กลุ่มเก่ง ปานกลาง และอ่อน มีความพึงพอใจมาก ในการเรียนการสอนหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง

โดยสรุป หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การออกแบบผลิตภัณฑ์ผ้าพื้นเมือง กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้น มีประสิทธิภาพเหมาะสมที่จะนำไปใช้จัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้บรรลุตามจุดมุ่งหมายของหลักสูตรได้ดี

ปิยะสุดา เพชราเวช. <u>หางเครื่องหมอลำหมู่ : รูปแบบการอนุรักษ์และพัฒนาอาชีพ</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การแสดงหางเครื่องเป็นส่วนประกอบหนึ่งของคณะหมอลำ โดยมีการเต้นการฟ้อนประกอบการลำ ท่าเต้นท่าฟ้อนแสดงถึงความเป็นเอกลักษณ์ของถิ่นอีสาน มีหน้าที่เต้นเพื่อโชว์วงในการเรียกผู้ชมก่อนที่จะแสดงหมอลำเป็นเรื่องเป็นราว ปัจจุบันหางเครื่องเป็นสัญลักษณ์ที่บ่งบอกถึงความนิยมของผู้ชมในแต่ละปีจะมีการวางแผนการจัดรูปแบบการแสดงหางเครื่องหมอลำหมู่ เพื่อให้ผู้ชมได้รับสุนทรียรสในการชมเพิ่มมากยิ่งขึ้น งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการและองค์ความรู้เกี่ยวกับอาชีพหางเครื่องหมอลำหมู่ 2) ศึกษาการปรับตัวและการดำรงอยู่ของอาชีพการแสดงหางเครื่องหมอลำหมู่ และ 3) ศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ และพัฒนาอาชีพหางเครื่องหมอลำหมู่ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาได้คัดเลือกแบบเจาะจง ในพื้นที่ 2 จังหวัด เพื่อคัดเลือกตัวแทนคณะหมอลำหมู่ จำนวน 6 คณะ ผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ 8 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 66 คน กลุ่มบุคคลทั่วไป 60 คน ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจข้อมูลทั่วไป แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบ แบบสามเส้าวิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย นำเสนอผลการวิจัยโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่าพัฒนาการและองค์ความรู้เกี่ยวกับอาชีพหางเครื่องหมอลำหมู่นั้นได้รับอิทธิพลมาจากความนิยมการฟังเพลงลูกทุ่งและชมการแสดงของวงดนตรีลูกทุ่ง คณะหมอลำจึงได้ปรับตัวเพื่อความอยู่รอด โดยนำหางเครื่องมาแสดงเรียกผู้ชมก่อนการแสดงหมอลำหมู่ อีกทั้งในภาคอีสานมีคณะหมอลำจำนวนมาก มีการแข่งขันกันสูง การปรับตัวของคณะหมอลำหมู่โดยเฉพาะการแสดงของหางเครื่องนั้นกระทำโดยการจัดหาครูที่เก่งที่มีฝีมือ และมีชื่อเสียงมาสอนเต้น เพิ่มจำนวนผู้แสดงหางเครื่อง ออกแบบเครื่องแต่งกาย และกำหนดรูปแบบการแสดงในแต่ละรอบปี การแสดงหางเครื่องบนเวทีได้กำหนดบทบาท

อย่างชัดเจน โดยนักแสดงหางเครื่องหญิงจะเน้นความอ่อนหวานสวยงาม ส่วนนักแสดงหางเครื่องชายจะเน้นความแข็งแรงเข้มแข็ง บึกบึน ในส่วนขององค์ความรู้ที่สำคัญเกี่ยวกับอาชีพหางเครื่องหมอลำหมู่มี 8 องค์ประกอบ ได้แก่ 1) ผู้แสดงหางเครื่อง 2) แนวคิดการออกแบบท่าทางการแสดง 3) อุปกรณ์ประกอบการแสดงหางเครื่องหมอลำหมู่ 4) รูปแบบการแสดง 5) การออกแบบเครื่องแต่งกายและเครื่องประดับ 6) เครื่องดนตรีที่ใช้ประกอบการแสดง 7) การฝึกซ้อมการแสดงหางเครื่องหมอลำหมู่ 8) วิธีการคัดเลือกนักแสดงหางเครื่องหมอลำหมู่

สภาพปัจจุบันและปัญหาของการแสดงหางเครื่องหมอลำหมู่ คือการขาดแคลนนักแสดงหางเครื่องหญิง ทำให้ต้องเพิ่มจำนวนนักแสดงหางเครื่องชาย เพื่อความสวยงามและความสมบูรณ์แบบของการแสดงบนเวที สำหรับการปรับตัวและการดำรงอยู่ของอาชีพการแสดงหางเครื่องหมอลำหมู่นั้นมีความเชื่อมโยงและผสมผสานของวัฒนธรรมที่แตกต่างอย่างลงตัว ความต้องการของผู้ชมและการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม ส่งผลต่อรูปแบบการแสดง มีการปรับปรุงระบบแสง สี เสียง โดยการนำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่เข้ามาผสมผสานกันอย่างกลมกลืน การออกแบบชุดเครื่อง แต่งกายสวยงาม นำเอาสิ่งที่ดีมาปรับปรุงและพัฒนาการแสดงหางเครื่องให้ทันสมัยต่อสภาวการณ์ของสังคม ส่วนรูปแบบการอนุรักษ์ และพัฒนาอาชีพหางเครื่องหมอลำหมู่ มีรายละเอียดดังนี้ 1) รูปแบบการอนุรักษ์ ประกอบด้วย 1. ท่าเต้น ควรสวยงาม สื่อความหมายในทางที่ดี ไม่ส่อไปในทางลามกอนาจาร 2. เครื่องแต่งกายของหางเครื่อง ควรมีความเป็นไทย และสุภาพ 2) รูปแบบการพัฒนาอาชีพหางเครื่อง ประกอบด้วย 1. นักแสดงหางเครื่องควรมีคุณลักษณะที่พึงประสงค์ ได้แก่ มีใจรักในศิลปะการแสดง และมีทักษะทางด้านการแสดง 2. เครื่องแต่งกายออกแบบให้เหมาะสมกับทำนองและจังหวะ เนื้อหาของเพลง เน้นความเป็นไทยไม่สื่อไปในทางลามกอนาจาร 3. การเต้น มีลีลาสวยงาม สอดคล้องกับเนื้อหาของเพลง เต้นอย่างมีชีวิตชีวา มีการแปรแถว จัดให้คนเต้นเก่ง รูปร่างหน้าตาดี ยิ้มเก่งอยู่แถวหน้า 4. อุปกรณ์การแสดง ให้สอดคล้องกับบทเพลงที่นำเสนอสมจริง สื่อความหมายได้ตรงและ มีความสวยงาม 5. นำนวัตกรรมและเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้ในการแสดงเพื่อความทันสมัยตื่นตาตื่นใจและแตกต่างจากเดิม 6. เวทีการแสดงต้องมีการตกแต่งให้เหมาะสมกับรูปแบบการแสดง 7. รูปแบบการแสดงหางเครื่อง มีโชว์เปิดการแสดง นำเสนอละครเพลงเป็นเรื่องราวสั้นๆ สามารถถ่ายทอดความรู้สึกและอารมณ์ไปสู่ผู้ชมได้ รูปแบบการแสดงต้องมีความหลากหลาย เช่น พื้นบ้านไทยสากล ชาติพันธุ์ต่างๆ 8. ระบบแสงสีเสียง ต้องดีมีคุณภาพสามารถใช้แสงสีได้เหมาะกับสีของเสื้อผ้า 9. ดนตรีและเพลงที่ใช้ประกอบการแสดงหางเครื่อง ต้องมีความเป็นไทยและความเป็นอีสาน 10. สร้างอาชีพเสริมให้แก่นักแสดงหางเครื่องในช่วงพักวง ซึ่งจะเป็นอาชีพที่นักแสดงมีความสนใจ หรืออาชีพที่เกี่ยวเนื่องกับอาชีพหางเครื่อง

โดยสรุปหางเครื่องหมอลำหมู่ มีพัฒนาการมาจากอิทธิพลของความนิยมการฟังเพลงลูกทุ่ง

คณะหมอลำนำเอาการแสดงหางเครื่องมาแสดงเรียกผู้ชมก่อนการแสดงหมอลำและการแสดงมีการแข่งขันกันสูง และคณะหมอลำต้องปรับตัวเพื่อให้สามารถดำรงอยู่ได้ท่ามกลางการเปลี่ยนแปลงของสังคมและวัฒนธรรม แต่อย่างไรก็ตามคณะหมอลำยังคงต้องมีการอนุรักษ์ ท่าเต้นและเครื่องแต่งกายไว้ให้เหมาะสม ส่งผลให้แต่ละคณะต้องหาแนวทางพัฒนาการแสดงหางเครื่องให้มีความทันสมัยและแตกต่างจากคณะอื่นๆ เสมอ รวมทั้งหาแนวทางที่จะพัฒนาอาชีพการแสดงหางเครื่องให้ยังคงอยู่คู่สังคมอีสานและสังคมไทยอย่างยั่งยืนตลอดไป

พร ยงดี. **<u>อัตลักษณ์การลำของศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ในประเทศไทย</u>**.

วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

อัตลักษณ์การลำของศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) มีความโดดเด่นและมีลักษณะเฉพาะที่แตกต่างกัน ซึ่งเกิดจากภูมิปัญญาและการสั่งสมมาเป็นเวลานาน จนกลายเป็นต้นแบบและองค์ความรู้ในการแสดงหมอลำในปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบและศิลปะการลำของศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ในประเทศไทย 2) ศึกษาอัตลักษณ์ที่โดดเด่นในการลำของศิลปินแห่งชาติสาขาศิลปะการแสดง (หมอลำ) ในประเทศไทย เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต เพื่อนำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีแบบสามเส้าและเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบและศิลปะการลำของศิลปินหมอลำทั้ง 3 ท่าน ได้แก่ 1) หมอลำเคน ดาเหลา มีเสียงทุ้ม มีปฏิภาณ ในการแต่งกลอนและด้นกลอนสด ลักษณะกลอนลำเป็นกลอนลำเกี้ยวและกลอนศีลธรรม แต่นิยมแต่งกลอนที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับการเกี้ยวพาราสี ส่วนท่าฟ้อนประกอบการแสดงเป็นท่าฟ้อนเกี้ยวและท่าฟ้อนอิสระ เวลาแสดงนิยมแต่งกายด้วยชุดสากลนิยม หรือชุดไทยพระราชทาน 2) หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน มีน้ำเสียงไพเราะ ลักษณะกลอนลำเป็นกลอนสะท้อนชีวิตและกลอนศีลธรรม สามารถสื่อความหมายและเรื่องราวได้อย่างไพเราะ ทำให้ผู้ฟังซาบซึ้ง เกิดอารมณ์คล้อยตาม มีท่าฟ้อนเกี้ยวและท่าฟ้อนอิสระซึ่งเป็นการใช้ท่าทางของคนและสัตว์มาประกอบท่าฟ้อน เวลาแสดงนิยมแต่งกายแบบพื้นบ้านอีสาน นุ่งผ้าไหมและห่มสไบ 3) หมอลำ ป. ฉลาดน้อย ส่งเสริม มีน้ำเสียงกังวาน ชัดเจน ขึ้นเสียงสูงได้อย่างไพเราะ สามารถร้องเข้ากับแคนได้ทุกประเภท กลอนลำใช้คำพื้นบ้าน ทำให้ผู้ฟังเข้าใจง่าย เนื้อหาของกลอนลำเกี่ยวกับวรรณกรรมและคติคำสอน เครื่องแต่งกายตามโอกาส เช่น ชุดสูท ชุดไทยพระราชทาน นอกจากนี้ยังพบว่าศิลปินหมอลำทั้ง 3 ท่าน มีอัตลักษณ์เฉพาะเป็นของตนเองดังนี้ 1) หมอลำเคน ดาเหลา มีท่าทางเจ้าชู้ เสียงทุ้มกังวานกระแสเสียงใหญ่ กลอนลำเรื่องเพศและกามารมณ์มีท่าฟ้อนจก เป็นท่าฟ้อนเกี้ยวเวลาแสดง 2) หมอลำฉวีวรรณ ดำเนิน ท่าทางสง่ามีความเป็นนางเอก มีความสง่างามและนุ่มนวล

สามารถใช้ลูกคอ 11 ขั้น เอื้อนได้หลากหลายไม่ซ้ำกัน ส่วนกลอนลำจะสะท้อนชีวิตและธรรมชาติ มีท่าวาดฟ้อนธรรมชาติที่พลิ้วไหวอ่อนช้อย 3) หมอลำ ป. ฉลาดน้อย ส่งเสริม สามารถเอื้อนจากเสียงหนึ่งไปอีกเสียงหนึ่งโดยไม่เพี้ยนเสียง และสามารถลำได้นาน ส่วนกลอนลำเน้นอารมณ์ตัวละคร สามารถสื่อความรู้สึกทางด้านอารมณ์ให้ผู้ฟัง ไม่เบื่อหน่าย ใช้น้ำเสียงเลียนแบบเสียงตัวละครในเรื่องได้ทุกตัวละครและมีเทคนิคการนำเสนอให้ผู้ชมเกิดความสนุกสนานตลกขบขันด้วยคำพูดและท่าทาง

สรุปอัตลักษณ์การลำของศิลปินแห่งชาติทั้ง 3 ท่าน มีความโดดเด่นด้านน้ำเสียง กลอนลำ ท่าฟ้อนและบทบาทการแสดงบนเวทีเข้าถึงตัวละคร ทำให้ผู้ชมไม่เบื่อหน่าย และสามารถเป็นต้นแบบในการร้องหมอลำและกลวิธีลีลาเฉพาะตัว เป็นองค์ความรู้ในการลำให้อนุชนเป็นแนวทางศึกษาและสืบทอดต่อไป

พระครูวินัยธร พงศธร แก้วลาน. <u>พระนักเทศน์ : การศึกษาศิลปะการเทศน์ต่อการเพิ่มศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการเทศน์ในสังคมอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของการเทศน์ต่อการเพิ่มศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวอีสาน และ 3) เพื่อศึกษาการใช้ศิลปะการเทศน์ ต่อการเพิ่มศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวอีสาน การวิจัยนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือการวิจัยคือ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ พื้นที่วิจัยคือ จังหวัดขอนแก่น มหาสารคาม และร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่าง มีจำนวน 60 รูป/คน ตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า ยึดความมุ่งหมายการวิจัยเป็นหลัก และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การเทศน์ เริ่มมีมาแต่สมัยพุทธกาลโดยพระพุทธเจ้าเป็นผู้ริเริ่ม ต่อมาพระอริยสงฆ์สาวก เป็นผู้เทศน์สั่งสอนประชาชนทั่วไป และได้ปฏิบัติสืบทอดต่อ ๆ กันมาอย่างไม่ขาดสายจวบจน ถึงปัจจุบัน ส่วนประวัติศาสตร์การเทศน์ในภาคอีสานนั้นไม่สามารถกำหนดอายุแน่นอนได้ว่ามีมาแต่เมื่อใดและใครเป็นผู้ริเริ่มแต่ก็เชื่อแน่ว่า ชาวอีสานได้ยอมรับนับถือพุทธศาสนามาแต่โบราณ โดยถือสืบทอดต่อ ๆ กันมาอย่างไม่ขาดสายโดยมีพระสงฆ์เป็นผู้สั่งสอน เท่าที่มีหลักฐานปรากฏพบว่า พระนักเทศน์ในภาคอีสานที่มีบทบาทสำคัญในการเผยแผ่พุทธศาสนาในอดีตอยู่ในยุคของ พระอุบาลีคณูปมาจารย์ (จันทร์ สิริจนฺโท) สมเด็จพระมหาวีรวงศ์ (อ้วน ติสฺโส) และคณะกองทัพธรรม ซึ่งมีหลวงปู่เสาร์ กนฺตสีโล หลวงปู่มั่น ภูริทตฺโต เป็นต้น ประมาณ พ.ศ. 2399-2499 ในยุคนี้ เหล่าพระสงฆ์ได้ปฏิบัติศาสนกิจจาริกไปตามสถานที่ต่าง ๆ และได้เทศนาสั่งสอนให้ประชาชนชาวอีสานให้ละความเห็นผิด เลิกนับถือภูตผีปีศาจ ลดละเลิกอบายมุข ให้หันกลับมายอมรับนับถือพระรัตนตรัย จัดได้ว่าเป็นยุคแห่งการเทศน์การเผยแผ่ธรรมะที่ได้ผลดีและมีชื่อเสียงมาจนกระทั่งถึงปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันปัญหาของพระนักเทศน์ในพื้นที่วิจัย 3 จังหวัด มีลักษณะที่คล้ายกัน 3 ด้าน 1) ด้านตัวผู้เทศน์ เช่น จำนวนพระนักเทศน์มีไม่เพียงพอ ภาษา คือ น้ำเสียงไม่ชัดเจน การศึกษาคือไม่ศึกษาหลักธรรมอย่างลึกซึ้ง เป็นต้น 2) ด้านเนื้อหา เช่น การเริ่มต้นที่ประสบความล้มเหลว การดำเนินเรื่อง และเนื้อหาไม่เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบัน เป็นต้น และ 3) ด้านวิธีการนำเสนอ เช่น ขาดเทคนิคและวิธีการใช้ศิลปะ พระนักเทศน์นำเสนอไม่เป็น และการนำเสนอโดยผู้ฟังไม่มีส่วนร่วม จึงไม่เกิดศรัทธา และไม่สามารถเพิ่มศรัทธาได้

การใช้ศิลปะการเทศน์ ต่อการเพิ่มศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวอีสาน ประกอบด้วย 1) ความสามารถเฉพาะตน เช่น ศิลปะการทักทาย การใช้สายตา การเล่านิทาน เป็นต้น 2) การวางตัวของผู้เทศน์ เช่น มารยาทของพระนักเทศน์ หลักธรรม และวิธีการนำเสนอ เป็นต้น 3) รู้จักวิธีการใช้หลักการเทศน์ที่เหมาะสม เช่น ใช้หลัก 3 ต (ต้นตื่นต้น) 3 ก. (กลางกลมกลืน) 3 จ. (จบจับใจ) และใช้หลัก 3 ช. (ชอบ เชื่อ ช่วย) เป็นต้น 4) มีความสามารถในการเลือกใช้องค์ประกอบที่เหมาะสม เช่น ใช้องค์ประกอบแห่งพระธรรมกถึก 5 อย่าง เป็นต้น และ 5) มีความสามารถในการเชื่อมโยงเหตุการณ์ที่เหมาะสม เช่น เนื้อเรื่องต้องปรับประยุกต์ให้เข้ากับสภาพสังคมคนในยุคปัจจุบัน ตัวผู้เทศน์ ความรู้ และควรเน้นแบบภาคปฏิบัติ เป็นต้น จึงจะสามารถเพิ่มศรัทธาทั้ง 4 ข้อในพุทธศาสนาได้ คือ 1) เพิ่มความเชื่อว่ากรรมมีอยู่จริง 2) เพิ่มความเชื่อว่าผลของกรรมมีอยู่จริง 3) เพิ่มความเชื่อว่าสัตว์โลกมีกรรมเป็นของของตน และ 4) เพิ่มความเชื่อในพระปัญญาตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า การเทศน์นอกจากจะเพิ่มศรัทธาทั้ง 4 ข้อดังกล่าว ผู้ฟังเทศน์ยังศรัทธาในพระรัตนตรัย คือ พระพุทธ พระธรรม และพระสงฆ์อีกด้วย

โดยสรุป พระนักเทศน์ ใช้ศิลปะการเทศน์ที่เหมาะสมในการเพิ่มศรัทธาในพุทธศาสนาของชาวอีสาน ในการเทศน์ 4 งาน คือ งานมงคล งานอวมงคล งานบุญประเพณีและงานเฉพาะกิจ โดยการปรับเนื้อหาให้เหมาะสมกับกาลเวลาและปรับเนื้อหาให้เข้ากับสถานการณ์ปัจจุบันสามารถเพิ่มศรัทธาและความมั่นคงในสังคมอีสานได้

พระครูวิมลธรรมาวุธ ผางกระโทก. <u>การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประติมากรรมทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

วิทยานิพนธ์นี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาประติมากรรมของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประติมากรรมของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา และ3) ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประติมากรรมของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา โดยเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและภาคสนาม ข้อมูลภาคสนาม

ได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้จำนวน 24 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 60 รูป/คน ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 36 คน ในเขตพื้นที่อำเภอเมือง อำเภอปักธงชัย และอำเภอพิมาย นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประติมากรรมของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนา มีความเป็นมาตั้งแต่สมัยพระพุทธกาล พระพุทธองค์ทรงประทับ ณ เขาคิชฌกูฏ เมืองราชคฤห์ ตามที่พระเจ้าพิมพิสารทรงมีพระราชประสงค์ให้พุทธศาสนาประชุมแสดงธรรม และสวดปาฏิโมกข์อย่างพร้อมเพรียงกันในเขตที่ได้รับการสมมติว่าเป็นสีมาที่ถูกต้องตามพระวินัย เหมือนที่พวกนักบวชปริพาชกปฏิบัติกันมาก่อนแล้ว สำหรับประวัติความเป็นมาประติมากรรมของโบสถ์ในพื้นที่ศึกษา พบว่า โบสถ์อายุเก่าที่สุดสร้างเมื่อปี พ.ศ. 2330 วัสดุในการก่อสร้างโบสถ์ใช้คอนกรีตเสริมเหล็ก ฉาบปูน หลังคามุงด้วยกระเบื้องเคลือบ ประตูทำด้วยไม้แกะสลัก ลวดลายส่วนใหญ่จะแกะสลักเป็นรูปปูนปั้น

สภาพปัจจุบันและปัญหาในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประติมากรรมของโบสถ์ทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า การขาดแคลนงบประมาณในการดูแลซ่อมแซม ขาดผู้เชี่ยวชาญที่มีความรู้เพียงพอ แต่ยังขาดช่างฝีมือด้านประติมากรรม ด้านการการอนุรักษ์และฟื้นฟูได้มีการประชุมเพื่อกระตุ้นให้เกิดการอนุรักษ์อุโบสถแบบเดิม โบสถ์หลายแห่งไม่มีการดูแลรักษาอย่างเหมาะสม บางแห่งถูกปล่อยให้รกร้าง ประชาชนบางส่วนเห็นว่า เป็นหน้าที่ของเจ้าอาวาสวัด

แนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการอนุรักษ์และฟื้นฟูประติมากรรมเกี่ยวกับโบสถ์ทางพระพุทธศาสนาในจังหวัดนครราชสีมา พบว่า เจ้าอาวาสต้องมีวิสัยทัศน์ที่ทันสมัยในการกำหนดรูปแบบการปฏิสังขรณ์ที่ถูกต้อง การใช้งบประมาณต้องโปร่งใส ชุมชนตรวจสอบได้ ควรพัฒนาโบสถ์ให้เป็นหอพุทธศิลป์ของวัดและชุมชน เจ้าอาวาสและชุมชนต้องสร้างทีมงานในการรับผิดชอบกิจการของวัด กำหนดบทบาทหน้าที่ของชุมชนกับวัดอย่างชัดเจน และหน่วยงานภาครัฐต้องเข้ามามีส่วนร่วมในการดูแลและให้ความช่วยเหลือในการอนุรักษ์และฟื้นฟูให้สอดคล้องกับภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านประติมากรรมของโบสถ์ในพระพุทธศาสนาด้วย

พระมหาจินดา ไชยนาน. <u>อักษรธรรมอีสาน : การอนุรักษ์ และการประยุกต์ใช้ในระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

อักษรธรรมอีสานเป็นอักษรโบราณที่ใช้ในการเขียนเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ ประเพณี พิธีกรรม ตำรายา ปัจจุบันผู้ที่สามารถเขียนและอ่านตัวอักษรธรรมอีสานได้มีจำนวนลดน้อยลงไป ทำให้อักษรธรรมอีสานแทบจะไม่มีคนรู้จัก มีเพียงกลุ่มพระภิกษุสงฆ์และกลุ่มผู้สูงวัยบางคนที่ยังพออ่านออกเขียนได้

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติของอักษรธรรมอีสานและประวัติโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในภาคอีสาน 2) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์อักษรธรรมอีสานของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษา ในภาคอีสาน และ 3) ศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้อักษรธรรมอีสานในระบบการเรียนการสอนของของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคอีสาน พื้นที่วิจัย ได้แก่ โรงเรียนพระปริยัติธรรม วัดหนองเป็ด ตำบลนาคาย อำเภอตาลสุม จังหวัดอุบลราชธานี โรงเรียนพระปริยัติธรรมปัจฉิมวันวิทยา ตำบลพระเหลา อำเภอพนา จังหวัดอำนาจเจริญ โรงเรียนพระปริยัติธรรมเจ้าพระยาบดินทรเดชา วัดมหาธาตุ ตำบลในเมือง อำเภอเมือง จังหวัดยโสธร และโรงเรียนพระปริยัติธรรมวัดศรีบุญเรืองวิทยา ตำบลศรีบุญเรือง อำเภอเมือง จังหวัดมุกดาหาร ประชากรได้แก่ ประชากรที่อาศัยอยู่ในจังหวัดอุบลราชธานี อำนาจเจริญ ยโสธร และมุกดาหาร กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ จำนวน 20 คน/รูป กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน/รูป และกลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า เสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า อักษรธรรมอีสานที่เก่าแก่ที่สุดที่ค้นพบในประเทศไทยเป็นหลักฐานทางด้านศิลาจารึก จารึกเป็นภาษาไทยและบาลี สร้างเมื่อ พ.ศ. 2103 ส่วนหลักฐานทางใบลานนั้นเชื่อว่าคัมภีร์วิสุทธิมรรค ซึ่งจารเป็นภาษาบาลีล้วน จารเมื่อ พ.ศ. 2143 ตรงกับรัชกาลสมเด็จพระนเรศวรมหาราช อักษรธรรมอีสานคล้ายคลึงกับอักษรธรรมเหนือ ทั้งด้านอักขรวิทยาและอักขรวิธี และมีหลักฐานตัวอักษรธรรมเหนือที่ปรากฏก่อนอักษรธรรมอีสาน ดังนั้นรูปแบบอักษรธรรมอีสานจึงได้รับมาจากภาคเหนือของประเทศไทย โดยผ่านทางอาณาจักรลานช้างอีกทอดหนึ่ง และเมื่ออีสานรับเอาอักษรธรรมมาใช้ก็ได้วิวัฒนาการเป็นของตนเอง มีรูปแบบของอักขรวิธีที่แตกต่างไปจากต้นแบบเดิม และมีชื่อเรียกซึ่งเข้าใจกันโดยทั่วไปว่า “อักษรธรรมอีสาน” ประวัติของโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญศึกษาในภาคอีสาน พบว่าพระภิกษุสงฆ์ และประชาชนในชุมชนไม่อยากให้พระสงฆ์สามเณรเดินทางไปเรียนในโรงเรียนพระปริยัติธรรมที่อยู่ห่างไกลจากชุมชน จึงได้ขออนุญาตกรมการศาสนา กระทรวงศึกษาธิการเปิดทำการสอนโรงเรียนพระปริยัติธรรมแผนกสามัญขึ้น

แนวทางการอนุรักษ์อักษรธรรมอีสานของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษาในภาคอีสาน พบว่า ด้านการเก็บรักษา มีการเก็บรักษาโดยไม่ให้ถูกแสงแดด เก็บไว้ในที่ร่มแห้ง หมั่นทำความสะอาดโดยใช้แปรงขนอ่อน เช็ดด้วยแอลกอฮอล์ น้ำมันตะไคร้หอม น้ำมันยูคาลิบตัส นำไปอบหรือผึ่งลมให้แห้ง ซ่อมแซมในส่วนที่แตก หัก ฉีก ขาด หรืองอ ใช้ไม้ประกบทั้ง 2 ข้าง จัดเป็นหมวดหมู่ ห่อเอกสารใบลาน (คัมภีร์ใบลาน) ให้มิดชิด เก็บไว้ในตู้ หอไตร กล่องไม้ กล่องพลาสติก โดยวางไว้ในลักษณะแนวนอน ใช้เม็ดพริกไทยหรือใบตระไคร้หอมวางไว้บริเวณที่เก็บ เพื่อไล่แมลง มด ปลวก ด้านการผลิต มีการใช้กระดาษสา กระดาษ สมุด ดินสอ ปากกา แทนใบลานและเหล็กจาร ด้านการรวบรวม มีการรวบรวม

ตำรายา ประเพณี พิธีกรรม ทำเป็นรูปเล่มพิมพ์ลงในระบบคอมพิวเตอร์ และด้านการประยุกต์ใช้ทางเทคโนโลยี นำอักษรธรรมอีสานไปใช้ในการเรียนการสอน โดยใช้โปรแกรมการพิมพ์ การอ่าน ผ่านระบบคอมพิวเตอร์สร้างบทเรียนอักษรธรรมอีสานบนเครือข่ายอินเตอร์เน็ต ทำใบลานอิเลคทรอนิกส์ (ฐานข้อมูลใบลาน) สแกนใบลานในเครื่องถ่ายไมโครฟิล์ม และเก็บไฟล์สแกนไว้ในคอมพิวเตอร์

รูปแบบการประยุกต์ใช้อักษรธรรมอีสานในระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคอีสาน พบว่า ด้านกระบวนการเรียนการสอน สอนตามลำดับของเนื้อหาในคู่มือการเรียนการสอนรายวิชาภาษาและวรรณกรรมอีสาน ของโรงเรียนสว่างวีระวงศ์ ด้านหลักสูตร ใช้หลักสูตรการศึกษาแกนกลางขั้นพื้นฐาน พ.ศ. 2551 และหลักสูตรสถานศึกษาขั้นพื้นฐาน กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย (เพิ่มเติม) รายวิชาภาษาและวรรณกรรมอีสาน ของโรงเรียนสว่างวีระวงศ์ ด้านวัสดุ/อุปกรณ์ มีเครื่องคอมพิวเตอร์เครื่องถ่ายเอกสาร เครื่องฉายโปรเจ๊กเตอร์ โทรทัศน์ วิทยุ ด้านการพัฒนาเครือข่าย มีเว็บไซต์เป็นของตัวเอง มีการเชื่อมโยงกับกลุ่มโรงเรียน พระปริยัติธรรมและชุมชน ด้านการพัฒนาคุณภาพการศึกษา มีการส่งนักเรียนเข้าแข่งขันทักษะ ทางวิชาการในระดับกลุ่มถึงระดับประเทศ มีการอบรมและทัศนศึกษาดูงานนอกสถานที่ และ ด้านการประเมินผล นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงสามารถสอบเข้าเรียนต่อในระดับอุดมศึกษาได้

โดยสรุป การอนุรักษ์ และการประยุกต์ใช้อักษรธรรมในระบบการเรียนการสอนของโรงเรียนพระปริยัติธรรม แผนกสามัญศึกษา ในภาคอีสาน เป็นการอนุรักษ์อักษรธรรมอีสานที่ดี คือ มีทั้งการรักษาคุณค่าเดิมของสิ่งนั้น ๆ พร้อมทั้งมีการพัฒนาควบคู่กันไปด้วย การอนุรักษ์อักษรธรรมอีสานไม่ได้เป็นเพียงการเก็บรักษาของเก่าเข้าพิพิธภัณฑ์เท่านั้น หากต้องศึกษาค้นคว้าและนำคุณค่าที่ได้ เผยแพร่สู่สังคมอย่างกว้างขวาง เป็นการยกระดับสังคมให้หันมาสนใจในอักษรธรรมอีสานอีกครั้ง

พระมหาไชยา หมั่นบรรจง. <u>แนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้าน ด้านการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติ โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติ จังหวัดชัยภูมิ 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดชัยภูมิ และ 3) ศึกษาแนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดชัยภูมิ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลศึกษาจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จาก การสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จาก ผู้รู้ 23 คน ผู้ปฏิบัติ 33 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 15 จากเดือนพฤษภาคม พ.ศ. 2551 ถึง

เดือนธันวาคม 2552 ในเขตพื้นที่ อำเภอบ้านเขว้าอำเภอภูเขียว และอำเภอหนองบัวแดง จังหวัดชัยภูมิ นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า จังหวัดชัยภูมิมีการถ่ายทอดภูมิปัญญาด้านการทอผ้าสืบต่อกันมาเป็นระยะเวลานานหลายพันปี จากบรรพบุรุษจำนวนหลายชั่วคน อุปกรณ์ในกระบวนการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติมีความเปลี่ยนแปลงไปจากอดีต แต่ในส่วนของวิธีการและขั้นตอนของการทอผ้ายังคงมีเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ชาวจังหวัดชัยภูมิมีความนิยมในการทำผ้าไหมและฝ้ายมาย้อมสีธรรมชาติ ซึ่งผ่านกระบวนการผลิตโดยเริ่มตั้งแต่การปลูกหม่อนเลี้ยงไหม การปลูกฝ้าย การทำเส้นใยไหมและฝ้าย การตกแต่งลวดลายด้วยการมัดหมี่ และ การเก็บขิด การย้อมสีนั้นมีทั้งสีที่ได้จากพืชและจากสัตว์ แต่โดยส่วนมากใช้พืชพรรณตามธรรมชาติเป็นวัตถุดิบในการให้สี โดยเน้นสีที่มีความเข้มและเงางาม

สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญหาในการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิมีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะของท้องถิ่น ธรรมชาติที่อยู่โดยรอบชุมชนมีความสำคัญต่อการหาวัตถุดิบทางธรรมชาติ เพื่อนำมาซึ่งวัตถุดิบที่ให้สี ผ้าที่ชาวจังหวัดชัยภูมิให้ความสำคัญและเป็นที่นิยมผลิตกันมาก ได้แก่ ผ้าฝ้าย และผ้าไหม โดยการออกแบบลวดลายสำหรับการย้อมสีนั้นได้แก่ การมัดหมี่เป็นสำคัญ เริ่มจากการผลิตเส้นใย การย้อมสีธรรมชาติ การทอผ้าผืน การออกแบบลวดลาย และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ ด้านสภาพปัญหาการใช้ภูมิปัญญาในการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติของจังหวัดชัยภูมิที่พบ ได้แก่ ด้านวัตถุดิบ อุปกรณ์ ขั้นตอน วิธีการ บุคลากร และกระบวนการผลิต

แนวทางการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตผ้าทอย้อมสีธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน จังหวัดชัยภูมิ สามารถทำได้โดยมีการร่วมกันทำงานเป็นกลุ่ม คือ 1) กลุ่มผลิตเส้นใย 2) กลุ่มย้อมสีธรรมชาติ 3) กลุ่มทอผ้าผืน 4) กลุ่มออกแบบลวดลาย และ 5) กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าย้อมสีธรรมชาติ นอกจากนี้ยังมีการถ่ายทอดวิธีการประดิษฐ์อุปกรณ์ในการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติอีกด้วย

โดยสรุป การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านด้านการผลิตผ้าย้อมสีธรรมชาติโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนจังหวัดชัยภูมิ นับเป็นการสืบทอดภูมิปัญญาที่มีค่ามิให้เสื่อมสูญ รวมทั้งเป็นงานอาชีพเสริมที่ช่วยสร้างรายได้แก่ชุมชน สมควรที่กรมพัฒนาชุมชน องค์การการท่องเที่ยว ตลอดจนองค์การบริหารส่วนท้องถิ่นให้การสนับสนุนด้านทุนและด้านวิชาการ เพื่อชุมชนจะได้มีความเป็นอยู่ที่ดีและยั่งยืนสืบไป

พระมหาทองจันทร์ ทิพยวัฒน์. **<u>สุขภาวะองค์รวม : การอนุรักษ์ ฟื้นฟู และพัฒนาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาโรคกระดูกจากอุบัติเหตุของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว และผู้ไทยในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.**

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมาย เพื่อศึกษาองค์ความรู้การรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกที่เกิดจากอุบัติเหตุของหมอพื้นบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว และผู้ไทย ในภาคอีสาน และเพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์ฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกที่เกิดจากอุบัติเหตุในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว และผู้ไทยในภาคอีสาน สู่สุขภาวะองค์รวม การวิจัยได้คัดเลือกพื้นที่แบบเจาะจง เป็นกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว ในจังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 3 ตำบล และกลุ่มชาติพันธุ์ผู้ไทยในจังหวัดนครพนม จำนวน 3 ตำบล รวม 6 ตำบล กลุ่มตัวอย่างผู้ให้ข้อมูล จำนวน 200 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูลจาก แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตการณ์มีส่วนร่วมในพิธีกรรมการรักษาและวิถีชีวิตทั่วไป นำข้อมูลที่ได้มาสรุปวิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรมโดยการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้การรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกที่เกิดจากอุบัติเหตุของหมอพื้นบ้านในกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว และผู้ไทย ในภาคอีสาน หมอพื้นบ้านมีทั้งชายและหญิง มีอายุตั้งแต่ 34 – 88 ปี การใช้ภูมิปัญญาของหมอพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกให้มีสุขภาวะองค์รวม มี 4 ประการ ดังนี้ 1) องค์ประกอบในการรักษา ได้แก่ หมอพื้นบ้าน ผู้ป่วย ระยะเวลา สถานที่ และอุปกรณ์ในการรักษา 2) พิธีกรรมในการรักษา ได้แก่ พิธีกรรมไหว้ครูและพิธีกรรมทำน้ำมนต์ น้ำมันงา 3) ขั้นตอนในการรักษา มี 5 ขั้นตอน ได้แก่ ขั้นตอนที่ 1 การซักประวัติและวินิจฉัยโรคผู้ป่วย ขั้นตอนที่ 2 พิธีกรรมการไหว้ครูหรือยกครู เป็นการสร้างความเชื่อศรัทธา โดยวิธีทางไสยศาสตร์ ขั้นตอนที่ 3 การรักษาโรคของหมอน้ำมนต์และหมอน้ำมันงา โดยบริกรรมเวทมนตร์คาถาเสกเป่าน้ำมนต์ น้ำมันงา และจัดกระดูกให้เข้าที่ ขั้นตอนที่ 4 การติดตามผลการรักษา หมอพื้นบ้านจะรักษาผู้ป่วยอย่างต่อเนื่องตามเวลากำหนดจนหายปกติ และขั้นตอนที่ 5 การสมนาคุณ หรือปลงคาย และ 4) ข้อปฏิบัติและข้อห้าม (คะลำ) ของ หมอพื้นบ้านและผู้ป่วย

แนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้าน กลุ่มตัวอย่างเสนอแนวทางว่า การอนุรักษ์องค์ความรู้โดยหมอพื้นบ้าน ควรมีการถ่ายทอดให้กับลูกศิษย์ที่สนใจโดยไม่จำกัดว่าจะต้องเป็นเครือญาติ และเชื่อมโยงไปสู่สุขภาวะทางสังคม โดยองค์กรท้องถิ่นควรการจัดอบรมหมอพื้นบ้าน ขึ้นทะเบียนรายชื่อรับรองผ่านการอบรมจากหน่วยงานสาธารณสุข แนวทางการฟื้นฟู องค์กรในชุมชนควรจัดให้มีป้ายประชาสัมพันธ์ความสามารถหมอพื้นบ้านในการรักษาโรค จัดทำเอกสารเผยแพร่ความรู้ ในการรักษาโรคของหมอพื้นบ้าน จัดตั้งชมรมหรือเครือข่ายหมอพื้นบ้านเพื่อแลกเปลี่ยนองค์ความรู้และแนวทางการพัฒนา หมอพื้นบ้านควรศึกษาความรู้เกี่ยวกับวิธีการรักษาโรคกระดูกที่ถูกต้องและเหมาะสมเพื่อให้โครงสร้างกระดูกที่ได้รับอุบัติเหตุคงรูปเดิม ประยุกต์ใช้ยาสมุนไพรควบคู่กับการรักษาด้วยยาแผนปัจจุบัน

และการนวดแผนโบราณ เป็นการดูแลรักษาสภาวะทางร่างกายควบคู่กับทางจิตใจ อันส่งผลให้ผู้ป่วยโรคกระดูกสามารถดำเนินชีวิตอยู่ในสังคมได้อย่างสมดุล

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้ทำให้ทราบองค์ความรู้การรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกที่เกิดจากอุบัติเหตุของหมอพื้นบ้าน และแนวทางการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและพัฒนาภูมิปัญญาหมอพื้นบ้านในการรักษาผู้ป่วยโรคกระดูกที่เกิดจากอุบัติเหตุสู่สุขภาวะองค์รวม มีสภาพความเป็นอยู่ที่ดีทั้งทางร่างกาย จิตใจ สังคม และจิตวิญญาณ ปราศจากทุพพลภาพ สามารถปรับตัวอยู่ในสังคมและสิ่งแวดล้อมที่กำลังเปลี่ยนแปลงได้ มีสัมพันธภาพที่ดีงามกับผู้อื่น ดำรงชีวิตอย่างพอเพียงภายใต้กรอบของศีลธรรมและจริยธรรมได้อย่างมีความสุข

พระมหาอำนวย น้อมระวี. <u>หมองูอีสาน : การบูรณาการองค์ความรู้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยจากงูพิษของกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว และผู้ไทย</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาลักษณะของหมองูอีสาน องค์ความรู้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยจากพิษงู ของกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว และผู้ไทย และ 2) ศึกษาการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และบูรณาการองค์ความรู้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยจากพิษงูแบบองค์รวม ในกลุ่มชาติพันธุ์ ไทย-ลาว และผู้ไทย ทำการศึกษาในพื้นที่สามจังหวัดภาคอีสานคือขอนแก่น สกลนคร และ นครพนม ระหว่างเดือนมกราคม 2550 ถึงเดือนธันวาคม 2552 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ และ มีการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จาการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จาก กลุ่มผู้รู้ 3 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 30 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 39 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า แล้วทำการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า คุณลักษณะของหมองูอีสานของกลุ่มชาติพันธุ์ไทยลาวและผู้ไทย หมอพื้นบ้านรวมทั้งหมองู มีลักษณะที่สำคัญ 3 ประการคือ 1) เป็นผู้ที่เชื่อฟังข้อกำหนดของครูอาจารย์ เนื่องจากการเป็นหมอพื้นบ้านมีข้อห้ามเกี่ยวกับการเรียนวิชาความรู้แต่ละแขนง ข้อห้ามส่วนใหญ่เกี่ยวกับเรื่องการมีคุณธรรมและจริยธรรม 2) เป็นผู้ที่มีสัจจะ ความมีสัจจะจะเป็นเครื่องช่วยสร้างความเชื่อถือให้กับหมองู ทำให้เกิดความผูกพันระหว่างผู้รักษาและผู้ถูกรักษา และ 3) เป็นผู้มีความเมตตา ตั้งใจที่จะรักษาให้ผู้เดือดร้อนหายจากภาวะนั้น ส่วนองค์ความรู้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยจากพิษงูมีขั้นตอนดังนี้ คือ วินิจฉัยอาการที่เกิดจากพิษงู คือสังเกตสภาพแวดล้อมและลักษณะบาดแผลที่เขี้ยวว่าเป็นงูชนิดใดจึงรักษาได้ถูกต้องและหายจากอาการได้ง่าย การปฐมพยาบาลใช้วิธีล้างน้ำให้สะอาดและอาบน้ำให้ร่างกายเย็น เพื่อป้องกันการกระจายของพิษงู การดูแลรักษาผู้ที่ถูกงูพิษกัด มี 2 วิธีคือ การรักษาด้วยสมุนไพรและการรักษาด้วยเวทมนต์

ด้านการอนุรักษ์ ฟื้นฟูและการบูรณาการองค์ความรู้ในการดูแลรักษาผู้ป่วยจากพิษงูแบบองค์รวมในกลุ่มชาติพันธุ์ไทย-ลาว และผู้ไทย เป็นการการบูรณาการองค์ความรู้เพื่อการสืบทอดด้วยวิธีการดังนี้คือ 1) การจัดทำหลักสูตรท้องถิ่น เน้นความสำคัญและความจำเป็นของท้องถิ่น 2) รูปแบบการพัฒนาเครือข่ายหมองูและหมอพื้นบ้าน หน่วยงานรัฐและเอกชนควรสนับสนุน และ 3) จัดตั้งศูนย์การเรียนรู้หมองูและหมอพื้นบ้านสาขาอื่น

โดยสรุป การวิจัยนี้ ได้พบว่าหมองูอีสานมีวิธีการรักษาคนไข้ที่ถูกงูพิษกัดตามวิธีการที่ได้เรียนรู้และสืบทอดมาจากบรรพบุรุษ นับเป็นภูมิปัญญาที่มีคุณค่าควรที่รัฐบาลควรให้การส่งเสริมและสนับสนุน เนื่องจากเป็นวิธีการรักษาที่ไม่สลับซับซ้อน ประหยัด และทันต่อเหตุการณ์ ซึ่งผู้ป่วยต้องได้รับการดูแลรักษาอย่างทันท่วงที สมควรที่จะมีการสืบสานองค์ความรู้ให้นี้ให้คงอยู่เป็นมรดกของสังคมไทยสืบไป

พวงแก้ว เรืองไพศาล. <u>เขยฝรั่ง : การจัดพิธีมงคลสมรสตามเอกลักษณ์อีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดพิธีมงคลสมรสตามเอกลักษณ์อีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ของการจัดพิธีมงคลสมรสตามเอกลักษณ์อีสานกับชาวต่างชาติ 3) ศึกษารูปแบบการจัดพิธีมงคลสมรสตามเอกลักษณ์อีสานกับชาวต่างชาติ โดยกลุ่มตัวอย่างที่ใช้ ในการวิจัยจำนวน 128 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 24 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 72 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 32 คน พื้นที่ศึกษาได้แก่ 1) บ้านจาน ตำบลทุ่งเขาหลวง อำเภอทุ่งเขาหลวง จังหวัดร้อยเอ็ด 2) บ้านสว่างนารี ตำบลชุมแพ อำเภอชุมแพ จังหวัดขอนแก่น 3) บ้านตากลาง ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ และ 4) บ้านโคกแฝก ตำบลพันดุง อำเภอขามทะเลสอ จังหวัดนครราชสีมา โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ด้วยวิธีสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต และสนทนากลุ่ม

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของการจัดพิธีมงคลสมรสตามเอกลักษณ์อีสานได้สืบทอดประเพณีฮีตสิบสองคองสิบสี่ กล่าวคือ ชาย-หญิงใด หากจะมีคู่ครอง ผู้ใหญ่ทั้งสองฝ่ายต้องยอมรับ และญาติฝ่ายชายจะไปสู่ขอฝ่ายหญิงจากญาติผู้ใหญ่ จึงจะได้เข้าพิธีมงคลสมรสตามประเพณีนิยมที่มีในท้องถิ่น หลังจากนั้นฝ่ายชายจึงจะเข้าไปอยู่ในบ้านของฝ่ายหญิงหรือนิยมเรียกว่า“ลูกเขย”

สภาพปัจจุบันและปัญหา พบว่า ผู้หญิงชาวอีสานจำนวนมาก มีค่านิยมสามีชาวต่างชาติ (เขยฝรั่ง) ด้วยเหตุประสบปัญหาในครอบครัว เช่น ด้อยโอกาสทางการศึกษา หย่าร้าง สามีเสียชีวิต ขาดคนช่วยเลี้ยงดูบุตร อาชีพไม่มั่นคง และรายได้น้อย เป็นต้น ด้วยปัญหาดังกล่าวทำให้เกิดแนวคิดที่จะมีสามีฝรั่ง เพราะเห็นแบบอย่างจากผู้หญิงอีสานจำนวนไม่น้อย ที่ร่ำรวยมีฐานะดีขึ้นจากการมีสามีฝรั่ง และยังได้จัดพิธีมงคลสมรสยิ่งใหญ่ตามรูปแบบของชาวอีสาน แสดงถึงฐานะความเป็นอยู่ที่ร่ำรวย

รูปแบบการจัดพิธีมงคลสมรส เอกลักษณ์อีสานระหว่างหญิงชาวอีสานกับเขยฝรั่ง พบว่า มีการสืบทอดประเพณีวัฒนธรรมชาวอีสาน เช่น พิธีแห่ขบวนขันหมากเจ้าบ่าว พิธีบายศรีสู่ขวัญคู่บ่าว-สาว การแต่งกายเจ้าบ่าว-เจ้าสาวแบบไทยอีสาน พิธีผูกข้อมือ พิธีสมมาผู้ใหญ่ และพิธีจูงมือเจ้าบ่าวเข้าเรือนหอ เป็นต้น ซึ่งเจ้าบ่าวที่เป็นชาวต่างชาติยินดีทำตามประเพณี หรือปฏิบัติตามโดยมีเจ้าสาวคอยอธิบายขั้นตอนพิธีการ

โดยสรุป การจัดพิธีมงคลสมรสกับเขยต่างชาติตามเอกลักษณ์อีสานนั้น มีการสืบทอดประเพณีการมีคู่ครองของชาวอีสาน มีความเป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน มีรูปแบบการจัดงานโดดเด่นแบบชาวอีสาน แต่ขั้นตอนพิธีการยังขาดผู้เชี่ยวชาญทางด้านภาษา หากได้รับการพัฒนาโดยมีนักวิชาการเข้ามามีส่วนร่วมในการบรรยายเป็นภาษาต่างประเทศประกอบขั้นตอนพิธีการเพื่อให้เขยฝรั่งเข้าใจ จะทำให้พิธีมงคลสมรสเอกลักษณ์ของชาวอีสานเกิดมูลค่าเพิ่มขึ้น เป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมอันดีงามของชาวอีสาน ส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม และนำรายได้สู่ชุมชนชาวอีสานต่อไป

พัลลภ เพียรชนะ. <u>ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูหมอลำกลอน : กรณีศึกษาศิลปินหมอลำกลอนในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมา ประเภท และความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูศิลปินหมอลำกลอนในภาคอีสาน 2) เพื่อศึกษาบทบาทของคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูที่มีความสำคัญต่อศิลปินหมอลำกลอนในภาคอีสาน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและ ข้อมูลภาคสนาม ระยะเวลาที่ทำการศึกษา เริ่มตั้งแต่เดือน ตุลาคม 2553 ถึงเดือนเมษายน 2554 ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการการสัมภาษณ์ และการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง การสัมภาษณ์แบบเจาะลึก การสังเกต โดยใช้แบบสังเกตแบบ มีส่วนร่วม และแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม ในเขตภาคอีสานแบบเจาะจง ผู้ให้ข้อมูลหลักจำนวน 4 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 25 คน ผู้ว่าจ้างหมอลำ จำนวน 5 คน นำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบความถูกต้องโดยวิธีแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูหมอลำกลอนเป็นความเชื่อที่ผสมผสานระหว่างศาสนาพุทธ และศาสนาพราหมณ์ และความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูหมอลำกลอน เริ่มมีมาตั้งแต่มีการแสดงหมอลำพื้น และหมอลำพื้นได้มีพัฒนาการมาเป็นหมอลำโจทย์แก้แปลถามที่เป็นการลำแข่งกลอนกันระหว่างหมอลำ ชายกับชาย หรือเป็นลำแข่งกลอนกันระหว่างหมอลำหญิงกับชาย

ประเภทของคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูหมอลำกลอนแบ่งเป็น 4 ประเภทคือ อ้อป่อง คาถามหาเสน่ห์ คาถาป้องกัน และคาถาใส่ ความเชื่อการใช้คาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูหมอลำกลอน มี 3 อย่าง คือ ความเชื่อการใช้คาถาอาคมเกี่ยวกับการขึ้นครูหมอลำ ความเชื่อการใช้คาถาอาคมเกี่ยวกับการครอบครูหมอลำ และความเชื่อการใช้คาถาอาคมเกี่ยวกับการยกอ้อไหว้ครูหมอลำกลอน บทบาทของคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูที่มีความสำคัญต่อศิลปินหมอลำกลอน ประกอบด้วย 2 อย่างคือ บทบาทคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูที่เป็นสิริมงคลและสร้างความมั่นใจให้กับหมอลำ และบทบาทคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูที่เป็นโทษต่อศิลปินหมอลำกลอนที่ปฏิบัติตนผิดข้อคะลำการรักษาคาถาเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูหมอลำ

โดยสรุป ความเชื่อเรื่องคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูหมอลำกลอนเป็นความเชื่อที่ทำให้ศิลปินหมอลำกลอนมีความมั่นใจในการแสดง และมีความเคร่งครัดระวังในการปฏิบัติตนผิดข้อคะลำ การรักษาคาถาอาคมเกี่ยวกับอ้อไหว้ครูหมอลำกลอนเพื่อความเป็นสิริมงคล และความเจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพ หมอลำกลอนสืบไป

พิชัย วงษ์วาสน์. <u>ศักยภาพของพื้นที่ที่ใช้ในการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรของเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้จังหวัดร้อยเอ็ด</u>. วิทยานิพนธ์ วท.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การผลิตข้าวหอมมะลิมีหลายวิธี การผลิตในระบบเกษตรอินทรีย์ เป็นวิธีการหนึ่งที่ส่งผลให้เกษตรกรประสบผลสำเร็จ ทำให้ลดต้นทุนการผลิตผล ผลผลิตต่อไร่สูง ไม่เป็นภัยต่อสิ่งแวดล้อม เป็นที่นิยมของผู้บริโภค ตลาดต้องการสูง ราคาดี ดังนั้น เพื่อให้ได้ข้อมูลที่แท้จริง ผู้วิจัยจึงเลือกวิธีการศึกษาข้อมูลโดยการสอบถามจากเกษตรกร ผู้มีประสบการณ์ในการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ตั้งแต่ 4 ปีขึ้นไป

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาข้อมูลทั่วไปของเกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 2) ศึกษาศักยภาพของพื้นที่การผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ ของเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด 3) ศึกษากระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องไห้ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ เกษตรกรผู้ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ในพื้นที่อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จำนวน 149 ราย โดยคัดเลือกกลุ่มตัวอย่างแบบสุ่มตัวอย่างตามวัตถุประสงค์ (Purposive sampling) คำนวณขนาดของกลุ่มตัวอย่าง โดยใช้สูตรของทาโร ยามาเน (Taro Yamane) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล เป็นแบบสอบถาม สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล โดยใช้ความถี่ และค่าร้อยละ

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. สภาพทั่วไปของเกษตรกร พบว่า เกษตรกรส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง มีอายุ 40-49 ปี มีสถานภาพเป็นภรรยา สำเร็จการศึกษาระดับประถม มีสมาชิกในครัวเรือน 1-3 คน มีแรงงานในครัวเรือน จำนวน 3-4 คน พื้นที่ที่ผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 10-20 ไร่ ลักษณะการถือครองที่ดินของเกษตรกรเป็นของตนเอง ในรอบปีที่ผ่านมามีรายได้ที่เป็นเงินสดในภาคเกษตร 50,001–100,000 บาท และนอกภาคเกษตร 30,000–50,000 บาท สภาวะหนี้สิน ปัจจุบันเกษตรกรมีหนี้สิน การได้รับความรู้ข้อมูลข่าวสารข้าวหอมมะลิอินทรีย์ จากเจ้าหน้าที่ของรัฐ เกษตรกรเคยเข้ารับการอบรม มีเครื่องจักรกลทางการเกษตร คือ รถไถนาเดินตาม แหล่งน้ำที่ใช้ในการเพาะปลูก โดยอาศัยน้ำฝน และมีประสบการณ์การดำเนินการผลิตข้าวหอมมะลิอินทรีย์ ตั้งแต่ 4-6 ปี

2. ศักยภาพของพื้นที่การผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ด้านกายภาพลักษณะของดินในพื้นที่ทำการเกษตรส่วนใหญ่เป็นดินร่วนปนทราย ลักษณะพื้นที่โดยรอบแปลงนาเป็นแปลงนาเกษตรอินทรีย์ ผลผลิตที่ได้ เกษตรกรใช้เพื่อบริโภคในครัวเรือน คิดเป็นร้อยละ 53.02 ผลผลิตต่อไร่ ได้ผลผลิต 351-400 กิโลกรัม/ไร่ หน่วยงานที่รับรองผลผลิต ไม่ได้รับการรับรอง

3. กระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิในระบบเกษตรอินทรีย์ของเกษตรกรในพื้นที่ทุ่งกุลาร้องให้ อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ส่วนใหญ่วิธีการจัดการดินส่วนใหญ่ใช้วิธีไม่เผาตอซัง ฟางข้าวและเศษวัสดุอินทรีย์ในแปลงนา มีวิธีการไถแปลงนาข้าวหอมมะลิอินทรีย์ โดยใช้ รถไถใหญ่ ก่อนปลูกเกษตรกรปรับปรุงบำรุงดินโดยการใช้ปุ๋ยมูลสัตว์ ชนิดของปุ๋ยมูลสัตว์ที่ใช้เป็นมูลวัว มูลกระบือ แหล่งวัตถุดิบที่ใช้ในการผลิตปุ๋ย มีวัตถุดิบเองในครัวเรือน วัสดุที่ใช้แทนธาตุไนโตรเจน โดยใช้มูลสัตว์ แกลบดิน ซากพืช ซากสัตว์ วัสดุที่ใช้แทนธาตุฟอสฟอรัส ธาตุโพแทสเซียม และแคลเซียม ใช้มูลสัตว์ ซากพืช ซากสัตว์ ปุ๋ยน้ำหมักที่ใช้ในนาข้าว ใช้น้ำหมักจากหอยเชอร์รี่ เมล็ดพันธ์ข้าวที่ใช้ปลูก ใช้เมล็ดพันธุ์ข้าวหอมมะลิ 105 วิธีการปลูกข้าว ใช้วิธีหว่าน วิธีการควบคุมวัชพืชใช้วิธีการถอนใช้อุปกรณ์ในการขุด พรวนดิน ปั่นดิน วิธีการควบคุมโรคและแมลงในนาข้าว ใช้วิธีการฉีดพ่นด้วยน้ำสกัดจากสมุนไพรขับไล่แมลง ในรอบ 1ปี เกษตรกรปลูกข้าวอินทรีย์ 1 ครั้ง วิธีการเก็บเกี่ยวผลผลิต ใช้แรงงานคนเกี่ยวและนวด คิดเป็นร้อยละ 48.99 แหล่งที่ขายผลผลิต ขายผลผลิตให้กับสหกรณ์ โรงสีที่ใช้สำหรับสีข้าว ใช้โรงสีกลุ่มเกษตรอินทรีย์ การจัดการหลังการเก็บเกี่ยว เกษตรกรไถกลบตอซังพร้อมหว่านพืชตระกูลถั่ว

พบว่า เกษตรกรมีสมาชิกในครัวเรือน 1-3 คน มีพื้นที่นาเฉลี่ยครัวเรือนละ 10-20 ไร่ ปลูกข้าวหอมมะลิอินทรีย์ 10-20 ไร่ ลักษณะของดินเป็นดินร่วนปนทราย กระบวนการผลิตข้าวหอมมะลิใช้ระบบเกษตรอินทรีย์ ส่งผลให้ต้นทุนการผลิตลดลง มีความปลอดภัยในการบริโภค ปราศจากสารพิษตกค้างเป็นที่นิยมของผู้บริโภค ตลาดมีความต้องการสูง เกษตรกรมีรายได้เพิ่มขึ้น

พิเชษฐ ธารพันธุ์. <u>วิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน : การพัฒนาเครือข่ายของประชาชนจังหวัดกาฬสินธุ์</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติหมู่บ้าน ประวัติความเป็นมาในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน และปัญหาในการดำเนินงานของเครือข่ายวิสาหกิจชุมชน จังหวัดกาฬสินธุ์ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนจังหวัดกาฬสินธุ์ กลุ่มตัวอย่างจำนวน 227 คน ประกอบด้วยกลุ่มผู้รู้ 51 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 81 คน กลุ่มบุคคลทั่วไป 81 คน กลุ่มบุคคลทั่วไป 95 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยและเก็บรวบรวมข้อมูล คือ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม การตรวจสอบความถูกต้องของข้อมูลใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า Triangulation Technique วิเคราะห์ข้อมูลตามประเด็นสำคัญและเสนอผลการศึกษาโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า วิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านจาก 3 กลุ่มการผลิต กระบวนการผลิตความเชื่อและพิธีกรรม เพื่อพัฒนาเป็นสินค้ามาตรฐานผลิตภัณฑ์ ประวัติการก่อตั้งกลุ่ม รวมกลุ่มเพื่อผลประโยชน์ร่วมกัน เป็นอาชีพดั้งเดิมของคนในชุมชน เกิดจากความรู้ ความสามารถเฉพาะตนของคนในพื้นที่ พัฒนาเป็นอาชีพหลัก ส่วนการทำไร่ทำนาถือเป็นรายได้เสริมของชุมชน กลุ่มตัดเย็บที่นอนหมอนขิดบ้านโพนงาม ก่อตั้งขึ้นและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชน เมื่อวันที่ 12 มกราคม พ.ศ. 2551 ประธานกลุ่มชื่อนางมุกดา บรรพกลม กลุ่มจักสานกระติบข้าวบ้านกุดบอด ก่อตั้งขึ้นและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อวันที่ 22 กุมภาพันธ์ พ.ศ. 2553 ประธานกลุ่มชื่อนายเกี๊ยว ศรีมุล และกลุ่มทอผ้าไหมบ้านแกนาเรียงก่อตั้งขึ้นและจดทะเบียนเป็นวิสาหกิจชุมชนเมื่อวันที่ 1 พฤษภาคม พ.ศ. 2553 โดยมี นางอำพันธ์ สายสินธุ์ เป็นประธานวิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านผลิตสินค้าของฝากประจำจังหวัด ผู้ผลิตได้พัฒนารูปแบบการทำให้เหมาะสมกับสภาพความเป็นอยู่ในปัจจุบันและความต้องการทั้งภายในและภายนอกประเทศ

สภาพปัจจุบันและปัญหา ทั้ง 3 กลุ่มวิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน สมาชิกผลิตสินค้าตามความต้องการของตลาดเป็นผลิตภัณฑ์ที่มีคุณภาพเป็นเอกลักษณ์ของกลุ่ม จากการขยายตัวของลูกค้ามีมาก จึงจำเป็นต้องปรับรูปแบบการผลิตให้มีปริมาณพอเพียง โดยการผลิตยังคงเป็นการผลิตที่อาศัยแรงงานคนเป็นหลัก ปัญหาที่เกิดขึ้นกลุ่มยังขาดแหล่งเงินทุนที่จะสนับสนุนในการลงทุน ชุมชนขาดบุคลากรคนรุ่นใหม่ที่จะสืบทอดภูมิปัญญาการผลิต และขาดช่างที่จะซ่อมแซมเมื่อมีการชำรุดเสียหาย และกลุ่มจะสั่งซื้อวัตถุดิบจากแหล่งอื่นทำให้ต้นทุนการผลิตสูงขึ้น วัตถุดิบเครื่องมืออื่นๆ กลุ่มไม่สามารถผลิตขึ้นเองได้ในชุมชนต้องสั่งซื้อซึ่งมีราคาแพง ปัญหาในด้านการบรรจุภัณฑ์ไม่เรียบร้อย คุณภาพไม่ได้มาตรฐาน การผลิตไม่ทันกำหนดส่งให้ลูกค้า

การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ของประชาชน จังหวัดกาฬสินธุ์ มี 3 ด้าน ได้แก่ เครือข่ายด้านพื้นที่ เครือข่ายด้านกิจกรรม และเครือข่ายด้านการเรียนรู้ วิสาหกิจชุมชนให้ความสำคัญการตอบสนองการจัดส่งของให้ลูกค้าตามกำหนดและสร้างความเข้มแข็งให้ชุมชน กิจกรรมที่น่าสนใจและมีประโยชน์ สมาชิกกลุ่มมีความสามัคคีและแก้ปัญหาต่างๆ ร่วมกัน ครอบครัวสมาชิกกลุ่มมีวิถีชีวิตที่ดีขึ้น ลูกค้ากลุ่มมีความสัมพันธ์ซึ่งกันและกันดีขึ้น สมาชิกกลุ่มสร้างความรู้สึกร่วมและมีความสุขกับการทำงานขณะเดียวกันก็พยายามแสวงหาเทคนิคใหม่ๆ และพัฒนาการบริหารให้โปร่งใส การเงิน ทรัพยากร ผลผลิต กระบวนการผลิต วัตถุดิบในการผลิต วิธีการผลิต การออกแบบผลิตภัณฑ์ คุณภาพ ประโยชน์ การบรรจุภัณฑ์ การจัดข้อมูลข่าวสาร การประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง และความสัมพันธ์กับบุคคลภายนอก

โดยสรุป การพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้าน ต้องการผู้นำและการประชาสัมพันธ์ที่หลากหลาย นอกจากการพัฒนาเครือข่าย พื้นที่ กิจกรรมและการเรียนรู้แล้วสมาชิกกลุ่มยังต้องเลือกผู้นำที่ให้ความเสมอภาค จึงเชื่อได้ว่าสมาชิกกลุ่มที่เป็นผู้อาวุโสและมีภูมิปัญญาพื้นบ้านจะช่วยพัฒนาเครือข่ายวิสาหกิจชุมชนศิลปหัตถกรรมพื้นบ้านของประชาชนจังหวัดกาฬสินธุ์ได้มากยิ่งขึ้น

พิทักษ์ น้อยวังคลัง. <u>กระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าการท่องเที่ยวในภาคอีสาน</u>.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

กระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าการท่องเที่ยวในภาคอีสานมีการเรียนรู้ร่วมกันของผู้เกี่ยวข้องในชุมชนท้องถิ่น มีการเปลี่ยนแปลงความหมาย รูปแบบเดิม และใหม่ การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายของการวิจัย 3 ประการ คือ เพื่อศึกษากระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าท่องเที่ยว รูปแบบสินค้าท่องเที่ยวในภาคอีสาน และเพื่อศึกษาความหมายของสินค้าการท่องเที่ยวจากมุมมองของผู้ผลิตและจากมุมมองของชุมชน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามจากแหล่งท่องเที่ยว และข้อมูลเอกสาร สื่อสิ่งพิมพ์ เกี่ยวกับการทำให้เป็นสินค้า รูปแบบและความหมายของสินค้าที่มีนัยทางวัฒนธรรม นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า กระบวนการทำวัฒนธรรมให้เป็นสินค้าท่องเที่ยวในแหล่งท่องเที่ยวทางธรรมชาติ แหล่งท่องเที่ยวศาสนา แหล่งท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ แหล่งท่องเที่ยวโบราณคดี แหล่งท่องเที่ยววัฒนธรรม และแหล่งท่องเที่ยวประเพณี ซึ่งเป็นพื้นที่ศึกษามีลักษณะเฉพาะทาง ด้านพัฒนาการทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และศักยภาพทางกายภาพ โดยมีสถาบันทางสังคม ได้แก่รัฐวิสาหกิจการท่องเที่ยวแห่งประเทศไทย (ททท) หน่วยงานและข้าราชการ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น องค์กรเอกชน คุ้มวัด ช่างผู้ผลิตสินค้าและบริการ ล้วนเป็นผู้มีความสัมพันธ์การผลิต การแบ่งหน้าที่ปฏิบัติงาน การร่วมแรงทำงานตาม

วิธีการผลิต การครอบครองปัจจัยการผลิต การแบ่งปันผลประโยชน์ และพัฒนาทรัพยากรท่องเที่ยว เพื่อดึงดูดความสนใจให้นักท่องเที่ยวเดินทางเข้าถึงและสัมผัสสินค้า

สินค้าท่องเที่ยวในภาคอีสานจำแนกได้ 6 รูปแบบ ได้แก่ การท่องเที่ยวเชิงนิเวศ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่คำนึงถึงการมีส่วนร่วมของประชาชนในท้องถิ่นสู่การท่องเที่ยวที่ยั่งยืน เช่น กลุ่มผู้ผลิตสินค้าและจำหน่ายในพิพิธภัณฑ์ไดโนเสาร์ภูเวียง และอุทยานแห่งชาติภูเวียง อำเภอภูเวียง จังหวัดขอนแก่น การท่องเที่ยวศาสนา เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวศาสนาของกลุ่มพุทธศาสนิกชนในงานนมัสการพระธาตุพนม วัดพระธาตุพนม อำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม การให้เช่าบูชาวัตถุมงคล การท่องเที่ยวประวัติศาสตร์ เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวอุทยานประวัติศาสตร์พนมรุ้ง อำเภอเฉลิมพระเกียรติ จังหวัดบุรีรัมย์ การจำหน่ายสินค้าที่ระลึก การท่องเที่ยวโบราณคดี เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวที่พิพิธภัณฑสถานกลางแจ้งวัดโพธิ์ศรีในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติบ้านเชียง อำเภอหนองหาร จังหวัดอุดรธานี การจำหน่ายสินค้าที่ระลึก การท่องเที่ยววัฒนธรรม เป็นรูปแบบการท่องเที่ยววิถีชีวิตหมู่บ้านวัฒนธรรมผู้ไทบ้านโคกโก่ง อำเภอกุฉินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ การบริการนักท่องเที่ยว และการจำหน่ายสินค้าที่ระลึก และการท่องเที่ยวประเพณี เป็นรูปแบบการท่องเที่ยวงานประเพณีแห่เทียนพรรษาจังหวัดอุบลราชธานี โดยนำเสนอสินค้าขบวนแห่เทียน รูปขบวนแห่ การแสดง และสินค้าที่ระลึก และบริการ

สังคมอีสานในปัจจุบันมีวิธีการผลิตแตกต่างจากอดีตซึ่งมีวิถีการผลิตแบบยังชีพ ดังนั้น กระบวนการทางสังคมจึงเป็นผู้ให้ความหมายเพิ่มขึ้นในฐานะผู้ผลิตและผู้บริโภค กำหนดบทบาทหน้าที่สินค้าและบริการ ความหมายของตราประจำจังหวัด คำขวัญประจำจังหวัด รูปแบบและความหมายใหม่ของหัตถกรรม อาหาร ประเพณี การฉลองสมโภช ล้วนถูกสร้างขึ้นเพื่อตอบสนองในชีวิตประจำวัน ดังนั้นคนกับวัตถุจึงมีความสัมพันธ์ทางสัญลักษณ์ ทางด้านจิตใจ ซึ่งเป็นความสัมพันธ์ระหว่างความหมายปรนัยกับความหมายเชิงสังคม อนึ่งสินค้าและบริการในแหล่งท่องเที่ยวถูกผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคส่วนที่เป็นความแตกต่างเชิงหน้าที่ของการใช้ การแลกเปลี่ยน ความแตกต่าง และค่าการแลกเปลี่ยนเชิงสัญลักษณ์

โดยสรุป ผลการวิจัยพบว่า แนวคิดการท่องเที่ยวแบบยั่งยืนสามารถนำมาอธิบายถึงการมีส่วนร่วมของผู้เกี่ยวข้องกับประเพณีในโครงสร้างทางสังคม แนวคิดเกี่ยวกับความหมายสามารถนำมาอธิบายวิถีการผลิตแบบยังชีพ หรือรูปแบบ และความหมายใหม่ของหัตถกรรม อาหาร ประเพณี และการฉลองสมโภชให้มีความหมายมากกว่าหนึ่งความหมาย ซึ่งสินค้าและบริการในแหล่งท่องเที่ยวผลิตขึ้นเพื่อตอบสนองความต้องการบริโภคส่วนที่เป็นความแตกต่างขณะเดียวกันพื้นที่ทางสังคมมีการผลิต ผลิตซ้ำ และสืบทอดความหมาย

พิมพ์นิภา บัวชุม. <u>การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในการนวดแผนไทยและสปาเพื่อการสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ความรู้การนวดแผนไทยและสปาในภาคอีสาน 2) สังเคราะห์องค์ความรู้ใหม่ด้านการนวดแผนไทยและสปา ที่เป็นเอกลักษณ์ของอีสาน และ 3) ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาอีสานในการนวดแผนไทยและสปา เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์ เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลภาคสนามในจังหวัดขอนแก่น นครราชสีมา มหาสารคาม อุดรธานี และจังหวัดอุบลราชธานี ด้วยวิธีการสำรวจ สังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และประชุมเชิงปฏิบัติการ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา จำนวน 113 คน ประกอบด้วย กลุ่มตัวอย่างจำนวน 28 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 40 คน และกลุ่มทั่วไป จำนวน 45 คน ข้อมูลที่ได้นำมาตรวจสอบแบบสามเส้าและวิเคราะห์ตามความมุ่งหมาย เสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า องค์ความรู้การนวดแผนไทยและสปาในภาคอีสาน ผู้ประกอบการส่วนใหญ่เป็นเพศหญิง อายุประมาณ 30-50 ปี มีการศึกษาอยู่ในระดับปริญญาตรี เจ้าของกิจการมีการลงทุนและการบริหารงานที่ชัดเจนโดยผู้บริหารและพนักงาน มีความรู้เกี่ยวกับการนวด นอกจากนี้สถานประกอบการยังมีผลิตภัณฑ์ที่ใช้ในการนวดที่ทำจากสมุนไพร คือลูกประคบและน้ำมันหอม ประสบการณ์ของพนักงานได้จากการฝึกอบรมในด้าน ให้บริการ ด้านการนวด การใช้ภาษา และการตกแต่งสถานที่ เกี่ยวกับการบริหารจัดการ ส่วนใหญ่ประสบปัญหาเกี่ยวกับมีผู้ให้บริการไม่เพียงพอ ด้านการตลาด ด้านราคาสำหรับบริการ การบริหารจัดการทรัพยากรมนุษย์ การวางแผน และกลยุทธ์และการพัฒนาผลิตภัณฑ์สินค้าและการบริการ การวางแผนเพื่อก่อให้เกิดการได้เปรียบคู่แข่ง การใช้ผลิตภัณฑ์และวัตถุดิบ สถานประกอบการควรคำนึงถึงสรรพคุณของผลิตภัณฑ์สมุนไพรเป็นสิ่งสำคัญเพราะเกี่ยวกับการตัดสินใจของผู้ซื้อ

การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาอีสานในการนวดแผนไทยและสปา เพื่อสร้างมูลค่าเพิ่มเชิงพาณิชย์ ควรดำเนินการเกี่ยวกับการสร้างทัศนคติที่ดี การสร้างรูปลักษณ์ การเลือกประเภทของผลิตภัณฑ์ การให้ใช้บริการที่ดี โดยให้ผู้มาใช้บริการได้สัมผัสกับธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมที่สวยงาม สงบเงียบ การจัดแบ่งพื้นที่ภายในสถานประกอบการ ต้องจัดพื้นที่ภายในให้เหมาะสมกับการให้บริการประกอบด้วยส่วนที่ให้บริการ เน้นความปลอดภัยในสถานประกอบการ กำหนดราคาสำหรับการบริการ นอกจากนี้ควรจัดให้มีเจ้าหน้าที่ที่มีประสบการณ์และเชี่ยวชาญในสถานประกอบการ คอยให้คำแนะนำ ควรมีผลิตภัณฑ์ตัวอย่างมานำเสนอและให้ทดลองใช้ให้ข้อมูลตรงกับความเป็นจริงเกี่ยวกับสถานประกอบการและควรแนะนำผลิตภัณฑ์อย่างละเอียดเพื่อให้เกิดความเชื่อมั่นในการใช้บริการ

โดยสรุปการบำบัดร่างกายด้วยการนวดและสปายังมีความจำเป็นต่อสังคมอีสานและสังคมไทย ทั้งนี้เป็นธุรกิจสร้างรายได้เป็นอย่างดี งานวิจัยนี้สามารถนำไปเป็นข้อมูลในการพัฒนาธุรกิจนวดและสปาที่สอดคล้องกับการองค์ความรู้ที่มีในอีสาน

พีรายุตม์ สังฆะมณี. <u>สังฆทานพื้นบ้าน : การอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งมีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสังฆทานพื้นบ้านในภาคอีสาน 2) สภาพปัจจุบันปัญหาของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับสังฆทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน และ 3) แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับสังฆทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน โดยการศึกษาจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม พื้นที่ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ บ้านกุดแดง บ้านสันติสุข ตำบลนาโส่ อำเภอกุดชุม จังหวัดยโสธร และบ้านหนองขาม-หนองแวง ตำบลค้อน้อย อำเภอสำโรง จังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย และให้ข้อมูลประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 86 รูป/คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง แบบสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยเทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับสังฆทานพื้นบ้านในภาคอีสาน มีการรับซื้อเครื่องสังฆทานเก่าจากวัด และซื้อเครื่องสังฆทานจากร้านในจังหวัดและอำเภอ นำมาประกอบบรรจุเป็นเครื่องสังฆทานใหม่วางจำหน่ายที่หน้าวัด และส่งขายตามร้านสังฆภัณฑ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน

สภาพปัจจุบันปัญหาของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับสังฆทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสานพบว่า ปัจจุบันมีการรับซื้อเครื่องสังฆทานเก่า ปิ่นโตเก่า และผ้าไตรจีวรเก่าจากทางวัด แล้วนำมาบรรจุผลิตภัณฑ์ใหม่ และส่งจำหน่ายตามร้านสังฆภัณฑ์ต่าง ๆ ในภาคอีสาน และผลิตเพื่อจำหน่ายเองให้กับนักท่องเที่ยวที่สัญจรผ่านไปมาที่หน้าวัด ปัญหาที่พบ คือ การนำเอาสินค้าราคาถูก ผ้าสบงที่ใช้การไม่ได้ การบรรจุรวมของสินค้าทำให้ เครื่องสังฆทานบางชนิดบริโภคไม่ได้

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับสังฆทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน พบว่ามีการอนุรักษ์มีการจัดทำคู่มือการประกอบเครื่องสังฆทานพื้นบ้าน จัดกิจกรรมในรูปแบบการเรียนการสอนของการประกอบเครื่องสังฆทานพื้นบ้าน อาหารพื้นบ้าน การอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม และการส่งเสริมสนับสนุนอาชีพในชุมชน ส่วนแนวทางการพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเพื่อการส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน มีการพัฒนาสนับสนุนให้มีการจัดอบรมให้ความรู้ด้านสังฆทาน

พัฒนารูปแบบเครื่องสังฆทานพื้นบ้าน พัฒนาเศรษฐกิจชุมชน จัดตั้งองค์กรพหุภาคี การสร้างเครือข่าย และพัฒนาการรักษาสิ่งแวดล้อม

โดยสรุป ผลการศึกษาวิจัยครั้งนี้สามารถนำแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาพื้นบ้านเกี่ยวกับสังฆทานพื้นบ้านเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจชุมชนภาคอีสาน ให้มีรายได้ในชุมชนเป็นการพัฒนาที่ยั่งยืนในท่ามกลางบริบททางสังคมวัฒนธรรมที่มีการเปลี่ยนแปลงต่อไป

ไพรยุทธ สะกีพันธ์. <u>นิทานพื้นบ้านไทยลาว ไทยเขมร ตำบลไพรบึง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ</u>. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การศึกษาครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อรวบรวมและจำแนกประเภทนิทานพื้นบ้านไทยลาว ไทยเขมร ตำบลไพรบึง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ ศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรม และเปรียบเทียบลักษณะทางวัฒนธรรม โดยศึกษาจากข้อมูลนิทานมุขปาฐะพื้นบ้านไทยลาวบ้านทุ่ม จำนวน 30 เรื่อง นิทานมุขปาฐะพื้นบ้านไทยเขมรบ้านไพรบึง จำนวน 30 เรื่อง การศึกษาครั้งนี้ใช้กรอบแนวคิดด้านคติชมวิทยาและวัฒนธรรมศึกษา ซึ่งผู้วิจัยได้จำแนกประเภทของนิทานทั้งหมด 60 เรื่อง แบ่งเป็น 45 ปะเภท ดังนี้ 1. นิทานคติ 2. นิทานมหัศจรรย์ 3. นิทานตลกขบขัน 4. นิทานสัตว์ และ 5. นิทานอธิบายเหตุผล

ผลการศึกษาภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมในนิทานพื้นบ้านไทยลาวบ้านทุ่ม ไทยเขมร บ้านไพรบึง อำเภอไพรบึง จังหวัดศรีสะเกษ สรุปได้ดังนี้

ด้านการประกอบอาชีพ มีอาชีพเกษตรกรรม คือ การทำนาและเลี้ยงสัตว์ ด้านการบริโภครับประทานข้าวเป็นอาหารหลัก ด้านเครื่องมือเครื่องใช้ปรากฏการใช้ขวาน มีด ไถ ธนู ปืน และยังมีเครื่องมือเครื่องใช้ในครัวเรือน คือ ตะกร้า หม้อ กระทะ ครก เครื่องมือเครื่องใช้ในชีวิตประจำวัน พบว่ามีการใช้ไห กระบุง โอ่งใส่สิ่งของและทรัพย์สมบัติ ด้านการแพทย์ พบทั้งการรักษาแผนโบราณโดยใช้สมุนไพร และการรักษาแผนปัจจุบันในโรงพยาบาล ด้านการคมนาคม มีการเดินทางทางบกใช้เกวียน ม้า และการเดินทางทางน้ำใช้เรือ วัฒนธรรมด้านความเชื่อ พบว่ามีความเชื่อเรื่อง สิ่งศักดิ์สิทธิ์ เวทย์มนต์คาถา เทวดา แม่มด ความเชื่อเรื่อง บาป บุญ การเวียนว่ายตายเกิด ส่วนความเชื่อเรื่องโชคชะตาราศี พบเฉพาะในนิทานของไทยเขมรเท่านั้น ด้านค่านิยมพบว่า นิยมผู้มีคุณงามความดี ผู้มีคุณธรรม กตัญญูกตเวที มีจิตใจเป็นกุศล ซื่อสัตย์ เอื้อเฟื้อเผื่อแผ่ช่วยเหลือผู้อื่น นิยมผู้มีการศึกษา มีไหวพริบ สติปัญญา ในการแก้ปัญหา นิยมผู้มีทรัพย์สมบัติ ฐานะร่ำรวย และนิยมผู้มีรูปสมบัติ พึงพอใจในรูปร่างหน้าตา ด้านคติธรรม พบเรื่องผลแห่งกรรม และความเชื่อเรื่องการเวียนว่ายตายเกิด ความกตัญญูกตเวทีต่อบุพการี และผู้มีพระคุณ ความสามัคคี ความขยันหมั่นเพียร ความเคารพผู้อาวุโส ลักษณะด้านประเพณีพบว่า มีประเพณีแต่งงานและประเพณีงานศพ

ไพศาล มุ่งวัฒนา. <u>แนวทางการพัฒนาสังคมร่มเย็นเป็นสุข จากความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนเกี่ยวกับท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาด้านความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชน เกี่ยวกับท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาสังคมร่มเย็น เป็นสุขจากความเชื่อและพิธีกรรม ของประชาชนเกี่ยวกับท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่มและแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จาก การสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จาก ผู้รู้ 20 คน ผู้ปฏิบัติ 40 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 30 คน ในเขตพื้นที่ อำเภอเมืองนครราชสีมา อำเภอสูงเนิน อำเภอด่านขุนทด อำเภอโนนไทย อำเภอพิมาย อำเภอคง และอำเภอพระทองคำ จังหวัดนครราชสีมา ระหว่างเดือน ตุลาคม พ.ศ. 2551 ถึง เดือนตุลาคม พ.ศ. 2553 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาด้านความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชน เกี่ยวกับท้าวสุรนารี ชาวนครราชสีมายังมีความเคารพรัก ศรัทธา และ เชื่อมั่นว่าท้าวสุรนารี เป็นรูปเคารพที่ศักดิ์สิทธิ์คู่บ้านคู่เมือง วิญาณท้าวสุรนารีสามารถดูแลปกป้องคุ้มครอง และบันดาลโชคลาภแก่ประชาชนได้ พิธีกรรมหลักที่ชาวนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง มีต่อท้าวสุรนารี คือ การแก้บนด้วยเพลงโคราช

แนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจและสังคม จากความเชื่อและพิธีกรรมของประชาชนเกี่ยวกับท้าวสุรนารี จังหวัดนครราชสีมา ทำได้โดย การยกระดับการจัดงานฉลองวันแห่งชัยชนะท้าวสุรนารีให้เป็นงานระดับชาติ และส่งเสริมให้เด็กและเยาวชนมีส่วนร่วม และ ให้หน่วยงานหรือองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเข้ามาดูแลรับผิดชอบ บูรณะฟื้นฟู อนุสรณ์สถานวีรกรรมทุ่งสัมฤทธิ์ ตำบลสัมฤทธิ์ อำเภอพิมาย ให้มีความเจริญมากขึ้น

ด้านการส่งเสริมวัฒนธรรม และ การปกครอง ควรให้หน่วยงานภาครัฐและเอกชน มีการส่งเสริมและสนับสนุนวัฒนธรรมขององค์กรและวัฒนธรรมท้องถิ่นอย่างจริงจัง จัดกิจกรรมที่ส่งเสริมด้านศิลปวัฒนธรรมและประเพณีให้เกิดขึ้นอย่างเป็นรูปธรรม และให้หน่วยงานต่าง ๆ ทั้งภาครัฐและเอกชนได้จัดกิจกรรมการมีส่วนร่วมของประชาชนที่เกี่ยวข้องกับท้าวสุรนารีเนื่องในโอกาสต่าง ๆ

โดยสรุป แนวทางการพัฒนาสังคมร่มเย็นเป็นสุข จากความเชื่อและพิธีกรรมท้าวสุรนารี พบว่า ทำได้โดยการมีส่วนร่วมขององค์กรรัฐ เอกชน และประชาชนในท้องถิ่น ซึ่งจะทำให้เกิดการสร้างอาชีพและรายได้ และก่อให้เกิดความสำคัญของเมืองนครราชสีมา ก่อให้เกิดความสามัคคีของชาวนครราชสีมา ในการ

ดำเนินชีวิต และเกิดความสงบร่มเย็น สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องให้ความเอาใจใส่และให้สนับสนุนในกิจกรรมต่าง ๆ เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชน ชาวนครราชสีมา สืบไป

ภควัต ปิดตาทะโน. <u>นาฏยประดิษฐ์ : การศึกษาประติมากรรมภาพสลักปราสาทพนมรุ้งเพื่อสร้างชุดการแสดง</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาเกี่ยวกับประวัติความเป็นมา และความสำคัญของประติมากรรมภาพสลักที่ปรากฏบนทับหลัง ปราสาทพนมรุ้ง และสภาพปัจจุบันของชุดการแสดงที่เกี่ยวกับปราสาทพนมรุ้ง จำนวน 2 ชุด ได้แก่ ระบำอัปสรพนมรุ้ง และระบำพิมายปุระ โดยใช้วิธีศึกษาข้อมูลจากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง การสัมภาษณ์ผู้เชี่ยวชาญแล้วนำผลจากการศึกษามาประกอบการสร้างชุดการแสดงที่ได้ท่ารำต้นแบบมาจากประติมากรรมภาพสลักปราสาทพนมรุ้ง

ผลจากการวิจัยพบว่า ปราสาทพนมรุ้งสร้างจากหินทรายสีชมพู บนภูเขาไฟที่ดับสนิทแล้ว โดยพระเจ้าราเชนทรวรมันที่ 2 ได้สถาปนาเทวาลัยแห่งนี้ถวายพระอิศวรที่เขาพนมรุ้ง คำว่าพนมรุ้ง หรือเดิมว่า วนม รุง หมายถึง ภูเขาอันยิ่งใหญ่ ประติมากรรมภาพสลักที่ปรากฏบนทับหลัง หน้าบัน กรอบประตู และส่วนต่าง ๆ ของปราสาทพนมรุ้ง ส่วนใหญ่เป็นภาพที่มีเนื้อหาเกี่ยวกับเทพเจ้าในศาสนาฮินดู ภาพเล่าเรื่องรามายณะ และมหาภารตะ ภาพเทพประจำทิศต่าง ๆ และที่สำคัญบนทับหลังปราสาทปรางค์ประธานด้านทิศตะวันออก มีภาพสลักรูปพระนารายณ์บรรทมสินธุ และภาพพระศิวะนาฏราช ชุดการแสดงที่เกี่ยวเนื่องกับปราสาทพนมรุ้งในปัจจุบัน คือ ระบำอัปสร พนมรุ้ง และระบำพิมายปุระ เป็นการแสดงในเชิงสร้างสรรค์ในรูปแบบโบราณคดีหรือเรียกว่า นาฏยคดี

การสร้างท่ารำจากประติมากรรมภาพสลักปราสาทพนมรุ้ง ผู้วิจัยได้กำหนดดนตรีและออกแบบเครื่องแต่งกายประกอบการสร้างชุดการแสดง โดยยึดแม่แบบจากภาพที่ปรากฏบนประติมากรรมภาพสลักปราสาทพนมรุ้ง และได้ออกแบบท่ารำจากประติมากรรมภาพสลักที่ปรากฏบนทับหลัง หน้าบัน กรอบประตูปราสาทพนมรุ้ง และกำหนดรูปแบบการแปรแถว โดยสร้างท่าเชื่อมให้ท่ารำเกิดความง่ายต่อการนำเสนอ แล้วถ่ายทอดท่ารำให้ประชากรกลุ่มตัวอย่างจำนวน 7 คน และตั้งชื่อชุดการแสดงนี้ว่า ระบำรมยคีรีนาฏกรรม แปลว่า ภูเขาแห่งการเต้นรำ และกำหนดชื่อท่ารำตามลำดับ ดังนี้ ศิวะนาฏราช โยคะทักษิณามูรติ นารายณ์บรรทมสินธุ นารายณ์ทรงครุฑ กฤษณะยกเขาโควรรธนะ วามนาวตาร กฤษณะแผลงฤทธิ์ กฤษณะฆ่านาคกาลียะ พระรามแผลงศรและท่าเชื่อม

โดยสรุปการสร้างชุดการแสดงครั้งนี้มีองค์ประกอบครบ และมีความงามทางด้านนาฏศิลป์เหมาะแก่การอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้เป็นที่รู้จักในวงการนาฏศิลป์ เพื่อส่งเสริมศิลปวัฒนธรรมของชาติ สามารถใช้เป็นต้นแบบในการสร้างชุดการแสดงระบำโบราณคดีชุดอื่น ๆ ต่อไป

ภัทรียา ภูพุทธา. <u>การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชาศิลปะพื้นฐานเรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1</u>. การศึกษาค้นคว้าอิสระ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การสอนนาฏศิลป์ เป็นสาระที่สอนค่อนข้างยาก ผู้เรียนไม่สามารถเปิดตำราค้นคว้าหาความรู้ศึกษาอ่านด้วยตนเอง และครูผู้สอนจัดกิจกรรมการเรียน การสอนขาดทักษะกระบวนการที่ชัดเจน ทำให้ผู้เรียนไม่สนใจเรียน เบื่อเรียน เพราะคิดว่าการฟ้อนรำเป็นเรื่องยากและไม่กล้ารำ คิดท่ารำเองไม่ได้ ดังนั้น การสอนนาฏศิลป์ในโรงเรียนเป็นการสืบทอดมรดกทางวัฒนธรรมที่ควรดำรงรักษาไว้ให้แก่คนรุ่นหลัง และการนำเอาขั้นตอนการทอผ้าไหมมาถ่ายทอดเป็นนาฏศิลป์พื้นเมือง สร้างสรรค์ให้ผู้เรียนได้เรียนรู้ ถือว่าเป็นการสืบสานศิลปวัฒนธรรมไทย การพัฒนาทักษะปฏิบัติส่วนใหญ่จะประกอบด้วยทักษะย่อยจำนวนมาก การฝึกให้ผู้เรียนสามารถทำทักษะย่อยเหล่านั้นได้ก่อนแล้วจึงเชื่อมโยงต่อกันเป็นทักษะใหญ่ จะช่วยให้ผู้เรียนประสบผลสำเร็จได้ดีและรวดเร็วขึ้น การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมาย คือ 1) เพื่อพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีประสิทธิภาพ 80/80 2) เพื่อศึกษาดัชนีประสิทธิผลของการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน ของนักเรียนก่อนเรียนและหลังเรียนโดยใช้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจของนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการเรียนรู้ โดยใช้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยใช้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้าครั้งนี้ เป็นนักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1/1 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2554 โรงเรียนเหล่ากลางวิทยาคม ตำบลเหล่ากลาง อำเภอฆ้องชัย จังหวัดกาฬสินธุ์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 24 จำนวน 30 คน จำนวน 1 ห้องเรียน ซึ่งได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการศึกษาค้นคว้ามี 3 ชนิด ได้แก่ 1) แผนการจัดการเรียนรู้สาระนาฏศิลป์ โดยการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชาศิลปะพื้นฐาน เรื่องเชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 6 แผน จำนวน 12 ชั่วโมง มีค่าประเมินแผนจากผู้เชี่ยวชาญเฉลี่ยเท่ากับ 4.53 2) แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสาระนาฏศิลป์ เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ซึ่งเป็นแบบปรนัยชนิดเลือกตอบ 4 ตัวเลือก จำนวน 30 ข้อ มีอำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.36 - 1.00 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.91 3) แบบสอบวัดความพึงพอใจของนักเรียน

ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่มีต่อการพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 จำนวน 15 ข้อ อำนาจจำแนกรายข้อตั้งแต่ 0.67 - 0.76 มีค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับเท่ากับ 0.94 สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ค่าเฉลี่ยร้อยละ และ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ผลการศึกษาค้นคว้าปรากฏดังนี้

1. แผนการจัดการเรียนรู้สาระนาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะโดยใช้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 ที่ผู้ศึกษาค้นคว้าสร้างขึ้นมีประสิทธิภาพ เท่ากับ 87.35/82.22 ซึ่งเป็นไปตามเกณฑ์ที่กำหนด 80/80

2. ดัชนีประสิทธิผลของการจัดการเรียนรู้สาระนาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยใช้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีค่าเท่ากับ 0.7302 นักเรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนรู้เพิ่มขึ้นร้อยละ 73.02

3. เปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนของนักเรียนหลังเรียน โดยใช้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 สูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

4. นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 มีความพึงพอใจต่อการเรียนด้วยกิจกรรมการเรียนรู้ สาระนาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยใช้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 โดยรวมเฉลี่ยอยู่ในระดับมากที่สุด $\overline{X}$ = 4.74 โดยสรุปแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้สาระนาฏศิลป์ กลุ่มสาระการเรียนรู้ศิลปะ โดยใช้การพัฒนาการจัดการเรียนรู้ที่ประยุกต์กระบวนการกลุ่มประกอบแนวคิดของเดวีส์ วิชา ศิลปะพื้นฐาน เรื่อง เชิ้งทอผ้าไหม ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 1 เป็นแผนจัดการเรียนรู้ที่มีประสิทธิภาพ นักเรียนมีความพึงพอใจในการเรียนสาระนาฏศิลป์ หลังเรียนมีคะแนนเพิ่มขึ้นจากก่อนเรียน ทำให้นักเรียนมีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนสูงขึ้น

ภิรเดช แก้วมงคล. <u>การผลิตกลองเชิงธุรกิจ กรณีศึกษา กลุ่มผู้ผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน บ้านนาแก ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษากระบวนการผลิตกลองในเชิงธุรกิจ ของกลุ่มผู้ผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน บ้านนาแก ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี 2) เพื่อศึกษาการบริหารจัดการ ของกลุ่มผู้ผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน บ้านนาแก ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัด

อุบลราชธานี และ 3) เพื่อศึกษาปัญหาและแนวทางการพัฒนาการผลิตกลองในเชิงธุรกิจ ของกลุ่มผู้ผลิตเครื่องดนตรีพื้นบ้าน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ และแบบสังเกต มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ และการสังเกต จากผู้รู้จำนวน 5 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 24 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 6 คน ที่บ้านนาแก ตำบลระเว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี ระหว่าง เดือนกรกฎาคม 2553 ถึง เดือนมีนาคม 2554 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการผลิตกลองเชิงธุรกิจของกลุ่มเป็นธุรกิจที่มีผู้เกี่ยวข้อง 3 กลุ่ม คือ ผู้ผลิต ผู้ขาย และผู้ซื้อ ซึ่งในแต่ละกลุ่มจะมีผู้ประกอบการปลีกย่อยอีกเป็นจำนวนมาก และดำเนินงานเชื่อมโยงเป็นเครือข่ายทางธุรกิจที่พึ่งพาอาศัยซึ่งกันและกัน

การบริหารจัดการกลุ่มมีนายมานิตย์ สุขผล เป็นประธาน และนายไมตรี เมฆบุตร เป็นรองประธาน นอกจากนั้นจะเป็นกรรมการทั้งหมดจำนวน 6 คน โครงสร้างการบริหารกลุ่มดังกล่าวเป็นโครงสร้างที่ไม่มีการแบ่งบทบาทหน้าที่ของแต่ละคนชัดเจนนัก เพราะกรรมการแต่ละคนล้วนมีงานการผลิตกลองของตนเองที่ต้องดูแลจัดการ

ปัญหา และแนวทางการพัฒนาการผลิตกลองเชิงธุรกิจของกลุ่ม พบว่า แนวทางการพัฒนา 1) กระบวนการในการผลิตกลองควรมีการนำเอาเทคโนโลยีสมัยเข้ามาช่วยในการผลิตมากขึ้น และควรจัดการฝึกหัดให้สมาชิกคนอื่นๆ สามารถขึ้นรูปกลองยาวได้ 2) ควรมีการวางแผนการประชาสัมพันธ์ ด้วยสื่อที่มีอยู่อย่างหลากหลายในปัจจุบัน 3) ควรมีการพัฒนาบุคลากรให้มีความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับการดำเนินธุรกิจ 4) ควรนำรูปแบบการบัญชีที่ถูกต้องมาใช้ในองค์กร และ 5) ควรมีการจัดองค์กรและการจัดการให้สอดคล้องกับหน้าที่ทางธุรกิจ

โดยสรุป กระบวนการผลิตกลองเชิงธุรกิจของชุมชนบ้านนาแก มีการดำเนินงานที่ซับซ้อน และเชื่อมโยงเป็นเครือข่าย ทั้งผู้จัดหาวัสดุ ผู้ผลิต และผู้จำหน่าย ในแต่ละกลุ่มมีผู้ประกอบการปลีกย่อยเป็นจำนวนมาก มีทั้งที่อยู่ภายในชุมชนและภายนอกชุมชน ทำให้ชุมชนมีรายได้และมีความเป็นอยู่ที่ดี สมควรที่หน่วยงานของรัฐ ได้ให้การสนับสนุนด้านเทคโนโลยีในการผลิตและการตลาดเพื่อช่วยสร้างงานและช่วยเพิ่มพูนรายได้แก่ชุมชน

มณีรัตน์ บุบผารัตน์. <u>ผ้าไหมมัดหมี่ : การพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของผ้าไหมมัดหมี่ ทุนทางวัฒนธรรม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 3) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมการทอผ้าไหมมัดหมี่ อำเภอวาปีปทุม

จังหวัดมหาสารคาม โดยใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ทำการวิจัยในเขตพื้นที่อำเภอวาปีปทุม จำนวน 3 ตำบล คือ ตำบลดงใหญ่ ตำบลนาข่า ตำบลบ้านหวาย โดยศึกษาจากประชาชนที่อาศัยอยู่ในหมู่บ้านและผู้ที่เกี่ยวข้องกับการผลิตหรือการทอผ้าไหม จำนวน 6 หมู่บ้าน กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลได้แก่ ชาวบ้าน ผู้นำชุมชน 6 คน ผู้ผลิตจำนวน 20 คน นักวิชาการ 6 คน ผู้ที่เกี่ยวข้องจำนวน 60 คน ด้วยวิธีเลือกแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลใช้การสัมภาษณ์เชิงลึก แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง การสังเกตแบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม นำเสนอข้อมูลที่ได้มาจำแนกออกตามประเด็นที่ศึกษา และวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ โดยวิธีการพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของผ้าไหมมัดหมี่อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษเป็นการถ่ายทอดภูมิปัญญาในแบบเครือญาติ ผ้าที่ทอส่วนมากเป็นผ้าซิ่นไหมมัดหมี่ ผ้าขาวม้า ผ้าโสร่ง เส้นไยไหมที่ใช้ในการทอผ้าไหมมัดหมี่ ได้จากการเลี้ยงไหมเอง คือเริ่มจากการปลูกหม่อนและเลี้ยงไหมพันธุ์พื้นเมือง จนผลิตเป็นเส้นไหมและทอเป็นผืนผ้า ลวดลายผ้าที่พบเป็นลวดลายสืบทอดกันมาไม่ได้คิดค้นลวดลายใหม่ ชาวบ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหมกันเองในครัวเรือน การทอผ้าไหมทอเป็นลายมัดหมี่ ส่วนมากหมี่อำเภอวาปีปทุมเป็นหมี่ลายโบราณ ในการแปรรูปและการจำหน่ายผ้าไหมอำเภอวาปีปทุม ไม่มีการแปรรูปเป็นผลิตภัณฑ์อื่นส่วนมากทอผ้าไว้ใช้เอง

สภาพปัจจุบันและปัญหาของการทอผ้าไหมมัดหมี่อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม พบว่า ชาวบ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหมลดลง หันไปซื้อเส้นไหมจากตลาดแทนเพราะเห็นว่าสะดวก ประหยัดเวลาและแรงงาน สามารถทอผ้าไหมได้ตามต้องการ สามารถลดขั้นตอนการผลิตและต้นทุน บางครอบครัวที่ยังคงปลูกหม่อนเลี้ยงไหมทำเพื่อใช้ภายในครอบครัวเท่านั้น ซึ่งใช้พันธุ์หม่อนไหมพื้นบ้าน เท่ากับช่วยอนุรักษ์พันธุ์หม่อนไหม การฟอก การย้อมไหมใช้สีเคมีแทนสีธรรมชาติ ชาวบ้านใช้กี่ทอผ้าพื้นบ้าน ลวดลายผ้ายอดนิยมคือลายสร้อยดอกหมาก จำหน่ายผลิตภัณฑ์ด้วยตนเอง ผ่านคนกลาง บางคนส่งศูนย์ศิลปาชีพ ปัญหาที่พบได้แก่ผู้ปลูกหม่อนเลี้ยงไหมลดลง การซื้อเส้นไหมจากตลาดมีผลต่อต้นทุนการผลิต คนหนุ่มสาวไม่เรียนรู้การทอผ้าไหม มีคนหนุ่มสาวจำนวนน้อยมากที่รู้เกี่ยวกับการปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ชาวบ้านไม่สามารถยึดการทอผ้าไหมเป็นอาชีพได้ ไม่มีการออกแบบลายผ้าไหมให้สามารถสร้างมูลค่าเพิ่มได้ ชาวบ้านให้ความสำคัญต้นทุนการผลิตมากกว่าใช้ต้นทุนทางวัฒนธรรม มีผลต่อการสร้างกำไรและการคงอยู่ของกลุ่มทอผ้าไหม

สำหรับแนวทางการพัฒนาทุนทางวัฒนธรรมได้แก่ ควรมีการอบรมปฏิบัติการพัฒนาผ้าไหมมัดหมี่อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ให้แก่สมาชิกกลุ่ม ในด้านการเพิ่มคุณภาพเส้นไหมและผ้าไหม การออกแบบลายผ้าที่เป็นสัญลักษณ์ชาววาปีปทุมโดยใช้คอมพิวเตอร์ การย้อมสีและการเลือกสีที่ตลาดต้องการ และการแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เพื่อเพิ่มความยั่งยืนของการทอผ้าไหมของอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคามต่อไป

มนตรี ศรีราชเลา. <u>รูปแบบการปรับตัวที่เหมาะสมของเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราในภาคอีสาน</u>.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาวิถีชีวิตด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม และรูปแบบการปรับตัวที่เหมาะสมของเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราในภาคอีสาน พื้นที่วิจัยอยู่ในเขตภาคอีสานตอนบน 6 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด ขอนแก่น หนองคาย อุดรธานี และเลย กลุ่มตัวอย่างที่ให้ข้อมูลเลือกแบบเจาะจง ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ จำนวน 90 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน และกลุ่มประชาชนทั่วไป จำนวน 60 คน เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ รวบรวมข้อมูลจากการศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องและภาคสนาม ใช้วิธีการสำรวจ การสังเกต การสัมภาษณ์ การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า แล้วนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า วิถีชีวิตของเกษตรกรในภาคอีสานยุคดั้งเดิมมีการยังชีพแบบผลิตเองและแลกเปลี่ยนทรัพยากรระหว่างกัน ได้แก่ ทำนาข้าว ปลูกข้าวไร่เป็นหลัก ปลูกผักสวนครัว หาอาหารที่มีอยู่ตามแหล่งธรรมชาติ ผลิตเครื่องจักสาน และทอผ้าใช้เอง นอกจากนี้ยังมีการทำไร่ ทำสวน ปลูกพืชเศรษฐกิจและพืชอายุสั้นได้แก่ ปอ มัน อ้อย ยูคาลิปตัส แตงโม ถั่ว ข้าวโพด ฝ้าย และมะขามหวาน ซึ่งใช้ปุ๋ยธรรมชาติและมีต้นทุนต่ำ เมื่อเข้าสู่ยุคปรับเปลี่ยนและพืชเศรษฐกิจราคาตกต่ำ เกษตรกรยังปลูกพืชเศรษฐกิจอยู่บ้าง เนื่องจากพืชอายุสั้นทำให้มีเงินหมุนเวียนเร็ว นอกจากนี้ยังมีการจัดตั้งกลุ่มอาชีพเสริม แต่ต่อมาได้ยกเลิกโครงการเพราะขาดประสบการณ์ด้านการตลาด ในยุคนี้เกษตรกรเริ่มปลูกยางพาราในหลายรูปแบบ โดยการลองผิดลองถูกและได้รับการส่งเสริมจากหน่วยงานภาครัฐ วิถีชีวิตเกษตรกรในยุคทางเลือก พบว่ายังคงมีการปลูกพืชเศรษฐกิจอื่น ๆ ด้วย ในระยะแรกที่ภาครัฐเข้ามาสนับสนุนแต่เกษตรกรไม่สนใจเพราะทำให้ต้นทุนสูงขึ้นหลังจากนั้น เริ่มมีการปลูกยางพารามากขึ้นและให้ผลผลิตดีขึ้น เกษตรกรจึงมีการรวมกลุ่มเพื่อจัดตั้งสหกรณ์ สำหรับต่อรองราคาและช่วยเหลือสมาชิก

การเปลี่ยนแปลงทางด้านเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม พบว่า เกษตรกรที่ทำสวนยางพารามีรายได้เพิ่มขึ้นร่วมกับผลผลิตจากพืชเศรษฐกิจและพืชอายุสั้น ได้แก่ มันสำปะหลัง อ้อย ข้าวไร่ พืชตระกูลถั่วและแตงโม นอกจากนี้ยังประกอบอาชีพอื่นเสริมนอกฤดูกาล เช่น ทอผ้า และจักสาน อย่างไรก็ตามแม้ว่ารายได้จากยางพาราจะสูงแต่ต้นทุนก็สูงตามไปด้วย โดยต้นทุนส่วนใหญ่มาจากการซื้อสารเคมีประเภทยาปราบวัชพืชและปุ๋ย แม้กระนั้นเกษตรกรส่วนใหญ่ยังคงทำนาข้าวเป็นหลัก ประกอบกับการเลี้ยงสัตว์ไว้บริโภคและใช้งานด้านสังคม พบว่าการอยู่ร่วมกันภายในชุมชนไม่แตกต่างจากเดิม แต่มีการรวมกลุ่ม และสร้างเครือข่ายทั้งภายในและภายนอกชุมชน เพื่อใช้เป็นกลไกในการต่อรองราคาตลาดและช่วยเหลือสมาชิก ด้านระบบสาธารณูปโภคและบริการสาธารณะในชุมชนมีความเจริญก้าวหน้าครอบคลุมทุกพื้นที่ ซึ่งสามารถ

เข้าถึงบริการได้ง่ายและสะดวกขึ้นได้แก่ โรงเรียน สถานีอนามัย ศูนย์พัฒนาเด็กเล็ก สนามเด็กเล่น ระบบโทรศัพท์ และมีถนนลาดยาง เป็นต้น ส่วนด้านวัฒนธรรมมีวัดเป็นศูนย์รวมเพื่อประกอบกิจกรรมทางศาสนาและกิจกรรมของชุมชน และส่วนใหญ่มีการสืบสานประเพณี ฮีต 12 คอง 14 อย่างต่อเนื่อง

รูปแบบการปรับตัวของเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราในภาคอีสาน พบว่า มีการปรับตัวระดับบุคคลเพื่อพัฒนาการเรียนรู้ตนเอง โดยประยุกต์องค์ความรู้ที่ได้เรียนรู้จากประสบการณ์จากผู้ที่ประสบผลสำเร็จ ประสบการณ์จากพื้นที่ที่อื่น เช่นภาคใต้ และการลองผิดลองถูกรวมทั้งการสนับสนุนวิชาการจากภาครัฐ การปรับตัวระดับกลุ่มเพื่อต่อรองด้านราคา และช่วยเหลือสมาชิก โดยการรวมกลุ่มจัดตั้งสหกรณ์และสร้างเครือข่ายกับภาครัฐ การปรับตัวตามกลไกตลาดเพื่อลดต้นทุนเพิ่มรายได้ โดยการศึกษาตลาด การลดต้นทุน การปลูกพืชอื่นและทำอาชีพอื่นเสริม

โดยสรุป รูปแบบการปรับตัวที่เหมาะสมของเกษตรกรที่ทำสวนยางพาราในภาคอีสาน พบว่า สังคมเกษตรในภาคอีสานเป็นสังคมที่มีการปรับตัวอยู่ตลอดเวลาทั้งด้านเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม เป็นสังคมเกษตรแบบผสมผสานเพื่อความมั่นคงทางเศรษฐกิจทั้งในระยะสั้น ระยะกลาง และระยะยาว มีรูปแบบที่หลากหลายยืดหยุ่นและมีลักษณะเฉพาะตน

มรกต วัฒนศักดิ์. <u>โรงเรียนอนุบาลเอกชน : การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้จากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานด้านการดูแลพัฒนาการเด็ก</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของการจัดการความรู้จากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน ในโรงเรียนอนุบาลเอกชนด้านการดูแลพัฒนาการเด็ก 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหา การจัดการความรู้จากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสานในโรงเรียนอนุบาลเอกชนด้านการดูแลพัฒนาการเด็ก และ 3) เพื่อศึกษาการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้จากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน เครื่องมือที่ใช้สำหรับการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม และ แบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลสนาม ตั้งแต่เดือนกรกฎาคม 2552 ถึงเดือน สิงหาคม 2553 ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจ การสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากผู้รู้ จำนวน 30 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 60 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 48 คน ใน เขตพื้นที่ 6 จังหวัดในภาคอีสาน คือ จังหวัดหนองคาย อุดรธานี ขอนแก่น มหาสารคาม บุรีรัมย์ และนครราชสีมา นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า ประวัติความเป็นมาในการจัดการศึกษาของโรงเรียนเอกชนมีความจำเป็นต้องใช้มาตรฐานของสำนักงานคณะกรรมการการศึกษาขั้นพื้นฐาน มาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐานของสำนักงาน

รับรองมาตรฐานและประเมินคุณภาพการศึกษา มาตรฐานด้านผู้บริหาร และมาตรฐานการศึกษาขั้นพื้นฐาน เกณฑ์ในการประเมินโรงเรียนพระราชทาน นั้น มีไว้ เพื่อมุ่งเน้นการมีส่วนร่วมของผู้ปกครอง และชุมชน ต่อการจัดการศึกษา โดยให้มีการสนับสนุน และใช้แหล่งเรียนรู้ ภูมิปัญญาในท้องถิ่น ด้านการพัฒนาชุมชน แห่งการเรียนรู้โดยการเชื่อมโยง และแลกเปลี่ยนข้อมูลกับแหล่งเรียนรู้ และภูมิปัญญาในท้องถิ่น สนับสนุน ให้มีแหล่งเรียนรู้ภูมิปัญญา และให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการจัดทำหลักสูตรระดับสถานศึกษาเพื่อระดม ความคิด และความร่วมมือในด้านต่าง ๆ ของโรงเรียนเอกชน

สภาพปัจจุบันพบว่า การจัดการศึกษาในโรงเรียนนั้นทำให้เกิดการมีส่วนร่วมของทุกฝ่าย ได้แก่ ผู้บริหารโรงเรียน ครูผู้สอน นักเรียน ผู้ปกครอง และประชาชนในชุมชน โรงเรียนมีกิจกรรมที่หลากหลาย เพื่อสนับสนุนให้ผู้เรียนเกิดผลสัมฤทธิ์ด้านคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่พึงประสงค์ ส่วนการพัฒนาของ บุคลากรในด้านการเรียนการสอน พบว่า มีปัญหา คือไม่สามารถสะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาพื้นบ้านได้สมบูรณ์ เพราะยังไม่ครอบคลุมถึงกระบวนการตลอดชีวิต วิธีการถ่ายทอดภูมิปัญญาท้องถิ่นของปราชญ์ท้องถิ่น มีรูปแบบการถ่ายทอดในระดับปัจเจกบุคคลเฉพาะกลุ่มบุคคล หรือเฉพาะภายในหน่วยงาน

ในการพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้จากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านอีสาน พบว่า การดำเนินการ ของโรงเรียนเอกชนต้องบริหารจัดการทรัพยากรทางการศึกษา ด้วยการเน้นนโยบายและเป้าหมายในการ จัดการศึกษาของผู้ก่อตั้งโรงเรียน ปฏิบัติตามมาตรฐานการศึกษา และหลักสูตรสถานศึกษา โดยใช้ องค์ความรู้จากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านผ่านกระบวนการจัดการความรู้ทั้งเจ็ดขั้นตอนมาออกแบบหน่วยการ เรียนรู้ในการดูแลพัฒนาการเด็ก โดยครูผู้สอนต้องรวบรวมข้อมูลองค์ความรู้ภูมิปัญญาพื้นบ้านมาสู่การ ออกแบบหน่วยการเรียนรู้เป็นรายสัปดาห์ ให้แก่นักเรียน

โดยสรุป การพัฒนารูปแบบการจัดการความรู้จากฐานภูมิปัญญาพื้นบ้าน มีความสำคัญ และมี ความจำเป็นยิ่งสำหรับนักเรียน เพราะเป็นการวางรากฐานให้เด็กได้ตระหนักถึงคุณค่าและเห็นความสำคัญ ของภูมิปัญญาพื้นบ้าน

มะลิวรรณ ศรีพันธ์. **<u>การพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทอผ้าฝ้ายย้อมโคลน กลุ่มสาระการเรียนรู้ การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 : การวิจัยแบบผสานวิธี.</u>** **วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.**

การวิจัยในครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนาหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอผ้าฝ้ายย้อมโคลน กลุ่มสาระการเรียนรู้การงานอาชีพและเทคโนโลยี สำหรับนักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โดยมีความ มุ่งหมายเฉพาะ ดังนี้ 1) เพื่อหาประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอผ้าฝ้ายย้อมโคลนโดยใช้ แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นตามเกณฑ์ 80/80 2) เพื่อหาดัชนีประสิทธิผลของแผนการ จัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอผ้าฝ้ายย้อมโคลน 3) เพื่อเปรียบเทียบผลสัมฤทธิ์

ทางการเรียน ก่อนเรียนและหลังเรียนของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่อง การทอผ้าฝ้ายย้อมโคลน และ 4) เพื่อศึกษาความพึงพอใจที่มีต่อการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ของนักเรียนที่ได้รับการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่อง การทอผ้าฝ้ายย้อมโคลน กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยคือ นักเรียนชั้นประถมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนบ้านคำสะอาด สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาสกลนคร เขต 2 ภาคเรียนที่ 2 ปีการศึกษา 2552 จำนวน 21 คน ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) ใช้ห้องเรียนเป็นหน่วยการสุ่ม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แนวคำถาม การสนทนากลุ่ม หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทอผ้าฝ้ายย้อมโคลน แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนและแบบสอบถามความพึงพอใจ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ ข้อมูลคือ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และ Dependent t – test

ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. ประสิทธิภาพของหลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอผ้าฝ้ายย้อมโคลนโดยใช้แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ที่ผู้วิจัยพัฒนาขึ้นมีค่าเท่ากับ 88.53/85.60 ซึ่งสูงกว่าเกณฑ์ที่กำหนด

2. ดัชนีประสิทธิผลของแผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่นเรื่องการทอผ้าฝ้ายย้อมโคลน มีค่าเท่ากับ 0.73 แสดงว่านักเรียนมีความก้าวหน้าทางการเรียนร้อยละ 73

3. นักเรียนที่เรียนโดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น เรื่องการทอผ้าฝ้ายย้อมโคลน มีผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน หลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียนอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .05

4. นักเรียนมีความพึงพอใจต่อการเรียน การจัดกิจกรรมการเรียนรู้ โดยใช้หลักสูตรท้องถิ่น

มะลิวัลย์ น้อยบัวทิพย์. <u>ศิลปินแห่งอาหาร : การประยุกต์ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปรุงอาหารเชิงพาณิชย์ของชาวอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

อาหารพื้นบ้านอีสานมีลักษณะเด่น คือ มีการนำภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดจากบรรพบุรุษมาประยุกต์ใช้ให้เกิดเป็นตำหรับอาหารพื้นบ้าน ที่ผสมผสานระหว่างปริมาณของผัก เนื้อสัตว์ และเครื่องปรุง มีเสน่ห์ของความเป็นไทยในรสชาติหลากหลายและกลมกล่อมอย่างลงตัว นอกจากนี้ยังแสดงออกถึงภูมิปัญญาของบรรพบุรุษ ที่คิดค้นปรุงแต่งให้เป็นอาหารแห่งความมีคุณค่าทางโภชนาการ เน้นเครื่องปรุงด้วยสมุนไพรที่มีสรรพคุณแก่ร่างกายทั้งสิ้น และเป็นเอกลักษณ์ที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมการบริโภคของคนอีสานที่ได้รับการสืบทอดกันมาอย่างช้านาน ปัจจุบันอาหารอีสานได้รับความนิยมอย่างแพร่หลาย มีการผลิตเชิงพาณิชย์เผยแพร่สู่นานาประเทศ การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปรุงอาหารของศิลปินแห่งอาหารอีสาน สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปรุงอาหารเชิงพาณิชย์ของศิลปินแห่งอาหารอีสาน และเพื่อศึกษาการประยุกต์ใช้

ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปรุงอาหารเชิงพาณิชย์ของศิลปินแห่งอาหารอีสาน พื้นที่วิจัย ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ ขอนแก่น ชัยภูมิ นครราชสีมา บุรีรัมย์ มหาสารคาม ยโสธร ร้อยเอ็ด สุรินทร์ หนองคาย อุดรธานี และ อุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่าง คือ ศิลปินผู้ผลิตรายการอาหารที่ขายดีมีชื่อเสียง เป็นที่รู้จักและยอมรับของแต่ละจังหวัดรวม 12 คน และ 12 รายการอาหาร ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และข้อมูลในภาคสนามจากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูลรวม 84 คน แบ่งเป็น ผู้รู้ (Key Informants) 24 คน ผู้ปฏิบัติ (Casual Informants) 24 คน และ ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป (General Informants) 36 คน ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ศิลปินแห่งอาหารอีสานมีอายุระหว่าง 43 – 77 ปี ส่วนใหญ่มีการศึกษาสูงสุดชั้นประถมศึกษาปีที่ 4 มีประวัติได้รับการถ่ายทอดภูมิปัญญามาจากบรรพบุรุษสืบทอดตามสายเลือด ได้แก่ ปู่ ย่า ตา ยาย และ พ่อ แม่ เป็นส่วนใหญ่ รองลงมาคือการเรียนรู้ด้วยตนเอง ด้วยไหวพริบปฏิภาณ และการเรียนรู้จากธรรมชาติสิ่งแวดล้อม ซึ่งมีจำนวนใกล้เคียงกันกับการได้รับการถ่ายทอดจากครูหรือผู้รู้ผู้เชี่ยวชาญ และส่วนใหญ่ได้รับการถ่ายทอดหรือมีการเรียนรู้หลายวิธีควบคู่กันไป ส่วนภูมิปัญญาที่ได้รับการถ่ายทอดนั้นได้แก่ ด้านการคัดเลือกวัตถุดิบ การถนอมอาหาร มีการเลือกใช้พืชผักสมุนไพรปรุงแต่งกลิ่นและรส และได้รับการถ่ายทอดเทคนิควิธีการในขั้นตอนการปรุงของอาหารแต่ละชนิดซึ่งมีวิธีการต่าง ๆ กัน

สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปรุงอาหารเชิงพาณิชย์ของศิลปินแห่งอาหารอีสาน จากการศึกษาพบว่า ศิลปินแห่งอาหารอีสานส่วนใหญ่มีบุคลากรช่วยทำงานประมาณ 10-40 คน มีการบริหารแบบธุรกิจส่วนตัว และแบบอุตสาหกรรมในครัวเรือน พนักงานคือลูกหลานหรือเครือญาติและรับสมัครพนักงานจากบุคคลทั่วไปด้วย มีโครงสร้างหน้าที่การแบ่งภาระงานในการทำงานตามตำแหน่งและความสามารถ ด้านวัสดุอุปกรณ์ส่วนใหญ่นำเครื่องใช้ไฟฟ้ามาประยุกต์ใช้ ด้านการจัดหาวัตถุดิบมีทั้งการใช้วัตถุดิบที่หาได้ในท้องถิ่นและจัดซื้อจากถิ่นอื่น ขั้นตอนการปรุงอาหารส่วนใหญ่มีการสืบทอดและปฏิบัติตาม ภูมิปัญญาแบบดั้งเดิมร่วมกับวิธีการปรับปรุงใหม่บางส่วน ด้านการจำหน่ายมีพัฒนาการสูงด้านการโฆษณา และการบรรจุภัณฑ์ สภาพปัญหาด้านบุคลากรส่วนใหญ่มีปัญหาขาดทายาทที่จะสืบทอดภูมิปัญญาอย่างต่อเนื่องต่อไปในอนาคต ปัญหาการขาดแคลนวัตถุดิบที่มีคุณภาพดีและวัตถุดิบมีราคาสูง การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของศิลปินแห่งอาหารอีสานในการปรุงอาหารเชิงพาณิชย์แบ่งเป็น 4 ด้าน ดังนี้ 1. ด้านการพัฒนากระบวนการผลิต ศิลปินแห่งอาหารอีสานส่วนใหญ่มีการนำเครื่องจักร เครื่องใช้ไฟฟ้าและเครื่องมือเทคโนโลยีสมัยใหม่มาประยุกต์ใช้ในการทำงาน เพื่อทุ่นแรงเพิ่มปริมาณการผลิต ลดระยะเวลาในการผลิต และความสะดวกรวดเร็วในการติดต่อสื่อสารเพื่อการค้าขาย มีการจัดอบรมพัฒนาบุคลากรหรือพนักงานเป็นระยะหลายวิธีการเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการทำงาน 2. ด้านการเพิ่มคุณค่าทางโภชนาการ มีการคัดเลือกใช้วัตถุดิบที่มีคุณภาพดี มีสรรพคุณต่อร่างกาย 3. ด้านการปรับรูปลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ มีการ

ปรับปรุงรูปร่างลักษณะของผลิตภัณฑ์และออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามน่าซื้อ 4. ด้านการจัดจำหน่าย มีสถานที่จำหน่าย ที่มีทำเลดี เช่น เป็นตึกหรืออาคารใกล้ถนน มีการจัดตกแต่งที่นั่งสวยงามบรรยากาศดี มีการประชาสัมพันธ์หลายช่องทาง ได้แก่ ข้อความบนแผ่นพับ ถุง ซอง กล่องบรรจุภัณฑ์ ทางหนังสือพิมพ์ โทรทัศน์ และบนเว็บไซต์ เป็นต้น การบริการมีเครือข่ายหรือพันธมิตรเพื่อความร่วมมือในด้านการผลิตและด้านการขนส่งเพื่อจำหน่าย เช่น บริษัทขายเนื้อสัตว์ ฟาร์มเลี้ยงไก่ พ่อค้าขายผักสด หมู่บ้านปลูกพืชผัก ร้านขายของฝากตามจังหวัดต่าง ๆ ภัตตาคารหรือร้านอาหาร รวมทั้งเครือข่ายอินเทอร์เน็ต การไปรษณีย์ไทย เพื่อการติดต่อสื่อสาร การรับใบสั่งซื้อและชำระเงิน และการขนส่งผลิตภัณฑ์อาหารให้แก่ลูกค้าอย่างรวดเร็ว

โดยสรุป การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการปรุงอาหารเชิงพาณิชย์ของศิลปินแห่งอาหารอีสาน ทำให้เกิดประโยชน์ต่อครอบครัวต่อบุคคลที่เกี่ยวข้องทุกฝ่าย นับเป็นการเผยแพร่วัฒนธรรมด้านอาหารอีสานให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย ซึ่งส่งผลต่อการพัฒนาชุมชนและประเทศ ควรได้รับการยกย่องและเป็นแบบอย่างเป็นแรงบันดาลใจให้แก่ผู้ที่มีความสนใจที่จะพัฒนาอาชีพด้านอาหารไทยภูมิปัญญาไทยสู่ตลาดโลกต่อไป

มานิตย์ โศกค้อ. <u>ตำนานปลาบึก : พหุลักษณ์และความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

วิทยานิพนธ์นี้มีความมุ่งหมายเพื่อวิเคราะห์แบบเรื่องและสัญลักษณ์สำคัญในตำนานปลาบึกที่มีปรากฏอยู่ในชุมชนของคนไทยและคนลาว รวมถึงวิเคราะห์ภาพสะท้อนความเป็นพหุลักษณ์ทางวัฒนธรรมและความสัมพันธ์ระหว่างไทยกับลาวผ่านตำนานปลาบึกที่มีอยู่ในชุมชนสองฝั่งแม่น้ำโขง โดยมีขอบเขตการวิจัยใน 5 ชุมชน คือ 1) ชุมชนหาดไคร้ อำเภอเชียงของ จังหวัดเชียงราย 2) ชุมชนหลวงพระบาง แขวงหลวงพระบาง สปป.ลาว 3) ชุมชนเชียงคาน อำเภอเชียงคาน จังหวัดเลย 4) ชุมชนอ่างปลาบึก อำเภอสังคม จังหวัดหนองคาย และ 5) ชุมชนเวินบึก อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ทั้งจากข้อมูลเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ตำนานปลาบึกในการรับรู้ของชาวไทยและชาวลาวทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ผู้วิจัยสามารถรวบรวมได้ 135 สำนวน แล้วนำมาจัดกลุ่มแบบเรื่องได้ 15 แบบเรื่อง ได้แก่ แบบเรื่องการเป็นสัตว์เลี้ยงของเทพเจ้า แบบเรื่องการเป็นผู้ทรงศีล แบบเรื่องการมีรูปร่างลักษณะพิเศษแบบเรื่องปลาแถน/ปลาพญานาค แบบเรื่องกินเนื้อปลาบึกแล้วจะอายุยืน แบบเรื่องการเฝ้าสมบัติใต้น้ำโขง แบบเรื่องปลาผู้ศรัทธาในพระพุทธศาสนา แบบเรื่องเจ้าเมืองขอปลาบึก แบบเรื่องการอ้อนวอนขอปลาบึก แบบเรื่องปลาบึกกินทอง แบบเรื่องมนุษย์สู้กับปลา แบบเรื่องการนำความอุดมสมบูรณ์มาให้ แบบเรื่องการให้สมบัติและของวิเศษแก่มนุษย์ แบบเรื่องเหตุที่ปลาบึกหายไป และแบบเรื่องเบ็ดเตล็ด ทั้งนี้ตำนานแต่ละสำนวนล้วนแสดงให้เห็น

ภาพของสัญลักษณ์หลักในตำนานปลาบึก ซึ่งสามารถจำแนกได้ 4 ลักษณะ คือ 1) สัญลักษณ์เกี่ยวกับปลาบึก 2) สัญลักษณ์เกี่ยวกับสถานที่ 3) สัญลักษณ์เกี่ยวกับวัตถุสิ่งของ และ 4) สัญลักษณ์เกี่ยวกับตัวละคร

สัญลักษณ์ดังกล่าวได้สะท้อนให้เห็นบทบาทสำคัญของปลาบึกในฐานะเป็นปลาศักดิ์สิทธิ์ที่มีพลังอำนาจเหนือธรรมชาติ และเป็นตัวแทนของความอุดมสมบูรณ์และเจริญรุ่งเรืองในชีวิตผู้คนและชุมชนบ้านเมืองด้วย ด้านภาพสะท้อนพหุลักษณ์และความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ในตำนานปลาบึกพบว่า ปลาบึกในวิถีวัฒนธรรมของชุมชนได้แสดงให้เห็นความเป็นพหุลักษณ์ทางวัฒนธรรมผ่าน วิธีคิดแบบพื้นเมืองดั้งเดิมในฐานะเป็นปลาของผีฟ้าผีแถน ปลาของเจ้าน้ำเจ้าท่า ปลาของเจ้ามหาชีวิต เป็นตัวแทนผู้เก็บรักษาองค์ความรู้พื้นบ้าน นอกจากนี้ ปลาบึกยังเป็นตัวแทนของอำนาจทางศีลธรรมในวิธีคิดแบบพุทธศาสนาพื้นบ้าน ในฐานะที่เป็นผู้รักษาศีล-ปฏิบัติธรรม เป็นผู้ดูแลพุทธศาสนสถานและศาสนาวัตถุใต้น้ำ และยังเป็นตัวแทนของผู้ค้ำจุนพระพุทธศาสนาในลุ่มน้ำโขงด้วย ส่วนด้านความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์นั้นพบว่า มีทั้งความสัมพันธ์ที่ปรากฏในเชิงขัดแย้ง ทั้งที่เป็นการขัดแย้งภายในกลุ่ม และการขัดแย้งภายนอกกลุ่ม รวมทั้งความสัมพันธ์ในรูปแบบการผสมผสานกัน ทั้งที่เป็นการผสมผสานกันภายในกลุ่ม และผสมผสานภายนอกกลุ่ม นอกจากนี้ตำนานและพิธีกรรมเกี่ยวกับปลาบึกยังแสดงให้เห็นมิติความสัมพันธ์ข้ามพรมแดนระหว่างไทยกับลาวในฐานะที่เป็น “ตัวกลาง” ในการเชื่อมโยงความสัมพันธ์ดังกล่าว และยังใช้เป็นเครื่องมือหรือกลไกในการต่อรองเพื่ออ้างสิทธิในการสร้างความผูกพันระหว่างกลุ่มคนในชุมชนทั้งสองฟากฝั่งน้ำที่ถูกแบ่งแยกโดยอำนาจของวาทกรรมรัฐชาติให้อยู่ร่วมกันในพื้นที่อาณาบริเวณลุ่มแม่น้ำโขงได้อย่างน่าสนใจ

โดยสรุป งานวิจัยนี้สามารถจัดกลุ่มแบบเรื่องตำนานปลาบึกจำนวน 15 แบบเรื่อง นอกจากนี้ยังจำแนกสัญลักษณ์หลักได้ 4 กลุ่ม สัญลักษณ์เหล่านี้ได้สะท้อนให้เห็นความเป็นพหุลักษณ์ทางวัฒนธรรมอันแสดงให้เห็นวิธีคิดของผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขง ในขณะเดียวกันยังแสดงให้เห็นความสัมพันธ์ทางชาติพันธุ์ของผู้คนในลุ่มแม่น้ำโขงได้อีกทางหนึ่ง งานวิจัยนี้จึงเป็นงานวิจัยอีกชิ้นหนึ่งที่จะสามารถใช้เพื่อเป็นแนวทางในการศึกษาตำนานปรัมปราต่อไป

มารยาท อุปมา. <u>แนวทางการสืบทอดและพัฒนากันตรึมสู่เยาวชนในจังหวัดสุรินทร์</u>. วิทยานิพนธ์ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

กันตรึมเป็นศิลปะการแสดงประเภทหนึ่ง ของชาวอีสานใต้ ที่ได้รับการสืบทอดมาแต่โบราณ ปัจจุบัน ศิลปะการแสดงกันตรึมเสื่อมความนิยมลง โดยเฉพาะอย่างยิ่งในหมู่เยาวชน ทั้งนี้เพราะมีสิ่งบันเทิงอื่น ๆ มากมายเข้ามาแทนที่ การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาของกันตรึมในจังหวัดสุรินทร์ และ 2) สภาพปัญหา แนวทางการสืบทอดและพัฒนากันตรึมสู่เยาวชนในจังหวัดสุรินทร์ เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและ แบบสนทนา

กลุ่ม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือน มิถุนายน 2553 ถึงเดือน มกราคม 2554 ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้ จำนวน 10 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 24 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน 32 คน จากโรงเรียนในเขตอำเภอเมืองและอำเภอปราสาท จังหวัดสุรินทร์ 6 โรงเรียน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยเทคนิคการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าและนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กันตรึมในจังหวัดสุรินทร์ มีประวัติความเป็นมาแต่โบราณ คือเป็นศิลปะการแสดงพื้นเมืองของกลุ่มชนที่พูดภาษาเขมรในเขตอีสานใต้ โดยเฉพาะในเขตจังหวัดสุรินทร์ ทั้งนี้เนื่องจากในอดีตประมาณ 2,000 ปีล่วงมาแล้ว จังหวัดสุรินทร์เคยเป็นดินแดนของขอมสมัยเรืองอำนาจ การบรรเลงกันตรึมในสมัยก่อน นิยมใช้บรรเลงประกอบพิธีเข้าทรง ที่เรียกว่า “ปันโจลมม็วต” ต่อมาจึงได้นำมาบรรเลงในงานมงคลต่าง ๆ เพื่อความบันเทิง สนุกสนานของคนในหมู่บ้านมีการร้องโต้ตอบกันระหว่างชาย-หญิง ในปัจจุบัน กันตรึมมีการรำประกอบ

ด้านสภาพปัญหา พบว่า 1) ครูดนตรีในโรงเรียนไม่สามารถสอนกันตรึมได้ คิดเป็นร้อยละ 83.33 ของครูทั้งหมด 2) โรงเรียนขาดงบประมาณในการทำกิจกรรมเสริมและจัดซื้ออุปกรณ์ประกอบการเรียนการสอน 3) มีเวลาเรียนน้อย และ 4) ขาดนักร้องกันตรึมที่สามารถร้องเป็นภาษาเขมร

ด้านแนวทางการสืบทอดกันตรึม มี 4 วิธี คือ 1) เพิ่มบุคลากรในการสอนและควบคุมดูแล โดยอาจเชิญผู้ปกครองหรือครูที่มีความรู้เรื่องกันตรึมมาช่วยสอน 2) มีการประเมินผลการเรียนโดยมีหน่วยกิตที่ชัดเจน 3) จัดให้มีเวทีการแสดงและมีการประกวดทั้งในและนอกโรงเรียน 4) มีการสร้างขวัญและกำลังใจแก่ครูและนักเรียนที่สอนและเรียนกันตรึม 5) สร้างทายาทกันตรึมโดยการจัดตั้งเป็นชมรมส่งเสริมและเผยแพร่กันตรึม

แนวทางการพัฒนากันตรึมสู่เยาวชนในจังหวัดสุรินทร์ มี 6 วิธี คือ 1) มีการประยุกต์ที่ต้องอาศัยผู้เชี่ยวชาญ เพื่อรักษาไว้ซึ่งวัฒนธรรมท้องถิ่น 2) พัฒนาการสอนจากปากต่อปากมาเป็นการสอนแบบใช้ตัวโน้ต โดยจัดทำเป็นหลักสูตรตามระดับความยากง่าย และจัดทำสื่อ ประเภท ซีดีและวีดีทัศน์ประกอบการสอน 3) พัฒนาท่ารำโดยยึดแม่บทของเรือมกันตรึม 4) จัดตั้งแหล่งเรียนรู้และแหล่งติดต่อในเรื่องการจัดหาอุปกรณ์กันตรึมให้สะดวก 5) พัฒนาบุคลิกภาพของนักดนตรี และ 6) ประสานความร่วมมือระหว่าง หน่วยงานของรัฐ และของเอกชน รวมทั้งโรงเรียน ผู้ปกครองชุมชน และมีการประชุมเสวนาเพื่อการพัฒนาต่อไปในอนาคต

โดยสรุป กันตรึมเป็นศิลปะการแสดงของท้องถิ่น และเป็นเอกลักษณ์ด้านศิลปวัฒนธรรมของชาวจังหวัดสุรินทร์ ที่ให้ทั้งความรู้และความบันเทิงแก่ประชาชน ทั้งเป็นเครื่องมือในการสร้างความสามัคคีและความสงบสุขของชุมชน สมควรที่หน่วยงานของรัฐและเอกชนจะให้การสนับสนุนให้นำศิลปะการแสดงกันตรึมเข้าสู่ระบบการศึกษาในทุกระดับ เพื่อให้กันตรึมมีการสืบทอดและพัฒนาที่ยั่งยืนสืบไป

มาลินี กลางประพันธ์. <u>เครือข่ายทางสังคม “ข้าโอกาสพระธาตุพนม” ในชุมชนสองฝั่งโขง</u>.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

งานวิจัยนี้ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ ศึกษาพลวัตของข้าโอกาสพระธาตุพนมบริเวณชุมชนสองฝั่งโขงในบริบทของความสัมพันธ์ระหว่าง “คน” กับ “สังคม” โดยใช้แนวคิดเรื่องอำนาจกับสิทธิอำนาจ และแนวคิด โครงสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมเป็นกรอบในการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายการวิจัย 3 ประเด็นหลัก คือ 1) พลวัตของ “ข้าโอกาสพระธาตุพนม” ในชุมชนสองฝั่งโขง 2) บริบทของการเปลี่ยนแปลงทางสังคม เศรษฐกิจ การเมืองที่ส่งผลต่อ “ข้าโอกาสพระธาตุพนม” ในชุมชนสองฝั่งโขง 3) เครือข่ายทางสังคมของข้าโอกาสพระธาตุพนมในชุมชนสองฝั่งโขงระดับเครือญาติ ระดับชุมชน ระดับบ้านและระดับเมือง

ผลการวิจัยศึกษาพบว่าข้าโอกาสพระธาตุพนม คือ กลุ่มคนที่กษัตริย์ล้านช้างอุทิศให้วัดเพื่ออุปัฏฐากพระสงฆ์และดูแลบูรณะ “พระธาตุ” ตามความเชื่อจากประเพณีกัลปนาในพุทธศาสนาเถรวาทลัทธิลังกาวงศ์ที่เผยแผ่เข้ามาในชุมชนสองฝั่งโขงถิ่นฐานของผู้คนหลากหลายชาติพันธุ์ที่มีความเชื่อเกี่ยวกับ “ผี” และ “นาค” ในฐานะเป็นสื่อกลางระหว่างคนกับธรรมชาติ เป็นสิทธิอำนาจดั้งเดิมที่มีความสัมพันธ์กับภูมิทัศน์วัฒนธรรมในชุมชน มีการสืบทอดผ่านเรื่องเล่าหรือตำนานและการประกอบพิธีกรรม กษัตริย์ล้านช้างกำหนดพื้นที่และสิทธิคนกลุ่มนี้โดยอุทิศที่ดินเพื่อการเพาะปลูกเรียกว่า “นาจังหัน” และยกเว้นเกณฑ์ไพร่พล แต่ต้องเสียส่วยเพื่อบำรุงวัด การเปลี่ยนผ่านอำนาจจากอาณาจักรล้านช้างมาสู่อาณาจักรสยาม สถานภาพของคนกลุ่มนี้เปลี่ยนจาก “ข้าโอกาส” เป็น “ข้าพระ, เลกวัด” เมื่อพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงประกาศ “เลิกทาส” ส่งผลให้มีการยกเลิกข้าพระ, เลกวัด เช่นเดียวกับข้าโอกาสพระธาตุพนมได้รับผลกระทบดังนี้ สิทธิอำนาจในการควบคุมข้าโอกาสพระธาตุพนมเปลี่ยนจากวัดเป็นข้าราชการที่ได้รับการแต่งตั้งจากรัฐเรียกว่า “พระพิทักษ์เจดีย์” ระบบการเสียส่วยจากเดิมเคยเสียให้วัดเปลี่ยนเป็นเสียให้รัฐ เรียกว่า “ภาษีรัชชูปการ” และชายฉกรรจ์ที่เป็นข้าโอกาสเดิม เป็นแรงงานรับใช้วัดเปลี่ยนเป็นคนของรัฐตามพระราชบัญญัติการเกณฑ์ทหาร พ.ศ.2448 ระยะเวลาเดียวกับการแผ่ขยายลัทธิล่าอาณานิคมเข้ามาบริเวณชุมชนสองฝั่งโขงเกิดกระทบกระทั่งแย่งชิงเขตแดนทั้งสองฝั่งโขง ด้านสังคมมีการเผยแผ่ศาสนาคริสต์ มีการก่อตั้งโบสถ์หลายแห่งให้ความช่วยเหลือกลุ่มคนที่ประสบความเดือดร้อนจากการเสียส่วยให้รัฐ และการอพยพหนีภัยจากความขัดแย้งทางการเมืองและศาสนาของกลุ่มชาติพันธุ์เวียดนาม ด้านเศรษฐกิจ มีการสร้างเส้นทางรถไฟเชื่อมโยงเส้นทางการค้าในหัวเมืองอีสาน มีการเคลื่อนย้ายกลุ่มคนที่เข้ามาเป็นกำลังแรงงานและการค้า คือ กลุ่มชาติพันธุ์จีน กลุ่มคนเหล่านี้มีแบบแผนทางวัฒนธรรมแตกต่างจากกลุ่มที่อยู่เดิม ชุมชนพระธาตุพนมจึงประกอบด้วยคนหลากหลายชาติพันธุ์หลากหลายความเชื่อ กลุ่มพระสงฆ์วัดพระธาตุพนมจึงรื้อฟื้นประเพณี พิธีกรรมที่เชื่อมโยงพระธาตุพนม เช่น บุญประเพณีนมัสการพระธาตุพนม และพิธีกรรมบวงสรวงพระธาตุพนมก่อนงานบุญประเพณีไหลเรือไฟ และปรับเปลี่ยนความเชื่อเดิมเกี่ยวกับผีและนาคในพิธีบูชาสัตตนาคา เกิดการทับซ้อนของความเชื่อจึงเป็นช่องทางให้กลุ่มชาติพันธุ์ที่เข้า

มาอยู่ใหม่ร่วมสร้างสำนึกร่วมทางวัฒนธรรมเห็นได้จากการเข้ามามีบทบาทของกลุ่มชาติพันธุ์จีนในพิธีบูชาสัตตนาคา ทำให้กลุ่มเดิม คือ กลุ่มลาวเวียง ต้องปรับเปลี่ยนบทบาทจากความเชื่อเดิมเกี่ยวกับผีอารักษ์ในพิธีกรรมบูชาเจ้าเฮือน 3 พระองค์เป็นผู้พิทักษ์รักษาพระธาตุพนม

ผลการวิจัยพบว่าการเปลี่ยนผ่านอำนาจทางการเมืองส่งผลต่อความสัมพันธ์เชิงอำนาจระหว่างกลุ่มผู้ปกครอง วัด กลุ่มชาติพันธุ์ โดยเฉพาะอย่างยิ่งข้าโอกาสพระธาตุพนม มีการสร้างความหมายใหม่ในฐานะกลุ่มตระกูลผู้สืบทอดความเป็น “ข้าโอกาส” เปลี่ยนบทบาทจากแรงงาน รับใช้วัดเป็นผู้สืบทอดประเพณี พิธีกรรมที่เกี่ยวเนื่องพระธาตุพนมและสร้างความสัมพันธ์ทางสังคมกับกลุ่มชาติพันธุ์ในชุมชนให้มีบทบาทในการสืบทอดประเพณี เกิดเครือข่ายทางสังคม “ข้าโอกาสพระธาตุพนม” มีนัยต่อรองเชิงอำนาจแสดงวิถีปฏิบัติเดิมสมัยล้านช้าง เช่น การเสียค่าหัว และถวายข้าวพิชภาค เป็นต้น ส่วนพื้นที่วิจัยในสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวนั้น เนื่องจากการเปลี่ยนผ่านการปกครองหลายยุคสมัย จากสังคมศักดินาไปสู่การครอบครองของจักรวรรดินิยมฝรั่งเศส และเปลี่ยนแปลงระบอบการปกครองเป็นสังคมนิยม คติความเชื่อเดิมเกี่ยวกับ “ข้าโอกาส” พระธาตุในแต่ละชุมชนจึงกลายเป็นตำนานเล่าขานเท่านั้น อย่างไรก็ตามการเดินทางมาร่วมงานบุญประเพณีนมัสการพระธาตุพนมพร้อมกับงานประเพณีบุญพระธาตุท้องถิ่นแสดงถึงเครือข่ายที่มีพลังทางสังคมแทรกอยู่ในวิถีชีวิตชุมชนสองฝั่งโขง

มิ่งกมล หงษาวงศ์. **<u>สมุนไพรไทย : การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาเพื่อการอนุรักษ์ในชุมชนลุ่มน้ำโขง.</u>**
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาภูมิปัญญาการอนุรักษ์สมุนไพรพื้นบ้านอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัญหาของการอนุรักษ์สมุนไพรอีสานและ 3) ศึกษารูปแบบการประยุกต์ใช้ ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์สมุนไพรอีสานของชุมชนลุ่มน้ำโขง ตามลำดับ ดำเนินการวิจัยเชิงคุณภาพในพื้นที่ 3 จังหวัดในเขตลุ่มน้ำโขง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ แบบสนทนากลุ่ม และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ มีการเก็บข้อมูล เอกสาร ภาคสนาม จากการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ จากกลุ่มผู้รู้ 15 คน ผู้ปฏิบัติ 45 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 45 คน ในเขตพื้นที่จังหวัดนครพนม สกลนคร และมุกดาหาร ระหว่างเดือนกรกฎาคม 2552 ถึงเดือน กรกฎาคม 2553 การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า (Triangulation Technique) และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ภูมิปัญญาสมุนไพรพื้นบ้านอีสานได้รับการสืบทอดจากบรรพบุรุษโดยวิธีท่องจำและการสืบทอดจากตำราที่มีการบันทึกไว้อย่างแยบยลเพื่อกันการลอกเลียนแบบหมอสมุนไพรแปลความหมายจากหลักฐานที่ได้มาตามความรู้และประสบการณ์ของตน มีการบูรณาการศาสตร์ต่างๆ ที่

เกี่ยวกับความเชื่อ พิธีกรรม รสของสมุนไพร ชื่อสมุนไพร ลักษณะของสมุนไพรเพื่อการอนุรักษ์อย่างเป็นขั้นตอน โดยจัดเป็นป่าสมุนไพรธรรมชาติและปลูกเลียนแบบธรรมชาติ ใช้พิธีกรรมเข้าช่วย ให้ความสำคัญกับดินปลูกที่ปราศจากสารเคมี ให้ได้สมุนไพรมีฤทธิ์ยาเต็มที่ จำแนกประเภท เป็นประเภทต้น เถาเครือว่านหัวเหง้า ผักและหญ้าให้สะดวกต่อการใช้ประโยชน์และการอนุรักษ์ มีการเก็บเกี่ยวตามฤดูกาล ตามทิศตามวันเวลาและอายุที่เหมาะสม เก็บรักษาให้คงสภาพเดิมด้วยการตากแดดหรือคั่วไฟอ่อน เก็บในที่มิดชิดปลอดภัยง่ายต่อการนำมาใช้ประโยชน์

การอนุรักษ์สมุนไพรอีสานมีปัญหาเกี่ยวกับการลดลงและสูญพันธุ์ เนื่องจากพื้นที่ป่าสมุนไพรถูกบุกรุก การเก็บเกี่ยวที่ขาดภูมิปัญญาและความต้องการของตลาดมากขึ้น ปัญหาการประยุกต์ใช้ไม่แพร่หลายขาดการพัฒนาองค์ความรู้อย่างจริงจังและปัญหาการจัดการภูมิปัญญาสมุนไพรอีสานยังไม่เป็นระบบขาดหน่วยงานกลางในระดับพื้นที่ในการจัดการ การประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์สมุนไพรอีสานจึงต้องยึดถือภูมิปัญญาเดิมเป็นสำคัญและให้เกิดประโยชน์สูงสุดต้องใช้ภูมิปัญญาสมุนไพรในการอนุรักษ์ทุกด้าน ทั้งด้านการปลูก ด้านการจำแนกประเภท การเก็บเกี่ยว การเก็บรักษา พิธีกรรม และการใช้ประโยชน์และต้องประยุกต์ให้เกิดการพัฒนาจริง

รูปแบบการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาในการอนุรักษ์สมุนไพรอีสานของชุมชนลุ่มน้ำโขงเป็นรูปแบบวิธีการ มีสัมฤทธิ์ผลที่เป็นเป้าหมายของการอนุรักษ์ 5 ประการคือชุมชนตระหนักในภูมิปัญญามียุทธศาสตร์การอนุรักษ์ ใช้ภูมิปัญญาสมุนไพรอย่างเป็นระบบ ชุมชนสุขภาพดีและภูมิปัญญาสมุนไพรอีสานยั่งยืน ประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาสมุนไพรอีสาน โดยยึดหลักการใช้ภูมิปัญญาทุกด้าน ใช้ภูมิปัญญาอย่าง บูรณาการ ใช้ภูมิปัญญาตามสภาพจริงแบบมีส่วนร่วมและการปรับใช้แบบพึ่งตนเอง โดยดำเนินการใน 6 แนวทาง คือ ถอดรหัสภูมิปัญญาสมุนไพรอีสานให้เป็นที่รู้จัก ศึกษาพื้นที่และความ ต้องการของชุมชน กำหนดยุทธศาสตร์และแผนการอนุรักษ์เชิงบูรณาการ สร้างความรู้ความเข้าใจ ค่านิยมร่วมและปฏิบัติการจริง เพิ่มประสิทธิภาพการบริหารจัดการการอนุรักษ์ และพัฒนาระบบสุขภาพของชุมชน

โดยสรุป ภูมิปัญญาและรูปแบบการประยุกต์ใช้ภูมิปัญญาสมุนไพรอีสานนี้ควรได้รับการนำไปใช้ปฏิบัติการจริงในการอนุรักษ์สมุนไพรในชุมชนอีสานและควรจัดให้มีการวิจัยพัฒนาให้สมุนไพรอีสานได้รับการอนุรักษ์และพัฒนาให้เกิดประโยชน์จริงในการดูแลสุขภาพ การสร้างรายได้และการพัฒนาชุมชน

ยุทธศิลป์ จุฑาวิจิตร. <u>การอนุรักษ์และฟื้นฟู และการพัฒนารูปแบบการแสดงกลองยาวอีสาน เพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาและองค์ประกอบของการแสดงกลองยาวอีสาน เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาการแสดงกลองยาวอีสาน และเพื่อศึกษาการอนุรักษ์ ฟื้นฟู และ

พัฒนารูปแบบการแสดงกลองยาวอีสานเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น โดยกำหนดพื้นที่การวิจัย ได้แก่ คณะกลองที่ปรากฏใน 4 จังหวัด จังหวัดละ 3 คณะ ได้แก่ จังหวัดมหาสารคาม ร้อยเอ็ด ยโสธร และอุบลราชธานี รวม 12 คณะ โดยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลและวิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายการวิจัย และนำเสนอผลการวิเคราะห์ด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยมีดังนี้

ความเป็นมาของกลองยาว และองค์ประกอบศิลปะการแสดงกลองยาว กลองยาวอีสานคงมีความสัมพันธ์กับวัฒนธรรมการเล่นกลองยาวในแถบประเทศเพื่อนบ้านคือ พม่า ลาว ไทย ส่วนในประเทศไทย นิยมเล่น ภาคเหนือ ภาคกลาง และภาคอีสาน กลองยาวในอดีตนำมาเล่นเฉพาะพิธีทางพุทธศาสนา ในอีสานไม่ปรากฏหลักฐานแน่ชัดว่าเกิดในสมัยใด กลองยาวอีสานเป็นกลองขึ้นหนังหน้าเดียว หน้ากว้างตั้งแต่ 7-12 นิ้ว การประสมวงกลองยาวภาคอีสานมีองค์ประกอบของเครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลง กลองยาวอีสานประมาณ 3-5 ใบ กลองตึ้ง 1 ใบ หรือเรียกอีกอย่างหนึ่งว่ากลองรำมะนา และฉาบ 1 คู่ หรือ 2 คู่ หากจะเพิ่มกลองยาวอีสานเป็น 5 ใบ หรือ 10 ใบก็ได้ แต่กลองตึ้งนิยมใช้ 1-2 ใบ และฉาบก็นิยมใช้ 1-2 คู่ มีเครื่องประกอบจังหวัดเพิ่มขึ้นอีก นำมาใช้ในงานบุญทางพุทธศาสนา

สภาพปัจจุบัน ปัญหา ของกลองยาวและศิลปะการแสดงพื้นบ้านของภาคอีสาน สภาพปัญหาเกี่ยวกับวัสดุอุปกรณ์ การผลิตกลองยาวมีปัญหาทางด้านวัสดุและอุปกรณ์ในการผลิต วัสดุที่สำคัญในการผลิตคือ ไม้ ซึ่งนิยมใช้ไม้ขนุนเนื่องจากเป็นไม้เนื้อละเอียด น้ำหนักเบา มีผลต่อเสียง ปัจจุบันคือไม้จามจุรี (ฉำฉา) ที่ลดน้อยลงเช่นกัน เนื่องจากมีผู้นำไม้จามจุรีไปใช้ผลิตเครื่องตกแต่งบ้าน ในด้านวัสดุกลุ่มช่างยังคงใช้เครื่องมือโบราณมีเพียงแต่บ้านหนองขุมดินเท่านั้นที่ประยุกต์เครื่องกลึงโดยการนำโครงเหล็กโยงสายพานจากเครื่องรถไถนาเดินตามนอกนั้นเป็นเครื่องมือแบบเก่าและวิธีการผลิตแบบดั้งเดิม การฝึกซ้อม นับตั้งแต่เริ่มมีการก่อตั้งของทั้ง 4 คณะ การฝึกซ้อมของศิลปะต้องอาศัยช่วงที่ว่างเว้นจากการทำนา โดยเฉพาะช่วงก่อนออกพรรษา เพราะเทศกาลต่อไปคือบุญกฐินซึ่งจะแน่น เวลาซ้อมส่วนใหญ่จะเป็นเย็น หลังจากรับประทานอาหารเรียบร้อยแล้ว จังหวะกลองและเพลงประกอบจังหวะกลอง ปัจจุบันการตีกลองยาวมีจังหวะและเพลงที่เปลี่ยนแปลงจังหวะและเพลงที่หลากหลายยิ่งขึ้น จึงนับได้ว่าขาดการอนุรักษ์จังหวะเดิมขนบเดิมของการตีกลองยาว สาเหตุที่ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงจังหวะและเพลง เนื่องจากค่านิยมของผู้ว่าจ้าง การฟ้อนรำและท่าทางประกอบการแสดงกลองยาว การฟ้อนรำและท่าแสดงประกอบกับปัจจัยการสังเกตจากคณะอื่นหน่วยงานที่สร้างองค์ความรู้เดิมเป็นพื้นฐานอยู่แล้ว บางครั้งสามารถออกแบบได้เองอย่างลงตัว ทุนที่ใช้ในการดำเนินการ การบริหารและการจัดการวงกลองยาวทุนที่ใช้ในการบริหารงาน และดำเนินการพบว่า ชาวบ้านเป็นผู้ริเริ่มโดยมีเงินส่วนกลางของหมู่คณะ นักการเมืองท้องถิ่น สมาชิกสภาผู้แทนราษฎร ชาวบ้าน พระสงฆ์ และหน่วยงานราชการ ค่าใช้จ่ายแบ่งเป็นค่าใช้จ่ายให้กับนักแสดงหรือสมาชิกเพื่อใช้จ่ายในการส่วนตัว และเก็บสะสมเป็นเงินทุนสำหรับบำรุงซ่อมแซมหรือจัดซื้อเครื่องใช้ของคณะ

การพัฒนารูปแบบการแสดงกลองยาวอีสานเพื่อส่งเสริมวัฒนธรรมท้องถิ่น เกี่ยวข้องกับรูปแบบเครื่องดนตรีและทำนอง ประกอบด้วย กลองยาวและกลองรำมะนา พัฒนาการด้านจำนวนกลองยาวและรำมะนา มีใช้ทั้งหมด 4 คณะ ทั้งช่วงเดิมและช่วงใหม่ สิ่งที่แสดงให้เห็นว่าเป็นการพัฒนาคือ จำนวนกลองยาวเพิ่มขึ้นทุกคณะ การที่คณะต่างๆ มี จำนวนกลองยาวและกลองรำมะนาเพิ่มขึ้นเกี่ยวกับ 1) ทุนทรัพย์ 2) ความนิยม 3) พัฒนาการทางด้านกลองยาวและกลองรำมะนา จะมีคุณภาพดีทั้งด้านเสียงและด้านการใช้สอยขึ้นอยู่กับวัสดุ 4 อย่าง คือ หนังหน้ากลอง เส้นผ่าศูนย์กลางหน้ากลอง เกี่ยวกับระบบเสียง หูระวิงและสาย ไม้ที่ใช้ทำหุ้น กลองไม้ขนุน ไม้หาด ไม้ประดู่ ไม้พยุง เครื่องดนตรีประเภทโลหะ ประกอบด้วย ฉิ่ง ฉาบ และฆ้องโหม่ง เพื่อใช้ในการแข่งขัน เพิ่มออร์แกน กลองชุด 3 ใบ (solo) เบส เป็นเครื่องดนตรีไฟฟ้าที่ใช้เล่นเดินทำนองควบคุมไปกับออร์แกน เพลงที่ควรนำมาประยุกต์ในการแสดงกลองยาวประกอบด้วยเพลงไทยเดิม แต่เปลี่ยนจังหวะให้กระชับขึ้น เพลงทำนองพื้นบ้านอีสาน และเพลงลูกทุ่งสมัยนิยมดังตารางแนวทางการอนุรักษ์จังหวะกลอง

โดยสรุป กลองยาวชองชาวอีสานเฉพาะชาวอีสานมีเอกลักษณ์ที่สำคัญประกอบด้วย น้ำเสียงที่เป็นจุดเด่นภายในตัว จังหวะที่ดั้งเดิมของการตี ส่วนจังหวะก็เป็นไปอย่างเรียบง่าย แต่เมื่อวิทยาลัยนาฏศิลป์ภาคอีสานเข้ามามีส่วนร่วมในการพัฒนาความรู้ทั้งหลายจึงถูกถ่ายทอดลงสู่ชุมชน ต่อจากนั้นเป็นชาวบ้านและบุคคล ชาวบ้านจึงได้แนวคิดต่างๆ ในการพัฒนาท่าฟ้อนรำให้หลากหลายและสวยงาม อ่อนช้อยขึ้นและต่อยอดไปเรื่อยๆ จนลงตัวในที่สุด และได้นำมาสู่การแข่งขันต่างๆ ซึ่งทั้งหมดได้มีการพัฒนาจังหวะกลองขบวนแห่ ท่าฟ้อนรำ การแปรขบวนแห่ การต่อตัวและอื่นๆ เพิ่มมากขึ้น สำหรับจังหวะกลองที่มีการอนุรักษ์ตามแนวทางการอนุรักษ์พัฒนารูปแบบการฟ้อน การแต่งกาย และเพลงประกอบ แนวพัฒนาท่าฟ้อนรำและท่วงท่าตีกลอง การประดิษฐ์ท่าฟ้อนรำ ประกอบกลองยาวควรยึดหลักท่าฟ้อนพื้นบ้านและนำหลักการประดิษฐ์ท่ารำตามหลักวิชาการนาฏศิลป์

รชพรรณ ฆารพันธุ์. <u>สมุนไพรความงาม แนวทางการพัฒนาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวผู้ไทยจังหวัดกาฬสินธุ์</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวผู้ไทยในการดูแลความงาม 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาเกี่ยวกับการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวผู้ไทย จังหวัดกาฬสินธุ์ ในการดูแลความงาม และ 3) ศึกษาแนวทางการพัฒนาการใช้สมุนไพรพื้นบ้านของชาวผู้ไทยในการดูแลความงาม เริ่มทำการวิจัยตั้งแต่ เดือนพฤศจิกายน 2550 ถึงเดือนสิงหาคม 2553 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลเอกสารได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้จำนวน 20 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 42 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 20 คน ในเขต

พื้นที่ อำเภอเขาวง และอำเภอนาคู จังหวัดกาฬสินธุ์ นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ชาวผู้ไทยอำเภอเขาวงและอำเภอนาคูได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาด้านสมุนไพรจากบรรพบุรุษภายในครอบครัว จากรุ่นสู่มาตั้งแต่อดีตจนปัจจุบัน เดิมเป็นเพียงการผลิตขึ้นใช้ในครัวเรือน ต่อมาจึงมีการจัดตั้งกลุ่มผลิตภัณฑ์แปรรูปสมุนไพรเสริมความงามขึ้น เมื่อประมาณปี พ.ศ. 2546 และในปี พ.ศ. 2548 ได้มีการผลิตสมุนไพรขึ้นจำหน่ายในชุมชนและร้านสินค้าโอท็อปในจังหวัดกาฬสินธุ์ ปัจจุบันมีการผลิตสมุนไพรหลากหลายชนิดออกจำหน่าย เช่น ผงว่านต่างๆ ลูกประคบ สมุนไพรแค็ปซูล ยาสระผมยาดมสมุนไพร เทียนหอมไล่ยุง สบู่ และน้ำมันหอมระเหยต่างๆ

สภาพปัญหาที่พบ ได้แก่ ปัญหาเกี่ยวกับการเก็บรักษา วัตถุดิบที่นำมาใช้อาจเน่าเสีย บรรจุภัณฑ์ยังไม่สวยงามพอที่ดึงดูดใจของผู้ซื้อ สมุนไพรขาดมาตรฐานและคุณภาพ ขาดการประชาสัมพันธ์และการส่งเสริมการตลาด แนวทางการพัฒนา มีดังนี้ คือ 1) พัฒนาบรรจุภัณฑ์ให้มีรูปลักษณ์สวยงามและคงทน 2) จัดการอบรมเพื่อส่งเสริมความรู้และทักษะแก่บุคลากร 3) ปรับปรุงมาตรฐานของผลิตภัณฑ์ 4) สร้างเครือข่ายธุรกิจและตลาด 5) จัดสร้างสวนสมุนไพรในโรงเรียน 6) นำหลักสูตรสมุนไพรเข้าสู่ระบบโรงเรียน 7) ปลูกฝังและถ่ายทอดความรู้ด้านสมุนไพรเข้าสู่ระบบโรงเรียน และ 8) การสนับสนุนจากภาครัฐ

โดยสรุป ความรู้เกี่ยวกับสมุนไพรเป็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีคุณค่าในการรักษาสุขภาพตลอดจนคุณค่าด้านเศรษฐกิจ สมควรที่หน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้การสนับสนุนในด้านการสืบทอด โดยเฉพาะอย่างยิ่งการนำเข้าสู่ระบบโรงเรียน ตลอดจนการพัฒนาผลิตภัณฑ์สมุนไพรให้ได้มาตรฐานทันสมัย โดยใช้เทคโนโลยีสมัยใหม่และออกแบบบรรจุภัณฑ์ให้สวยงามมีเสน่ห์ เป็นที่ต้องการของผู้ใช้

ระวีวรรณ บุญประกอบ. <u>เพลงโคราช : การอนุรักษ์ และสืบสานศิลปะการแสดงพื้นบ้านจังหวัดนครราชสีมา</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

เพลงโคราชเป็นผลงานสร้างสรรค์ที่เกิดจากภูมิปัญญาของชนในท้องถิ่น ซึ่งสืบทอดกันมาหลายชั่วอายุคน เดิมเพลงโคราชใช้สำหรับประกอบพิธีกรรม ใช้เพื่อความบันเทิง และใช้เป็นสื่อในการสอนใจ ปัจจุบันเพลงโคราชได้รับความนิยมน้อยลง ซึ่งเป็นไปตามกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคม การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมา องค์ความรู้เกี่ยวกับเพลงโคราช และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหาของการอนุรักษ์ และสืบสานเพลงโคราช และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา และ 3) ศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์ และสืบสานเพลงโคราช และศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และ แบบสนทนากลุ่ม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือน เมษายน 2552 ถึงเดือนกรกฎาคม 2553 ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์

การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้ 10 คน ผู้ปฏิบัติ 30 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 24 คน ในเขต 3 พื้นที่ คือ บริเวณอนุสาวรีย์ท้าวสุรนารี บริเวณวัดศาลาลอย และ บริเวณสำนักงานเพลงโคราชในเขตอำเภอเมือง นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้อง วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ศิลปะการแสดงเพลงโคราช จังหวัดนครราชสีมา สะท้อนให้เห็นถึงความเชื่อ ซึ่งมีอิทธิพลมาจากศาสนา และความเชื่อดั้งเดิม รวมทั้งสภาพความเป็นอยู่ การทำมาหาเลี้ยงชีพตลอดถึงค่านิยมต่าง ๆ เพลงโคราชเป็นศิลปะการแสดงที่ไม่ใช้เครื่องดนตรี มีเพียงหมอเพลง 4 คน เป็นผู้ขับร้องบทกลอน เคยเป็นที่นิยมอย่างแพร่หลายในหมู่ประชาชนชาวจังหวัดนครราชสีมาและจังหวัดใกล้เคียง การแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ ที่สำคัญของชาวนครราชสีมา ได้แก่ลิเก มโหรี และปี่พาทย์ ต่อมาเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงทางสังคม ทำให้บทบาทของเพลงโคราช และการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ เปลี่ยนแปลงไปจากเดิม โดยมีเหตุปัจจัยที่สำคัญคือ มาจากความเจริญทางด้านเทคโนโลยีด้านต่าง ๆ คือ ด้านอุตสาหกรรม ด้านการสื่อสาร การบันเทิง และด้านการคมนาคม และยังไม่มีการรวมกลุ่มกันเพื่อการอนุรักษ์ และการสืบสานแต่อย่างใด

เกี่ยวกับสภาพปัจจุบันและปัญหาของการอนุรักษ์ และสืบสานศิลปะการแสดงเพลงโคราช และเพลงบ้านต่าง ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา พบว่าการแสดงเพลงโคราชใช้ภาษาโคราชเป็นส่วนใหญ่ แต่ปัจจุบันกลุ่มเยาวชนคนรุ่นใหม่ของโคราชฟังเพลงโคราชไม่เข้าใจ เนื่องจากไม่ได้ใส่ใจ และไม่ให้ความสนใจ ซึ่งอาจส่งผลให้เพลงโคราช และการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ ของชาวโคราชหายสาบสูญไปพร้อม ๆ กับภาษาถิ่นโคราชอย่างแน่นอน

สำหรับแนวทางในการอนุรักษ์ และสืบสานเพลงโคราช นั้นพบว่า จะต้องพัฒนา 5 ด้าน คือ 1) ด้านการเผยแพร่ 2) ด้านการสืบทอด 3) ด้านบุคลากร 4) ด้านเวที และ 5) ด้านผู้ฟังให้มีความสนใจและเห็นคุณค่าของเพลงโคราช และศิลปะการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ ของจังหวัดนครราชสีมา

โดยสรุป พบว่าแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานเพลงโคราชและศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา นั้นต้องมีการพัฒนาองค์ประกอบต่าง ๆ ของการแสดงเพลงโคราช ให้เหมะสมกับการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และรสนิยมของผู้ฟัง พร้อมทั้งมีการกระตุ้นให้ประชาชนเห็นความสำคัญและคุณค่าของภาษาถิ่นโคราช ศิลปะการแสดงเพลงโคราช และการแสดงพื้นบ้านอื่น ๆ องค์กรภาครัฐและเอกชน ควรให้การสนับสนุนในด้านการประชาสัมพันธ์และสวัสดิการแก่ศิลปินเพลงโคราช และศิลปินเพลงพื้นบ้านอื่น ๆ ให้ดำรงตนอยู่ได้ในสังคมอย่างมีเกียรติและด้วยความภาคภูมิใจ

ราตรีศรีวิไล บงสิทธิพร. <u>สุนทรียภาพในกลอนลำของหมอลำกลอน : องค์ประกอบและปัจจัยเกื้อหนุนในการสร้างสรรค์</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาถึงองค์ประกอบทางสุนทรียภาพในกลอนลำ ของหมอลำกลอน และ 2) ศึกษาปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการสร้างสรรค์กลอนลำที่มีสุนทรียภาพ มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม มีการเก็บข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2552 ถึง เดือนตุลาคม 2553 โดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และ การสนทนากลุ่ม ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการ สัมภาษณ์ การสังเกต และ การสนทนากลุ่ม จากผู้รู้ 5 คน ผู้ปฏิบัติ 15 คน ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 10 คน ในเขตพื้นที่จังหวัดหนองคาย อุดรธานี ขอนแก่น มหาสารคาม ร้อยเอ็ด อำนาจเจริญ และอุบลราชธานี นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า องค์ประกอบทางสุนทรียภาพในกลอนลำของหมอลำกลอน ด้านเนื้อหาซึ่งได้แก่ เรื่อง ความรัก ความเชื่อ คำสอน ความงามของธรรมชาติ วิถีชีวิต และขนบธรรมเนียม ประเพณี ด้านรูปแบบหรือฉันทลักษณ์ของกลอนลำ ได้แก่ กลอนร่าย กลอนกาพย์ กลอนเยิ้น และกลอนเพลง ด้านศิลปะในการใช้ถ้อยคำ ได้แก่ การใช้ถ้อยคำที่สื่อความหมายได้ตรง ชัดเจน กระชับ การใช้คำสัมผัส คำอุปมาอุปมัย คำที่เป็นสุภาษิต คำคม และโวหารที่ก่อให้เกิดความสะเทือนอารมณ์แก่ผู้อ่านหรือผู้ฟัง

ปัจจัยที่เกื้อหนุนต่อการสร้างสรรค์กลอนลำที่มีสุนทรียภาพ นั้น ผู้แต่งกลอนลำแต่ละคนนั้นจะต้องมีความรู้ดังต่อไปนี้ คือ 1) ความรู้ด้านเนื้อหา 2) ความรู้ด้านรูปแบบและฉันทลักษณ์ และ 3) ความรู้ด้านศิลปะในการใช้ถ้อยคำ ซึ่งความรู้และทักษะทั้ง 3 ด้านนี้ ได้จากการสั่งสมประสบการณ์ต่าง ๆ ที่ผ่านเข้ามาในชีวิตของนักแต่งกลอนลำแต่ละคน ประสบการเหล่านี้ได้แก่ 1) การศึกษาเล่าเรียนทั้งนอกระบบและในระบบโรงเรียน 2) การมีอาชีพศิลปินหมอลำ 3) ประสบการณ์พิเศษในชีวิต 4) การเรียนรู้จากครู 5) การมีประสบการณ์ทางภาษา วรรณกรรมและขนบธรรมเนียมประเพณีจากการบวชเรียน 6) การศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง 7) การมีใจรักและขยันหมั่นเพียรด้านการแต่งกลอน และ 8) ความรักในการอ่าน การคิด การสังเกต และการใฝ่ฝันของนักแต่งกลอนลำ ประสบการณ์ทั้งหลายเหล่านี้ต่างก็มีส่วนช่วยให้ผู้แต่งกลอนลำสามารถสร้างสรรค์กลอนลำได้อย่างมีสุนทรียภาพ

โดยสรุป กลอนลำเป็นองค์ประกอบที่สำคัญยิ่งส่วนหนึ่งที่ช่วยให้หมอลำมีชื่อเสียง เป็นที่นิยมในหมู่ผู้ฟัง การที่ผู้แต่งกลอนลำจะแต่งกลอนให้มีสุนทรียภาพได้นั้น ต้องเป็นผู้มีความรู้และทักษะทั้งสามด้าน คือ ด้านเนื้อหา ด้านรูปแบบและฉันทลักษณ์ และด้านศิลปะในการใช้ถ้อยคำ ด้วยเหตุนี้ จึงสมควรที่จะมีหลักสูตรการประพันธ์วรรณกรรมท้องถิ่น ในทุกระดับการศึกษา เพื่อส่งเสริมให้เกิดผู้ประพันธ์กลอนลำที่มี

ความรู้ความสามารถจำนวนมากขึ้น อันจะช่วยส่งเสริมให้หมอลำมีกลอนลำที่มีสุนทรียภาพมาใช้ลำเพื่อความรู้และความบันเทิงแก่ผู้ฟังสืบไป

วรเชษฐ์ แถวนาชุม. <u>พัฒนาการของหนังประโมทัยในจังหวัดยโสธร</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติของการแสดงหนังประโมทัยในจังหวัดยโสธร และ 2) ศึกษาพัฒนาการของการแสดงหนังประโมทัยในจังหวัดยโสธร โดยการเก็บข้อมูลทั้ง 2 ประเภท คือ ข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม เครื่องมือที่ใช้ ในการเก็บข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต จาก ผู้รู้ 2 คน ผู้ปฏิบัติ 31 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 10 คน ที่บ้านโพนทัน อำเภอคำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ระหว่าง เดือนมิถุนายน พ.ศ. 2549 ถึงเดือน ธันวาคม พ.ศ. 2552 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า หนังประโมทัยในจังหวัดยโสธรเริ่มก่อตั้งขึ้นเมื่อ ปี พ.ศ. 2489 โดยได้รับการฝึกสอนจากคณะหนังตะลุงจากอำเภอหัวตะพาน จังหวัดอุบลราชธานี มีผู้ร่วมก่อตั้งด้วยกันทั้งหมด 6 คน คือ นายเหลา หงส์คำ นายบุ ถึงแสง นายเหลือ บุญปัด นายหนู ร่วมสุข นายบิน เขาทอง นายโพธิ์ ศรีสร้อย โดยใช้ชื่อคณะว่า “ล.หงษ์ทอง” โดยมีนายเหลา หงส์คำ เป็นหัวหน้าคณะ ฉะนั้นชื่อของคณะ หนังประโมทัย “ล. หงส์ทอง” จึงตั้งชื่อตามชื่อของหัวหน้าคณะ คือ ล ย่อมาจาก เหลา หงส์ทอง นั่นเอง

เกี่ยวกับพัฒนาการของการแสดงหนังประโมทัยในจังหวัดยโสธร พบว่า ในปี พ.ศ. 2520 ได้มีผู้หญิงเข้ามาร่วมคณะ โดยมีผู้เชิดผู้พากษ์ที่เป็นชายจริงหญิงแท้ ในปี พ.ศ. 2530 นายป้อง ดวงศรี ซึ่งเป็นมีสมาชิกคนหนึ่งของคณะ ล. หงษ์ทอง ได้แยกตัวออกไปก่อตั้งคณะใหม่ ชื่อคณะ ร.รุ่งเรืองเสียงทอง และแล้วในปี พ.ศ. 2540 คณะ ล.หงษ์ทอง ซึ่งมีนายภูมี ทองหิน เป็นหัวหน้าคณะก็ได้เปลี่ยนชื่อคณะมาเป็น คณะเพชรโพนทัน ทั้งนี้เพื่อป้องกันความสับสนในชื่อของสองคณะนี้ และในปีนี้เองได้มีการนำเอาเครื่องดนตรีสากลเข้ามาร่วมบรรเลง เพื่อให้สามารถบรรเลงเพลงทั่วไปได้

เกี่ยวกับองค์ประกอบของการแสดงหนังประโมทัย ได้มีการพัฒนาดังต่อไปนี้ คือ มีการทำตัวหนังให้มีขนาดใหญ่ขึ้น ขนาดของจอหนังก็ใช้ขนาดใหญ่ขึ้น และนำเพลงลูกทุ่งเข้ามาใช้ในการแสดง เรื่องที่แสดงคือเรื่องรามเกียรติ์ มีการแทรกและเพิ่มเติมเรื่องที่เป็นคติสอนใจแก่ผู้ชมตามสภาพปัญหาของสังคมที่เปลี่ยนไป เครื่องดนตรีที่ใช้เดิมมีเพียงระนาด ต่อมาเพิ่มแคนและเครื่องดนตรีสากลต่าง ๆ เช่น ออร์แกน กีตาร์และคีย์บอร์ด ไฟที่ใช้ประกอบการแสดง เดิมเป็นไฟจากกะบอง (ไต้) ต่อมาได้พัฒนามาเป็นตะเกียงน้ำมันก๊าด ตะเกียงเจ้าพายุ หลอดไฟฟ้า และสปอร์ตไลท์ในที่สุด

โดยสรุป หนังประโมทัย เป็นการแสดงพื้นบ้านที่เป็นประโยชน์และมีคุณค่า ทั้งด้านให้ความบันเทิง ความรู้และคติสอนใจแก่ประชาชนในการดำเนินชีวิต องค์การรัฐบาลและของเอกชนควรมีส่วนในการสนับสนุนให้มีการนำหนังประโมทัย ไปแสดงในโอกาสต่าง ๆ รวมทั้งนำเข้าไปสอนในระบบการศึกษาของท้องถิ่น ทั้งนี้เพื่อความอยู่เย็นเป็นสุขของชุมชนตลอดไป

วรศักดิ์ วรยศ. <u>แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองสินไซ จังหวัดขอนแก่น</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ทำนองสินไซบ้านโนนฆ้อง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองสินไซ และ 3) หาแนวทางอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองสินไซ จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย คือ คณะหมอลำสินไซบ้านโนนฆ้อง อำเภอบ้านฝาง จังหวัดขอนแก่น จำนวนผู้ให้ข้อมูล 40 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 10 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 20 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 10 คน เริ่มทำการวิจัยจากเดือนมิถุนายน 2553 ถึง เดือนมิถุนายน 2554 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคตรวจสอบแบบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองสินไซบ้านโนนฆ้อง เกิดจากการเล่านิทาน การละเล่นดนตรีพื้นบ้าน ในการสนทนาพบปะสังสรรค์ของชาวบ้านหลังเสร็จจากการทำนา เพื่อคลายเครียด และจากการประสบผลสำเร็จของหมอลำทองหล่อ คำภู ที่ได้สร้างชื่อเสียง มีรายได้ดีจากการแสดงหมอลำ และยังพบว่าหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองสินไซ พัฒนามาจากหมอลำพื้น

สภาพปัจจุบันและปัญหา พบว่า ปัจจุบันได้รับความนิยมจากคนรุ่นใหม่น้อย ผู้ชมส่วนใหญ่หันไปสนใจหมอลำร่วมสมัย ที่นำเอาวงดนตรีลูกทุ่ง มาเล่นผสมผสานกับการลำเรื่องต่อกลอน สอดแทรกสลับฉากด้วยการแสดงตลก หรือการแสดงที่หลากหลายเรียกร้องความสนใจผู้ชมตลอดเวลา เป็นเหตุให้หมอลำทำนองสินไซประสบปัญหา งานแสดงน้อย หรือไม่มีงานแสดงติดต่อกันหลายปี หมอลำทำนองสินไซหลายคน หันไปแสดงหมอลำทำนองใหม่ตามสมัยนิยม หรือไปประกอบอาชีพอื่น ยิ่งไปกว่านั้นภาครัฐไม่เห็นความสำคัญ ขาดการอนุรักษ์ส่งเสริม ไม่มีงบประมาณสนับสนุน

แนวทางอนุรักษ์ พบว่า เนื้อเรื่องหมอลำสินไซ เป็นเรื่องราวเกี่ยวข้องกับพุทธศาสนา คติธรรมสอนใจที่ลูกหลานควรได้รับการสืบทอด การยกอ้อยอครู การแต่งกายของตัวละครบ่งบอกถึงความสุภาพอ่อนโยน เหมาะสมกับสถานการณ์ เครื่องดนตรี จังหวะลีลาการละเล่น การฟ้อนรำสวยงาม พร้อมเพรียง

บ่งบอกถึงความรัก ความสามัคคี เป็นหนึ่งเดียวของคนในชุมชน แนวทางพัฒนา พบว่า การแต่งกายของผู้แสดงได้รับการพัฒนาตามสภาพ อาทิ การนำเครื่องประดับมาตกแต่งเสื้อผ้าของพระยากุสราช และตัวเอกในเรื่อง ได้แก่ สินไซ สีโห และสังข์ทอง เดิมเคยสวมเสื้อเชิ้ตสีขาว ได้พัฒนาเป็นเสื้อหลากสี เช่น เสื้อสีแดง สีฟ้า สีเหลืองก็จะใช้ สีเดียวกันทั้งสามคน และด้านหน้าเวที แสง สี เสียง ตลอดจนการจัดฉาก ได้พัฒนาตามกำลังความสามารถเนื่องจากขาดงบประมาณ

โดยสรุป แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาศิลปะการแสดงหมอลำเรื่องต่อกลอน ทำนองสินไซ จังหวัดขอนแก่น ได้มีการอนุรักษ์ทำนอง เนื้อหา การแต่งกาย ลีลาวาดฟ้อน เครื่องดนตรีดั้งเดิม ได้แก่ กลองฉิ่ง แคน ส่วนแนวทางพัฒนา ได้พัฒนาการจัดตกแต่งเวที ลีลาจังหวะทำนอง การลำ และการเล่นดนตรีให้สนุกสนาน เร้าใจ โดยนำเอาเครื่องดนตรีสมัยใหม่ มาเล่นผสมผสานกับเครื่องดนตรีดั้งเดิม บนพื้นฐานเนื้อเรื่องเดิม เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของหมอลำเรื่องต่อกลอนทำนองสินไซให้คงอยู่ตลอดไป

วรากร สีโย. <u>เครื่องเป่าของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาลักษณะทางอุโฆษวิทยาของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบน 2) ศึกษาวิธีการเล่นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงตอนบน เครื่องดนตรีที่ทำการวิจัยได้แก่ แคน โหวด และปี่ผู้ไทย เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บข้อมูลได้แก่แบบสัมภาษณ์และแบบสังเกต มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือน พฤศจิกายน 2550 ถึงเดือนสิงหาคม 2553 โดยการสัมภาษณ์และการสังเกตจากผู้รู้จำนวน 5 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 10 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไปจำนวน 5 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ลักษณะทางอุโฆษวิทยาของเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนอันได้แก่ แคน ปี่ผู้ไทย และโหวด นั้น มีความสัมพันธ์กับลักษณะโครงสร้างของเครื่องเป่าแต่ละชนิด กล่าวคือ เครื่องเป่าประเภทแคนและปี่ผู้ไทยมีองค์ประกอบที่ทำให้เกิดเสียงอยู่ 2 ส่วน คือ ลิ้นกับกู่ (ท่อ) ลิ้นแคนหรือลิ้นปี่ เป็นส่วนที่ทำให้เกิดเสียงเบื้องต้น และความสั้นยาวของกู่แคนหรือลูกปี่ เป็นส่วนขยายเสียงและเป็นตัวกำหนดระดับความสูงต่ำของเสียง ส่วนลักษณะทางอุโฆษวิทยาของโหวดนั้น ปลายโหวดด้านรูเป่า (รูด้านที่ติดขี้สูด) เป็นส่วนที่ทำให้เกิดเสียง ส่วนความสั้นยาวของลูกโหวดเป็นตัวกำหนดระดับความสูงต่ำของเสียง

วิธีการเล่นเครื่องดนตรีประเภทเครื่องเป่าของกลุ่มชาติพันธุ์ ในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือตอนบนนั้นพบว่า วิธีเป่าแคน ทำได้โดยการใช้อุ้งมือทั้งสองข้างประกบและประคองเต้าแคนไว้ใน

ลักษณะที่ปลายแหลมของกู่อยู่ด้านบน และเต้าแคนด้านที่เป็นรูเป่าหันเข้าหาผู้เป่า ผู้เป่าจรดริมฝีปากทั้งสองข้างเข้าที่เต้าแคนตรงด้านรูเป่า และใช้นิ้วปิดรูนับของกู่แคนตามเสียงที่เราต้องการ เมื่อเป่าลมเข้าออกจะทำให้ลิ้นเกิดการสั่นสะเทือนที่ลิ้นแคน และคลื่นของการสั่นสะเทือนนั้นก็ได้รับการขยายเสียงโดยมวลอากาศภายในกู่แคน การที่ระดับจะสูงต่ำนั้น ขึ้นอยู่กับขนาด ความสั้นยาวของกู่แคน

วิธีเป่าปี่ผู้ไทย ทำได้โดย ผู้เป่าใช้มือทั้งสองข้างถือปี่ไว้ตามตำแหน่งของรูนับกับตำแหน่งของนิ้วมือที่ใช้นับ แล้วผู้เป่าอมส่วนบนของปี่ซึ่งเป็นส่วนที่เป็นตำแหน่งของลิ้นปี่ เข้าอมไว้ในปาก เมื่อผู้เป่าเป่าและใช้นิ้วปิดรูนับตามระบบ จะทำให้ลิ้นปี่เกิดการสั่นสะเทือนและเกิดเสียงดังขณะเดียวกัน มวลอากาศในท่อของลูกปี่ก็จะเกิดการสั่นสะเทือนเกิดการขยายเสียงที่เกิดจากการสั่นสะเทือนของลิ้นปี เราก็จะได้เสียงของปี่ตามที่ผู้เป่าได้เป่า ส่วนวิธีการเป่าโหวดนั้น ผู้เป่าใช้มือขวาหรือซ้ายถือโหวดไว้ในมือ จรดโหวดด้านรูเป่า (ด้านที่มีขี้สูดติด) ไว้ที่ริมฝีปากด้านล่าง เมื่อเป่าลมเข้าที่รูของลูกใด รูนั้นก็จะเกิดเสียง ได้ระดับเสียงสูงต่ำตามขนาดความสั้นยาวของลูกโหวดนั้น ๆ หากผู้เป่าใช้ลมแรงขึ้น ก็จะได้ระดับเสียงสูงขึ้นเป็นเลียงคู่แปด

โดยสรุป เครื่องเป่าของกลุ่มชาติพันธุ์ในเขตภาคอีสานตอนบน เป็นเครื่องดนตรีที่มีความสำคัญและใช้ประกอบการแสดงของชาวอีสาน เช่นการแสดงหมอลำและการฟ้อนรำต่าง ๆ มีการทำและโครงสร้างทางอุโฆษวิทยาที่ค่อนข้างสลับซับซ้อน สมควรที่รัฐบาลและหน่วยงานที่เกี่ยวข้องได้ให้การสนับสนุนโดยการนำเข้าไปในหลักสูตรการเรียนการสอนในระบบโรงเรียนทั้งนี้เพื่อการอนุรักษ์และสืบทอดให้คงอยู่กับสังคมอีสานสืบไป

วราลี นิลนนท์. <u>การตีเหล็ก : แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน</u>.
วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

ภูมิปัญญาการตีเหล็กเป็นมรดกอันล้ำค่าอยู่คู่สังคมอีสานมายาวนาน เกิดจากภูมิความรู้ของบรรพบุรุษที่พากเพียรประดิษฐ์คิดค้นขึ้นเพื่อการดำรงชีวิต ดังนั้นจึงควรแก่การอนุรักษ์และพัฒนาให้คงอยู่ตราบนานเท่านาน การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน และ 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน พื้นที่วิจัยได้แก่ บ้านเสือโก้ก อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม และบ้านม่วงหวาน อำเภอน้ำพอง จังหวัดขอนแก่น กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง โดยแบ่งเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ กลุ่มผู้รู้ จำนวน 10 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 35 คน และ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 40 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสำรวจ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาภูมิปัญญาการตีเหล็กของผู้คนในภาคอีสาน กลุ่มช่างตีเหล็กไม่ใช่คนในท้องถิ่น แต่เป็นกลุ่มคนที่อพยพมาจากถิ่นอื่นโดยนำเอาวิชาตีเหล็กมาประกอบอาชีพในบริเวณ

ที่มาตั้งรกรากใหม่ และถ่ายทอดภูมิปัญญาการตีเหล็กให้แก่ลูกหลานที่มาช่วยงาน โดยเริ่มจากการเป็นลูกมือก่อน เมื่อได้รับการฝึกประสบการณ์จนเกิดความชำนาญแล้วจึงแยกตัวเป็นอิสระเพื่อประกอบการเอง

สภาพปัจจุบันปัญหาภูมิปัญญาการตีเหล็ก ด้านวัสดุอุปกรณ์การผลิตบางชนิดได้เปลี่ยนแปลงไปตามความสะดวกในการผลิตและจัดหา เช่น เครื่องกระแทก ไดเวอร์ เครื่องเจียร์ เครื่องตัดเหล็ก และเครื่องเชื่อม ด้านกระบวนการผลิตได้รับการถ่ายทอดมาจากบรรพบุรุษ ด้านรูปแบบการใช้งานและคุณภาพของผลิตภัณฑ์ได้รับความนิยมจากผู้บริโภคทั้งในและนอกชุมชนคนทั่วไปรู้จักในนามของ “มีดบ้านม่วงหวาน” ดังที่ช่างได้สลักลงในผลิตภัณฑ์เป็นสัญลักษณ์หรือโลโก้ของกลุ่มตีเหล็กบ้านม่วงหวาน ขณะที่กลุ่มตีเหล็กบ้านเสือโก้กยังไม่มีสัญลักษณ์หรือโลโก้บ่งบอกที่มาของผลิตภัณฑ์ และด้านแรงงาน ทุน การตลาด กลุ่มตีเหล็กบ้านเสือโก้กมีเพียงกลุ่มเดียวเป็นหัตถกรรมในครัวเรือนใช้แรงงานคนในครอบครัว ลงทุนด้วยตนเอง จำหน่ายผลิตภัณฑ์ในลักษณะขายปลีกและส่งโดยไม่มีตลาดรองรับ ส่วนกลุ่มตีเหล็กบ้านม่วงหวานมี 3 กลุ่มหลัก สมาชิกในกลุ่มแต่ละกลุ่มร่วมลงทุนและร่วมแรงกันเอง ต่างกลุ่มต่างจำหน่ายผลิตภัณฑ์กันเองทั้งปลีกและส่ง โดยไม่มีตลาดรองรับ นอกจากนั้นประชากรทั้ง 2 หมู่บ้านยังได้รับผลกระทบจากสภาวะสังคมที่เปลี่ยนแปลงไปเช่นเดียวกับชาวอีสานอื่น ๆ ทำให้คนรุ่นใหม่ในชุมชนไม่เห็นความสำคัญของอาชีพตีเหล็กที่บรรพบุรุษสร้างสมมา มองว่าอาชีพตีเหล็กเป็นงานหนักไม่โก้หรูจึงนิยมไปทำงานที่กรุงเทพฯ หรือต่างจังหวัด ในขณะที่อาชีพตีเหล็กก็เริ่มสูญหายไปจากชุมชนเนื่องจากไม่มีผู้สืบทอด และสถานประกอบการตีเหล็กในปัจจุบันส่วนใหญ่เน้นในรูปแบบโรงงานอุตสาหกรรมที่คำนึงถึงปริมาณมากกว่าคุณภาพ ภูมิปัญญาการตีเหล็กแบบดั้งเดิมแทบจะไม่หลงเหลือ

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็ก ควรได้รับความร่วมมือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนสนับสนุนส่งเสริมภูมิปัญญาการตีเหล็กในด้านวัสดุอุปกรณ์ กระบวนการตีเหล็ก รูปแบบการใช้งาน คุณภาพของผลิตภัณฑ์ แรงงาน ทุน และการตลาด ส่วนการพัฒนารูปทรงของผลิตภัณฑ์นั้นช่างตีเหล็กได้คำนึงถึงความต้องการของผู้บริโภคเป็นหลัก กลุ่มตีเหล็กทั้งสองหมู่บ้านนี้ควรจำหน่ายผลิตภัณฑ์ในรูปแบบกลุ่มสหกรณ์ ประสานสัมพันธ์กันระหว่างสมาชิกในกลุ่มเพื่ออำนาจต่อรองทางการตลาด

โดยสรุป แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาการตีเหล็กอีสาน สามารถนำไปใช้เป็นแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาประเภทอื่น ๆ ของแต่ละท้องถิ่นเพื่อเพิ่มมูลค่าทางเศรษฐกิจของชุมชนและยกระดับคุณภาพภูมิปัญญาท้องถิ่นให้เป็นที่รู้จักแพร่หลาย

วัชรวร วงศ์กัณหา. <u>ศาสนาชาวบ้าน : ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีตสิบสองต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

งานวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของศาสนาชาวบ้านภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีตสิบสองของจังหวัดมหาสารคาม 2) ศึกษาสภาพปัจจุบัน ปัญหา ของศาสนาชาวบ้าน ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีตสิบสองของจังหวัดมหาสารคาม และ 3) ศึกษาศาสนาชาวบ้าน ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีตสิบสองต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมจังหวัดมหาสารคาม ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ พื้นที่วิจัยประกอบด้วย บ้านเก้ิง อำเภอเมืองมหาสารคาม บ้านมะค่า อำเภอกันทรวิชัย บ้านยางน้อย อำเภอโกสุมพิสัย จังหวัดมหาสารคาม กลุ่มตัวอย่างในการศึกษาประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้จำนวน 10 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 30 คน กลุ่มบุคคลทั่วไปที่เกี่ยวข้อง 10 คน ใช้เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ประกอบด้วย แบบสำรวจพื้นฐาน แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า วิเคราะห์ผลแบบอุปนัยตามวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ศาสนาชาวบ้าน เกิดจากการผสมผสานความเชื่อผี ความเชื่อพราหมณ์ และความเชื่อพุทธ โดยนำหลักความเชื่อพุทธ และความเชื่อพราหมณ์ที่แพร่มาจากอินเดีย ผนวกเข้ากับความเชื่อผีที่มีอยู่ในท้องถิ่น ประเพณีฮีตสิบสองเกิดจากการกำหนดวงรอบของการดำเนินชีวิตในหนึ่งปีว่าในแต่ละเดือนต้องทำอะไร การปฏิบัติตอนแรกไม่ได้เกี่ยวข้องกับศาสนา เป็นเพียงกรอบของการดำเนินชีวิตเท่านั้น ภายหลังจึงมีการนำหลักศาสนาเข้าไปผูกโยงเข้า ในพื้นที่จังหวัดมหาสารคามประชากรส่วนใหญ่เป็นกลุ่มไท-ลาว ที่อพยพมาจากพื้นที่อื่นในภาคอีสาน นอกจากนี้ยังพบว่ามีประชากรกลุ่มอื่น ได้แก่ กลุ่มไท-โคราช และกลุ่มเยอ อาศัยอยู่ร่วมกันด้วย ความเป็นมาด้านความเชื่อของจังหวัดมหาสารคาม เกิดจากการสืบทอดรูปแบบทางความความเชื่อมาจากบรรพบุรุษในถิ่นฐานดั้งเดิมก่อนที่จะอพยพมา ในส่วนของประเพณีพิธีกรรมและประเพณีฮีตสิบสองของจังหวัดมหาสารคามเกิดจากการยึดถือปฏิบัติตามแบบอย่างของคนรุ่นเก่าที่ส่งต่อประสบการณ์กันมา

ปัจจุบันประเพณีฮีตสิบสองที่เกี่ยวกับความเชื่อผี ยังมีการปฏิบัติอยู่ในจังหวัดมหาสารคามทั้งหมด 4 ประเพณี คือ บุญสงกรานต์ บุญบั้งไฟ บุญข้าวประดับดิน และบุญข้าวสาก ความเชื่อ พราหมณ์ในประเพณีฮีตสิบสองไม่ปรากฏเด่นชัด แต่หากพิจารณาที่ความมุ่งหมายของพิธีกรรม พบว่ามีการปฏิบัติอยู่ 1 เดือน คือ บุญเบิกบ้าน หรือบุญซำฮะ ความเชื่อพุทธ ในประเพณีฮีตสิบสองยังได้รับการปฏิบัติอยู่ทั้งหมด 7 ประเพณี คือ บุญเข้ากรรม บุญกุ้มข้าว บุญข้าวจี่ บุญผเวส บุญเข้าพรรษา บุญออกพรรษา และบุญกฐิน การประกอบประเพณีพิธีกรรมของชาวบ้านมีลักษณะการผสมผสานทางความเชื่อผี พราหมณ์ พุทธ ปรากฏอยู่เสมอ โดยพบว่าศาสนาพุทธคือความเชื่อหลักที่มีการอ้างถึง ความเชื่อพราหมณ์ปรากฏอยู่ในรูปแบบของ

พิธีกรรมที่แทรกเข้ามาเพื่อความศักดิ์สิทธิ์และความเป็นสิริมงคล ความเชื่อผีเป็นความเชื่อพื้นฐานที่แฝงอยู่ภายในประเพณีพิธีกรรมอื่นตลอดจนเป็นความเชื่อหลักในบางประเพณี การดำเนินงานด้านความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรม พบว่าชาวจังหวัดมหาสารคามยังคงมีการสืบทอดประเพณีพิธีกรรมตามความเชื่อในฮีตสิบสอง ที่เคยปฏิบัติกันมาตั้งแต่อดีตอย่างต่อเนื่อง ผ่านการดำเนินงานด้านการอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่ ปัญหาพบว่ายุคสมัยและค่านิยมทางสังคมที่เปลี่ยนแปลงไป มีส่วนสำคัญที่ก่อให้เกิดปัญหาในการดำเนินงานด้านประเพณีพิธีกรรมของท้องถิ่น และนำไปสู่ปัญหาทางสังคมในชุมชน

ศาสนาชาวบ้าน ภูมิปัญญาด้านการผสมผสานความเชื่อในฮีตสิบสองต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรม พบว่าศาสนาชาวบ้านยังคงมีความสำคัญต่อวิถีชีวิตผู้คนอย่างลึกซึ้ง และมีบทบาทสำคัญต่อการสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมทุกระบบ ประกอบด้วย ระบบครอบครัวและเครือญาติ ระบบการศึกษา ระบบสุขภาพและอนามัย ระบบเศรษฐกิจ ระบบการเมืองการปกครอง และระบบความเชื่อและศาสนา แนวทางดำเนินงานด้านประเพณีพิธีกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรม จำเป็นต้องดำเนินการใน 4 ด้าน ได้แก่ การอนุรักษ์ การฟื้นฟู การประยุกต์ และการสร้างใหม่อย่างเหมาะสมกับบริบทสังคมวัฒนธรรมของแต่ละพื้นที่ ใน 6 องค์ประกอบของประเพณีพิธีกรรม คือ ด้านเวลา ด้านสถานที่ ด้านบุคคล ด้านวัสดุอุปกรณ์ ด้านขั้นตอนวิธีการ และด้านความมุ่งหมาย ผลการวิจัยนี้ทำให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ด้านการดำเนินงานด้านวัฒนธรรมประเพณี และสามารถนำผลการวิจัยไปใช้เป็นแนวทางดำเนินงานด้านประเพณีพิธีกรรมเพื่อสร้างความมั่นคงทางสังคมวัฒนธรรมท้องถิ่นต่อไปได้

วัสกร รัตนประทุม, ว่าที่ ร.ต. <u>ประเพณีไหว้ครูหมอลำกลอน</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

ประเพณีไหว้ครูหมอลำกลอน เป็นขนบธรรมเนียมที่ศิลปินหมอลำกลอนทุกคนปฏิบัติสืบทอดกันมาเพื่อความเป็นศิริมงคลของศิลปินหมอลำกลอนโดยการสืบทอด จนถึงปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาองค์ประกอบประเพณีไหว้ครูของหมอลำกลอน 2) ศึกษาบทบาทของประเพณีไหว้ครูของหมอลำกลอน ประเพณีไหว้ครูหมอลำกลอนเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีการเก็บรวบรวมข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์และการสังเกต เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่แบบสัมภาษณ์ที่มีโครงสร้าง การสังเกตโดยใช้แบบสังเกตมีส่วนร่วมและแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม กลุ่มเป้าหมายได้แก่ หมอลำกลอนที่มีชื่อเสียงในจังหวัดอุบลราชธานี ผู้ปฏิบัติจำนวน 5 คน และหมอลำที่มีชื่อเสียงในจังหวัดขอนแก่น ผู้ปฏิบัติจำนวน 5 คน นำข้อมูลที่ได้ไปตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้วิธีแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยในรูปแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประเพณีการไหว้ครูหมอลำกลอน องค์ประกอบที่สำคัญดังนี้

1. สถานที่ คือ สถานที่จัดพิธีไหว้ครูนั้นแบ่งออกเป็น 3 ลักษณะ

1.1 จัดในเคหสถาน

1.2 เป็นปะรำพิธี

1.3 จัดเป็นโรงพิธี

2. วัสดุอุปกรณ์ คือ ดอกไม้ธูปเทียน พานบายศรี ผ้าขาว ใบตอง ขนมหวาน ผลไม้

3. เครื่องบูชาและเครื่องเซ่นสังเวย คือ ดอกไม้ธูปเทียน ผลไม้

4. บุคลากร คือ ผู้ประกอบพิธีไหว้ครู ที่เป็นผู้อ่านโครงการอัญเชิญ พระพุทธคุณ พระธรรมคุณ พระสังฆคุณ บูชาบิดามารดา ครูอาจารย์ รวมถึงศิลปินหมอลำและผู้ที่สนใจเข้าร่วมในพิธีไหว้ครูหมอลำกลอน

ประเพณีไหว้ครูยังแบ่งออกเป็น 3 ประเภท คือ

1. การไหว้ครูก่อนเรียนลำ จะต้องตั้งขันธ์ 5 ซึ่งขันธ์ 5 นั้น จะประกอบไปดอกไม้ขาว 5 คู่ เทียนเล่มเล็ก 5 คู่ เพื่อให้ครูผู้สอนลำได้รับเข้าเป็นศิษย์

2. การไหว้ครูประจำปี เป็นการไหว้ครูที่ลูกศิษย์ทุกคนต้องมารวมกันที่บ้านครูผู้สอนลำที่จัดพิธีไหว้ครูเพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลแก่หมอลำและเป็นการเคารพนับถือครู แสดงออกถึงความกตัญญูรู้คุณต่อผู้มีพระคุณ

3. การไหว้ครูก่อนขึ้นเวที การไหว้ครูก่อนขึ้นเวทีของหมอลำกลอนนั้นเป็นประเพณีที่เป็นเอกลักษณ์สำคัญของหมอลำที่ต้องมีการไหว้ครู การไหว้ครูที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตน เรียกว่า “การยกอ้อ" โดยเครื่องบูชาครูนั้นเรียกว่า คายอ้อ ประกอบไปด้วย 1) ผ้าขาว 1 วา 2) เงิน 1 สลึง 3) เทียน 1 คู่ เทียนใหญ่เล่ม 1 บาท 4) ดอกไม้ขาว 1 คู่ 5) มะพร้าวอ่อน 1 ลูก และคาถาที่ใช้ในการไหว้ครูเป็นคาถาที่ทำให้หมอลำจดจำกลอนลำได้ไม่ลืม และมีปฏิภาณไหวพริบในการแสดง ซึ่งการยกอ้อนี้จะทำกันเฉพาะในกลุ่มผู้ที่ประกอบอาชีพหรือกิจกรรมที่พิเศษในสังคม เช่น หมอธรรม หมอยา หมอลำ

บทบาทของประเพณีไหว้ครู การไหว้ครูทำให้ศิลปินหมอลำกลอนเกิดความเชื่อมั่นในการแสดง และเป็นการแสดงถึงการเคารพและระลึกถึงครูบาอาจารย์

โดยสรุป ประเพณีไหว้ครูหมอลำกลอน เป็นประเพณีที่มีการสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นเป็นขนบ จารีตประเพณีที่หมอลำยึดหลักปฏิบัติ เพื่อเสริมความเป็นสิริมงคลและความเชื่อมั่นในการแสดง ให้เจริญรุ่งเรืองในการประกอบอาชีพศิลปินหมอลำกลอนสืบไป

วิญญู ผิวรัตน์. <u>แนวทางการพัฒนาศูนย์ดนตรีพื้นบ้านอีสาน ในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

ดนตรีพื้นบ้านอีสานถือเป็นเอกลักษณ์สำคัญอย่างหนึ่งที่เกิดจากภูมิปัญญาท้องถิ่นและเป็นมรดกทางวัฒนธรรม สำหรับกล่อมเกลาจิตใจของคน ด้านสุนทรียะมาเป็นเวลาอันยาวนาน การวิจัยครั้งนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำเนินงานของศูนย์ดนตรีพื้นบ้านอีสานในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 และ 2) ศึกษาแนวทางการพัฒนาศูนย์ดนตรีพื้นบ้านอีสานในโรงเรียนประถมศึกษา สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษาประถมศึกษาขอนแก่น เขต 2 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม พื้นที่ที่ทำการวิจัยได้แก่ อำเภอบ้านไผ่ อำเภอโคกโพธิ์ไชย อำเภอมัญจาคีรี อำเภอบ้านแฮด อำเภอชนบท โดยการรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกตและการสนทนากลุ่ม จากกลุ่มผู้รู้ จำนวน 29 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 32 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 24 คน ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2553 - เดือนเมษายน 2554 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัจจุบันการดำเนินงานของศูนย์ดนตรีพื้นบ้าน ดำเนินการเป็น 2 ลักษณะ คือ 7 ศูนย์เน้นวงโปงลาง และอีกจำนวน 1 ศูนย์ เน้นวงกลองยาว มีครูผู้รับผิดชอบศูนย์ละ 1 คน แต่ครูไม่มีทักษะในการถ่ายทอดความรู้ทางด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานโดยตรง ทุกโรงเรียนเข้าร่วมกิจกรรมการประกวดดนตรีพื้นบ้านอีสานระดับศูนย์เครือข่าย ระดับอำเภอ ระดับเขตพื้นที่การศึกษา และระดับจังหวัด ผู้บริหารทุกศูนย์ให้การสนับสนุนเป็นอย่างดี แต่ขาดวัสดุอุปกรณ์ในการดำเนินการ ขาดอาคารสถานที่ตั้งศูนย์จำเป็นต้องใช้ร่วมกับห้องปฏิบัติการอื่น มีงบประมาณจำกัด เพียงให้ซื้อวัสดุ อุปกรณ์เพียงบางส่วน

ปัญหาในการดำเนินการได้แก่ 1) การจัดทำแผนกลยุทธการพัฒนาในแต่ละศูนย์ 2) ด้านงบประมาณ 3) การบริหารจัดการภายในศูนย์ไม่มีความต่อเนื่อง 4) อาคารเรียนมีจำกัด 5) ด้านบุคลากรไม่มีความรู้ทางด้านดนตรีพื้นบ้าน 6) ขาดการประชาสัมพันธ์กับหน่วยงานนอกเขตบริการ และ 7) ด้านการจัดกิจกรรมภายในศูนย์ส่วนใหญ่ยังดำเนินการไม่ต่อเนื่อง

แนวทางการพัฒนาศูนย์ดนตรีพื้นบ้านอีสานในแต่ละศูนย์ ทำได้โดยมีการ 1) จัดทำแผนกลยุทธ์โดยให้ผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องทุกภาคส่วนได้เข้ามามีส่วนร่วม 2) มีการจัดหางบประมาณสนับสนุนในการจัดซื้ออุปกรณ์ที่จำเป็นภายในศูนย์ จากหน่วยงานต่างๆ ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน 3) มีการจัดส่งครูผู้รับผิดชอบของแต่ละศูนย์เข้ารับการฝึกอบรมเทคนิคในการจัดกิจกรรมทางด้านดนตรีอย่างสม่ำเสมอ

4) จัดสร้างอาคารปฏิบัติการทางด้านดนตรีของศูนย์ให้เหมาะสมกับการจัดกิจกรรมโดยให้ชุมชนเข้ามามีส่วนร่วมในการดำเนินงาน 5) หน่วยงานต้นสังกัดควรมีการจัดหาบุคลากรที่มีความรู้ความสามารถทางด้านดนตรีพื้นบ้านอีสานเข้ามาดูแลศูนย์ดนตรีพื้นบ้านในรูปแบบครูภูมิปัญญาท้องถิ่นหรือครูอัตราจ้างเพื่อเป็นหลักให้กับศูนย์เครือข่ายในโอกาสต่อไป 6) ควรมีการขอความร่วมมือจากชุมชน และหน่วยงานที่เกี่ยวข้องทั้งในและนอกชุมชน และ 7) มีการนำเสนอผลงานของศูนย์ทั้งในชุมชนและนอกชุมชน

โดยสรุป แนวทางในการพัฒนาศูนย์ดนตรีพื้นบ้านอีสานในโรงเรียนประถมศึกษาจำเป็นที่โรงเรียนแต่ละแห่งต้องมีการจัดทำแผนกลยุทธ์ในการดำเนินงาน โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน สมควรที่ผู้บริหารโรงเรียนและชุมชนได้ให้การสนับสนุนอย่างจริงจัง เพื่อให้เยาวชนมีโอกาสได้เรียนรู้ รักและหวงแหนวัฒนธรรมทางดนตรีในท้องถิ่นตนเองสืบไป

วิทยา ภูมิเหล่าแจ้ง. <u>หมอเส้นเอ็น : การพัฒนาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านต่อกระบวนการรักษาระบบกล้ามเนื้อในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมอนวดพื้นบ้าน ภูมิปัญญาการนวดพื้นบ้าน และการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของหมอเส้นเอ็นต่อกระบวนการรักษาระบบกล้ามเนื้อในภาคอีสาน พื้นที่ศึกษา 3 จังหวัด ได้แก่ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดนครพนม จังหวัดสกลนคร กลุ่มตัวอย่างเลือกแบบเจาะจง แบ่งเป็น 3 กลุ่ม ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 12 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 9 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 40 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม แบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม และแบบบันทึกการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลด้วยวิธีการแบบสามเส้า และนำเสนอข้อมูลแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติความเป็นมาของหมอเส้นเอ็นซึ่งมีบทบาทต่อกระบวนการรักษาระบบกล้ามเนื้อในภาคอีสาน พบว่า การนวดพื้นบ้านเป็นการรักษาอาการป่วย พัฒนามาจากปัญหาด้านสุขภาพของคนในชุมชน วิธีการเรียนรู้และการถ่ายทอดภูมิปัญญาการนวดพื้นบ้านมี 3 วิธี คือ เรียนรู้จากการศึกษาด้วยตนเอง ทดลองด้วยตัวเอง เรียนรู้จากตำราของครูอาจารย์และนักวิชาการ เรียนรู้จากหมอนวดพื้นบ้านที่มีชื่อ เรียนรู้เพิ่มเติมจากการเป็นวิทยากรและประสบการณ์การนวด

สภาพปัจจุบันและปัญหาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของหมอเส้นเอ็นต่อกระบวนการรักษาระบบกล้ามเนื้อในภาคอีสาน พบว่า กระบวนการใช้ภูมิปัญญาการนวดพื้นบ้านแบ่งออกเป็น 2 ขั้นตอนคือ การสอบถามประวัติผู้รับการนวด และการเตรียมความพร้อมก่อนการนวด ทั้งสามด้านคือ ด้านสถานที่ ด้านร่างกายและจิตใจของหมอนวด รวมทั้งด้านร่างกายและจิตใจของผู้มารับการนวด อาการไม่สบายซึ่งหมอเส้นเอ็นรักษาได้ ได้แก่ หมอนรองกระดูกทับเส้นประสาท เส้นปลายประสาทอักเสบ ตะคริว ไมเกรน ระดับ

น้ำตาลในเลือดไม่สมดุล ปวดฟัน ปวดตา มดลูกเอียง กระดูกทับเส้นประสาทหลัง ปากเบี้ยว เส้นเลือดในสมองตีบ หูอื้อ เส้นสะบักจม วิธีการนวดของหมอนวดแต่ละคนมีรายละเอียดที่แตกต่างกันออกไป ส่วนอันตรายที่เกิดจากการนวดยังไม่พบ

การใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของหมอเส้นเอ็นต่อกระบวนการรักษาระบบกล้ามเนื้อในภาคอีสาน พบว่า หน่วยงานที่ทำการบำบัดรักษาโรคเป็นต้นว่า สถานีอนามัยและโรงพยาบาลควรนำภูมิปัญญาการนวดพื้นบ้านไปบรรจุไว้ในแผนยุทธศาสตร์การจัดการสุขภาพ ของกระทรวงสาธารณสุข หรือ WITTAYA Model 7 ประเด็น ได้แก่ Wisdom Identity Theory Thoughtful Applier Yield Adjustment ทั้งนี้ หมอนวดพื้นบ้านต้องศึกษาข้อดีและข้อเสียของการนวดในแต่ละแบบ เพื่อประมวลความรู้ให้การนวดมีประสิทธิภาพมากขึ้น หมอนวดพื้นบ้านจะต้องอธิบายวิธีการนวดอย่างละเอียด ชัดเจนให้ผู้มารับการนวดทราบ มีการพัฒนาเพิ่มพูนความรู้ให้ทันกับพัฒนาการการบริหารจัดการสุขภาพของประชาชน นอกจากนั้น หมอนวดต้องมีการวางตน และรักษามาตรฐานในการนวด

โดยสรุป ผลการวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปเป็นแนวทางการปรับปรุงการรักษาสุขภาพแบบแพทย์ทางเลือกการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านของหมอเส้นเอ็นต่อกระบวนการรักษาระบบกล้ามเนื้อในภาคอีสานควบคู่การรักษาตามวิทยาการสมัยใหม่ ตลอดจนสามารถนำไปพัฒนาวิชาชีพการแพทย์แผนไทยประยุกต์ได้

วิภาวดี สิงสั่งถ้ำ. <u>บทบททางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด</u>. การศึกษาค้นคว้าอิสระ รป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การที่สตรีเข้าไปมีบทบาททางการเมืองในระดับท้องถิ่นถือเป็นสิ่งสำคัญ เพราะการเมืองระดับท้องถิ่นเป็นเวทีที่ประชาชนสามารถเข้าไปมีส่วนร่วม แบ่งปัน และดูแลผลประโยชน์ที่จะส่งผลกระทบต่อวิถีชีวิตของคนในชุมชน ดังนั้น บทบาททางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบลอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด จึงเป็นส่วนหนึ่งของการมีส่วนร่วมทางการเมืองของสตรีตามบทบาทอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติมจนถึง (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2552 การศึกษาค้นคว้าครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาบทบาททางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด และเพื่อศึกษาความคิดเห็นและข้อเสนอแนะ ที่มีต่อบทบาททางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด เก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จากนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ทั้ง 8 แห่ง จำนวน 42 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบ

สัมภาษณ์และการสนทนากลุ่ม จากนายกองค์การบริหารส่วนตำบล และสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลในอำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ผลการศึกษาค้นคว้าพบว่า

1. บทบาททางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ตามบทบาทอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนด ตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติมจนถึง (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2552 บทบาทอำนาจหน้าที่ของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ การกำหนดนโยบาย การสั่ง อนุญาต และอนุมัติ การแต่งตั้งและถอดถอน การวางระเบียบ การรักษาการ และการปฏิบัติหน้าที่อื่น นายกองค์การบริหารส่วนตำบลสตรีสามารถทำตามบทบาทอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดได้เป็นอย่างดีเพราะผู้บริหารท้องถิ่นหรือนายองค์การบริหารส่วนตำบลเป็นบุคคลซึ่งมีอำนาจหน้าที่ในการตัดสินใจทางการบริหารทั้งหมดขององค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น อีกทั้งยังเป็นผู้ที่ต้องรับผิดชอบต่อการดำเนินงานทั้งหมดขององค์กร ดังนั้น การใช้อำนาจหน้าที่ของผู้บริหารท้องถิ่นจึงจำเป็นต้องตั้งอยู่บนความถูกต้อง รอบคอบ และรัดกุม กลไกสำคัญที่จะช่วยให้การตัดสินใจและการใช้อำนาจหน้าที่ของผู้บริหารท้องถิ่นมีความผิดพลาดน้อยที่สุด ก็คือ การเปิดให้บุคคลอื่น ๆ ได้เข้ามามีส่วนร่วมในการรับรู้ ร่วมพิจารณากลั่นกรอง และเสนอแนะข้อคิดเห็นที่หลากหลาย ก่อนที่ผู้บริหารจะตัดสินใจขั้นสุดท้ายต่อไป

2. บทบาทอำนาจหน้าที่ของสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบล ได้แก่ ให้ความเห็นชอบแผนพัฒนาองค์การบริหารส่วนตำบล พิจารณาและให้ความเห็นชอบร่างข้อบัญญัติองค์การบริหารส่วนตำบล และควบคุมการปฏิบัติงานของนายกองค์การบริหารส่วนตำบล สมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสตรีสามารถปฏิบัติหน้าที่ได้ตามบทบาทที่กำหนดไว้ได้เป็นอย่างดีเนื่องจากสมาชิกสภาองค์การบริหารส่วนตำบลสตรีจะต้องมีบทบาทสำคัญในการนำประเด็นปัญหาและความต้องการของประชาชนแต่ละชุมชนมาเป็นพื้นฐานในการกำหนดทิศทางการพัฒนา การกำหนดข้อบัญญัติ ไปจนถึงการตัดสินใจในการจัดสรรงบประมาณและทรัพยากรสำหรับการพัฒนาท้องถิ่นต่อไป

โดยสรุป บทบาททางการเมืองท้องถิ่นของสตรีในเขตพื้นที่องค์การบริหารส่วนตำบล อำเภอเสลภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด ตามบทบาทอำนาจหน้าที่ที่กฎหมายกำหนดตามพระราชบัญญัติสภาตำบลและองค์การบริหารส่วนตำบล พ.ศ.2537 แก้ไขเพิ่มเติมจนถึง (ฉบับที่ 6) พ.ศ.2552 สตรีสามารถทำหน้าที่ได้เป็นอย่างดี เนื่องจาก การที่สตรีเข้าไปมีบทบาททางการเมืองท้องถิ่นถือเป็นสิ่งสำคัญเพราะจะได้เป็นแนวทางในการรักษาผลประโยชน์ของส่วนรวม มิใช่ปล่อยให้เป็นหน้าที่ของผู้ชายเกือบทั้งหมด ผู้หญิงจึงจะต้องเข้ามามีบทบาททางการเมืองท้องถิ่นให้มากยิ่งขึ้น โดยให้ประชาชนเป็นผู้รับผิดชอบ การบริหารงานท้องถิ่นของตนเองโดยผ่านผู้แทนไม่ว่าจะเป็นบุรุษหรือสตรี

วิมลศิลป์ ปรุงชัยภูมิ. <u>ผ้าไหมบ้านเขว้า : การศึกษาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตและแนวทางพัฒนาการทอผ้าไหมบ้านเขว้า จังหวัดชัยภูมิ</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

ผ้าไหมบ้านเขว้า เกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้านที่เลียนแบบจากธรรมชาติ สิ่งแวดล้อมและวิถีชีวิตของชุมชน โดยช่างทอผ้าได้จินตนาการออกแบบลวดลายมัดย้อมสีตามต้องการ และได้นำเส้นใยไหมมาทอต่อกันเป็นผืนผ้าไหม ซึ่งต่อมาได้พัฒนาเป็นผ้าไหมมัดหมี่ และสืบทอดถ่ายทอดกันมาเป็นเวลานาน กลายเป็นวัฒนธรรมการทอผ้าไหมบ้านเขว้า จากอดีตจนถึงปัจจุบัน การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมบ้านเขว้า 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมบ้านเขว้า และ 3) เพื่อเสนอแนวทางในการพัฒนากระบวนการผลิตผ้าไหมบ้านเขว้า โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา คือ กลุ่มผลิตผ้าไหมคุณภาพสูง กลุ่มตัดเย็บเสื้อไหมสำเร็จรูป กลุ่มแปรรูปผลิตภัณฑ์ผ้าไหมบ้านเขว้า โดยมีผู้ให้ข้อมูล จำนวน 90 คน ระยะเวลาทำการศึกษาเริ่มจากเดือนเมษายน 2553 จนถึงเดือนเมษายน 2554 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลโดยการจำแนกประเด็นสำคัญตามความมุ่งหมายของการวิจัย การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบ 3 เส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธี พรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมบ้านเขว้า เกิดจาก นางบุญมี ภรรยาของพระยาแล เจ้าเมืองคนแรกของจังหวัดชัยภูมิ ได้นำชาวบ้านปลูกหม่อนเลี้ยงไหม ทอผ้าไหมและพัฒนาเป็นผ้าไหมมัดหมี่ให้เป็นลวดลายต่างๆ โดยการจินตนาการของช่างทอ อันเกิดจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน ที่คิดประดิษฐ์ลวดลาย ลงบนพื้นผ้าไหมบนพื้นฐานของความเชื่อ และถ่ายทอดให้ลูกหลาน ได้สืบทอดต่อกันมาจนถึงทุกวันนี้

ปัญหาปัจจุบัน พบว่า กระบวนการผลิตผ้าไหมแบบดั้งเดิม กำลังจะหมดไป เพราะปัจจัยหลายประการ เช่น วัตถุดิบมีน้อย ขั้นตอนสลับซับซ้อน เสียเวลา ค่าใช้จ่ายสูง ค่าแรงต่ำ ทำแล้ว ไม่คุ้มค่า ภาครัฐให้ความสำคัญน้อย และคนรุ่นใหม่ไม่สนใจสืบทอด ทำให้บุคลากรที่ผลิตผ้าไหมมีน้อย และลดจำนวนลงเรื่อย ๆ ในที่สุดจะหมดไป หากไม่มีการส่งเสริมแนวทางพัฒนาจากการศึกษา พบว่า ได้มีการจัดตั้งกลุ่มทอผ้าไหมขึ้นหลายกลุ่มมีสมาชิกที่มีความรู้เกี่ยวกับผ้าไหม ให้ความสนใจเข้าร่วมเป็นจำนวนมาก และยังพบว่ามีการจัดประกวด การมัดหมี่ ให้เกิดลวดลายบนผืนผ้าไหม โดยเน้นมัดหมี่แบบโบราณ และลวดลายประยุกต์ เพื่อกระตุ้นให้คนรุ่นใหม่สนใจ และยังเป็นการส่งเสริมการใช้ภูมิปัญญาพื้นบ้านในการผลิตผ้าไหมบ้านเขว้า

โดยสรุป จากการวิจัยครั้งนี้ พบว่า ผู้ผลิตผ้าไหมบ้านเขว้า ได้นำภูมิปัญญาพื้นบ้านมาใช้ในกระบวนการผลิต และพัฒนาการทอผ้าไหม พัฒนาผลิตภัณฑ์ผ้าไหม เพื่อให้เกิดมูลค่าเพิ่ม สร้างชื่อเสียงเป็น

ที่รู้จักของคนทั่วไปอย่างกว้างขวาง ทำให้บ้านเขว้าเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรมธรรมชาติที่สำคัญ มีชื่อเสียงในภาคอีสานอีกแห่งหนึ่ง ซึ่งสร้างรายได้ให้ชาวอำเภอบ้านเขว้า และรายได้ของจังหวัดชัยภูมิปีละไม่น้อย และยังส่งผลให้อำเภอบ้านเขว้าเป็นชุมชนเข้มแข็ง พึ่งตนเองอีกแห่งหนึ่งของประเทศ

วีรยุทธ สีคุณหลิ่ว. <u>เทคนิคการบรรเลงพิณของศิลปินพื้นบ้านอีสาน.</u> วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

ความมุ่งหมายของการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาวิธีการสร้างทำนองในการบรรเลงพิณของศิลปินพื้นบ้านอีสาน 2) ศึกษาเทคนิคการบรรเลงพิณของศิลปินพื้นบ้านอีสาน เครื่องมือในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม ทำการเก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้ 3 คน ผู้ปฏิบัติ 30 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 15 คน ในเขตพื้นที่ จังหวัดกาฬสินธุ์ อุบลราชธานี และมหาสารคาม ระหว่างเดือนพฤษภาคม 2551 ถึงเดือนพฤษภาคม 2554 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ระบบเสียงที่ใช้ในการสร้างทำนองลายพิณของศิลปินพื้นบ้านอีสานของนายบุญมา เขาวง นายทองใส ทับถนน และนายพรชัย บัวศรี สามารถแบ่งออกได้ 2 ระบบ คือ ระบบเสียงแบบลำทางสั้นและระบบเสียงแบบลำทางยาว ระบบเสียงแบบลำทางสั้นได้แก่ ลายสุดสะแนน ซึ่งประกอบด้วยเสียง ซอล ลา โด เร มี ระบบเสียงแบบลำทางยาวได้แก่ ลายใหญ่ ลายเต้ย ลายปู่ป่าหลาน ลายกาเต้นก้อน และลายลำเพลิน ซึ่งประกอบด้วยเสียง ลา โด เร มี ซอล กระสวนหรือวัฏจักรจังหวะในแต่ละลายมีส่วนที่แตกต่างกันทุกลาย ทำนองเพลงและเสียงท้ายประโยคทั้ง 6 ลายเพลง สามารถแบ่งออกได้ 2 ประเภท คือ ลายที่ใช้ดีดประกอบลำทางสั้น จบด้วยเสียง เร แล้วเลื่อนไหลมายังเสียง ซอล ส่วนลายที่ดีดประกอบลำทางยาว จบด้วยเสียง ลา

เทคนิคการบรรเลงพิณของศิลปินในแต่ละบุคลมีแตกต่างกัน แต่ทักษะพื้นฐานในการบรรเลงพิณมีความคล้ายคลึงกัน คือ การจับพิณ การจับไม้ต่อยซุงหรือไม้ดีด การตั้งสายพิณ การดีดสายและการใช้นิ้ว การทำเสียงเสพหรือเสียงประสาน การเปลี่ยนบันไดเสียง การทำเสียงพิเศษ และการปรับแต่งเสียง ส่วนเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะตัวของศิลปินแต่ละคน มีดังนี้ นายบุญมา เขาวง มีเทคนิคการดีดแบบตบสาย การดีดแบบเกี่ยวนิ้ว การดีดแบบลื่นไหล และการพรมนิ้ว นายทองใส ทับถนน มีเทคนิคดีดแบบรัวเสียง และการทำเสียงประสานเฉพาะลายเพลง นายพรชัย บัวศรี มีเทคนิคการเปลี่ยนบันไดเสียงทั้งแบบลำทางสั้น แบบลำทางยาว และการประสานเสียงในลักษณะคอร์ด

โดยสรุป เทคนิคการบรรเลงพิณของศิลปินพื้นบ้านอีสาน ถือเป็นศิลปะความสามารถเฉพาะบุคคล ซึ่งทักษะเหล่านี้ได้จากการฝึกอบรมจากครู การสังเกต จดจำ ประกอบกับความคิดสร้างสรรค์เพื่อให้ทันและ

เข้ากับรสนิยมของผู้ฟังตามยุคสมัย นำมาผสมผสานเป็นทำนองลายพิณที่เป็นเอกลักษณ์ของศิลปินแต่ละคน สมควรที่สถานศึกษาทุกระดับ จะได้เชิญศิลปินเหล่านี้ ไปสอนเพื่อเผยแพร่เทคนิคการบรรเลงพิณที่มีคุณค่าเหล่านี้ เพื่อถ่ายทอดแก่นักเรียนและเยาวชนให้แพร่หลายต่อไป

ศราวุธ โชติจำรัส. <u>เทคนิคการบรรเลงเดี่ยวโปงลาง</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีจุดมุ่งหมายเพื่อศึกษาเทคนิคการบรรเลงเดี่ยวโปงลาง และศึกษาปัจจัยที่มีผลต่อสุนทรียภาพในการบรรเลงเดี่ยวโปงลาง มีการเก็บข้อมูลทั้งเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ตั้งแต่เดือนตุลาคม 2550 ถึงเดือนตุลาคม 2553 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม ข้อมูลภาคสนาม ได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้จำนวน 3 คน ผู้ปฏิบัติ จำนวน 3 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 2 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิเคราะห์จากการศึกษาค้นคว้าวิจัย ดังนี้

1. ลายโปงลาง ลายนกไซบินข้ามทุ่ง ลายแมงภู่ ตอมดอก ลายกาเต้นก้อน และลายไล่วัวขึ้นภู มีความเหมือนกันในเรื่องของกลุ่มตัวโน้ตที่ใช้ คือ เป็นกลุ่มลายเพลงที่ใช้ตัวโน้ต 5 เสียง ประกอบด้วยเสียง โด เสียง เร เสียง มี เสียง ซอล และเสียง ลา กระสวนจังหวะแตกต่างกันมาก ทำนองเพลงและลูกตก ประกอบด้วยลูกตกทั้ง 5 เสียง คือ ลูกตกเสียง โด เร มี ซอล ลา ลูกตกที่ใช้มากที่สุด คือ ลูกตกเสียง มี และลูกตกเสียง ลา ซึ่งทำนองของแต่ละลายเพลงแต่งขึ้นจากธรรมชาติ การดำเนินชีวิตของชาวอีสาน ด้วยลีลาและอารมณ์ของสิ่งต่าง ๆ ที่แตกต่างกัน แต่มีความเหมือนอย่างหนึ่งตรงที่มีความไพเราะ และสื่อออกมาถึงศิลปวัฒนธรรมของชาวอีสานได้อย่างแท้จริง ด้านเทคนิคการบรรเลง ในแต่ละลายเพลงจะมีเทคนิคที่เป็นเอกลักษณ์และมีจุดเด่นที่แตกต่างกัน ประกอบด้วยเทคนิคจากวิธีการตีแบบสลับมือ และวิธีการตีแบบมีเสียงเสพในการแบ่งมือ 2 ข้างตีโปงลาง การซ้ำทำนองในการบรรเลงเดี่ยวโปงลาง จะมีการซ้ำทำนองค่อนข้างมาก คือ ลายกาเต้นก้อน และลายไล่วัวขึ้นภู อาจใช้ทำนองเดิมนั้นในการเล่นในชุดเสียงที่ต่ำ และอาจใช้ทำนองเดิมเล่นในชุดเสียงที่สูง พร้อมทั้งมีเทคนิคการตีโดยให้น้ำหนักมือ เน้นเสียงที่ดัง และลดน้ำหนักมือ เน้นเสียงเบา เพื่อความหลากหลายและความไพเราะในการบรรเลงเดี่ยวโปงลาง

2. ส่วนสำคัญในการพัฒนาฝีมือของผู้บรรเลงเดี่ยวโปงลาง มีความเชี่ยวชาญด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน และทำให้ประสบความสำเร็จตามเป้าหมายของตนเองที่ตั้งไว้ พร้อมทั้งได้พัฒนาเรียนรู้และส่งเสริมความรู้ด้านการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านอีสานอยู่ตลอดเวลาได้มีส่วนร่วมและคำนึงถึงความสำคัญของการ

พัฒนาในการอนุรักษ์ สืบทอดทำนุบำรุง ศิลปวัฒนธรรมอีสาน ด้านดนตรีพื้นบ้านควบคู่กันให้คงอยู่ต่อไป ซึ่งมีองค์ประกอบ คือ ปัจจัยภายใน ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านความมีวินัย 2) ปัจจัยด้านความขยันหมั่นเพียร 3) ปัจจัยด้านอุดมการณ์หรือเจตคติในการเป็นศิลปินพื้นบ้านอีสาน 4) ปัจจัยด้านความคิดสร้างสรรค์และพัฒนาลายพื้นบ้านอีสานประกอบการแสดง 5) ปัจจัยด้านเทคนิคการบรรเลงเดี่ยวโปงลาง และปัจจัยภายนอก ได้แก่ 1) ปัจจัยด้านครูผู้สอนที่ดี 2) ปัจจัยด้านเครื่องดนตรีที่ดี

โดยสรุป เทคนิคด้านการบรรเลงเดี่ยวโปงลาง ต้องมีเทคนิคสำคัญ ประกอบด้วยปรัชญาที่ดีที่ถูกต้อง และมีเทคโนโลยีที่มีคุณภาพช่วยเสริม อาจารย์เปลื้อง ฉายรัศมี อาจารย์อลงกต คำโสภา อาจารย์ทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ และครูศิลปินพื้นบ้านทั้งหลายในภาคอีสาน เป็นผู้ที่มีพรสรรค์ เป็นผู้ที่มีความรู้ความสามารถ ในด้านดนตรีพื้นบ้านอีสาน เป็นต้นแบบที่สำคัญของผู้ที่เปี่ยมไปด้วยปรัชญาด้านการบรรเลงดนตรีพื้นบ้านอีสาน ซึ่งเป็นการพัฒนาและส่งเสริมในสถาบันการศึกษาในระดับต่างๆ และเป็นการส่งเสริมสนับสนุนผู้ที่เป็นศิลปินพื้นบ้านอีสาน มาเป็นบรรทัดฐานของลายพื้นบ้านอีสานให้คงอยู่ไว้ตลอดไป

ศิริพงษ์ ประยูรหาญ. <u>พัฒนาการ การบรรเลงดนตรีประกอบการแสดงหมอลำหมู่ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยในครั้งนี้เป็นการวิชัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาพัฒนาการของดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบหมอลำหมู่ ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และ 2) ศึกษาการพัฒนาดนตรี และขั้นตอนการแสดงดนตรีประกอบหมอลำหมู่ โดยทำการศึกษา คณะหมอลำ 3 คณะ คือคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ คณะเพชรอุบล และคณะวีระพงษ์วงศ์ศิลป์ ผู้วิจัยได้เก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและเก็บข้อมูลภาคสนามด้วยวิธีการได้สัมภาษณ์ และสังเกต จาก ผู้ให้ข้อมูลสำคัญ 6 คน ผู้ปฏิบัติ 45 คน ผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 30 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า คณะหมอลำหมู่ได้จัดบุคลากรออกเป็นฝ่ายต่าง ๆ ให้มีหน้าที่รับผิดชอบอย่างชัดเจน เครื่องดนตรีที่ใช้บรรเลงประกอบเดิมมีเพียงแคน ต่อมาได้นำพิณ ระนาดเอก ฉิ่ง ฉาบ และกลองยาวมาบรรเลงประกอบ เครื่องดนตรีหลักที่ใช้บรรเลงประกอบในปัจจุบันคือ แคน ซอ พิณ กลองชุด กลองทอมบา แอ็คคอเดียน แซ็กโซโฟน ออร์แกน กีตาร์ เบส ทรัมเป็ต ทรอมโบน จนทำให้เกิดเป็นแบบแผนมาตรฐานของดนตรีประกอบหมอลำหมู่มาถึงปัจจุบัน ช่วงลำเรื่องได้ใช้แคนเป็นเครื่องดนตรีหลัก กลอนลำวาดขอนแก่นเป่าแคนลายน้อยประกอบ วาดอุบลฯ และวาดกาฬสินธุ์-มหาสารคาม เป่าแคนลายใหญ่ประกอบ ทำนองลำเป็นทำนองเดียวกัน แต่แตกต่างกันที่การประดิษฐ์ตกแต่งทำนองของหมอลำแต่ละคน ผสมผสานกับเทคนิคการเป่าแคนของหมอแคนแต่ละคน

การพัฒนาดนตรีประกอบหมอลำหมู่ เป็นไปตามกระแสความนิยมทางดนตรีในแต่ละยุคสมัย ขั้นตอนการแสดงในการลำหมู่แบ่งได้แบ่ง 3 ช่วงหลัก คือ ช่วงโชว์ดนตรี-หางเครื่อง ตลก และการแสดงหมอลำ ช่วงลำเรื่องเน้นการเป่าแคนประกอบ ช่วงเต้ยลาเป็นช่วงก่อนปิดการแสดง เน้นการบรรเลงเพื่อความสนุกสนาน ในอนาคตจะมีการแทรกการแสดงพื้นเมืองให้มากขึ้นเพื่อเป็นการอนุรักษ์วัฒนธรรมของภาคอีสาน

โดยสรุป หมอลำหมู่เป็นมหรสพที่เป็นเอกลักษณ์ของชาวอีสานมายาวนาน จึงควรแก่การสืบทอดและพัฒนาให้อยู่ในความนิยมคู่กับชาวอีสานและชาวไทยสืบไป

ศุภรัตน์ ทองพานิชย์. <u>เพลงโคราช : การสร้างมาตรฐานศิลปะการแสดงพื้นบ้าน จังหวัดนครราชสีมา</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของเพลงโคราช 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของเพลงโคราช 3) สร้างมาตรฐานการแสดงเพลงโคราชซึ่งเป็นศิลปะการแสดงพื้นบ้านของจังหวัดนครราชสีมา ดำเนินการวิจัยด้วยการวิจัยเชิงคุณภาพ โดยการศึกษาจากเอกสารหลักฐาน และข้อมูลภาคสนามโดยการสังเกต สัมภาษณ์ สนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการเลือกพื้นที่ศึกษา แบบเจาะจงคณะเพลงโคราช ที่เป็นสมาชิกอยู่ในสมาคมเพลงราช จังหวัดนครราชสีมา ที่อำเภอเมือง อำเภอโนนสูง อำเภอโชคชัย ผู้ให้ข้อมูลมีจำนวนทั้งหมด 90 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ 11 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 54 คน กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 25 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต แบบมีส่วนร่วม และไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์ แบบมีโครงสร้าง และไม่มีโครงสร้าง แบบสนทนากลุ่ม และแบบประชุมเชิงปฏิบัติการ การตรวจสอบข้อมูลโดยการ ใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า เพลงโคราชเป็นเพลงพื้นบ้านที่ไม่ปรากฏหลักฐานแน่นอนว่าเกิดขึ้นเมื่อใด แต่ที่ปรากฏเป็นข้อมูลให้เห็นคือเมื่อปีพ.ศ. 2456 ได้มีการแสดงเพลงโคราชถวายสมเด็จพระศรีพัชรินทราบรมราชชนนี ซึ่งได้เสด็จมายังจังหวัดนครราชสีมา ต่อมาเมื่อมีการสร้างอนุสาวรีย์ท่านท้าวสุรนารี เมื่อปีพ.ศ. 2477 เพลงโคราชได้รับความนิยมมาก ในการจัดการแสดงเพื่อเฉลิมฉลองท่านท้าวสุรนารี เพราะมีความเชื่อว่าท่านท้าวสุรนารีชื่นชอบเพลงโคราช แสดงให้เห็นว่าเพลงโคราชต้องมีมาก่อนปีพ.ศ. 2456 และได้รับความนิยมมากในปีพ.ศ. 2477 จนถึงปัจจุบันและรูปแบบเพลงโคราชเป็นกลอนปฏิพากย์ คือมีการร้องโต้ตอบกันโดยใช้ไหวพริบ ปฏิภาณ ในการแก้ปัญหาว่าแก้กันอย่างทันทีแบบด้นกลอนสดซึ่งไม่มีดนตรีประกอบมีเพียงการปรบมือ เข้ากับจังหวะเพลงเท่านั้น ลักษณะกลอนเพลงนิยมเล่นสัมผัสอักษร ภาษาที่ใช้จะใช้ภาษาโคราชในการดำเนินเรื่อง โอกาสที่ใช้แสดงจะใช้แสดงในงานต่างๆ แต่ไม่พบเห็นในงานมงคลสมรส

สภาพปัจจุบันและปัญหาการแสดงเพลงพื้นบ้านเพลงโคราชนั้นมีค่านิยมของผู้ฟังเปลี่ยนแปลงไปมากแม้แต่ผู้ฟังในจังหวัดนครราชสีมาเองก็เสื่อมความนิยมลงจะมีก็แต่เพลงโคราชแก้บน ที่ยังคงเป็นที่นิยมอยู่ เกิดจากความเชื่อของประชาชนที่มีต่อท่านท้าวสุรนารี หมอเพลงโคราชจึงมีการปรับเปลี่ยนรูปแบบการแสดงเพื่อให้เป็นไปตามความต้องการของผู้ชม แต่รูปแบบการแสดงก็ไม่ได้ประณีต งดงามและมีองค์ประกอบของการแสดงด้านกลอนเพลง ภาษา การแต่งกาย เวทีแสง เสียง และจารีตในการแสดงที่ครบถ้วนเหมือนแบบดั้งเดิม แต่กลับนำเอาการแสดงสมัยใหม่ เช่น ดนตรีเพลงลูกทุ่งมาประยุกต์ใช้ในการแสดง อีกทั้งผู้ต้องการสืบทอด ที่มีความมานะพยายามในการฝึกหัดไม่ว่าจะเป็นการฝึกร้องกลอนเพลงและฝึกท่ารำก็ลดน้อยลง ทำให้เพลงโคราชแบบดั้งเดิมอาจสูญหายไปในที่สุด

มาตรฐานการแสดงเพลงโคราชจึงเป็นสิ่งสำคัญที่ทำให้ผู้แสดงได้ตระหนักถึงอัตลักษณ์เด่นๆ ของเพลงโคราชเอาไว้เพื่อคงความเป็นเอกลักษณ์ของเพลงโคราชเพลงพื้นบ้านของจังหวัดนครราชสีมา ซึ่งประกอบด้วย มาตรฐานด้านผู้แสดง คือ ผู้แสดงต้องมีทักษะในการใช้ภาษา มีปฏิภาณไหวพริบในการแสดง สามารถแต่งกลอนเพลงโคราชได้ มีความสามารถในการใช้เสียงที่ดี แสดงกิริยาท่าทางหน้าตาและอารมณ์เข้ากับเนื้อหาของบทร้อง มีคุณลักษณะที่ดีของนักแสดงและมีบุคลิกภาพที่ดี มาตรฐานด้านบทกลอนเพลงและภาษาที่ใช้ในการแสดง คือ เป็นกลอนเพลงที่ถูกต้องตามฉันทลักษณ์เพลงโคราช สอดแทรกคติธรรมคำสอน มีกลอนเพลงครบตามลำดับการแสดงแบบดั้งเดิม ใช้ภาษาโคราชและเป็นภาษาที่สุภาพ มาตรฐานด้านท่ารำ คือ ใช้ท่ารำของเพลงโคราชแบบดั้งเดิม มีการใช้ท่าทางให้ตรงกับความหมายของบทร้อง มาตรฐานด้านการแต่งกาย คือ แต่งกายแบบหมอเพลงดั้งเดิม มีสีที่สวยงามเหมาะสมกับการแสดง มาตรฐานด้านเวที แสง เสียง คือ เป็นเวทีเพลงโคราชดั้งเดิม มีขนาดความกว้างยาวเหมาะสมกับจำนวนผู้แสดง มีความสูงเหมาะสมกับระดับสายตา แสง มีความสว่างพอเหมาะและเสียงมีความคมชัด มาตรฐานด้านระยะเวลาที่ใช้ในการแสดง คือ ใช้เวลาเหมาะสมกับประเภทของงาน เป็นไปตามเวลาที่กฎหมายกำหนด และมาตรฐานด้านจารีตในการแสดง คือ มีจารีตก่อนการแสดง ในขณะแสดงและจารีตในการตั้งโรงเพลง

โดยสรุป เพลงโคราชเป็นศิลปะการแสดงที่มีคุณค่าและเป็นที่นิยมของชุมชนจังหวัดนครราชสีมาตั้งแต่อดีตจนถึงปัจจุบัน ผลการวิจัยครั้งนี้ ได้ทราบถึงประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน ปัญหา และได้มาตรฐานในการจัดการแสดงเพลงโคราช ในรูปแบบที่มีการอนุรักษ์องค์ประกอบในการจัดการแสดงแบบดั้งเดิมไว้ให้คงอยู่ เพื่อเป็นประโยชน์ต่อสมาคมเพลงโคราชในการนำมาตรฐาน การแสดงเพลงโคราชเป็นแนวทางการอนุรักษ์ สืบทอด และเผยแพร่ แก่สมาชิกในสมาคม และเพื่อเป็นประโยชน์ต่อสถาบันการศึกษาจะได้นำมาตรฐานเพลงโคราชนี้ไปใช้ประกอบจัดการทำหลักสูตรท้องถิ่นต่อไป

สพสันติ์ เพชรคำ. <u>ลวงลุ่มน้ำโขง: พื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบริเวณพรมแดนไทย-ลาว</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การรุกเข้ามาของประเทศฝรั่งเศสเพื่อสถาปนาระบบการปกครองอาณานิคม ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคมที่ส่งผลกระทบต่อพื้นที่ลุ่มน้ำโขงบริเวณพรมแดนไทย-ลาว มาจนถึงปัจจุบัน ผู้วิจัยจึงสนใจศึกษาเรื่อง “ลวงลุ่มน้ำโขง : พื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบริเวณพรมแดนไทย-ลาว” โดยมีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาการก่อตัวของความสัมพันธ์ในพื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบริเวณลวงลุ่มน้ำโขงตั้งแต่สมัยรัฐโบราณ 2) เพื่อศึกษาการเปลี่ยนแปลงอันเนื่องมาจากการปะทะสังสรรค์ระหว่างรัฐชาติสมัยใหม่กับชุมชน ตั้งแต่การเกิดรัฐชาติสมัยใหม่เมื่อปี พ.ศ. 2436 จนถึงการเปลี่ยนแปลงการปกครองของลาวในปี พ.ศ. 2518 และ 3) เพื่อศึกษาปฏิบัติการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์จากการปะทะสังสรรค์ระหว่างรัฐ-ชาติสมัยใหม่กับชุมชนเพื่อการดำรงอยู่ของพื้นที่ลวงลุ่มน้ำโขง ภายใต้บริบทวัฒนธรรมข้ามพรมแดนในปัจจุบัน งานวิจัยนี้ใช้วิธีวิทยาทาง “ชาติพันธุ์วรรณนา” (Ethnography) เก็บข้อมูลด้วยวิธีการสังเกต การสัมภาษณ์ และกรณีศึกษา (Case Studies) กับประชากรกลุ่มตัวอย่าง ได้แก่ กลุ่มคนหาปลา ผู้อาวุโสและผู้นำชุมชน พื้นที่วิจัย คือ หมู่บ้านน้ำลาว (นามสมมุติ) ประเทศสาธารณรัฐประชาธิปไตยประชาชนลาวและหมู่บ้านน้ำไทย (นามสมมุติ) ในประเทศไทยตั้งอยู่ฝั่งตรงกันข้ามของแม่น้ำโขง โดยใช้แนวคิดสำคัญ 2 ประการ คือ เรื่อง พื้นที่ (Space) และ เรื่อง พรมแดน (Boundary)

ผลการวิจัยพบว่า บริเวณพื้นที่ “ลวง” ของชุมชนสองฝั่งลุ่มน้ำโขงมีปฏิสัมพันธ์กันมาแต่อดีตจนถึงปัจจุบันเชื่อมโยงกับ “ตำนานอุรังคธาตุ” ซึ่งเป็นภูมิศาสตร์ตำนาน (Geography Myth) ที่แสดงให้เห็นทำเลที่ตั้ง พื้นที่ทางกายภาพและตำแหน่งเมืองโบราณในลุ่มน้ำโขงตอนล่างว่า เคยเป็นศูนย์กลางทางคมนาคมที่เชื่อมโยงกันเป็นเครือข่ายความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคม และสร้างพื้นที่ทางความคิด (Mental Space) ทางพุทธศาสนาประสานเข้ากับความเชื่อเรื่องผีแบบดั้งเดิมชุมชนบริเวณนี้จึงเป็นเสมือนหนึ่งชุมชนเดียวกันที่แสดงให้เห็นความสัมพันธ์ระหว่าง “คนกับคน” “คนกับธรรมชาติ” และ “คนกับสิ่งเหนือธรรมชาติ” แต่การเปลี่ยนแปลงสำคัญเกิดขึ้นเมื่อลาวเข้าสู่การปกครองของอาณานิคมฝรั่งเศสเมื่อปี พ.ศ. 2436 ทำให้เกิดรัฐชาติสมัยใหม่ที่ลาวมี “ตัวตนทางภูมิศาสตร์” (Geo-body) ปรากฏขึ้นอย่างชัดเจนครั้งแรกบน “แผนที่” ส่งผลทำให้เกิดการปะทะสังสรรค์ระหว่างพื้นที่ “อำนาจรัฐ” ของรัฐชาติสมัยใหม่กับ “อำนาจชุมชน” บนพื้นที่ “ลวง”ที่ชาวบ้านสองฝั่งลุ่มน้ำโขงเคยใช้ร่วมกัน ชาวบ้านฝั่งไทยไม่สามารถจับปลาในแม่น้ำโขงได้ หากไม่ได้รับอนุญาตจากรัฐลาว มีการจับกุมพรานปลาที่ฝ่าฝืน กฎเหล่านี้เป็นการตัดขาดความสัมพันธ์ในพื้นที่ลวงอย่างไม่เคยมีมาก่อน ขณะเดียวกันชุมชนบริเวณดังกล่าวไม่ได้ยอมจำนนต่ออำนาจรัฐเสมอไป แต่มี “ปฏิบัติการ” เพื่อปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์ในพื้นที่ ด้วยการใช้พิธีกรรมสร้างพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ของ “หอเจ้าโต่งกว้าง” กับ “องค์พระธาตุพนม” เพื่อดำรงเครือข่ายทางสังคมข้ามพรมแดนเอาไว้

นอกจากนี้ยังสร้างเครือข่ายความสัมพันธ์ของ “สังคมพรานปลา” ในพื้นที่ลวง การใช้ “สิทธิชุมชน” บริเวณพื้นที่ลวงเพื่อเข้าถึงทรัพยากรสองฝั่ง การสร้างพื้นที่ท่องเที่ยวบริเวณพรมแดน และใช้พื้นที่ลวงเป็นกลยุทธ์สำคัญในการข้ามพรมแดน ดังนั้นปฏิบัติการในชีวิตประจำวันของชุมชนสองฝั่งลุ่มน้ำโขงจึงสร้าง “พื้นที่ทางเศรษฐกิจและสังคม” ของชุมชนให้กลับลงมาทับซ้อนกับพื้นที่อำนาจของรัฐอีกครั้งเช่นกัน

ผลการวิจัยชี้ชัดว่า ปฏิบัติการของคนในชุมชนบริเวณลวงลุ่มน้ำโขง มีความแตกต่างและขัดแย้งกับแนวคิด “ตัวตนทางภูมิศาสตร์” จากการสร้างแผนที่ของรัฐชาติ เห็นได้จากพิธีกรรม และตำนานที่สามารถดำรงความสัมพันธ์ของเครือข่ายทางสังคมเป็น “พื้นที่ทางสังคม” ที่แตกต่างจาก “พื้นที่พรมแดน” ของรัฐชาติสมัยใหม่ ผลการวิจัยนี้มีคุณประโยชน์สำคัญที่ทำให้เห็นว่า กลไกและเครื่องมือในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างประเทศ คือ เครือข่ายความสัมพันธ์ทางสังคมในระดับชุมชนไม่ใช่ในระดับรัฐชาติ เนื่องจากมองเห็นระบบความสัมพันธ์ทางเศรษฐกิจและสังคมของชุมชนบริเวณพรมแดนไทย-ลาว อันเป็น “เส้นใยทางวัฒนธรรม” ที่ยึดโยงความสัมพันธ์ของคนทั้งสองฝั่งเข้าไว้ด้วยกัน แม้ถูกเส้นพรมแดนของรัฐชาติแบ่งแยกออกจากกัน

สมคิด สุขเอิบ. <u>ตลกอีสาน : การดำรงอยู่และการจัดการเชิงพาณิชย์</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาศึกษาประวัติความเป็นมา และการดำรงอยู่ของตลกในภาคอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในการแสดงตลกในภาคอีสาน 3) ศึกษาการจัดการเชิงพาณิชย์ของตลกในภาคอีสาน พื้นที่ในการศึกษาวิจัยได้แก่ หมอลำคณะเสียงอีสาน หมอลำคณะรัตนศิลป์อินตาไทยราษฎร์ หมอลำคณะประถมบันเทิงศิลป์ หมอลำคณะระเบียบวาทศิลป์ หมอลำคณะน้องใหม่เมืองชุมแพ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลประกอบด้วย ผู้รู้ จำนวน 60 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 35 คน กลุ่มบุคคลทั่วไปจำนวน 40 คน เก็บรวบรวมข้อมูลทั้งด้านเอกสารและภาคสนามระหว่างเดือน มิถุนายน 2553 ถึง มิถุนายน 2554 เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย แบ่งตามประเภทกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสำรวจ การสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบไม่มีส่วนร่วม การสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์แบบมีส่วนร่วม การสนทนากลุ่ม ตรวจสอบความถูกต้องและความน่าเชื่อถือของข้อมูลในการวิจัยเชิงคุณภาพด้วยเทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ตลกหมอลำทุกคนเป็นผู้ที่มีบุคลิกพิเศษ คือ สามารถเล่นได้ทุกบทบาทซึ่งไม่เกี่ยวกับช่วงอายุ ต่างจากคนที่มีอายุมากที่ต้องเล่นเป็นแก่เท่านั้น เพราะว่า หน้าตา และบุคลิกเป็นคนแก่ จึงมีข้อจำกัดด้านบุคลิกที่แสดงออก ส่วนคนหนุ่มนั้น เล่นเป็นเด็กสาว หรือคนแก่ หรือบทบาทของผู้ชายก็สามารถเล่นได้ อย่างเหมือนที่สุด เป็นที่ประทับใจแก่คนดูเป็นอย่างมาก ตลกหมอลำ บุคลิกของตลกอีสาน

เป็นบุคลิกที่สามารถสร้างอารมณ์ ขัน หรือเรียกเสียงหัวเราะได้ตั้งแต่เพียงเดินออกมาเท่านั้น เพราะการแสดงเป็นคนพิการ อ่อนเปลี้ย เสียขา และแสดงบทเดินตกเวที ซึ่งใช้เป็นประจำ จากบุคลิกเหล่านี้สามารถสร้างอารมณ์ขันโดยไม่ต้อง พูด หรือใช้อุปกรณ์เสริมแต่อย่างใด ซึ่งถือว่าหาได้ยากในหมู่คนที่แสดงตลกด้วยกัน คติของการแสดงของตลกอีสานทุกคน มีอยู่ว่าหากจะแสดงเป็นตลกก็อย่าห่วงเรื่องหน้าตา หรืออายที่จะเป็น หากจะเล่นต้องเล่นให้เต็มที่กับบทบาทที่ได้รับมา เพื่อสร้างความสุขให้ผู้ชมให้ได้มากที่สุด

ปัญหาของตลกอีสาน นั้นไม่ได้มีปัญหาที่ไม่มีคนสืบทอด หรือขาดนักแสดงแต่อย่างใด มีนักแสดงที่เป็นตลกมากกว่าการแสดงประเภทอื่น แต่ปัญหาที่ว่าคือ มีคนอยากเป็นนักแสดงตลกมากมาย แต่ไม่สามารถสร้างอารมณ์ขันให้ผู้ชมดูได้ ตลกฝืดแทนที่จะเป็นผลดีกลับเป็นผลด้านลบต่อคณะหมอลำเสียอีกที่พยายามจะให้ผู้ชมดูขำ แต่ไม่ขำ ซึ่งการแสดงในลักษณะนี้ต้องอาศัยปฏิภาณ ไหวพริบ โวหารสำนวน และต้องหมั่นศึกษาหาความรู้อยู่ตลอดเวลา จึงจะสามารถเป็นตลกที่ดีได้

ด้านการบริหารจัดการเชิงเชิงพาณิชย์ของตลกอีสาน แบ่งออกเป็น 4 ประเด็น คือ หลักการบริหารจัดการวงที่ดี ผู้บริหารหรือผู้จัดการต้องเป็นผู้ที่มีความฉลาด มีความมุ่งมั่นหนักแน่น เตรียมพร้อมตลอดเวลา และรู้จักประเมินสถานการณ์รู้จักปรับเปลี่ยนอยู่ตลอดเวลา เพื่อให้ทันเหตุการณ์เหมาะสมกับบุคคล เวลา และสถานที่ การจัดจำหน่ายเทปซีดีตลอดจนการรับจัดคิวการแสดง ทางหัวหน้าคณะมีหน้าที่ควบคุมวงเตรียมการแสดงตามคิวที่จัดไว้ สำหรับงานประชาสัมพันธ์ทางคณะมีฝ่ายประชาสัมพันธ์และสถานีวิทยุโทรทัศน์คลื่นความถี่ของตนเอง ตลกอีสานมีการบริหารจัดการที่ยึดหลักธรรมทางพระพุทธศาสนามาใช้ในการบริหารจัดการควบคุมวงโดยยึดหลักเหตุผล และความถูกต้องเป็นหลัก

โดยสรุป ถึงแม้ว่าการแสดงตลกอีสาน หรือ ตัวนักแสดงเองจะโด่งดังหรือมีชื่อเสียงมากมายก็ตาม ท้ายที่สุดการแสดงเหล่านี้ก็ต้องอาศัยการจัดการเชิงพาณิชย์ที่ดี การบริหารจัดการที่มีระบบ ดังจะเห็นได้จากหมอลำหลายคณะที่มีชื่อเสียงก็ต้องอาศัยทุนจากบริษัทห้างร้านที่เป็นทุนใหญ่ให้การสนับสนุนในแต่ละปี เพื่อนำมาบริหารจัดการให้การแสดงหมอลำ และตลกอีสานเหล่านี้ ให้ดำรงอยู่ได้นาน และสามารถเลี้ยงชีพตนเองได้ การฝึกหัดเยาวชนที่ให้ความสนใจในด้านนี้จะเป็นแนวทางในการสืบทอดอาชีพตลกอีสานให้อยู่คู่กับสังคมไทยตลอดไป

สมชาติ มณีโชติ. <u>พระธาตุพนม : ศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ในมิติด้านสัญลักษณ์ทางสังคมวัฒนธรรม</u>.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้ เป็นการศึกษาความสำคัญของพระธาตุพนมซึ่งตั้งอยู่บนฝั่งขวาของแม่น้ำโขงในเขตอำเภอธาตุพนม จังหวัดนครพนม ที่ได้รับการยอมรับจากผู้คนทั้งสองฝั่งแม่น้ำโขงมาตลอด ระยะเวลาที่ยาวนานว่า เป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ที่แตกต่างไปจากศาสนสถานแห่งอื่น ๆ ที่เป็นสามัญ โดยใช้ข้อมูลทั้งที่เป็นโบราณวัตถุสถาน เอกสารลายลักษณ์ ตำนาน และข้อมูลจากภาคสนาม ทั้งนี้ได้ใช้แนวคิดที่ว่าด้วยความ

ศักดิ์สิทธิ์และพื้นที่ศักดิ์สิทธิ์ แนวคิดเรื่องสัญลักษณ์และแนวคิดที่ว่าด้วยประวัติศาสตร์มีชีวิต มาเป็นกรอบในการวิเคราะห์ตามความมุ่งหมายของการวิจัยใน 3 ประเด็นหลัก คือ พระธาตุพนมในความหมายของการเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์จาก 1) มุมมองด้านสังคมวัฒนธรรม 2) มุมมองด้านโบราณคดี และ 3) มุมมองสมัยใหม่

ผลการวิจัยศึกษาพบว่า การสร้างพระธาตุพนมในระยะแรกมีอายุอยู่ในช่วงประมาณพุทธศตวรรษที่ 12 – 14 โดยสร้างให้เป็นเทวาลัยในศาสนาฮินดู ในเวลาต่อมาได้มีการปรับเปลี่ยนให้เป็นพุทธสถานตามคติในพุทธศาสนา นิกายมหายาน จนถึงช่วงปี พ.ศ. 2233 – 2235 จึงได้มีการบูรณะปฏิสังขรณ์ให้เป็นพระมหาธาตุเจดีย์เพื่อประดิษฐานพระบรมสารีริกธาตุตามคติในพุทธศาสนานิกายเถรวาท และมีการเรียบเรียงตำนานอุรังคธาตุ หรือตำนานพระธาตุพนม ในลักษณะที่เป็นตำนานประวัติศาสตร์ เพื่อเล่าเรื่องความสัมพันธ์ของผู้คนในรัฐโบราณ โดยมีพระธาตุพนมเป็นพระมหาธาตุเจดีย์ศักดิ์สิทธิ์ที่เป็นศูนย์กลางของบ้านเมือง

ในมุมมองด้านสังคมวัฒนธรรม ชุดความรู้จากตำนานอุรังคธาตุ หรือตำนานพระธาตุพนม ประกอบกับหลักฐานทางโบราณคดี ยังมีความหมายของการเป็นประวัติศาสตร์มีชีวิต เพราะเป็นชุดความรู้ที่นำไปสู่การสร้างความทรงจำร่วมแก่ผู้คนมาโดยตลอดว่า พระธาตุพนมคือสถูปเจดีย์ที่บรรจุพระอุรังคธาตุขององค์พระสัมมาสัมพุทธเจ้าที่มีอายุเก่าแก่และศักดิ์สิทธิ์ที่สุดในลุ่มแม่น้ำโขงในขณะเดียวกันยังเป็นหลักฐานที่แสดงให้เห็นถึงการมีอยู่จริงของบ้านเมืองตามที่มีกล่าวไว้ในตำนานอุรังคธาตุ โดยเฉพาะแคว้นศรีโคตรบูร และพระธาตุพนมยังมีความหมายของการเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ที่มีส่วนในการสร้างบูรณภาพของผู้คนให้เกิดขึ้นในสังคม

ในประเด็นที่เป็นมุมมองด้านโบราณคดี พระธาตุพนมมีความหมายของการเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ทางศาสนาและความเชื่อ ทั้งที่เป็นคติความเชื่อในพุทธศาสนา ศาสนาฮินดู และความเชื่อในอำนาจเหนือธรรมชาติ ซึ่งเป็นความเชื่อแบบดั้งเดิมผสมผสานอยู่ด้วยกัน

ส่วนในมุมมองสมัยใหม่ ได้มีการนำพระธาตุพนมไปใช้ในความหมายของการเป็นพื้นที่เชิงสัญลักษณ์ในมิติต่าง ๆ ซ้อนทับลงไปในอีกมิติหนึ่ง ที่สำคัญคือใช้เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายของการเป็นท้องถิ่นอีสาน ใช้เป็นสัญลักษณ์ที่มีความหมายของความเป็นไทย และในที่สุดได้มีการนำพระธาตุพนมไปใช้ในความหมายของการเป็นพื้นที่เพื่อการท่องเที่ยว และเพื่อการพักผ่อน หย่อนใจ

โดยสรุป การวิจัยได้ทำให้เห็นถึงพรมแดนการรับรู้ของผู้คนที่มีต่อพระธาตุพนมที่เป็นไปอย่างหลากหลาย การรับรู้ การให้ความหมาย ความสำคัญ ความศรัทธาและความทรงจำของผู้คนที่มีต่อพระธาตุพนมได้มีการปรับเปลี่ยน เลื่อนไหล ไปตามสภาพสังคมวัฒนธรรมและกระแสการเปลี่ยนแปลงในสังคมโลกสมัยใหม่ แต่ทั้งนี้ ความหมายของการเป็นศาสนสถานศักดิ์สิทธิ์ตามความเชื่อในพุทธศาสนาของผู้คนที่มีต่อพระธาตุพนมยังคงมีอยู่อย่างมั่นคงและไม่เปลี่ยนแปลง

สมพงษ์ เจริญศรี. <u>พหุลักษณ์วิถีของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอพิบูลมังสาหารจังหวัดอุบลราชธานี</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาบทบาทด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชาวเวียดนามในอำเภอพิบูลมังสาหารกับคนในท้องถิ่น 2) ศึกษาอัตลักษณ์ของคนเวียดนามในอำเภอพิบูลมังสาหาร ในท่ามกลางคนท้องถิ่น พื้นที่วิจัยหลักอยู่ในเขตเทศบาลเมืองพิบูลมังสาหาร โดยวิธีการวิจัยภาคสนาม ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการ ภายใต้การวิเคราะห์ตามแนวคิดชาติพันธุ์สัมพันธ์ แนวคิดอัตลักษณ์ แนวคิดนิเวศวิทยาวัฒนธรรม และแนวคิดพหุสังคม

ผลการวิจัยพบว่า คนเวียดนามกลุ่มหนึ่งอพยพเข้ามาอยู่ในอำเภอพิบูลมังสาหารระหว่างปี พ.ศ. 2484-2489 อยู่ร่วมกับคนไทยอีสานซึ่งเป็นคนพื้นถิ่นที่มีจำนวนมากสุด รองลงมาคือคนจีน และคนเวียดนามตามลำดับ เพราะถูกกดดันจากรัฐไทยที่จำกัดพื้นที่อาศัยโดยใช้มาตรการควบคุมเพื่อตัดขาดไม่ให้คนเวียดนามมีส่วนร่วมกับขบวนการต่อต้านฝรั่งเศสของผู้ฝักใฝ่ลัทธิคอมมิวนิสต์ ทำให้รัฐไทยและคนเวียดนามหวาดระแวงซึ่งกันและกัน บทบาทด้านเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของ
ชาวเวียดนามมีความสัมพันธ์กับอัตลักษณ์ของคนเวียดนามเองคือ คนเวียดนามมีความขยันอดทนและมีความเป็นชาตินิยมเข้มข้น ในภาวะกดดัน ก็ยิ่งกระตุ้นให้คนเวียดนามรวมกันหาเลี้ยงชีพอย่างแข็งขัน ทั้งในระดับครอบครัว เครือญาติ และกลุ่มชาติพันธุ์เดียวกัน โดยความช่วยเหลือจากคนไทยอีสานในพื้นที่ ไม่นานเศรษฐกิจครอบครัวของคนเวียดนามก็เติบใหญ่ใกล้เคียงกับคนจีน เพราะการสร้างฐานะด้วยการค้าที่คนเวียดนามถือเอาคนจีนเป็นตัวแบบ อีกทั้งความเคยชินกับการซึมซับวัฒนธรรมด้านต่างๆ จากคนจีนมาแต่บรรพบุรุษ มีส่วนให้คนเวียดนามสำนึกตนว่ามีสถานภาพเป็นรองคนจีน ส่วนคนไทยอีสานในฐานะเจ้าบ้านจึงมีความเป็นอยู่อย่างอิสระ แม้จะแตกต่างตามกลุ่มชาติพันธุ์ แต่ทั้งสามก็มีอัตลักษณ์ร่วมคือมีพื้นที่ทางวัฒนธรรม พื้นที่ศักดิ์สิทธิ์พื้นที่พิธีกรรม และพื้นที่ทางความเชื่อร่วมกัน มีส่วนให้ทั้งสามเข้ามามีปฏิสัมพันธ์ผ่านกิจกรรมต่างๆ และพบว่าการที่ชาวเวียดนามในอำเภอพิบูลมังสาหารประสบผลสำเร็จในบทบาทดังกล่าว จึงได้กลายมาเป็นอัตลักษณ์ประจำกลุ่ม ทั้งในทัศนะของคนเวียดนามเองและในทัศนะของคนอื่นที่มองคนเวียดนาม ซึ่งมีทั้งอัตลักษณ์ร่วมและที่แตกต่าง ชาวเวียดนามปรับตัวในพหุลักษณ์วิถีด้วยการพรางตัวตนและการแสดงตัวตนในบางโอกาส นอกจากนี้อัตลักษณ์ของคนเวียดนามยังสะท้อนในประเพณีพิธีกรรมสำคัญของชุมชน ที่สามกลุ่มชาติพันธุ์เข้ามามีส่วนร่วม ดังเทศกาลตรุษจีนและตรุษญวน ซึ่งมีขึ้นในวันเดียวกันและใช้สถานที่ร่วมกัน ด้วยขนบให้คนจีนประกอบพิธีก่อน คนเวียดนามทำทีหลัง คนไทยอีสานรับเป็นผู้ดูแลรักษาสถานที่ โดยนัยนี้ชี้ให้เห็นการแบ่งชนชั้นทางสังคมตามฐานะทางเศรษฐกิจซึ่งมีส่วนเสริมอัตลักษณ์ของสามกลุ่มชาติพันธุ์ให้เด่นชัดขึ้น กล่าวคือ คนจีนมีอำนาจทางเศรษฐกิจเหนือกว่าคนเวียดนาม คนเวียดนามแม้จะเป็นรองแต่ก็เป็นนักประสานประโยชน์ที่ดีและมีฐานะทางเศรษฐกิจ

เหนือกว่าคนไทยอีสาน แต่คนไทยอีสานมีอำนาจทางมวลชนเหนือกว่า ทุกกลุ่มชาติพันธุ์ ทั้งสามได้รวมกลุ่มเพื่อหวังผลทางการเมืองในรูปแบบใหม่ ทั้งการเมืองระดับท้องถิ่นโยงไปถึงการเมืองระดับชาติ ด้วยอาศัยเครือข่ายทางสังคมจากการแต่งงานข้ามกลุ่มชาติพันธุ์และการผสานความร่วมมือเรื่องอื่นๆ นับเป็นการผสมกลมกลืนทางวัฒนธรรมระหว่างสามกลุ่มชาติพันธุ์และถือเป็นการปรับตัวทางสังคมอีกรูปแบบหนึ่ง พหุลักษณ์วิถีของคนไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอพิบูลมังสาหารก็คือความพยายามที่จะธำรงความเป็นชาติพันธุ์ของตนไว้ ดังเช่นการปรับเปลี่ยนอัตลักษณ์ทางชาติพันธุ์ของคนเวียดนาม ด้วยการปรับรับเอาทั้งความเป็นเวียดนามและความเป็นไทยไปพร้อมๆ กัน

โดยสรุป ผลวิจัยในครั้งนี้ได้ทราบถึงบทบาททางเศรษฐกิจ การเมือง สังคมและวัฒนธรรมของชาวไทยเชื้อสายเวียดนามในอำเภอพิบูลมังสาหาร พบว่ามีความสัมพันธ์กับลักษณะเด่น อันเป็นอัตลักษณ์ของคนเวียดนามคือความขยัน อดทนและการประสานประโยชน์ที่ดี จึงนำไปสู่การปรับตัวในท่ามกลางความหลากหลายทางชาติพันธุ์ได้อย่างกลมกลืนและวิถีการดำเนินชีวิตของแต่ละกลุ่มชาติพันธุ์ อันนำไปสู่การบูรณาการในโครงสร้างทางสังคมที่เกี่ยวข้องสัมพันธ์กันด้วย

สมพร นิลคัมภีร์. <u>เครื่องดักจับสัตว์น้ำ : แนวทางการอนุรักษ์และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นบริเวณลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบน</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษา 1) ประวัติ ความเป็นมาเครื่องดักจับสัตว์น้ำในบริเวณลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบน 2) สภาพปัจจุบันและปัญหาการอนุรักษ์เครื่องดักจับสัตว์นำ และการฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นในด้านการผลิต บริเวณลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบน 3) แนวทางการอนุรักษ์เครื่องดักจับสัตว์น้ำ และฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตและการใช้ประโยชน์เครื่องดักจับสัตว์น้ำบริเวณลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบน พื้นที่วิจัย คือ เทศบาลตำบลไชยวาน และตำบลคำเลาะ อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี กลุ่มตัวอย่างมีจำนวน 100 คน ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มชาวบ้านทั่วไปที่อาศัยอยู่ในเขตพื้นที่ตำบลไชยวาน และตำบลคำเลาะ อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี โดยคัดเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสังเกต และแบบสัมภาษณ์ นำข้อมูลมาวิเคราะห์และนำเสนอแบบพรรณนาวิเคราะห์ ผลการวิจัยมีดังนี้

ประวัติความเป็นมาเครื่องดักจับสัตว์น้ำของชุมชนในตำบลไชยวานและตำบลคำเลาะ อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี เป็นผลิตภัณฑ์จากภูมิปัญญาที่ถือสืบทอดกันมาจากบรรพบุรุษ ผลิตขึ้นเพื่อดักจับสัตว์น้ำและให้ตรงกับนิสัยตามธรรมชาติของสัตว์น้ำในแต่ละแหล่ง โดยแบ่งกลุ่มปลาที่ดักจับ เป็น 3 กลุ่ม คือ 1) ปลาที่อพยพมาจากแม่น้ำโขงเพื่อมาวางไข่บริเวณต้นน้ำ 2) ปลาที่มีในท้องถิ่น 3) ปลาต่างถิ่นที่นำมา

เลี้ยง สำหรับเครื่องดักจับสัตว์น้ำนั้น ได้แบ่งเป็น 5 ประเภท คือ 1) ประเภทดักตามทางน้ำไหล 2) ประเภทตาข่าย 3) ประเภทใช้เหยื่อล่อ 4) ประเภทยิงและแทง 5) ประเภทล่อโดยออกแบบที่อยู่อาศัย

สภาพปัจจุบันและปัญหาการอนุรักษ์เครื่องดักจับสัตว์น้ำ พบว่า เครื่องมือที่ใช้ในการดักจับสัตว์น้ำมีปริมาณลดลง ขณะเดียวกันมีการทำลายพืชพันธุ์ทางธรรมชาติ ไม้ไผ่มีปริมาณลดลง ป่าบุ่งป่าทาม ซึ่งเป็นที่ขยายพันธุ์ปลาได้รับผลกระทบจากภาคการเกษตร ได้แก่ การทำนา ทำไร่ มีการนำสารเคมีเพื่อกำจัดศัตรูพืช การใช้ปุ๋ยเคมีบำรุงพืชที่มีผลต่อการดำรงชีพของสัตว์น้ำ แหล่งนิเวศ การจับปลาที่ผิดวิธี คือ การใช้ไฟฟ้าช็อต การใช้ยาเบื่อ และยังพบว่า ขาดผู้สืบทอดการผลิตเครื่องดักจับสัตว์น้ำ ผู้มีความรู้ส่วนใหญ่เป็นผู้สูงอายุ มีเครื่องมือใหม่และสินค้าจากต่างถิ่นเข้ามาทดแทน ชาวบ้านขาดจิตสำนึกในการธำรงรักษาและการสืบทอด แนวทางการอนุรักษ์เครื่องดักจับสัตว์น้ำ การฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นการผลิตและการใช้ประโยชน์เครื่องดักจับสัตว์น้ำ ในลุ่มแม่น้ำสงครามตอนบน คือ ต้องส่งเสริมการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติที่เป็นป่าบุ่งป่าทามให้สมบูรณ์ดังเดิม ตลอดจนการสร้างจิตสำนึกให้ชุมชนเกิดความตระหนักในการใช้เครื่องมือดักจับสัตว์น้ำที่เหมาะสม ไม่ใช้เครื่องมือจับสัตว์น้ำที่เป็นลักษณะแบบทำลายล้างพันธุ์ปลา และรัฐต้องกำหนดเป็นนโยบายให้แก่ท้องถิ่นในการร่วมกันอนุรักษ์ฟื้นฟูภูมิปัญญาท้องถิ่นและธรรมชาติแหล่งน้ำโดยให้สามารถใช้ประโยชน์ร่วมกันต่อไป

สรุปได้ว่า การผลิตเครื่องดักจับสัตว์น้ำของชุมชนในเขตเทศบาลตำบลไชยวาน และตำบลคำเลาะ อำเภอไชยวาน จังหวัดอุดรธานี เป็นภูมิปัญญาที่สืบทอดจากบรรพบุรุษ โดยผลิตจากวัสดุที่หาได้ในท้องถิ่น ซึ่งจะผลิตเครื่องดักจับสัตว์น้ำตามพฤติกรรมหรือลักษณะนิสัยของสัตว์น้ำ ตามแหล่งน้ำธรรมชาติทั่วไป

สมศรี ภูแพง. <u>ผลของกระบวนการมีส่วนร่วมในการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชในการปลูกเห็ดกระด้างของเกษตรกร ตำบลโนนสะอาด อำเภอห้วยเม็กจังหวัดกาฬสินธุ์</u>. วิทยานิพนธ์ ส.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การทำการเกษตรในปัจจุบันมีการนำเอาสารเคมีมาใช้เพื่อป้องกันและกำจัดศัตรูพืชกันอย่างแพร่หลายข้อดีของสารเคมีก็คือ การช่วยเพิ่มผลผลิตให้แก่เกษตรกรแต่ถ้าเกษตรกรขาดความรู้ขาดเจตคติและขาดพฤติกรรมในการใช้สารเคมีก็จะทำให้เกิดผลเสียต่อสุขภาพของเกษตรกรเอง รวมทั้งเกิดผลเสียต่อสิ่งแวดล้อมและผู้บริโภคผลิตภัณฑ์ของเกษตรกร พื้นที่ตำบลโนนสะอาด อำเภอห้วยเม็ก จังหวัดกาฬสินธุ์ เป็นพื้นที่ที่ทำเกษตรกรรมโดยการเพาะปลูกเห็ดกระด้างและมีการนำเอาสารเคมีกำจัดศัตรูพืชมาใช้ในการปลูกเห็ดกระด้างเป็นจำนวนมาก การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อเปรียบเทียบความรู้ เจตคติและพฤติกรรมการป้องกันอันตรายจากสารเคมีกำจัดศัตรูพืชก่อนและหลังการทดลองใช้โปรแกรมการอบรมแบบมีส่วนร่วม (AIC) ศึกษาระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในซีรั่มของเกษตรกรปลูกเห็ดกระด้างก่อนและหลังการทดลองและศึกษาปริมาณสารเคมีตกค้างในเห็ดกระด้างก่อนและหลังการทดลอง โดยศึกษากับ

กลุ่มตัวอย่าง เกษตรกรปลูกเห็ดกระด้างจำนวน 30 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีเลือกแบบเจาะจง การเก็บรวบรวมข้อมูลโดยใช้แบบสอบถาม ใช้ชุดตรวจหาระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในซีรั่มและใช้ชุดทดสอบสารพิษตกค้าง-ยาฆ่าแมลง (GT-pesticide Test Kit) ในการตรวจหาสารเคมีตกค้างในเห็ดกระด้าง การวิเคราะห์ข้อมูลใช้สถิติร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ Paired t – test

ผลการวิจัยพบว่า หลังการทดลองเกษตรกรมีความรู้อยู่ในระดับสูงซึ่งเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .0001$) มีเจตคติหลังการทดลองอยู่ในระดับเหมาะสมมากเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .0001$) และมีพฤติกรรมหลังการทดลอง ที่เหมาะสมในระดับมากเพิ่มขึ้นจากก่อนการทดลองอย่างมีนัยสำคัญทางสถิติ ($p < .0001$) ก่อนการทดลองเกษตรกรมีระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในซีรั่มอยู่ในระดับมีความเสี่ยง (ร้อยละ 63.33) หลังการทดลองเกษตรกรมีระดับเอนไซม์โคลีนเอสเตอเรสในซีรั่มอยู่ในระดับปลอดภัย (ร้อยละ 46.67) นอกจากนี้ก่อนและหลังการทดลองไม่มีสารเคมีกำจัดศัตรูพืชตกค้างในเห็ดกระด้าง

โดยสรุป การจัดการแบบมีส่วนร่วมโดยใช้กระบวนการ AIC ทำให้เกษตรกรปลูกเห็ดกระด้างสามารถเพิ่มความรู้ เจตคติและพฤติกรรมการใช้สารเคมีกำจัดศัตรูพืชดีขึ้น จึงควรจัดกิจกรรมเพื่อให้เกษตรกรมีส่วนร่วมในการให้ความรู้เกี่ยวกับการใช้สารเคมีเพื่อป้องกันและกำจัดศัตรูพืชเป็นระยะ

สร้างศักดิ์ โสมสุข. <u>รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านปลอดสุรา จังหวัดบุรีรัมย์</u>. วิทยานิพนธ์ ส.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การดำเนินการแก้ไขปัญหาในชุมชนโดยใช้กระบวนการที่เน้นให้ประชาชนในชุมชนมีส่วนร่วมในการบริหารจัดการ วางแผน และประสานงาน ส่งผลต่อการแก้ปัญหาที่มีประสิทธิภาพและยั่งยืน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยปฏิบัติการ (Action Research) มีความมุ่งหมายเพื่อพัฒนารูปแบบหมู่บ้านปลอดสุรา มีลักษณะวงรอบประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตการณ์ และการสะท้อนผล โดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) คัดเลือกกลุ่มตัวอย่าง แบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นแกนนำหมู่บ้าน จำนวน 42 คน เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลสถิติพื้นฐานใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ Paired t – test

ผลการวิจัยพบว่า ได้รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านปลอดสุรา ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น การจัดตั้งกรรมการดำเนินงานและผู้รับผิดชอบงานที่ชัดเจน การอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงาน ข้อบังคับหมู่บ้านสัญญาประชาคม การประชาสัมพันธ์และการกระจายข่าวสาร การติดตาม ดูแลช่วยเหลือจากคณะกรรมการดำเนินการ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ผลการดำเนินงานตามรูปแบบพบว่า การดำเนินงานหลังการพัฒนาในทุกด้านโดยรวมดีขึ้นกว่าก่อนการพัฒนา ปัจจัยความสำเร็จ

การดำเนินงาน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกภาคส่วน การยอมรับ และการปฏิบัติตามข้อบังคับหมู่บ้าน สัญญาประชาคม

โดยสรุป จะเห็นได้ว่ารูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านปลอดสุรา จังหวัดบุรีรัมย์ ซึ่งประกอบด้วยกิจกรรมโดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) ส่งผลให้การพัฒนาหมู่บ้านปลอดสุรา จังหวัดบุรีรัมย์ มีการพัฒนา และการเปลี่ยนแปลงด้านต่างๆ ดีขึ้น ซึ่งรูปแบบการพัฒนานี้จะเป็นประโยชน์ในการนำไปประยุกต์ใช้ในการส่งเสริมการมีส่วนร่วมของชุมชนและวิเคราะห์กลวิธีเพื่อการเปลี่ยนแปลงที่ดีขึ้นต่อไป

สันติภาพ คำสะอาด. <u>การพัฒนารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน</u>.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นเป็นสถานที่ที่รวบรวมศิลปวัตถุที่เป็นสมบัติล้ำค่าของท้องถิ่น งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาความเป็นมาของการจัดการพิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน 2) ศึกษาสภาพและปัญหาของการจัดการพิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสานในปัจจุบัน และ 3) เพื่อพัฒนารูปแบบการจัดการพิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสานให้เป็นแหล่งเรียนรู้ที่เหมาะสมกับสังคมชุมชน ใช้พื้นที่ภาคอีสานหรือภาคตะวันออกเฉียงเหนือของไทยเป็นพื้นที่วิจัยพิพิธภัณฑ์จากจังหวัดมหาสารคาม ขอนแก่น และกาฬสินธุ์ ถูกเลือกมาใช้ในงานวิจัยนี้ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลมีทั้งหมด 125 คน เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลด้วยเทคนิคแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่กำหนดไว้

ผลการวิจัยพบว่า พิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสานมีประวัติความเป็นมาที่หลากหลาย และแตกต่างกันในแต่ละพื้นที่ เป้าหมายเพื่อเก็บรักษาวัตถุสิ่งของที่เป็นสมบัติของบรรพบุรุษ สภาพและปัญหาของการบริหารจัดการในปัจจุบัน พบว่าชุมชนหรือผู้ดูแลขาดความรู้ความเข้าใจในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ที่ถูกต้อง ขาดเงินทุนสนับสนุน และขาดเจ้าหน้าที่ผู้ดูแลประจำ ทำให้บางครั้งถูกปล่อยไว้ โดยไม่มีผู้ดูแล การพัฒนาการจัดการพิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน เพื่อให้คงอยู่และสืบทอดจากรุ่นสู่รุ่นโดยไม่มีอะไรสูญหายนั้น ต้องมีการสร้างรูปแบบที่ทำให้ชุมชนมีความรู้ในการบริหารจัดการพิพิธภัณฑ์ให้ทุกคนตระหนักถึงคุณค่า การมีส่วนร่วมในการดูแลรักษา ทุกกิจกรรมควรมีส่วนร่วมจากชุมชน เพื่อให้เกิดประโยชน์ต่อชุมชน

โดยสรุป การมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นปัจจัยที่มีผลต่อการคงอยู่ของพิพิธภัณฑ์ศิลปกรรมท้องถิ่นภาคอีสาน เพราะสิ่งนี้จะเป็นเหมือนภาพสะท้อนทางวัฒนธรรมต่อการเจริญเติบโตของชุมชน เพื่อเป็นแนวทางในการอนุรักษ์ สืบทอดให้เกิดการพัฒนาการจัดการโดยชุมชนและหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง เพื่อเพิ่มคุณค่าให้แก่พิพิธภัณฑ์ท้องถิ่นสืบต่อไป

สิทธิชัย นิลแก้ง. <u>คนกูยกับความเป็นขอทาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมของชาวกูยเลี้ยงช้าง บ้านกระโพ ตำบลกระโพ อำเภอท่าตูม จังหวัดสุรินทร์ 2) ศึกษาการปรับตัวทางชาติพันธุ์ในภาวะการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและเศรษฐกิจของชาวกูยเลี้ยงช้างบ้านกระโพ 3) ศึกษาความหมายของการขอทานและชีวิตความเป็นขอทานของชาวกูยเลี้ยงช้างบ้านกระโพ โดยวิธีการวิจัยภาคสนาม ด้วยการสังเกตแบบมีส่วนร่วม การสัมภาษณ์ผู้ให้ข้อมูลหลัก และการสัมภาษณ์แบบไม่เป็นทางการกับคนขอทานและผู้เกี่ยวข้อง

ผลการวิจัยพบว่า ชุมชนชาวกูยบ้านกระโพ มีภูมิหลังอันเป็นบริบทหล่อหลอมให้คนกูยมีวัฒนธรรมเฉพาะกลุ่ม คือ การจับช้าง และเลี้ยงช้าง ซึ่งเป็นอาชีพดั้งเดิมควบคู่กับความเชื่อเรื่องผีปะกำ อันเป็นระเบียบร้อยรัดสังคมกูยมาแต่บรรพชน มีชีวิตที่พึ่งพิงธรรมชาติพร้อมกับทำนาในวิถีเศรษฐกิจแบบยังชีพ ต่อมามีความเชื่อเรื่องพุทธโดยบูรณาการกับความเชื่อเรื่องผี เป็นการปรับรับเอาวัฒนธรรมของคนไทยเขมรและคนไทยอีสานมาใช้ การเปลี่ยนแปลงทางสังคมและวัฒนธรรมกูย โดยรวมมีแนวโน้มถดถอย การเปลี่ยนแปลงทางสังคมมีความสัมพันธ์กับการล่มสลายของวัฒนธรรมการเลี้ยงช้าง จึงนำมาสู่การล่มสลายของครอบครัวและสังคมกูย สถานการณ์นี้เกี่ยวข้องกับการเป็นคนไร้รากของชาวกูยเลี้ยงช้าง การกลายรูปของความสัมพันธ์แบบพึ่งพาเป็นความสัมพันธ์แบบอุปถัมภ์ และการล้าหลังทางวัฒนธรรมของชาวกูยเลี้ยงช้าง ความถดถอยดังกล่าวทำให้สังคมกูยอ่อนแอ ยิ่งกระแสการเปลี่ยนแปลงทางการเมืองและทางเศรษฐกิจ ในยุคการพัฒนาของไทยมีมาก ก็ยิ่งมีส่วนผลักให้คนกูยอยู่นอกสายตาสังคมยิ่งขึ้น ชาวกูยเลี้ยงช้างถึงแม้จะปรับตัวตามสภาวการณ์ได้ แต่ต้องดิ้นรนเพื่ออยู่รอดหลายวิธี หนึ่งในนั้นคือการขอทาน ซึ่งเกิดกับชาวกูยรุ่นก่อนหรือก็คือหญิงชายวัยชราในยุคนี้ การอพยพจากชนบทสู่เมืองหลวงเพื่อขอทานเริ่มต้นเมื่อปี พ.ศ. 2500 หลังปี พ.ศ. 2541 จึงเปลี่ยนรูปแบบใหม่โดยนิยามตัวตนว่าเป็นคนขายของแทนคนขอทาน เป็นหนึ่งในหลายกลยุทธ์ของการปรับตัว แต่คนขอทานยังได้รับความเห็นใจจากสังคมเมือง สำหรับชีวิตคนขอทานแล้ว การขอทานในมุมเมืองต้องเผชิญกับหลายสถานการณ์ แต่ที่สุดก็ทุกข์ซ้ำกรรมซัดคราวกลับบ้าน เมื่อชีวิตประจำวันของคนกูยในชนบทซึ่งเคยอุดมด้วยทุนทางธรรมชาติและทุนทางสังคมต้องล่มสลายไปในปัจจุบัน เพื่อความอยู่รอดของครอบครัว คนกูยยังคงเทียวไปกลับระหว่างชนบทกับเมืองหลวงตราบแรงจูงใจว่าด้วยเงินยังมีอยู่ ถึงวันนี้รัฐและสังคมสมัยใหม่ยังมองขอทานว่าคือกลุ่มคนที่เป็นปัญหา แต่ทุนนิยมที่เบ่งบานและการขัดเกลาทางสังคมในการขอทานยังคงมี คนกูยรุ่นใหม่และคนต่างกลุ่มชาติพันธุ์ส่วนหนึ่ง จึงให้การยอมรับและยึดเอาเป็นแบบอย่างจนกลายเป็นค่านิยมของคนในท้องถิ่น

โดยสรุป คนกูยกับความเป็นขอทาน เป็นสถานการณ์ของการปรับตัวเพื่ออยู่รอดทางเศรษฐกิจวิธีหนึ่ง มีความเกี่ยวโยงไปถึงการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างทางสังคมส่วนอื่นๆ ทั้งนี้การนิยามตัวตนของคน

ขอทานไม่ได้หยุดนิ่งหรือตายตัว แต่กลับเลื่อนไหลไปตามสถานการณ์ต่อเมื่อชาวกูยจำนนต่อโชคชะตาในภาวะเศรษฐกิจฝืดเคือง การยอมรับสภาพความเป็นขอทาน โดยนัยความหมายของรัฐจึงเกิดขึ้น ผลการวิจัยครั้งนี้ มีประโยชน์ต่อความเข้าใจคนกูยของรัฐและสังคมสมัยใหม่ และคนกูยได้เห็นแนวทางอันเหมาะสมในการปรับตัวต่อภาวะการเปลี่ยนแปลงเหล่านี้

สิน สีโสม, พ.อ. <u>ทหารผ่านศึก : รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมของทหารผ่านศึกนอกประจำการโดยองค์กรภาครัฐในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายในการวิจัยเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของทหารผ่านศึกนอกประจำการในภาคอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำเนินชีวิตของทหารผ่านศึกนอกประจำการโดยองค์กรภาครัฐในภาคอีสาน 3) ศึกษารูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมของทหารผ่านศึกนอกประจำการโดยองค์กรภาครัฐในภาคอีสาน ทำการวิจัยตั้งแต่เดือนธันวาคม 2551 ถึงเดือน มกราคม พ.ศ. 2553 ในพื้นที่ 6 จังหวัดของภาคอีสาน คือ จังหวัดขอนแก่น บุรีรัมย์ มหาสารคาม ร้อยเอ็ด สุรินทร์ และกาฬสินธุ์ มีการเก็บข้อมูลทั้งข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ด้วยเครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ซึ่งประกอบด้วย แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบการสนทนากลุ่ม และแบบการประชุมเชิงปฏิบัติการ ข้อมูลภาคสนามได้จากการสัมภาษณ์ การสังเกต การสนทนากลุ่ม และการประชุมเชิงปฏิบัติการ จากกลุ่มผู้รู้ 24 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 90 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 65 คน นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายของการวิจัยที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การดำเนินชีวิตของทหารผ่านศึกนอกประจำการในภาคอีสานมีประวัติความเป็นมา โดยมีความเป็นอยู่แบบสังคมพุทธ มีวัฒนธรรมในการดูแลซึ่งกันและกันแบบเครือญาติ เป็นครอบครัวขยายมี ปู่ย่า ตายาย อยู่ในครอบครัวเดียวกัน มีความเอื้อเฟื้อเผื่อแผ่กัน ถามทุกข์สุขกัน ไปมาหาสู่กัน ช่วยเหลือเกื้อกูลกันเมื่อมีความทุกข์ร้อน ผู้สูงอายุได้รับการยอมรับจากสังคม ได้รับการเคารพยกย่อง และได้รับการช่วยเหลือเป็นอย่างดีจากลูกหลาน มีชีวิตความเป็นอยู่เรียบง่ายแบบเศรษฐกิจพอเพียง ลูกหลานเชื่อฟังพ่อแม่ ปู่ย่า ตายาย ทำให้สังคมสงบสุข

สภาพปัจจุบันและปัญหาการดำเนินชีวิตของทหารผ่านศึกนอกประจำการในภาคอีสานปัจจุบันเมื่อสังคมเปลี่ยนไป มีเทคโนโลยีที่ทันสมัย มีความเจริญทางคมนาคม ทางการศึกษาคนในชุมชนนิยมส่งลูกหลานไปเรียนหนังสือทั้งในและต่างประเทศ รับเอาวัฒนธรรมต่างถิ่นเข้ามาส่งผลกระทบต่อความเป็นอยู่ เช่นทำให้ความเป็นอยู่ของชุมชนเปลี่ยนไป มีการใช้จ่ายเพิ่มขึ้น รายได้ไม่เพียงพอกับรายจ่าย ทำให้

ทหารผ่านศึก นอกประจำการ ประสบความเดือดร้อน รู้สึกหว้าเหว่หงอยเหงา ซึ่งการสงเคราะห์ช่วยเหลือจากองค์กรภาครัฐในภาคยังไม่ครอบคลุมในประเด็นต่าง ๆ เหล่านี้

รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมของทหารผ่านศึกนอกประจำการในภาคอีสานที่เหมาะสมนั้น ต้องได้รับความช่วยเหลือ ด้านสวัสดิการ ด้านอาชีพ ด้านการรักษาพยาบาล และด้านการส่งเสริมสิทธิและเกียรติ จากภาครัฐและภาคเอกชนอย่างจริงจังและเหมาะสม รวมทั้งการให้ความรู้ด้านต่าง ๆ แก่ทหารผ่านศึก และครอบครัวทหารผ่านอย่างทั่วถึง โดยให้นำหลักเศรษฐกิจพอเพียง และหลักธรรมทางพระพุทธศาสนา มาบูรณาการใช้ในการดำเนินชีวิตให้สามารถช่วยตนเองและอยู่ในสังคมได้ตามอัตภาพ

โดยสรุป รูปแบบการดำเนินชีวิตที่เหมาะสมของทหารผ่านศึกนอกประจำการในภาคอีสาน ได้แก่ การยึดมั่นในวัฒนธรรม ที่มีความเกื้อกูล เคารพนับถือ และมีการดูแลอย่างใกล้ชิด เพื่อให้ทหารผ่านศึกนอกประจำการมีความอบอุ่นใจ สมควรที่องค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและเอกชนได้ให้การช่วยเหลือและสนับสนุนแก่ ทหารผ่านศึกและครอบครัวทหารผ่าศึก ให้มีความเป็นอยู่ที่ดีตามสมควร และเพื่อความมั่นคงของชาติสืบไป

สินทรัพย์ ยืนยาว. <u>ตำนานปราสาทหิน : ความหมายและการสร้างอุดมการณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ในพื้นที่อีสานใต้</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

งานศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ ศึกษาความหมายของตำนานปราสาทหินในมิติทางวัฒนธรรมที่สะท้อนจากเนื้อหาตำนานปราสาทหิน และศึกษาอุดมการณ์ทางสังคมของกลุ่มชาติพันธุ์ผ่านตำนานปราสาทหินในพื้นที่อีสานใต้ จากตำนานปราสาทหินในพื้นที่อีสานใต้ 4 จังหวัด เป็นตำนานที่อธิบายเรื่องราวต่าง ๆ เกี่ยวกับปราสาทหินและสถานที่ใกล้เคียงในท้องถิ่น ทั้งวรรณกรรมลายลักษณ์และวรรณกรรมมุขปาฐะ ศึกษาวิเคราะห์ข้อมูลโดยใช้ระเบียบวิธีทางคติชนวิทยามาเป็นเครื่องมือในการตีความเพื่อให้เห็นความหมายและอุดมการณ์ทางสังคมที่ปรากฏในบริบทของสังคมอีสานใต้

ผลการศึกษาพบว่า ตำนานปราสาทหินมีความสำคัญต่อสังคมอีสานใต้ เป็นการอธิบายความเป็นมาของสังคมและวัฒนธรรมท่ามกลางความหลากหลายทางชาติพันธุ์ ให้สามารถดำรงอยู่ในฐานะกลุ่มวัฒนธรรมสังคมแบบพหุลักษณ์ภายใต้หลักพระพุทธศาสนาและผสมผสานกับพราหมณ์และผี โดยเสนอความหมายเชิงวัฒนธรรมผ่านสัญลักษณ์ในเนื้อหาตำนาน ทั้งนี้ผู้วิจัยได้พิจารณาจากชื่อและพฤติกรรมของตัวละคร สถานที่ ปราสาทหินและเหตุการณ์ต่างๆ สามารถจำแนกออกได้เป็น 6 ชุดความคิดคือ 1) ความหมายผ่านชื่อตำนาน ชื่อเมืองและชื่อปราสาทหิน 2) ความหมายผ่านตัวละครมนุษย์และอมนุษย์ 3) ความหมายผ่านตัวละครสัตว์ 4) ความหมายผ่านวัตถุสิ่งของ 5) ความหมายผ่านเหตุการณ์ และ 6) ความหมายเชิงบทบาทหน้าที่ ความสัมพันธ์ต่อปราสาทหินและพื้นที่

นอกจากนี้ ได้ศึกษาอุดมการณ์ทางสังคมที่เสนอแฝงในเนื้อหาของตำนานปราสาทหิน ในพื้นที่อีสานใต้ ตำนานมีเป้าหมายเพื่อการขัดเกลา สร้างและปลูกฝังสิ่งที่ดีงามให้กับมนุษย์เพื่อความสงบสุขของสังคมในการอยู่ร่วมกันระหว่างมนุษย์กับมนุษย์ มนุษย์กับสัตว์ มนุษย์กับธรรมชาติ และมนุษย์กับอำนาจเหนือธรรมชาติ ทั้งนี้พบว่าตำนานปราสาทหินได้เสนออุดมการณ์การผสมผสานทางชาติพันธุ์ อุดมการณ์ทางศาสนาและไสยศาสตร์ อุดมการณ์เรื่องเพศ ความสัมพันธ์ระหว่างเพศและคุณค่าของแต่ละเพศ อุดมการณ์ชนชั้น และอุดมการณ์ทางการเมืองและความรุนแรง อุดมการณ์ว่าด้วยความรู้และความฉลาด ซึ่งแสดงให้เห็นการใช้ภูมิปัญญาและความสามารถสร้างเครื่องมือทางวัฒนธรรมของกลุ่มชนในพื้นที่อีสานใต้

สุชานาถ บุญเที่ยง. <u>ปราชญ์ชาวบ้าน : การบูรณาการหลักคำสอนสู่การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การบูรณาการหลักคำสอนสู่การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในภาคอีสานเกิดขึ้นภายใต้เงื่อนไขความขัดแย้งระหว่างแนวคิดการขยายตัวของระบบเศรษฐกิจทุนนิยมกับการพัฒนาแบบเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาความเป็นมาของปราชญ์ชาวบ้านสู่การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในภาคอีสาน 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการนำหลักคำสอนสู่การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในภาคอีสาน และ3) เพื่อศึกษาการบูรณาการหลักคำสอนของปราชญ์ชาวบ้านสู่การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองในภาคอีสาน ใช้วิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ เลือกพื้นที่วิจัยแบบเจาะจง ได้พื้นที่วิจัย 5 จังหวัด ๆ ละ 1 หมู่บ้าน คือ บ้านดอนมัน จังหวัดมหาสารคาม บ้านคำปลาหลาย จังหวัดขอนแก่น บ้านสะพานหิน จังหวัดกาฬสินธุ์ บ้านหัวโนน จังหวัดร้อยเอ็ด และบ้านเหล่า จังหวัดสกลนคร ประชากรที่ศึกษา คือ ปราชญ์ชาวบ้านและผู้ที่มีส่วนเกี่ยวข้องในกระบวนการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง คือ ผู้รู้ จำนวน 50 คน ผู้ปฏิบัติ และ บุคคลทั่วไป จำนวน 15 กลุ่ม เครื่องมือวิจัยประกอบด้วย แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกตและการสนทนากลุ่ม รวบรวมข้อมูลข้อมูลจากเอกสารและศึกษาจากภาคสนาม ตั้งแต่เดือนธันวาคม 2553 ถึงมีนาคม 2554 การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า หมู่บ้านทั้ง 5 แห่ง มีประวัติความเป็นมาของการตั้งหมู่บ้านมายาวนานเคยเป็นหมู่บ้านที่ประสบปัญหาจากภัยแล้ง ทรัพยากรเสื่อมโทรม ขาดแคลนแหล่งน้ำ ประชาชนว่างงาน รายได้ไม่พอกับรายจ่าย และมีภาระหนี้สิน แม้ว่ารัฐบาลได้ให้ความช่วยเหลือและพัฒนาหมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง แต่ไม่ประสบผลสำเร็จเท่าที่ควร เมื่อประมาณ 15 ปีที่ผ่านมา ได้มีปราชญ์ชาวบ้านที่สามารถการบูรณาการหลัก

คำสอนเพื่อการพัฒนาเศรษฐกิจตนเองและชุมชน จนมีผลให้หมู่บ้านมีการพัฒนาเป็นหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง และมีการพัฒนาในระดับก้าวหน้า

ปราชญ์ชาวบ้านส่วนใหญ่มีอาชีพเกษตรกรรม ใช้ชีวิตอยู่ในครอบครัวที่มีฐานะยากจนและเคยประสบปัญหาหนี้สินมาแล้ว นอกจากนี้ยังมีคุณสมบัติด้านอื่น คือ เป็นผู้นำทางภูมิปัญญา และแนวคิดในการดำเนินชีวิต มีความสามารถในการบูรณาการหลักคำสอนสู่การพัฒนาหมู่บ้าน เศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเองโดยใช้กระบวนการพึ่งตนเองทางเศรษฐกิจได้ดี ทำให้ชุมชนประสบความสำเร็จในการพัฒนา จนกลายเป็นหมู่บ้านที่มีความเข้มแข็งทางเศรษฐกิจ ประชาชนส่วนใหญ่ในชุมชนมีวิถีชีวิตและความเป็นอยู่ดีขึ้นกว่าเดิมอย่างมีความพอดีในชีวิต มีศักยภาพและมีโอกาสสร้างเครือข่ายความร่วมมือกับภายนอก เพื่อก่อให้เกิดการพึ่งพาตนเองทางเศรษฐกิจอย่างสมดุลและยั่งยืน อย่างไรก็ตามบทเรียนที่สำคัญในการถ่ายทอดหลักคำสอนของปราชญ์ชาวบ้าน คือ ความสามารถในการเรียนรู้และรับรู้หลักคำสอนของคนในชุมชนต่างกัน ปราชญ์ชาวบ้านได้ใช้ กลยุทธ์การมีส่วนร่วมของชาวบ้าน เพื่อให้ชุมชนมีการจัดระบบการดำเนินงาน ที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองได้ ด้วยวิธีการช่วยตนเองและการพึ่งพาตนเองอย่างสมดุลและยั่งยืน โดยอาศัยวิธีการบูรณาการอย่างหลากหลาย เช่น การรู้จักตัวเอง การทำตัวเป็นแบบอย่างให้คนอื่นยอมรับ การใช้สติปัญญาในการทำงานแทนการใช้เงินเพียงอย่างเดียว การใช้กระบวนการมีส่วนร่วม แทนการใช้อำนาจสั่งการ ชุมชนต้องมีบทบาทหลักในการขับเคลื่อนสู่การพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง

โดยสรุป ปราชญ์ชาวบ้านอีสานเป็นผู้นำแนวคิดปรัชญาการดำเนินชีวิตที่ก่อให้เกิดกระบวนการสร้างและการพัฒนาสู่การพึ่งพาตนเองทางด้านเศรษฐกิจของชุมชน องค์ความรู้ที่ได้จากงานวิจัยครั้งนี้สามารถนำไปใช้เป็นข้อมูลเพื่อจัดทำยุทธศาสตร์ด้านการพัฒนาท้องถิ่น รวมทั้งการใช้เป็นต้นแบบเพื่อกำหนดแผนงานหรือกิจกรรมส่งเสริมอาชีพในชนบท เพื่อการเสริมสร้างขีดความสามารถในการพัฒนาหมู่บ้านเศรษฐกิจชุมชนพึ่งตนเอง ทั้งนี้ควรมีการประยุกต์ใช้มิติทางวัฒนธรรมควบคู่ไปกับแนวทางการพัฒนาเศรษฐกิจสังคมของชุมชนเพื่อทำให้กระบวนการพัฒนามีความสำเร็จและเป็นหมู่บ้านที่มีระดับการพัฒนาก้าวหน้าต่อไป

สุชาวดี โหมกลาง. <u>การศึกษาแนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าจากภูมิปัญญาพื้นบ้านของชุมชนลุ่มน้ำมูลเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ประวัติความเป็นมาและกระบวนการผลิตปลาร้า จากภูมิปัญญาพื้นบ้าน 2) แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าเพื่อเพิ่มมูลค่าเชิงพาณิชย์ ในบริเวณชุมชนลุ่มน้ำมูล 3 จังหวัดได้แก่ ชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนบน คือจังหวัดนครราชสีมา ชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนกลาง คือจังหวัดสุรินทร์ และชุมชนลุ่มน้ำมูลตอนล่าง คือจังหวัดอุบลราชธานี เก็บรวบรวมข้อมูลด้วยวิธีการสำรวจ

การสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากตัวอย่างจำนวน 156 คน โดยวิธีสุ่มกลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ผลิต และกลุ่มทั่วไป ตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้าแล้ววิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมาย นำเสนอผลการวิจัย แบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การผลิตปลาร้า เกิดจากภูมิปัญญาในการถนอมอาหารเพื่อเก็บไว้บริโภคได้เป็นระยะเวลานาน ปลาร้าคือการถนอมอาหารแบบพื้นบ้านที่เกิดขึ้นจากการนำปลามาหมักกับเกลือและข้าวคั่วหรือรำ ชุมชนที่ผลิตปลาร้าเป็นชุมชนที่มีทำเลที่ตั้งติดแม่น้ำมูล โดยมีคำเรียกปลาร้าที่แตกต่างกันคือ บริเวณลุ่มน้ำมูลตอนบน เป็นกลุ่มคนไทยโคราช เรียกว่าปลาร้า ส่วนบริเวณลุ่มน้ำมูลตอนกลางและตอนล่างเรียกว่าปลาแดก รูปแบบการผลิตอยู่ในระดับครอบครัว เน้นการผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือน หากมีปลาร้าจำนวนมากจึงนำไปแลกเปลี่ยนเป็นข้าวกับชุมชนอื่น เกิดเป็นวัฒนธรรมธรรมแลกเปลี่ยนปลาร้า ส่วนวัฒนธรรมการบริโภคปลาร้านั้นพบว่า ปลาร้าเป็นอาหารหลักที่รับประทานพร้อมกับข้าวเจ้าและข้าวเหนียว การแปรรูปปลาร้าอยู่ในรูปแบบทั้งเป็นเครื่องปรุงรส และรูปแบบอาหาร องค์ความรู้ในการผลิตปลาร้าเกิดจาก การสืบทอดภูมิปัญญาต่อกันมาคือการเลือกชนิดปลา วัตถุดิบการทำ อุปกรณ์การทำ ขั้นตอนการทำ การเก็บรักษา และการแปรรูป ชนิดของปลาร้าที่ทำในอดีตมี 2 ประเภทด้วยกันคือ ปลาร้าข้าวเบือ (ข้าวคั่ว) และปลาร้ารำ

ปัจจุบันการผลิตปลาร้ายังคงสืบทอดองค์ความรู้เดิม สิ่งที่เปลี่ยนไปคือสูตรการทำปลาร้ามีอัตราส่วนระหว่าง ปลา เกลือและข้าวคั่วหรือรำที่คงที่แน่นอน วัตถุดิบในการทำบางอย่าง ข้าวเบือปลาร้า (ข้าวคั่ว) นิยมทำจากข้าวสารผสมข้าวเปลือก รำนิยมใช้รำที่คั่วให้สุกแล้ว และชนิดของปลาร้าเพิ่มเป็น 3 ชนิดคือ ปลาร้าข้าวคั่ว ปลาร้ารำ และปลาร้ารำผสมข้าวคั่ว ปัจจุบันพบว่ามีรูปแบบการผลิต 4 ลักษณะด้วยกันคือ การผลิตเพื่อบริโภคภายในครัวเรือนเท่านั้น การผลิตปลาร้าทั้งเพื่อบริโภคและจำหน่าย การผลิตปลาร้าเพื่อจำหน่ายเชิงธุรกิจ และการรวมกลุ่มผลิตปลาร้าเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้าชุมชน สภาพปัญหาการผลิตปลาร้าพบว่า ปริมาณปลาลดลง คุณภาพการผลิตยังไม่ได้มาตรฐาน ลักษณะการผลิตต่างคนต่างผลิตจึงขาดการวางแผนการผลิต เงินลงทุนและตัวผู้ผลิตเองที่เน้นการผลิตเพื่อบริโภคมากกว่าเชิงพาณิชย์ ความต้องการในการผลิตปลาร้าคือความสะอาดและปลอดภัยซึ่งเกิดจากกรรมวิธีที่ถูกสุขอนามัย ปลาร้าแปรรูปที่หลากหลายรูปแบบและผลิตภัณฑ์ปลาร้าสำเร็จรูป

แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้ามี 2 แนวทางคือ 1) พัฒนาโดยการสร้างเครือข่ายให้กับผู้ผลิตปลาร้าชุมชนลุ่มน้ำมูล เพื่อเป็นการรวมตัวของผู้ผลิตปลาร้าบนฐานของการพึ่งพาอาศัยแลกเปลี่ยนซึ่งกันและกันในด้าน ความรู้ ประสบการณ์ วัตถุดิบ ผลผลิตและเงินทุน เพื่อนำไปสู่ผลประโยชน์ของชุมชน 2) การพัฒนาปลาร้าหมักและปลาร้าแปรรูปจากภูมิปัญญาพื้นบ้าน เพื่อเข้าสู่เกณฑ์มาตรฐานอาหารโดยพัฒนาวัตถุดิบ เน้นการทำปลาร้าจากปลาสด คัดแยกชนิดปลา กระบวนการผลิตเน้นให้ถูกสุขอนามัย สูตรการทำใช้สูตรดั้งเดิมที่สืบทอดต่อกันมา ลักษณะปลาร้าเป็นไปตามเกณฑ์มาตรฐานชุมชน (มผช.) บรรจุภัณฑ์

เน้นพกพาสะดวกเก็บรักษาได้นาน สวยและดูดี และในด้านการตลาด นำไปสู่การจำหน่ายในห้างสรรพสินค้าหรือร้านสะดวกซื้อ ซึ่งจะส่งผลไปยังผู้บริโภคในการยอมรับผลิตภัณฑ์ปลาร้าและส่งผลให้การตลาดขยายออกไปอีก

โดยสรุป ปลาร้าเป็นอาหารที่สะท้อนให้เห็นภูมิปัญญาพื้นบ้านที่มีการสืบทอดต่อกันมาอย่างยาวนานซึ่งให้คุณค่าทางวัฒนธรรมอาหารและคุณค่าทางโภชนาการ งานวิจัยนี้ได้เสนอรูปแบบการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าที่เหมาสะสม สามารถนำไปประยุกต์ใช้ในการพัฒนาผลิตภัณฑ์ปลาร้าต่อไป

สุพัตรา ชาญศิริรัตนา. <u>ของที่ระลึกพื้นเมือง : แนวทางการพัฒนาผลิตภัณฑ์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2556.

ของที่ระลึกในจังหวัดกาฬสินธุ์ส่วนใหญ่เป็นสินค้าที่แสดงถึงเอกลักษณ์ความเป็นมาของชนชาติและประวัติศาสตร์อันยาวนาน การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติและความเป็นมาของของที่ระลึกพื้นเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของของที่ระลึกพื้นเมือง จังหวัดกาฬสินธุ์ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม มีการเก็บรวบรวมข้อมูลจากเอกสารและข้อมูลจากภาคสนาม จากการสังเกต การสัมภาษณ์ และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้ 30 คน ผู้ปฏิบัติ 36 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 50 คน รวมทั้งสิ้น 116 คน ในเขตพื้นที่อำเภอกุฉินารายณ์ และอำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์ ระหว่างเดือน มิถุนายน 2554 ถึงเดือน สิงหาคม 2555 นำข้อมูลที่ได้มาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้และนำเสนอผลการวิจัยด้วยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ของที่ระลึกพื้นเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์มีประวัติความเป็นมายาวนาน เป็นสิ่งที่ผูกพันกับวิถีชีวิตของชาวบ้านมาเป็นเวลายาวนาน โดยได้รับการสืบทอดภูมิปัญญาความรู้จากบรรพบุรุษจากรุ่นสู่รุ่น ซึ่งแต่ก่อนใช้ในการดำรงชีวิตประจำวัน ต่อมามีการรวมกลุ่มของชาวบ้าน นำวัตถุดิบที่มีอยู่ในชุมชนและนำภูมิปัญญาชาวบ้านที่เกิดจากความรู้ความสามารถเฉพาะของบุคคลมาผลิตเป็นผลิตภัณฑ์ชนิดต่างๆ เช่น ประเภทของใช้ และของตกแต่ง เพื่อจำหน่ายให้กับบุคคลทั่วไปและนักท่องเที่ยว จึงเป็นผลิตภัณฑ์ของที่ระลึกพื้นเมืองจังหวัดกาฬสินธุ์ จนถึงปัจจุบัน

สภาพปัจจุบันของของที่ระลึกพื้นเมือง ทั้ง 4 แห่งของจังหวัดกาฬสินธุ์ เกิดจากการรวมกลุ่มกันผลิตเพื่อจำหน่ายให้กับนักท่องเที่ยวและผู้ที่สนใจในผลิตภัณฑ์ทั่วไป ซึ่งของที่ระลึกพื้นเมืองนั้นเป็นผลิตภัณฑ์ที่อยู่บนพื้นฐานภูมิปัญญาท้องถิ่น วัฒนธรรม ประเพณี และใช้ทรัพยากรในท้องถิ่นเพื่อเสริมสร้างความเป็นเอกลักษณ์ของชุมชนนั้น ๆ ซึ่งการผลิตมีกระบวนการและขั้นตอนตามแบบดั้งเดิม แต่มีการพัฒนา

ลวดลายและรูปแบบของผลิตภัณฑ์หลากหลายมากขึ้น มีการเรียนรู้เพิ่มเติมตามการส่งเสริมของภาครัฐและภาคเอกชนที่เกี่ยวข้องในการพัฒนากระบวนการเรียนรู้ของชุมชน การพัฒนาศักยภาพในการผลิต การแปรรูป และการตลาด เพื่อเพิ่มมูลค่าให้กับผลิตภัณฑ์ให้ได้มาตรฐานตรงกับความต้องการของลูกค้า สภาพปัญหาของของที่ระลึก ทั้ง 4 แห่ง พบว่า ด้านวัตถุดิบ วัตถุดิบในการผลิตหายากยิ่งขึ้น ต้องซื้อหาจากแหล่งอื่น ด้านการผลิต ผลิตภัณฑ์ไม่ได้มาตรฐาน รูปแบบผลิตภัณฑ์ไม่มีความหลากหลายและไม่ทันสมัย ด้านการบริหารจัดการ ขาดการรวมกลุ่มวางแผน การออกกฎระเบียบร่วมกัน ด้านการตลาด ขาดตลาดรองรับที่แน่นอน ด้านบุคลากร ขาดผู้สืบทอดรักษาภูมิปัญญาในการผลิต ด้านประชาสัมพันธ์ ขาดการประชาสัมพันธ์โดยสื่อที่ทันสมัย

แนวทางในการพัฒนาของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ มี 6 ด้าน 1) ด้านวัตถุดิบ ส่งเสริมการเพิ่มการผลิตวัตถุดิบ การใช้วัสดุธรรมชาติอย่างคุ้มค่าและเลือกสรรวัสดุใหม่ ๆ มาใช้ในการผลิต 2) ด้านการผลิต พัฒนารูปแบบผลิตภัณฑ์ให้มีความหลากหลายในด้านลวดลาย ความสวยงาม และประโยชน์ใช้สอย มีการนำเทคโนโลยีใหม่ๆ มาใช้ในการผลิต 3) ด้านการบริหารจัดการองค์กร การส่งเสริมการมีส่วนร่วมของกลุ่มร่วมกันจัดทำแผนการผลิต การมีแผนการตลาด โดยยึดหลักการมีส่วนร่วมของสมาชิก 4) ด้านการตลาดและการบริการหลังการขาย วางแผนการตลาด ศึกษาตลาด สร้างจุดเด่น เอกลักษณ์ของผลิตภัณฑ์ให้เป็นที่รู้จัก เพิ่มช่องทางการตลาด 5) ด้านการพัฒนาบุคลากร ส่งเสริมให้มีการเข้าร่วมการฝึกอบรมสร้างจิตสำนึกและหวงแหนภูมิปัญญาในการสืบทอด 6) ด้านการประชาสัมพันธ์ ผลิตสื่อที่ทันสมัยและมีความหลากหลายโดยขอความช่วยเหลือจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง

โดยสรุป ผลการวิจัยทำให้ทราบประวัติความเป็นมา สภาพปัจจุบัน สภาพปัญหา และแนวทางในการพัฒนาของที่ระลึกเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม จังหวัดกาฬสินธุ์ ให้มีคุณภาพและเพิ่มศักยภาพขึ้นทั้งในส่วนของท้องถิ่นที่เป็นแหล่งผลิต และในวงธุรกิจชุมชนให้สามารถขยายตลาดเป็นสินค้าส่งออกที่ได้คุณภาพมาตรฐานเป็นที่ต้องการของนักท่องเที่ยวทั้งชาวไทยและชาวต่างประเทศ ผลการดำเนินงานจะเป็นการส่งเสริมการท่องเที่ยวไทย นำภูมิปัญญาท้องถิ่นสู่สากล และสามารถสร้างรายได้ให้แก่ชุมชนและประเทศชาติได้อีกทางหนึ่งด้วย

สุภากร เอี่ยมเสือ. <u>การพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนโดยการมีส่วนร่วมของประชาชนตำบลหนองโน อำเภอเมือง จังหวัดมหาสารคาม</u>. วิทยานิพนธ์ ร.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

สวัสดิการชุมชนเป็นแนวทางหนึ่งเพื่อสร้างความมั่นคงในชีวิตทั้งทางวัตถุและทางจิตใจของชาวบ้าน เน้นการบริหารจัดการโดยชาวบ้าน การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนโดยผ่านกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนภายใต้การขับเคลื่อนงานสวัสดิการชุมชน และ

นำผลการศึกษาที่ได้มาจัดทำเป็นข้อเสนอเชิงนโยบายด้านการจัดระบบสวัสดิการชุมชนต่อองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน กลุ่มตัวอย่างในการวิจัยประกอบด้วย ผู้รู้/ปราชญ์ชาวบ้านผู้ด้อยโอกาสในชุมชน ผู้นำกลุ่ม/องค์กรในชุมชน และเจ้าหน้าที่ผู้รับผิดชอบงานชุมชนจากองค์การบริหารส่วนตำบลหนองโน รวมจำนวน 309 คน การวิจัยครั้งนี้ใช้กระบวนการวิจัยเชิงปฏิบัติการแบบมีส่วนร่วม (Participatory Action Research) เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูลได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง และการสนทนากลุ่มย่อย (Focus Group) การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้าและนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ (Analytical Descriptive Method)

ผลการวิจัยพบว่า รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนมี 2 รูปแบบ ดังนี้ 1) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานวิถีชีวิต ประเพณีวัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชน แนวทางที่เกิดจากการวิเคราะห์ร่วมกันในการจัดสวัสดิการชุมชนฐานวิถีชีวิต ประเพณี วัฒนธรรมและภูมิปัญญาชุมชนคือ การจัดกิจกรรมร่วมกันของคนทั้งชุมชนในวันสำคัญต่าง ๆ ได้แก่ กิจกรรมวันเข้าพรรษา กิจกรรมวันสงกรานต์และวันผู้สูงอายุ กิจกรรมทอดผ้าป่าระดมทุนเข้ากองบุญสวัสดิการชุมชนและ กิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ภูมิปัญญาชุมชนแก่เด็ก เยาวชนและผู้สนใจ 2) รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนบนฐานการออม เน้นการรื้อฟื้นระบบการดูแลช่วยเหลือซึ่งกันและกันของคนในชุมชนทั้งยังเป็นการส่งเสริมค่านิยมในการออม สร้างคุณค่าของการให้และการรับอย่างมีศักดิ์ศรี ดำเนินการโดยให้สมาชิกออมเงินผ่านองค์กรชุมชนโดยใช้ชื่อว่า “กองบุญสวัสดิการชุมชนตำบลหนองโน” เพื่อนำเงินออมที่ได้มาจัดสวัสดิการแก่สมาชิก 6 ประเภท ได้แก่ 1) การเกิด 2) การเจ็บป่วย 3) การเสียชีวิต 4) ทุนการศึกษา 5) คนชรา 6) คนพิการ ผู้ป่วยโรคเอดส์และผู้ด้อยโอกาสในชุมชน บริหารจัดการโดยคณะกรรมการกองบุญฯ ซึ่งได้จากการคัดเลือกตามระเบียบข้อบังคับของกองบุญฯ

โดยสรุป รูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนที่เกิดขึ้นจากการมีส่วนร่วมของประชาชนเป็นรูปแบบที่ให้ความสำคัญกับคุณค่าของการอยู่ร่วมกันในชุมชน ผู้ดำเนินงานหลักคือคนในชุมชน เพื่อคนในชุมชน ซึ่งจะทำให้องค์กรสวัสดิการเกิดความเข้มแข็งและยั่งยืน ดังนั้นการศึกษาวิจัยเพื่อพัฒนารูปแบบการจัดสวัสดิการชุมชนควรให้ความสำคัญกับกระบวนการมีส่วนร่วมของประชาชนและบริบทของชุมชนเป็นสำคัญ

สุภาพ ติณรัตน์. <u>การสื่อสารทางการเมือง : กรณีศึกษาบทบาทของหมอลำต่อการเลือกตั้งทางการเมือง ระหว่าง ปี 2544-2552 เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด</u>. วิทยานิพนธ์ ร.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การสื่อสารทางการเมืองเป็นประเด็นสำคัญอย่างมาก การสื่อสารถูกนำไปใช้เป็นเครื่องมือในทางการเมือง กระบวนการสื่อสารนั้น นักการเมืองถือเป็นผู้มีบทบาทในการส่งสารทางการเมือง โดยการรณรงค์หาเสียงมีหลายรูปแบบ รูปแบบหนึ่งที่น่าสนใจในเขตพื้นที่ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ คือ การใช้หมอลำ

ทำหน้าที่สื่อสารทางการเมืองไปยังประชาชนแทนตนเอง การวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษากระบวนการการสื่อสารทางการเมืองต่อการเลือกตั้ง ระหว่าง ปี 2544-2552 เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด 2) ศึกษาสาเหตุที่หมอลำเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในการเลือกตั้ง ระหว่าง ปี 2544-2552 เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด และ 3) ศึกษาองค์ประกอบของการสื่อสารทางการเมืองผ่านกลอนลำในการเลือกตั้ง ระหว่าง ปี 2544-2552 เขตเลือกตั้งที่ 1 จังหวัดร้อยเอ็ด ผู้วิจัยเลือกใช้ระเบียบวิธีการวิจัยเชิงคุณภาพ ซึ่งศึกษาจากกลุ่มตัวอย่าง โดยการเลือกแบบเจาะจง แบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ได้แก่ 1) หมอลำ จำนวน 4 คน 2) นักการเมืองจำนวน 8 คน และ 3) ประชาชนผู้มีสิทธิ์ออกเสียงเลือกตั้ง จำนวน 30 คน เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสัมภาษณ์ การสังเกตแบบมีส่วนร่วมและไม่มีส่วนร่วม โดยวิเคราะห์ข้อมูลด้วยการวิเคราะห์เนื้อหา

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. กระบวนการการสื่อสารทางการเมือง หมอลำทำหน้าที่โดยเริ่มต้นด้วยการศึกษาประวัติความเป็นมาและผลงานของผู้สมัคร นโยบายของพรรคการเมืองที่สังกัดอยู่ จากนั้นทำการบันทึกเสียง ทบทวน ปรับปรุง แก้ไข จนเป็นที่พอใจ และนำไปเผยแพร่

2. สาเหตุที่หมอลำเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมืองในการเลือกตั้ง คือ แรงจูงใจส่วนบุคคลเพื่อส่งเสริม อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรมเนื่องจากเห็นคุณค่า เป็นศิลปะที่ให้ความรู้และความบันเทิง สามารถสื่อสารได้หลากหลาย สร้างจุดสนใจและสามารถเข้าถึงประชาชนได้ง่าย

3. องค์ประกอบของการสื่อสารทางการเมืองในการเลือกตั้ง หมอลำที่ทำหน้าที่สื่อสาร เป็นหมอลำที่มีชื่อเสียง โครงสร้างเนื้อหาสารทางการเมืองโดยรวมไม่แตกต่างกัน โดยเกี่ยวข้องกับนักการเมืองผู้ว่าจ้าง ผู้ฟังมีความชื่นชอบหมอลำ สารจึงเข้าถึงผู้รับสารได้ง่าย กลอนลำที่ใช้มีทั้งที่แต่งขึ้นเองและนำมาจากผู้อื่น พื้นที่สื่อสารอยู่ในขอบข่ายที่นักการเมืองต้องการ มีการแข่งขันสูงและวิธีการหลากหลาย ประชาชนตื่นตัวทางการเมืองมาก วิธีการส่งสารขัดแย้งกับทฤษฎีเข็มฉีดยา ที่เชื่อว่าผู้ส่งสารมีอิทธิพลทางการสื่อสารเหนือผู้รับสาร แต่ในความเป็นจริง นักการเมืองไม่สามารถกุมอำนาจในการกำหนดผลของการสื่อสารได้อย่างเบ็ดเสร็จ ผู้รับสารเปิดใจรับสารมากขึ้นเนื่องจากชื่นชอบหมอลำ โดยเห็นว่าได้ความรู้และความบันเทิง สุดท้ายช่องทางนี้สามารถลดอุปสรรคของการสื่อสารได้

โดยสรุป กระบวนการการสื่อสารทางการเมือง เริ่มจากนักการเมืองเป็นผู้ว่าจ้างหมอลำทำหน้าที่สื่อสารไปยังประชาชน สารที่ส่งไปยังผู้รับสารเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติและผลงานของนักการเมือง และพรรคการเมืองที่สังกัด สาเหตุที่หมอลำเข้ามาเกี่ยวข้องกับการเมือง คือ แรงจูงใจส่วนบุคคล โดยต้องการส่งเสริม อนุรักษ์ ศิลปวัฒนธรรม ส่วนองค์ประกอบของการสื่อสารประกอบด้วยหมอลำที่มีชื่อเสียง โครงสร้างเนื้อหาสารไม่แตกต่างกัน ผู้รับสารมีความชื่นชอบหมอลำ กลอนลำที่ใช้มีทั้งที่แต่งขึ้นเองและนำมาจากผู้อื่น พื้นที่สื่อสารอยู่ในขอบข่ายที่นักการเมืองต้องการมีการแข่งขันสูงและวิธีการหลากหลาย ประชาชน

ตื่นตัวทางการเมืองมาก ข้อค้นพบจากการวิจัยสถาบันทางการเมือง และนักการเมืองสามารถนำข้อมูลสารสนเทศที่ได้ไปประยุกต์ใช้ในการรณรงค์หาเสียง ในเชิงสร้างสรรค์ รวมถึงการเพิ่มเติมเนื้อหาสาระของสารที่สื่อไปยังประชาชน ซึ่งเป็นการพัฒนาทรัพยากรมนุษย์ในฐานะที่เป็นสมาชิกที่มีความสำคัญในสังคม

สุภาพร วีระปรียากูร. <u>สิมอีสาน : รูปแบบการอนุรักษ์เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

สิมอีสาน คือโบสถ์ที่มีลักษณะเฉพาะตามรูปแบบการก่อสร้างด้วยฝีมือช่างพื้นถิ่น สิมเป็นสิ่งก่อสร้างสำคัญในวัดพุทธ เป็นสถานที่ทำสังฆกรรมทางศาสนาและกิจของสงฆ์ งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาในการก่อสร้างสิมอีสาน 2) เพื่อศึกษารูปแบบการอนุรักษ์สิมอีสาน เพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรม โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ผู้วิจัยเลือกพื้นที่ศึกษา 3 จังหวัด คือจังหวัดนครราชสีมา จังหวัดขอนแก่น จังหวัดร้อยเอ็ด เป็นการศึกษาข้อมูลภาคเอกสารและการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนาม จากกลุ่มผู้ให้ข้อมูล ที่เป็นผู้รู้จำนวน 30 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ 90 คน และกลุ่มบุคคลทั่วไป 30 คน เครื่องมือในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบสนทนากลุ่ม การประชุมเชิงปฏิบัติการ ทำการตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า และนำเสนอผลงานวิจัยเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ประวัติการก่อสร้างสิม สิมเป็นศาสนาสถานที่มีความสำคัญภายในวัดเป็นสถานที่ประชุมของสงฆ์เพื่อทำสังฆกรรม กำหนดด้วยเขตที่หมายรู้ คือ สีมาหรือเสมา ตามพุทธบัญญัติสิมต้องมีขนาดพอที่จะบรรจุภิกษุไม่น้อยกว่า 21 รูป นั่งได้ การก่อสร้างสิมโครงสร้างส่วนใหญ่จะก่ออิฐฉาบปูน เป็นปูนที่ชาวบ้านผลิตขึ้นเองโดยใช้วัตถุดิบทางธรรมชาติที่มีอยู่ภายในท้องถิ่น มุงหลังคาไม้แบบแป้นเกล็ด ผังเป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า ทำประตูเข้าเฉพาะด้านหน้า หลังคาทรงจั่วมีปีกนกคลุมด้านข้างบางหลังแกะสลักลวดลายเป็นฮังผึ้ง เขียนฮูปแต้ม ไว้ด้านนอกและด้านใน การก่อสร้างสิมอีสานมีความแตกต่างไปตามความเชื่อทาง สังคม วัฒนธรรม ช่างฝีมือท้องถิ่น และการใช้วัสดุ ทำให้สิมมีรูปแบบความงามที่เป็นเอกลักษณ์ด้านสถาปัตยกรรม

การศึกษารูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟู สิมอีสานเพื่อส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนพบว่า วิธีการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิ่งก่อสร้าง คือ การดูแล บูรณะซ่อมแซม สงวนรักษาให้อยู่ในสภาพดี ปลอดภัยต่อการใช้ประโยชน์ การยังคงใช้ประโยชน์เช่นในอดีต แต่จะต้องไม่เปลี่ยนแปลงองค์ประกอบของสิ่งก่อสร้างที่มีคุณค่า หรือเป็นการเปลี่ยนแปลงที่มีผลกระทบน้อยที่สุดเป็นส่วนสำคัญในการอนุรักษ์และฟื้นฟู การใช้ประโยชน์ให้คุ้มค่าในการสืบทอดศิลปะ ประเพณีและวัฒนธรรมวามเชื่อในศาสนาและ การส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนมีส่วนสำคัญและมีความเกี่ยวข้องกับการอนุรักษ์ฟื้นฟู

โดยสรุป การส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมเป็นคุณค่าที่เป็นบันทึกหลักฐานทางประวัติศาสตร์ของชุมชนและท้องถิ่น เป็นคุณค่าด้านสังคมที่มีความผูกพันกับประเพณีวิถีชีวิตและศิลปวัฒนธรรม เนื่องจากทำให้โบราณสถาน มีความสำคัญต่อวิถีการดำเนินชีวิตของผู้คนในท้องถิ่นที่ชุมชนมีส่วนร่วมคิด ร่วมตัดสินใจ ร่วมวางแผน ร่วมดำเนินการและร่วมปฏิบัติการเพื่อทำให้กิจกรรมนั้นๆ บรรลุตามวัตถุประสงค์ การที่ชุมชนมีส่วนร่วมย่อมมีผลต่อการสืบเนื่องของประเพณีและวิถีชีวิตอย่างต่อเนื่อง เป็นผลทำให้มีการสงวนรักษา การบูรณะซ่อมแซม และร่วมดูแลบำรุงรักษาอยู่ตลอดเวลา เป็นรูปแบบการอนุรักษ์ฟื้นฟูสิมอีสานที่มีคุณค่าด้านศิลปะสถาปัตยกรรมและเป็นการส่งเสริมคุณค่าด้านวัฒนธรรมอย่างแท้จริง

สุภาวินี นามแสน. <u>การศึกษามิติทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์เอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติฯ อุบลราชธานี</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาในการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุแห่งชาติฯ อุบลราชธานี 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำเนินงานของหอจดหมายเหตุแห่งชาติฯ อุบลราชธานี 3) ศึกษามิติทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์เอกสารของหอจดหมายเหตุแห่งชาติฯ อุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม ดังนี้ 1) กลุ่มผู้รู้ คือกลุ่มผู้ให้ข้อมูลเชิงลึก เพื่อให้ได้ข้อมูลในการดำเนินงานจดหมายเหตุ จำนวน 10 คน 2) กลุ่มผู้ปฏิบัติ คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลเกี่ยวกับการปฏิบัติงานจดหมายเหตุ ตลอดจนปัญหาอุปสรรคและข้อเสนอแนะที่มีประโยชน์ต่อมิติทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์เอกสาร จำนวน 30 คน 3) กลุ่มบุคคลทั่วไป คือ กลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไปเกี่ยวกับมิติทางวัฒนธรรมที่นำมาใช้ในการอนุรักษ์เอกสาร จำนวน 20 คน เครื่องมือที่ใช้ คือ แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วมและแบบสังเกตแบบไม่มีส่วนร่วม แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสำรวจ ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้วิธีการตรวจสอบแบบสามเส้า วิเคราะห์และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

ประวัติความเป็นมาในการดำเนินงานพบว่า หอจดหมายเหตุแห่งชาติฯ อุบลราชธานี เกิดจากนโยบายกระจายอำนาจสู่ท้องถิ่น เพื่อรวบรวมและสงวนรักษาเอกสารราชการภายในภาคตะวันออก-เฉียงเหนือ อันเป็นหลักฐานทางประวัติศาสตร์ที่สำคัญของท้องถิ่น เอกสารจดหมายเหตุเหล่านี้มีคุณค่าต่อการศึกษา ค้นคว้าวิจัย เพื่อนาไปสู่การวางแผนและพัฒนาประเทศ

สภาพปัจจุบันและปัญหาในการดำเนินงานพบว่า 1) ด้านบุคลากร มีน้อยบุคลากรส่วนใหญ่ไม่มีความรู้ทางด้านจดหมายเหตุ ทำให้เกิดปัญหาในการปฏิบัติงาน 2) งบประมาณ ที่ได้รับจัดสรรน้อยไม่เพียงพอกับการดำเนินงาน การบริหารจัดการงบประมาณบางส่วนยังไม่ตรงกับวัตถุประสงค์และภารกิจของหน่วยงาน 3) ด้านทรัพยากร ครุภัณฑ์ที่ใช้ในการดำเนินงานจดหมายเหตุบางส่วนไม่ได้ใช้ประโยชน์ชำรุด ไม่มีการจัดทำแผนการใช้อาคารสถานที่ และแบ่งพื้นที่ใช้สอยในตัวอาคารของหน่วยงานเท่าที่ควร

4) การบริหารจัดการ เป็นการรวมเอาหน่วยงานของกรมศิลปากรที่อยู่ส่วนภูมิภาคไว้ด้วยกัน ซึ่งแต่ละหน่วยงานมีความเฉพาะ ทำให้การเกิดปัญหาการประสานงานภายในหน่วยงาน ส่งผลการพัฒนางานด้านจดหมายเหตุเป็นไปอย่างล่าช้าประกอบกับนโยบายไม่ต่อเนื่อง นอกจากนี้ยังขาดการวางแผนในการรวบรวมเอกสาร การอนุรักษ์เอกสารหน่วยงานยังไม่สามารถดำเนินการได้ครบถ้วน

มิติทางวัฒนธรรมในการอนุรักษ์เอกสารพบว่า มีการส่งเสริมบุคลากรให้เกิดการเรียนรู้ความหลากหลายทางวัฒนธรรม การสร้างแรงจูงใจในการทำงาน การมีส่วนร่วมเพื่อพัฒนาขีดสมรรถนะและเข้าใจความหลากหลายทางวัฒนธรรม ความคิดริเริ่มสร้างสรรค์และความสามารถในการบริหารจัดการ การส่งเสริมให้บุคลากรเห็นคุณค่าและความสำคัญของงานจดหมายเหตุ การส่งเสริมด้านการให้บริการ การสร้างจิตสำนึก คุณค่า คุณธรรม จริยธรรม การทำงานเชิงรุกโดยการสร้างเครือข่ายเพื่อพัฒนางานจดหมายเหตุ การนำเทคโนโลยีมาใช้เพื่อพัฒนางานจดหมายเหตุและการเป็นองค์กรแห่งความรู้ ถือเป็นส่วนหนึ่งของการอนุรักษ์เอกสาร และนำข้อมูลที่ได้จากการวิจัยไปใช้ในการวางแผนเพื่อพัฒนางานจดหมายเหตุของหน่วยงานในอนาคต

สุมิตรา ทองพูล. <u>วัฒนธรรมกลองยาว : การแข่งขัน การอนุรักษ์ และพัฒนาเพื่อส่งเสริมเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การศึกษาครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของกลองยาว และการละเล่นกลองยาว อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหาของกลองยาวและการละเล่นการแข่งขันทางวัฒนธรรมกลองยาวที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคม และวัฒนธรรม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการอนุรักษ์และพัฒนากลองยาว และการละเล่นกลองยาว อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม โดยการศึกษาจากเอกสารและข้อมูลภาคสนาม กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย จำนวน 125 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มชาวบ้านทั่วไป เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้าง แบบสัมภาษณ์แบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม นำข้อมูลที่ได้มาวิเคราะห์ตามจุดมุ่งหมาย แล้วนำเสนอข้อมูลโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการศึกษาพบว่า การละเล่นกลองยาวของชาวอำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม เกิดขึ้นมาตั้งแต่โบราณและเล่นสืบต่อกันมาโดยตลอด จนกระทั่งมานิยมเล่นกันมากเมื่อมีการประกวดกลองยาวในงานประเพณีออนซอนกลองยาวชาววาปีของดีพื้นบ้านเมื่อปี พ.ศ. 2539 เป็นต้นมา สภาพปัจจุบัน และปัญหาของกลองยาว การละเล่นและการแข่งขันทางวัฒนธรรม ที่มีผลกระทบต่อเศรษฐกิจ สังคมและวัฒนธรรม อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ด้านการผลิตกลองยาว กลุ่มผู้ผลิตกลองยาว 4 กลุ่ม คือ

1) นายเที่ยง พิณทะปะกัง 2) กลุ่มผลิตกลองยาวบ้านตลาด 3) กลุ่มผลิตกลองยาวบ้านโคก 4) กลุ่มผลิตกลองยาวบ้านจอกขวาง การผลิตกลองยาวในยุคแรกใช้วิธีการผลิตแบบภูมิปัญญาชาวบ้าน คือไม่มีเครื่องจักรมาใช้ในการทำงาน ต่อมาได้พัฒนาโดยการนำเครื่องจักรเข้ามาใช้ ทำให้กลองยาวได้คุณภาพและมาตรฐานมากขึ้นจนเป็นที่ต้องการของคณะกลองยาวด้านการแสดงวัฒนธรรมกลองยาว ปัจจุบันพบว่ามีจำนวนมากกว่า 15 คณะ สำหรับโอกาสในการแสดงกลองยาวนั้นพอสรุปได้ 2 ลักษณะ คือ แห่นำขบวนในงานบุญหรือ งานประเพณีต่าง ๆ เช่น แห่กัณฑ์หลอน แห่กฐิน แห่ผ้าป่า แห่นาค แห่ฉลองความสำเร็จต่าง ๆ กับแสดงในโอกาสประกวดหรือแข่งขัน โดยเฉพาะงานประเพณีออนซอนกลองยาวชาววาปีของดีพื้นบ้านเป็นประจำทุกปี

สำหรับสภาพปัญหาที่เกิดขึ้นในกลุ่มผู้ผลิตกลองยาว คือ ขาดเงินหรือทุนในการดำเนินการ ปัญหาไม้ที่ใช้ผลิตกลองยาวค่อนข้างหายาก คนรุ่นใหม่ก็ไม่นิยมประกอบอาชีพเป็นช่างทำกลองยาวและปัญหาด้านการตลาด เพราะช่างทำกลองยาวจะผลิตก็ต่อเมื่อมีคนมาสั่งทำ ดังนั้นหากไม่มีลูกค้ามาสั่งทำช่างก็จะว่างงานและขาดรายได้ การผลิตกลองยาวจึงไม่สามารถยึดเป็นอาชีพหลักได้เพราะมีรายได้ไม่แน่นอน สำหรับปัญหาในด้านการแสดง คือปัจจุบันหาคนที่จะมีใจรักในการตีกลองยาวและรำประกอบกลองยาวค่อนข้างยาก นอกจากนั้นยังมีปัญหาในด้านการเงิน เพราะการลงทุนตั้งวงกลองยาวขึ้นมานั้นต้องประกอบด้วยดนตรีหลายชนิด เช่น กลองยาว กลองรำมะนา ฉิ่ง ฉาบ ฆ้อง ออร์แกน ฯลฯ และ เครื่องขยายเสียง ซึ่งต้องใช้ทุนในการดำเนินการเป็นจำนวนมาก ส่วนปัญหาด้านการประกวดและหลักเกณฑ์ในการตัดสินการละเล่นกลองยาว คือคณะกลองยาวที่จะเข้าทำการประกวดทุกคณะควรได้รับทราบกติกาอย่างชัดเจน และสุดท้ายปัญหาด้านรางวัลการแข่งขันกลองยาว คือคณะกลองยาวที่เข้าทำการประกวดอยากให้เพิ่มเงินรางวัลขึ้นอีก เพราะปัจจุบันค่าใช้จ่ายต่าง ๆ ค่อนข้างสูงมาก ทั้งเสื้อผ้า เครื่องประดับ การแต่งหน้า ค่าน้ำมันรถ ฯลฯ

การแข่งขัน การละเล่นกลองยาว อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม ได้ส่งผลกระทบต่อชุมชนอำเภอวาปีปทุมในด้านเศรษฐกิจ คือ การที่คนมาเที่ยวงานทั้งภาคกลางวันและกลางคืนย่อมทำให้เกิดการกระจายรายได้ในท้องถิ่น ส่งผลดีต่อผู้ประกอบการต่าง ๆ ทำให้เศรษฐกิจของอำเภอวาปีปทุมดีขึ้น ผลกระทบทางด้านสังคม คือ ช่วยเสริมสร้างความรัก ความสามัคคีของคนในสังคม สร้างความผูกพันและความเข้าใจอันดีระหว่างข้าราชการกับประชาชน ในด้านวัฒนธรรมส่งผลกระทบ คือ เด็ก ๆ ได้เห็นพ่อแม่ตีกลองยาวและฟ้อนรำก็จะเกิดความรัก ความประทับใจทำให้เกิดการฝึกซ้อมจนเกิดความชำนาญตั้งแต่รุ่นเด็ก ทำให้มีเด็ก ๆ เข้าร่วมคณะกลองยาวทั้งการตีกลอง เล่นดนตรีชนิดอื่น ๆ โรงเรียนหลายโรงเรียนได้ก่อตั้งคณะกลองยาวขึ้นมา นับว่าเป็นการปลูกฝังค่านิยมที่ดีงามให้กับเยาวชน และเป็นการอนุรักษ์เผยแพร่ศิลปวัฒนธรรมการละเล่นกลองยาวให้อยู่คู่สังคมอีสานสืบไป

การอนุรักษ์และพัฒนาพบว่า ควรส่งเสริมบุคลากรในการผลิตกลองยาวให้มีคุณภาพ และหน่วยงานของรัฐควรเข้ามาให้การสนับสนุนในด้านเงินทุน ควรจัดอบรมหลักสูตรการผลิตกลองยาวให้กับนักเรียน หรือผู้สนใจ ให้สถานศึกษาบรรจุวิชาช่างทำกลองยาวเข้าเป็นหลักสูตรการเรียน ควรจะมีการยกย่องหรือประกาศเกียรติคุณให้กับช่างทำกลองยาว ให้เป็นครูภูมิปัญญาท้องถิ่น และให้การส่งเสริมด้านการตลาด โดยจัดตั้งศูนย์ OTOP ประจำอำเภอวาปีปทุมขึ้นมา เพื่อจำหน่ายกลองยาว และทำการประชาสัมพันธ์ วัฒนธรรมกลองยาว ในรูปแบบต่าง ๆ เพื่อให้เป็นที่รู้จักแพร่หลายทั่วไป ซึ่งอาจจะทำให้ช่างทำกลองยาวมีรายได้ที่มั่นคง

สุรพล ยอดศิริ. <u>ความสัมพันธ์ระหว่างความหนาแน่นของประชากรกับการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในพื้นที่เมืองใหม่ท่าขอนยาง - ขามเรียง จังหวัดมหาสารคาม</u>. วิทยานิพนธ์ วท.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อ 1) ศึกษาความหนาแน่นของประชากรในเขตพื้นที่เมืองใหม่ท่าขอนยาง-ขามเรียง ของจังหวัดมหาสารคาม โดยเลือกศึกษาการเพิ่มประชากรทั้งที่เป็นผู้อาศัยในทะเบียนบ้าน และประชากรที่เข้ามาอาศัยเพื่อทำกิจกรรมในพื้นที่ท่าขอนยาง-ขามเรียง ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2551 2) ศึกษาผลกระทบที่เกิดจากการเพิ่มของจำนวนประชากรต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพ และการใช้ประโยชน์ที่ดินของพื้นที่เมืองใหม่ท่าขอนยาง-ขามเรียง ในช่วงปี พ.ศ. 2542-2551 และ 3) เพื่อเสนอแนวความคิดในการพัฒนาที่เหมาะสมในพื้นที่เมืองใหม่ท่าขอนยาง-ขามเรียง โดยศึกษาจากเอกสารและเก็บข้อมูลในพื้นที่ โดยการสำรวจ การสัมภาษณ์ระดับลึก และการสังเกตการณ์ จากกลุ่มตัวอย่าง 3 กลุ่ม จำนวน 63 ตัวอย่าง ซึ่งเป็นผู้อาศัยโดยรอบมหาวิทยาลัยฯ

ผลการศึกษาพบว่า ความหนาแน่นของประชากรได้ส่งผลต่อการเปลี่ยนแปลงทางกายภาพในพื้นที่ศึกษา เห็นได้อย่างชัดเจนในการเจริญเติบโตอย่างรวดเร็วของเมืองใหม่ท่าขอนยาง - ขามเรียง ซึ่งการเปลี่ยนแปลงดังกล่าวมีทั้งสอดคล้องและไม่สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน เช่น ทางด้านเศรษฐกิจเกิดการเปลี่ยนแปลงทางผลบวกต่อประชากรทั้งในชุมชนเดิมและประชากรที่ย้ายเข้ามาใหม่ กลุ่มประชากรแฝงหลักคือ นิสิตเป็นส่วนใหญ่ เป็นกำลังขับเคลื่อนในการซื้อ – ขาย อาหารหรือสินค้าอื่น ๆ โดยเฉพาะช่วงเปิดภาคการศึกษา แต่อีกด้านหนึ่งที่ไม่สอดคล้องกับการเปลี่ยนแปลงคือ สภาพแวดล้อมทางธรรมชาติถูกทำลายและก่อให้เกิดปัญหาต่าง ๆ ได้แก่ ปัญหาชุมชนแออัด น้ำเน่าเสีย ขยะตกค้าง การแย่งชิงและการขาดแคลนสาธารณูปโภค การจราจรติดขัด และมลพิษทางอากาศที่เพิ่มมากขึ้น ผู้วิจัยจึงใคร่ขอเสนอแนะแนวทางแก้ไขต่าง ๆ ที่ได้ถูกสังเคราะห์ และรวบรวมไว้เพื่อเป็นแนวทางแก้ไขของหน่วยงานต่าง ๆ ต่อไป

สุรสม กฤษณะจูฑะ. <u>การเมืองเรื่องพื้นที่และการต่อสู้เพื่อความมั่นคงในที่ดินของชาวอีสาน</u>.
วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การศึกษาครั้งนี้มุ่งทำความเข้าใจกระบวนการเปลี่ยนผ่านของชาวนาอีสานภายใต้บริบทความขัดแย้งในที่ดิน โดยมีความมุ่งหมาย คือ 1) มุ่งพิจารณาทำความเข้าใจพัฒนาการความขัดแย้งในที่ดิน และกระบวนการสูญเสียที่ดินของชาวนาอีสาน ภายใต้การปรับเปลี่ยนโครงสร้างสังคมชนบท 2) เพื่อศึกษาเทคนิควิทยาทางอำนาจในการสถาปนาอำนาจเหนือพื้นที่ และการเมืองของการนิยามความหมายที่ดินภายใต้การพัฒนาแบบรวมศูนย์ของรัฐและกระบวนการทำให้ที่ดินเป็นสินค้า และ 3) เพื่อศึกษาการสร้างพื้นที่ทางการเมืองและอัตลักษณ์การรวมกลุ่มของชาวนาอีสานในการต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดิน

การสถาปนาอำนาจเหนือพื้นที่ของรัฐชาติไทยได้สร้างเทคนิควิทยาทางอำนาจแบบใหม่ในการควบคุมพื้นที่ ประชากร และผนวกอีสานเข้าสู่ทุนนิยม โดยเข้าไปจัดระเบียบการปกครองท้องถิ่นให้ขึ้นตรงกับส่วนกลาง การสร้างระบบกรรมสิทธิ์ในที่ดินซึ่งรัฐเป็นศูนย์กลาง ทำให้อำนาจรัฐและเศรษฐกิจทุนนิยมเข้าไปแทรกแซงชีวิตประจำวันของชาวนา จากการปรับเปลี่ยนความสัมพันธ์เชิงอำนาจดังกล่าว สังคมชนบทเผชิญหน้ากับความแตกต่างภายนอกและภายใน การเข้ามาแทรกแซงโดยรัฐและชนชั้นนำทางเศรษฐกิจได้เข้ามาแย่งชิงทรัพยากรในชนบท ยิ่งไปกว่านั้น ก็ได้เปิดพื้นที่ให้กลุ่มทุนท้องถิ่นเข้าขูดรีดชาวนา ในขณะที่สังคมชาวนาเกิดความแตกต่างภายในที่มีการจำแนกความแตกต่างทางสังคมอย่างซับซ้อน

กรณีความขัดแย้งในที่ดินพื้นที่ตำบลบุ่งหวายและหนองกินเพลเป็นความขัดแย้งระหว่างนายทุนเอกชนกับชาวบ้าน ตลอดจนยังมีปัญหาการบุกรุกที่สาธารณะของชุมชน รากเหง้าของปัญหาดังกล่าวมาจากโครงสร้างสังคมที่เหลื่อมล้ำและความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียม กล่าวคือ กระบวนการพัฒนาระบบกรรมสิทธิ์โดยรัฐมีช่องโหว่จนเป็นเหตุให้นายทุนเข้ามาแทรกแซงกระบวนการออกเอกสารสิทธิ์ที่ควบคุมโดยรัฐ และเอื้อโอกาสให้เกิดเจ้าที่ดินผู้เข้ามาแย่งชิงที่ดินของชาวนา ประการที่สอง กระแสการทำที่ดินให้เป็นสินค้ากระตุ้นให้สถานการณ์การแย่งชิงที่ดินในชนบททวีความรุนแรงยิ่งขึ้น แต่ในเวลาเดียวกัน จะพบว่าในสถานการณ์ความขัดแย้งเรื่องที่ดินได้เกิดเครือข่ายการเชื่อมต่อระหว่างนายทุนเจ้าที่ดินและชาวนาบางกลุ่ม ซึ่งได้ผนึกกำลังในการขูดรีดและเบียดขับชาวนาซึ่งด้อยอำนาจให้กลายเป็นคนชายขอบ

จากภาวะความเป็นชายขอบ การสูญเสียที่ดิน และการไม่ได้รับความเป็นธรรมภายใต้โครงสร้างที่เหลื่อมล้ำ ได้กระตุ้นให้ชาวนาอีสานหลากหลายกลุ่มรวมตัวกันเป็นขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม ซึ่งในระยะแรกมีลักษณะเป็นเครือข่ายความร่วมมือของชาวนาในหลายหมู่บ้านที่เผชิญปัญหาที่ดินเหมือนกัน แต่เมื่อขบวนการชาวนามีความเชื่อมโยงกับภาคประชาชนสังคมมากขึ้นทำให้ลักษณะการเคลื่อนไหวของชาวนาอยู่ในรูปของประชาสังคมล้อมรัฐ ชาวนาได้เริ่มขยายเครือข่ายของกลุ่มคนชายขอบที่เผชิญหน้ากับปัญหาต่างๆ เพื่อสร้างอำนาจต่อรองให้รัฐเข้ามาแก้ไขปัญหาของตน ในขณะที่กลุ่มต่อสู้เรื่องที่ดินสาธารณะ กลับมี

ลักษณะการเคลื่อนไหวในรูปของหมู่บ้านล้อมรัฐ ซึ่งการเกาะเกี่ยวกันมาจากการรวมตัวของสมาชิกของหมู่บ้าน

อย่างไรก็ตาม การสร้างพื้นที่ทางการเมืองของชาวนาอยู่ภายใต้ความสัมพันธ์เชิงอำนาจที่ไม่เท่าเทียมของสังคม ตลอดระยะเวลากว่าสองทศวรรษที่ผ่านมา หน่วยงานของรัฐไม่ได้ตอบสนองต่อข้อเรียกร้องของชาวนามากนัก เป็นเหตุให้ชาวนาบางส่วนยอมเจรจากับนายทุนที่เป็นคู่ขัดแย้ง แต่ในเวลาเดียวกันชาวนากลุ่มที่ยังคงต่อสู้เพื่อสิทธิในที่ดินคือกลุ่มชาวนาที่มองเห็นว่า สิทธิและความเท่าเทียมเป็นคุณค่าที่ชาวนาควรยึดถือ เงื่อนไขในการต่อสู้ของชาวนาจึงเป็นผลพวงของการเรียนรู้และสั่งสมประสบการณ์ของชาวนา ซึ่งทำให้ชาวนายืนยันที่จะเรียกร้องสิทธิและความเป็นธรรมของสังคม ควบคู่ไปกับความมุ่งหวังที่จะปกป้องที่ดินของตนเองไม่ให้ถูกแย่งชิงไป ความมั่นคงในที่ดินของชาวนาจึงไม่ได้เป็นเรื่องของการต่อสู้เพื่อมุ่งหวังครอบครองที่ดินเท่านั้น แต่เป็นการต่อสู้เพื่อศักดิ์ศรีในความเป็นมนุษย์ด้วย

สุรีย์พร บุญปก. <u>รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านปลอดสุรา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร</u>. วิทยานิพนธ์ ส.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงปฏิบัติการ (Action Research) มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษากระบวนการสร้างรูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านปลอดสุรา มีลักษณะวงรอบประกอบด้วย การวางแผน การปฏิบัติการ การสังเกตการณ์ และการสะท้อนผล โดยใช้เทคนิคกระบวนการวางแผนแบบมีส่วนร่วม (AIC) สุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) เป็นแกนนำหมู่บ้าน จำนวน 42 คน เก็บรวบรวมข้อมูล โดยใช้แบบสอบถามที่ผู้วิจัยสร้างขึ้น วิเคราะห์ข้อมูลสถิติพื้นฐานใช้ ค่าร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ Paired t - test

ผลการวิจัยพบว่า ได้รูปแบบการพัฒนาหมู่บ้านปลอดสุรา ประกอบด้วย การมีส่วนร่วมแสดงความคิดเห็น การจัดตั้งกรรมการดำเนินงานและผู้รับผิดชอบงานที่ชัดเจน การอบรมให้ความรู้ การศึกษาดูงาน ข้อบังคับหมู่บ้านสัญญาประชาคม การประชาสัมพันธ์และการกระจายข่าวสาร การติดตาม ดูแล ช่วยเหลือจากคณะกรรมการดำเนินการ การมีส่วนร่วมของภาคีเครือข่าย ผลการดำเนินงานตามรูปแบบ พบว่าการดำเนินงานก่อนดำเนินงานอยู่ในระดับต่ำ ($\bar{x}$ = 1.56 S.D=0.55) หลังการพัฒนาในทุกด้านอยู่ในระดับดี ($\bar{x}$ = 2.78 S.D=0.40) และจากการเปรียบเทียบผลการดำเนินงานตามรูปแบบพบว่าหลังการดำเนินงานมีการพัฒนาเพิ่มขึ้นกว่าก่อนดำเนินการ ปัจจัยความสำเร็จการดำเนินงาน คือ การมีส่วนร่วมของชุมชนในทุกภาคส่วน ความเข้มแข็งของคณะกรรมการ การยอมรับ การปฏิบัติตามข้อบังคับสัญญาประชาคมของหมู่บ้าน การกระจายข่าวสารและการประชาสัมพันธ์อย่างต่อเนื่อง

โดยสรุป ปัจจัยแห่งความสำเร็จในการดำเนินงานหมู่บ้านปลอดสุรา อำเภอทรายมูล จังหวัดยโสธร คือการสร้างให้เกิดการมีส่วนร่วมของชุมชนอย่างชัดเจนและทุกขั้นตอน สร้างข้อผูกพัน เป็นพันธะสัญญาประชาคมของหมู่บ้านและมีการดำเนินตามข้อตกลงอย่างจริงจัง

เสกสรรค์ โสดเสียว, ร.ต.. <u>กระบวนการสืบทอดและพัฒนาวงดนตรีพื้นบ้านอีสานของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้เป็นการวิจัยเชิงคุณภาพมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษากระบวนการสืบทอดวงดนตรีพื้นบ้านอีสานของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น และ 2) ศึกษาแนวทางในการพัฒนาวงดนตรีพื้นบ้านอีสานของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่น เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยได้แก่ แบบสำรวจเบื้องต้น แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต และแบบสนทนากลุ่ม มีการเก็บข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จากการสำรวจเบื้องต้น การสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม จากผู้รู้จำนวน 11 คน ผู้ปฏิบัติจำนวน 57 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 11 คน ในเขตพื้นที่ อำเภอกระนวน อำเภอเมือง อำเภอบ้านแฮด อำเภอชนบท และอำเภอแวงใหญ่ ระหว่าง ตุลาคม 2553 ถึง เดือนมีนาคม 2554 นำข้อมูลมาตรวจสอบความถูกต้องด้วยวิธีการแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูลตามความมุ่งหมายที่ตั้งไว้ และนำเสนอผลการวิจัยในเชิงพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า กระบวนการสืบทอดดนตรีพื้นบ้าน โดยการเลียนแบบครู คือครูทำการสาธิตและให้นักเรียนทำตาม นอกจากนี้ ครูยังได้ปลูกฝังคุณธรรม จริยธรรม และ ความกตัญญูกตเวทีให้เรียนดนตรีด้วยความเคารพในเครื่องดนตรี ก่อให้เกิดความสัมพันธ์ที่แน่นแฟ้น ระหว่างครูกับศิษย์ และผู้เรียนสามารถจดจำทำนอง เลียนแบบกลวิธีเทคนิคพิเศษจากครู ครูผู้สอนมีความชำนาญทั้งการถ่ายทอดและการปฏิบัติดนตรีพื้นบ้านสำหรับแนวทางในการพัฒนาวงดนตรีพื้นบ้านอีสานของโรงเรียนมัธยมศึกษาในจังหวัดขอนแก่นมีดังนี้ คือ 1. ด้านการสืบทอด ผู้สืบทอดต้องพัฒนาตนเองทั้งด้านทฤษฎีและทักษะทางปฏิบัติ เลือกใช้สื่อและนวัตกรรมใหม่ๆ ที่ได้มาตรฐาน เพื่อสร้างแรงจูงใจผู้รับการสืบทอด สร้างเครือข่ายครูดนตรีและหาประสบการณ์เพิ่มเติมอยู่เสมอ 2. ด้านหลักสูตร ควรปรับเปลี่ยนหลักสูตรสถานศึกษาให้มีการจัดการเรียนการสอนดนตรีพื้นบ้าน และสามารถใช้ร่วมกันได้ทั่วไป ทั้งด้านทฤษฎีและปฏิบัติ และ 3. ด้านการบริหารจัดการ ผู้บริหารต้องจัดให้มีการปฏิรูปหลักสูตรและแต่งตั้งคณะกรรมการจัดการปรับปรุงหลักสูตร ส่งเสริมบุคลากรในการสร้างนวัตกรรมการศึกษาการมอบหมายงานให้ตรงกับสายงาน สนับสนุนให้ครูได้พัฒนาตนเองโดยการศึกษาต่อในระดับที่สูงขึ้น มีโอกาสไปศึกษาดูงาน ส่งเสริมกระบวนการการทำงานเป็นทีม จัดหางบประมาณด้านดนตรี และส่งเสริมการทำวิจัย

โดยสรุป แนวทางในการพัฒนาสืบทอดดนตรีพื้นบ้านในโรงเรียน สามารถทำได้โดยการพัฒนาทั้งสามด้านไปพร้อมกัน คือ ด้านการสืบทอด ด้านหลักสูตร และด้านการบริหารจัดการ สมควรที่ผู้บริหารโรงเรียนจะได้เห็นความสำคัญและให้การสนับสนุน ทั้งด้านงบประมาณและด้านวิชาการ ทั้งนี้เพื่อส่งเสริมให้นักเรียนและเยาวชนมีความรักและความผูกพันกับวัฒนธรรมท้องถิ่น

เสรี จันทรโสภณ. <u>ความหลากหลายของเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซาในป่าเต็งรัง อุทยานแห่งชาติผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

งานวิจัยเรื่องความหลากหลายของเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซาในป่าเต็งรัง อุทยานแห่งชาติผาแต้ม จังหวัดอุบลราชธานี ศึกษาในป่าเต็งรัง 2 ชนิด คือป่าเหียงและป่ารัง ระหว่างปี พ.ศ. 2551 - พ.ศ. 2552 มีวัตถุประสงค์คือ 1) เพื่อศึกษาความหลากหลายของชนิดและจำแนกเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซา 2) เพื่อศึกษาผลผลิตดอกเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซาในป่าเหียงและป่ารัง 3) เพื่อหาความสัมพันธ์ระหว่างปัจจัยสภาพแวดล้อมกับจำนวนชนิดและจำนวนดอกเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซา

ผลการวิจัยพบว่าในปี พ.ศ. 2551 พบเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซาในแปลงป่าเหียง 18 ชนิด ค่าดัชนีความหลากหลาย (*H'*) เท่ากับ 2.19 มีเห็ดในแปลงป่ารัง 18 ชนิด ดัชนีความหลากหลายเท่ากับ 2.26 และในปี พ.ศ. 2552 พบเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซาในแปลงป่าเหียง 17 ชนิด ค่าดัชนีความหลาหลาย (*H'*) เท่ากับ 2.46 ในแปลงป่ารัง 15 ชนิด ดัชนีความหลากหลายเท่ากับ 1.99 พบเห็ดรวมทั้งสิ้น 29 ชนิด จัดอยู่ใน 5 วงศ์ วงศ์ที่พบมากที่สุดคือ Russulaceae พบจำนวน 2 สกุล 13 ชนิด รองลงมาคือวงศ์ Boletaceae พบ 4 สกุล 10 ชนิด ชนิดที่พบมากที่สุด 3 ชนิด คือ เห็ดผึ้งซาด (Boletus subtomentous L.) เห็ดทราย (Amanita sp.) และเห็ดน้ำหมาก (Russula ematica (Schaeff.& Fr.) S.F.Gry.) ผลผลิตดอกเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซา เฉลี่ยต่อปีในแปลงป่าเหียงมีค่าเท่ากับ 129 ดอกต่อไร่ น้ำหนักสด 2,532 กรัมต่อไร่ และน้ำหนักแห้ง 249.23 กรัมต่อไร่ ในแปลงป่ารังผลผลิตเฉลี่ยต่อปีมีค่าเท่ากับ 133 ดอกต่อไร่ น้ำหนักสด 1431.25 กรัมต่อไร่ และน้ำหนักแห้ง 179.39 กรัมต่อไร่ มีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญระหว่างจำนวนชนิดและจำนวนดอกเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซา ในแปลงป่าเหียงกับปริมาณน้ำฝนรายเดือน และจำนวนชนิดและจำนวนดอกเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซามีความสัมพันธ์อย่างมีนัยสำคัญกับความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายเดือนทั้งในแปลงป่าเหียงและแปลงป่ารังและปริมาณฝนตกรายวันและรูปแบบการกระจายของฝน และความชื้นสัมพัทธ์เฉลี่ยรายวันมีผลต่อการเกิดดอกของเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซา

โดยสรุปผลจากการศึกษาครั้งนี้สามารถนำไปใช้คาดหมายการเกิดดอกเห็ดเอคโตไมคอร์ไรซาในป่าเต็งรังและประยุกต์ใช้ในการจัดการเพื่อการอนุรักษ์ป่าเต็งรังและการใช้ผลผลิตจากเห็ดสำหรับการบริโภคเป็นอาหารของชุมชนอย่างยั่งยืน

เสถียร ฉันทะ. <u>ความหลากหลายพันธุ์ข้าวพื้นเมืองและการอนุรักษ์ของชุมชนในภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาองค์ความรู้ท้องถิ่นเกี่ยวกับข้าวพื้นเมือง บทบาทของชาวนาและองค์กรที่เกี่ยวข้อง รวมถึงปัจจัยที่มีผลต่อการอนุรักษ์พันธุ์ข้าวพื้นเมืองของชาวนาในชุมชนภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และประเมินความหลากหลายสายพันธุ์ข้าวพื้นเมืองด้วยการวิเคราะห์ลักษณะสัณฐานวิทยาและพันธุกรรมโดยการใช้ดีเอ็นเอเครื่องหมายไมโครแซทเทลไลท์

ผลการวิจัยพบว่าชาวนามีองค์ความรู้เกี่ยวกับการจัดการและการอนุรักษ์ข้าวพื้นเมืองในระบบไร่นาและนำไปสู่การปลูกข้าวที่หลากหลายพันธุ์ มีการใช้ประโยชน์จากข้าวพื้นเมืองในด้านต่างๆ ได้แก่ การใช้บริโภค ปรุงแต่งอาหาร ถนอมอาหาร สมุนไพร แลกเปลี่ยน เลี้ยงสัตว์ ทำขนม ประกอบพิธีกรรม ทำเหล้าขายเป็นรายได้ของครัวเรือน ทำให้มีข้าวพื้นเมืองอยู่จำนวน 48 พันธุ์ ใน 4 จังหวัดคือ สกลนคร ร้อยเอ็ด อุบลราชธานี และนครราชสีมา ปัจจัยที่ทำให้ข้าวพื้นเมืองดำรงอยู่คือบทบาทของชาวนา บทบาทขององค์กรที่เกี่ยวข้องทั้งภาครัฐและองค์กรพัฒนาเอกชน ที่เป็นครือข่ายกับชาวนาที่ปลูกข้าวพื้นเมือง

ผลการวิเคราะห์สัณฐานวิทยาพันธุ์ข้าวพื้นเมืองตามลักษณะกายภาพ พบว่า มีความหลากหลายของลักษณะต่างๆ ได้แก่ ทรงกอ สีกาบใบ สีแผ่นใบ สีลิ้นใบ สีหูใบ การมีขนของใบ สีข้อและปล้อง สียอดเกสรตัวเมีย สียอดดอก มุมของยอดแผ่นใบและรูปร่างของลิ้นใบ ส่วนการวิเคราะห์ดีเอ็นเครื่องหมายไมโครแซทเทลไลท์ พบว่าสามารถจัดกลุ่มของข้าวพื้นเมืองสายพันธุ์ต่างๆ ได้เป็น 7 กลุ่ม โดยมีค่าระยะห่างทางพันธุกรรม ตั้งแต่ 0-67.5 % ข้าวพื้นเมืองส่วนใหญ่จะจัดอยู่ในกลุ่มที่หนึ่ง ซึ่งส่วนใหญ่เป็นข้าวเหนียวยกเว้นสายพันธุ์โสมาลี ส่วนสายพันธุ์ข้าวในกลุ่มที่สามส่วนใหญ่เป็นข้าวเจ้า ได้แก่สายพันธุ์ เศรษฐี ขาวน้อย เจ้าแดง นอกจากนี้ยังพบว่าข้าวสายพันธุ์ที่มีค่าความแตกต่างทางพันธุกรรมที่ มีความใกล้เคียงกันของสายพันธุ์ ตัวอย่างเช่น ข้าวสายพันธุ์มะลิแดงกับมะลิดำ ข้าวก่ำจากอุบลราชธานี กับข้าวก่ำ จากสกลนคร ข้าวก่ำจากศูนย์วิจัยข้าวกับข้าวก่ำกกขาว

โดยสรุป ผลการศึกษาการอนุรักษ์และปรับปรุงพันธุ์ของชาวนาเป็นคุณสมบัติของการอนุรักษ์ความหลากหลายทางพันธุกรรมในท้องถิ่น ซึ่งหน่วยงานที่เกี่ยวข้องควรสนับสนุนทั้งเชิงนโยบายและการศึกษาวิจัยการส่งเสริมการปลูกข้าวพื้นเมืองที่หลากหลายพันธุ์และการนำไปใช้ประโยชน์ในด้านต่าง ๆ ซึ่งเป็นการอนุรักษ์พันธุกรรมข้าวพื้นเมืองให้มีความยั่งยืน

อธิการ สุขศรี. <u>พุทธปฏิมา การอนุรักษ์และสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรมในอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

งานวิจัยนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาของพุทธปฏิมาในภาคอีสาน 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาของพุทธปฏิมา ในภาคอีสาน และ 3) ศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และสืบสานคุณค่าทางวัฒนธรรมพุทธปฏิมาในอีสาน การวิจัยครั้งนี้ได้เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสาร และข้อมูลภาคสนาม โดยกำหนดพื้นที่จังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ดเป็นพื้นที่ที่ศึกษา ประชากรและกลุ่มตัวอย่างเป็นผู้ให้ข้อมูลจำนวน 98 คน การตรวจสอบข้อมูลใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า งานพุทธปฏิมาในจังหวัดมหาสารคาม กาฬสินธุ์ และร้อยเอ็ด นั้นสามารถแบ่งออกเป็น 3 ยุค คือ ยุคทวารวดี ลพบุรี และยุคอิทธิพลล้านช้าง ซึ่งแต่ละยุคได้ปรากฏพุทธศิลป์ที่เป็นเอกลักษณ์ของตนเอง ด้านรูปแบบนั้นพบว่าพระพุทธรูปศิลาทรายนั้นมี 2 แบบ และ 2 สมัย คือ สมัยทวารดี พระพุทธรูปยืนวัดสุวรรณาวาส และพระพุทธรูปยืนวัดพุทธมงคลปางประทานพร พระไสยาสน์ ภูปอ และภูค่าว พระปางสมาธิวัดข้าวหลาม รูปแบบของพระสำริดสมัยทวารวดีที่พบจำนวน 3 ปาง ปางประทานธรรม ปางสมาธิ และปางเสด็จจากดาวดึงส์ พระพิมพ์ดินเผา กรุกันทรวิชัยและพระกรุนาดูน ฟ้าแดดสงยาง และเมืองไพร พระพิมพ์ดินเผาของทั้ง 4 แห่ง สร้างขึ้นระหว่างพุทธศตวรรษที่ 12-16 ซึ่งได้รับอิทธิพลจากศิลปะอินเดีย สมัยคุปตะ-ปัลลวะ ด้านรูปแบบพระพิมพ์ดินเผาของกันทรวิชัย มี 5 แบบคือ พิมพ์ใหญ่ พิมพ์กลาง ปรกโพธิ์ พิมพ์เล็ก และพิมพ์พิเศษ ส่วนพระพิมพ์นาดูน มีหลายพิมพ์ เลือกทำการวิจัย 9 แบบพิมพ์ คือ รูปสามเหลี่ยม รูปสามเหลี่ยมใบไม้ รูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า รูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส รูปฐานเหลี่ยมยอดโค้ง แบบลอยตัวองค์เดียว พระแผง แบบลอยตัว องค์เดียวเนื้อชิน และแบบสถูปทรงกลม พระพิมพ์เมืองฟ้าแดดสงยาง จำนวน 8 พิมพ์ คือ พิมพ์ใหญ่ พิมพ์กลาง พิมพ์ชะลูด พิมพ์ปรกโพธิ์ พิมพ์เม็ดกระบก พิมพ์ฐานหนา พิมพ์หลังเต่า และพิมพ์กลีบบัว พระพิมพ์เมืองไพร จำนวน 6 พิมพ์ คือ พิมพ์หน้าใหญ่ พิมพ์ข้างยิก พิมพ์ชะลูด พิมพ์หลังปะ พิมพ์ปีกกว้าง และ พิมพ์เล็ก งานพุทธปฏิมา พระพุทธสมัยลพบุรี 2 องค์เป็นพระพุทธรูปนาคปรกศิลาทราย พบที่กู่สันตรัตน์ อำเภอนาดูน ส่วนพุทธปฏิมาปูนปั้นสมัยทวารวดีพบที่เมืองฟ้าแดดสงยาง กาฬสินธุ์ และเมืองนครจัมปาศรี มหาสารคาม สมัยล้านช้างพบจำนวน 24 องค์ เป็นปางมารวิชัยทั้งหมด งานพุทธปฏิมาสมัยล้านช้าง แบ่งเป็น 2 กลุ่มคือ พระพุทธรูปสำริด พบ 2 สมัย คือ สมัยลพบุรี คือ พระพุทธรูปนาคปรก พระสำริดสมัยล้านช้าง คือ ปางมารวิชัย ปางสมาธิ และพระพุทธรูปไม้เลือกใช้ในงานวิจัยจำนวน 5 ปางคือ ปางมารวิชัย ปางพิจารณาธรรม ปางเปิดโลก ปางห้ามญาติ และปางประทานธรรม ด้านประติมานวิทยาพระพุทธรูปที่สร้างขึ้นล้วนเกี่ยวข้องกับพุทธประวัติ ตอนที่พบมากที่สุดคือ ตอนตรัสรู้ แล้วทรงเสวยวิมุติสุข ตอนทรงแสดงยมกปาฏิหาริย์ นอกจากนี้ พุทธศิลปะทุกแบบ ยังแฝงปรัชญาธรรม ซึ่งอธิบายไว้ในเชิงสัญลักษณ์

การอนุรักษ์พุทธปฏิมา เนื่องจากการเสื่อมสภาพของพุทธปฏิมาซึ่งเกิดจากสาเหตุ 2 ประการ คือ สาเหตุจากภายใน คือ วัสดุที่นำมาสร้าง และกรรมวิธีการสร้าง และสาเหตุภายนอก คือ ภูมิอากาศ อุณหภูมิ แมลง และอื่น ๆ วิธีการรักษาควรเก็บไว้ในที่ปราศจากฝุ่นละอองหากเป็นไปได้ควรเก็บรักษาและจัดแสดงในตู้ที่ปิดมิดชิดเพื่อป้องกันการเสื่อมสภาพ เนื่องจากฝุ่นละออง แมลง รา นก หนู ความร้อน ความชื้น และแสงสว่าง การสืบสานภูมิปัญญา การสร้างสรรค์พุทธปฏิมา ปัจจุบันได้มีการประยุกต์โดยการนำเอาพุทธศิลปะของพุทธปฏิมาท้องถิ่นเข้าไปผสมกับองค์ความรู้ที่ได้มาจากประสบการณ์เดิมกลายเป็นพุทธปฏิมาแบบใหม่ขึ้นมาอีกส่วนคุณค่าของพุทธปฏิมาที่พบ ที่สำคัญคือ คุณค่าด้านเศรษฐกิจ ด้านสังคม ด้านจิตใจ ด้านสิ่งแวดล้อม ด้านวัฒนธรรม เป็นบ่อเกิดของประเพณีและพิธีกรรมของชุมชน และยังส่งต่อไปยังการสร้างสรรค์งานทั้งทางด้านสิม การประดับตกแต่งสิม วัดวาอาราม ที่สืบเนื่องจากการสร้างพระพุทธปฏิมาของชุมชน

การออกแบบพุทธปฏิมาหลากหลายรูปแบบ ส่งผลให้เอกลักษณ์พุทธปฏิมาที่เป็นแบบฉบับของแต่ละสมัยหายไป ดังนั้นผู้วิจัยจึงได้นำเสนอผลการศึกษาพุทธศิลป์ ที่เป็นลักษณะเด่นของแต่ละในรูปของพุทธศิลป์ต้นแบบ ที่เกิดจากการผสมผสานของพุทธศิลป์ มีทั้งหมด 5 แบบ คือพระต้นแบบพระพุทธรูปศิลา พระต้นแบบพระพิมพ์ดินเผา พระต้นแบบพระปูนปั้น พระต้นแบบพระสำริด และพระต้นแบบพระไม้ เพื่อให้ผู้สนใจได้ใช้เป็นแนวทางในการสร้างสรรค์พุทธปฏิมาให้เกิดความเหมาะสม

โดยสรุป พุทธปฏิมาเป็นสิ่งที่อยู่คู่กับชาวอีสานเป็นเวลานานหลายพันปี ในปัจจุบันพุทธปฏิมายังเป็นสิ่งที่มีคุณค่าทางด้านวัฒนธรรม ดังนั้น เมื่อนำเอาพุทธลักษณะที่สำคัญของพุทธปฏิมามาประยุกต์ จะทำให้เกิดการผสมผสานของพุทธปฏิมาแต่ละสมัย กลายเป็นพุทธปฏิมาที่เป็นเอกลักษณ์เฉพาะของชาวอีสาน

อนันต์ ขัมภรัตน์. <u>การพัฒนารูปแบบการจัดการป่าบุ่งป่าทามของชุมชนบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างในเขตจังหวัดศรีสะเกษ และจังหวัดอุบลราชธานี</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษารูปแบบและองค์ความรู้ในการจัดการป่าบุ่งป่าทามของชุมชนบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างในเขตจังหวัดศรีสะเกษ และอุบลราชธานี 2) ศึกษาองค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่าบุ่งป่าทามของชุมชนบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างในเขตจังหวัดศรีสะเกษ และอุบลราชธานี 3) เพื่อประเมินผลการนำรูปแบบการจัดการป่าบุ่งป่าทามที่เหมาะสมที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในชุมชนบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างในเขตจังหวัดอุบลราชธานี กลุ่มตัวอย่างเป็นชุมชนที่อยู่ในเขตพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามทั้งหมด 4 พื้นที่ ได้แก่ ชุมชนบ้านแดงน้อย ตำบลหนองแวง อำเภอกันทรารมย์ จังหวัดศรีสะเกษ ชุมชนบ้านจานตะโนน ตำบลหนองบ่อ อำเภอเมืองอุบลราชธานี ชุมชนบ้านฮ่องอ้อ ตำบลท่าช้าง อำเภอสว่างวีระวงศ์ และชุมชนบ้านปากบุ่ง ตำบลคันไร่

อำเภอสิรินธร จังหวัดอุบลราชธานี เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัยครั้งนี้ ได้แก่ แบบสัมภาษณ์กึ่งโครงสร้าง แบบสอบถามสำหรับเก็บข้อมูลสภาพเศรษฐกิจ และการใช้ประโยชน์จากป่าบุ่งป่าทาม และ แบบสอบถามกลุ่มตัวอย่างที่เป็นกลุ่มผู้ที่ทำงานเกี่ยวข้องกับการจัดการป่าไม้ในภาคตะวันออกเฉียงเหนือ สถิติที่ใช้ในการวิเคราะห์ข้อมูลได้แก่ ค่าเฉลี่ย ร้อยละ ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน ค่าวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน โดยใช้โปรแกรม LISREL

ผลการวิจัยปรากฏดังนี้

1. รูปแบบการจัดการป่าบุ่งป่าทามในพื้นที่ศึกษาทั้ง 4 พื้นที่ พบว่ามีการจัดการป่าบุ่งป่าทาม เป็น 2 ลักษณะ ได้แก่ การจัดการในพื้นที่ป่าบุ่งป่าทามที่เป็นป่าสาธารณะ และการจัดการในพื้นที่ป่าบุ่งป่าทาม ที่เป็นกรรมสิทธิ์ โดยการจัดการป่าบุ่งป่าทามที่เป็นกรรมสิทธิ์นั้นเป็นการจัดการในลักษณะที่ขึ้นอยู่กับเจ้าของกรรมสิทธิ์จะดำเนินการ ส่วนการจัดการป่าบุ่งป่าทามที่เป็นป่าสาธารณะพบองค์ประกอบร่วมของพื้นที่ที่ศึกษาทั้ง 4 พื้นที่ ได้แก่ 1) ข้อตกลงหรือ กฎระเบียบ ที่เป็นข้อห้ามในการใช้ประโยชน์จากป่าบุ่งป่าทามซึ่ง ในบางพื้นที่ก็มีบทลงโทษ แต่บางพื้นที่ยังไม่พบบทลงโทษที่ชัดเจน 2) การใช้ประโยชน์ และ 3) การอนุรักษ์ สำหรับพื้นที่บ้านฮ่องอ้อ และบ้านปากบุ่งนั้นนอกจากองค์ประกอบทั้ง 3 องค์ประกอบร่วมที่พบแล้ว ยังพบองค์ประกอบที่สำคัญในการจัดการป่าบุ่งป่าทามได้แก่ ภาคีร่วมพัฒนาที่มาจากภายนอกชุมชน คณะกรรมการบริหารจัดการป่าชุมชน และการมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชน

2. องค์ประกอบและตัวบ่งชี้ของรูปแบบที่เหมาะสมในการจัดการป่าบุ่งป่าทามเป็นรูปแบบเชิงแนวคิดที่ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก 15 ตัวบ่งชี้ ได้แก่ 1) สภาพพื้นที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ได้แก่ บริบทของพื้นที่ ระบบนิเวศในพื้นที่ วัฒนธรรมประเพณี เศรษฐกิจชุมชน 2) ประชาชนในพื้นที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ได้แก่ การมีส่วนร่วมของประชาชนในชุมชนกระบวนการเรียนรู้ของประชาชน วิถีชีวิตของประชาชน 3) การจัดองค์กร ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ได้แก่ การจัดตั้งองค์กรประชาชนในการจัดการป่าบุ่งป่าทาม กลไกการบริหารจัดการองค์กร การสร้างเครือข่ายความร่วมมือ 4) การจัดการในพื้นที่ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ได้แก่ แบบแผนในการบริหารจัดการ การใช้ประโยชน์จากป่าบุ่งป่าทาม การอนุรักษ์ป่าบุ่งป่าทาม และ 5) การสนับสนุนจากหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ประกอบด้วยตัวบ่งชี้ ได้แก่ การประสานความร่วมมือของหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง และภาคีร่วมสนับสนุน และเมื่อนำรูปแบบเชิงแนวคิดนี้ไปทดสอบด้วยการวิเคราะห์องค์ประกอบเชิงยืนยัน พบว่ามีความสอดคล้องกับข้อมูลเชิงประจักษ์

3. ผลการนำรูปแบบการจัดการป่าบุ่งป่าทามที่เหมาะสมที่พัฒนาขึ้นไปใช้ในชุมชนบริเวณพื้นที่บ้านจานตะโนน และบ้านฮ่องอ้อ พบว่าเป็นรูปแบบที่สามารถนำไปปฏิบัติได้จริง

โดยสรุป รูปแบบการจัดการป่าบุ่งป่าทามบริเวณพื้นที่ลุ่มแม่น้ำมูลตอนล่างในเขตจังหวัดศรีสะเกษและจังหวัดอุบลราชธานีที่พัฒนาขึ้น ประกอบด้วย 5 องค์ประกอบหลัก และ 15 ตัวบ่งชี้ สามารถนำไปใช้ในการจัดการป่าบุ่งป่าทามในชุมชนได้ต่อไป

อนุชิต สิงห์สุวรรณ. <u>ประวัติศาสตร์นิพนธ์อีสาน พ.ศ.2475 ถึงสิ้นทศวรรษ 2520</u>. วิทยานิพนธ์ อ.ม. กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยศิลปากร, 2553

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้เป็นการศึกษาถึงพัฒนาการของประวัตศาสตร์นิพนธ์อีสานในช่วงระหว่างปี พ.ศ. 2475 ถึงสิ้นทศวรรษ 2520 โดยมีจุดมุ่งหมายในการศึกษาแนวการเขียน และเนื้อหาของการเขียนประวัติศาสตร์ของคนอีสาน และศึกษาถึงการรับรู้คนอีสานที่มีต่อท้องถิ่นและชนกลุ่มอื่นที่ปรากฏในงานเขียนทางประวัติศาสตร์

ผลการศึกษาพบว่า ในช่วงระหว่างปี พ.ศ.2475 ถึง พ.ศ. 2500 บรรยากาศทางการเมืองของสังคม “รัฐประชาชาติ” ที่ให้ความสำคัญต่อประชาชน และการแพร่ขยายของความคิดชาตินิยมในภูมิภาคได้กระตุ้นให้คนอีสานเขียนประวัติศาสตร์ “อีสาน-ลาว” ที่ผูกพันกับศูนย์กลางอำนาจทางฝั่งซ้ายแม่น้ำโขง โดยได้มีการรื้อฟื้นงานเขียน“พื้น/พงศาวดาร”ดั้งเดิมขึ้นมาใหม่ เช่น “เพ็ชรพื้นเมืองเวียงจันทร์” ของ ทองพูล ศรีจักร ได้เรียบเรียงขึ้นมาจาก “พื้นเวียง” เรื่องราวของการปลดแอกกู้อิสรภาพของเจ้าอนุวงศ์เมืองเวียงจันทร์ และในสมัยนี้ได้เริ่มการเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่บ้างแล้ว เพื่อนำเสนอถึงเรื่องราวของท้องถิ่นให้ลุ่มลึกยิ่งขึ้น เช่น “ประวัติวัดสุปัฏนาราม” ของสมเด็จพระมหาวีระวงศ์ (อ้วน ติสโส) เป็นประวัติศาสตร์ท้องถิ่นเมืองอุบลราชธานี นอกจากนี้ยังมีงานเขียนเกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรมอีสานที่ผ่านการค้นคว้าอย่างเป็นระบบ เช่น “ประเพณีโบราณไทยอีสาน” ของ ปรีชา พิณทอง ในส่วนของการรับรู้เกี่ยวกับท้องถิ่น“ความเป็นอีสาน” คือ สำนึกในการเป็นส่วนหนึ่งทางการเมืองของรัฐไทย และมีวัฒนธรรมร่วมกับลาว แต่มีการรับรู้ถึงความเหนือกว่า“ลาว”ที่ตกเป็นอาณานิคมชาติต่างด้าวอย่างฝรั่งเศส

ต่อมาในช่วง พ.ศ. 2500 ถึงสิ้นทศวรรษ 2520 เป็นช่วงสมัยแห่ง“การพัฒนา” การพัฒนาของรัฐได้เชื่อมโยงพื้นที่ทางกายภาพ และความรู้สึกนึกคิดของคนอีสานให้เป็นอันหนึ่งอันเดียวกับส่วนกลาง ส่งผลให้คนอีสานเขียนประวัติศาสตร์“อีสาน”ที่สัมพันธ์กับอำนาจรัฐไทยมากขึ้น โดยในสมัยนี้มีงานเขียนประวัติศาสตร์สมัยใหม่ที่บอกเล่าความเป็นมาของเมือง จังหวัด กันอย่างแพร่หลาย ที่สำคัญคือ “ประวัติศาสตร์อีสาน” ของเติม วิภาคย์พจนกิจ และยังพบเห็นถึงความสืบเนื่องของ “พื้น/พงศาวดาร” ในยุคนี้ แต่ได้มีการอธิบายภายใต้อำนาจรัฐไทยยิ่งขึ้น เช่น ผลงานของพระอาริยานุวัตร เขมจารี นอกจากนี้ยังมีการศึกษาค้นคว้าทางด้านสังคมและวัฒนธรรมอีสานเพิ่มขึ้นด้วย ในส่วนการรับรู้เกี่ยวกับท้องถิ่นนั้น “ความเป็นอีสาน” คือ การเป็นส่วนหนึ่งทางการเมืองของรัฐไทยที่มีวัฒนธรรมเป็นแบบเฉพาะของตัวเอง ซึ่งในอดีตได้รับอิทธิพลมาจาก “ลาว” แต่การรับรู้เกี่ยวกับประเทศลาวในปัจจุบันมี “ความด้อยกว่า” อีสานในทางเศรษฐกิจและการเมือง เพราะลาวถูกครอบงำด้วยลัทธิคอมมิวนิสต์

อภิชัย ชื่นเย็น. <u>การใช้สารอิมิดาโซลชักนำให้ไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้านลอกคราบ 3 ครั้ง</u>. วิทยานิพนธ์ วท.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

วิทยานิพนธ์ฉบับนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาการชักนำให้เกิดเฉพาะหนอนไหมนอน 3 ในไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน เพื่อศึกษาผลผลิตของไหมจากไหมนอน 3 และเพื่อศึกษาคุณลักษณะของเส้นไหมจากไหมนอน 3 ในไหมพันธุ์ไทยพื้นบ้าน โดยใช้สารอิมิดาโซลระดับความเข้มข้น 25 และ 30 ppm พ่นลงบริเวณลำตัวของหนอนไหม วัย 4 วันที่ 2 ทั้ง 4 พันธุ์คือ นางตุ่ย นางลาย หัวฝาย และ สำโรง

ผลการศึกษาพบว่า ผลผลิตของไหมนอน 3 ด้านอัตราการเลี้ยงรอด หนอนไหมพันธุ์นางตุ่ย นางลาย และหัวฝาย ที่ได้รับสารอิมิดาโซลทั้ง 25 และ 30 ppm มีอัตราการเลี้ยงรอดสูง ($p<0.01$) ด้านน้ำหนักรังสด ไหมพันธุ์นางลาย นางตุ่ย และหัวฝาย มีน้ำหนักรังสดสูง ($p<0.01$) ด้านน้ำหนักเปลือกรัง หนอนไหมทุกพันธุ์ที่ได้รับสารอิมิดาโซลมีน้ำหนักรังสดน้อยกว่ากลุ่มที่ไม่ได้รับสารอิมิดาโซล ($p<0.01$) ด้านเปอร์เซ็นต์เปลือกรัง ไหมพันธุ์สำโรงที่ได้รับสารอิมิดาโซล 30 ppm มีเปอร์เซ็นต์เปลือกรังมากกว่าพันธุ์ต่าง ๆ ที่ได้รับสารอิมิดาโซล ($p<0.01$) ส่วนคุณลักษณะของเส้นไหมในด้านความยาวเส้นไหมพันธุ์นางตุ่ยและนางลาย มีความยาวเส้นไหมมากกว่าพันธุ์อื่น ($p<0.01$) ด้านขนาดเส้นไหมหนอนไหมทั้ง 4 พันธุ์ที่ได้รับสารอิมิดาโซล 25 และ 30 ppm มีขนาดเส้นไหมเล็กลง ($p<0.01$)

โดยสรุปไหมทั้ง 4 พันธุ์ ถูกชักนำให้เกิดไหมนอน 3 ได้ด้วยสารอิมิดาโซล 25 และ 30 ppm และทำให้ขนาดเส้นไหมเล็กลง

อภิเดช สัตยาวิรุทธ์. <u>คนไทยเชื้อสายจีน : การพัฒนาการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในภาคอีสาน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2556.

ชาวจีนที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในยุคแรก มีฐานะยากจน ได้นำเอาวัฒนธรรมท้องถิ่นของตน รวมทั้งระบบความเชื่อทางพุทธศาสนานิกายมหายาน ลัทธิเต๋า และลัทธิขงจื้อมาใช้เป็นแนวทางในการดำเนินชีวิตและผสมผสานเข้ากับวัฒนธรรมของคนไทยในท้องถิ่นได้อย่างกลมกลืนจนไม่สามารถแยกออกจากกันได้ การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษาคนไทยเชื้อสายจีนกับการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในภาคอีสาน และแนวทางการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมเพื่อสร้างสังคมที่เข้มแข็ง กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัยมี 3 กลุ่ม คือ 1) กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่อาศัยอยู่ร่วมกับกลุ่มคนพื้นเมืองในจังหวัดร้อยเอ็ด 2) กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ร่วมกับกลุ่มคนพื้นเมืองในจังหวัดกาฬสินธุ์ และ 3) กลุ่มคนไทยเชื้อสายจีนที่อยู่ร่วมกับกลุ่มคนพื้นเมืองในจังหวัดมหาสารคาม ผู้ให้ข้อมูลแบ่งออกเป็น 3 กลุ่ม คือ กลุ่มผู้รู้ จำนวน 36 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติ จำนวน 12 คน และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป จำนวน 17 คน โดยใช้วิธีการสัมภาษณ์ การสังเกต และการสนทนากลุ่ม วิเคราะห์ข้อมูลตาม

ความมุ่งหมายของการวิจัยและนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่ที่อพยพเข้ามาตั้งถิ่นฐานในจังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดกาฬสินธุ์ และจังหวัดมหาสารคาม เป็นจีนแต้จิ๋ว อพยพมาจากเมืองซัวเถาประเทศจีน สาเหตุเนื่องจากปัญหาภัยสงครามในประเทศ ทำให้คนจีนอพยพเข้ามาในประเทศไทยเป็นจำนวนมาก และประกอบอาชีพการค้าขาย และใช้แรงงาน เมื่อมีฐานะทางเศรษฐกิจดีขึ้นก็ขยายกิจการออกไปตามต่างอำเภอ เป็นการอพยพเพื่อพัฒนาการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรม และขยายกิจการทางการค้าของตระกูล การค้าขายในอดีตอาชีพส่วนใหญ่ เป็นการรับซื้อของป่า สามารถสร้างฐานะจนปัจจุบันกลายมาเป็นผู้นำทางเศรษฐกิจของจังหวัด

ในอดีตระยะแรกที่คนจีนอพยพเข้ามา ได้นำขนบธรรมเนียมประเพณีดั้งเดิมของตนเข้ามาปฏิบัติภายในกลุ่มคนจีน ต่อมาจึงได้มีการปรับเปลี่ยนพฤติกรรมการดำรงชีวิตบางอย่างให้เข้ากับคนในท้องถิ่นได้ จนกระทั่งเกิดการผสมกลมกลืนกันทางวัฒนธรรมระหว่างคนไทยเชื้อสายจีนกับชาวไทยทุกกลุ่มเชื้อสายในจังหวัดนั้น ๆ ใน 6 ด้าน คือ 1) ด้านครอบครัวเครือญาติ พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนในยุคแรก ๆ ที่อพยพเข้ามาจะได้ผู้หญิงไทยเป็นภรรยา (จำเป็นต้องมีฐานะครอบครัวทางเศรษฐกิจและความมั่นคง) แต่ปัจจุบันนิยมที่จะให้ลูกหลานแต่งงานกับคนไทยเชื้อสายจีนด้วยกัน มากกว่าคนกลุ่มเชื้อสายอื่นในจังหวัดนั้นๆ เพราะมีพื้นฐานคล้ายคลึงกันสามารถปรับวิถีชีวิตให้อยู่ร่วมกันได้อย่างมีความสุข 2) ด้านสังคม การเมือง การปกครอง และการพัฒนาการตั้งถิ่นฐาน พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนสามารถทำงานร่วมกับชาวไทยพื้นเมืองทุกกลุ่มชาติพันธุ์ เพราะมีความสานึกรักในถิ่นเกิดต้องการที่จะพัฒนาชุมชนถิ่นฐานและการปรับตัวให้ดีขึ้น 3) ด้านความเชื่อและศาสนา วัฒนธรรม พบว่าคนไทยเชื้อสายจีนกับชาวไทยทุกกลุ่มเชื้อสายมีพื้นฐานความเชื่อเหมือนกัน สามารถปรับเข้าหากันได้ เช่น เทศกาลตรุษจีน คนไทยเชื้อสายจีนมีการบูชาเทพเจ้า บูชาบรรพบุรุษแต่ก็ทำบุญตักบาตรตามประเพณีไทย 4) ด้านรักษาสุขภาพ พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนกับชาวไทยทุกกลุ่มเชื้อสาย มีการรักษาสุขภาพด้วยสมุนไพร สามารถปรับเข้าหากันได้โดยการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ด้านสมุนไพรเพื่อนำมาทำยารักษาสุขภาพ 5) ด้านการศึกษา พบว่า คนไทยเชื้อสายจีนส่วนใหญ่มีความเฉลียวฉลาดเทียบเท่าหรือมากกว่าชาวไทยทุกกลุ่มเชื้อสายซึ่งสามารถปรับเข้าหากันได้โดยการสั่งสอนให้บุตรตั้งใจเล่าเรียน ขยันอดทน และ 6) ด้านเศรษฐกิจ พบว่าคนไทยเชื้อสายจีนมีความขยันขันแข็ง ในการทำมาหากินเทียบเท่าหรือเหนือกว่าชนชาติอื่น เป็นแบบอย่างที่ดีจนเป็นที่ยอมรับในสังคมและชาวไทยทุกกลุ่มเชื้อสาย สามารถปรับพฤติกรรมให้เกิดความขยัน อดทน และซื่อสัตย์ ในการประกอบอาชีพเหมือนคนไทยเชื้อสายจีน

โดยสรุปจากผลการวิจัยครั้งนี้ สามารถนาการพัฒนาการตั้งถิ่นฐานและการปรับตัวทางเศรษฐกิจ สังคม วัฒนธรรมในภาคอีสานของคนไทยเชื้อสายจีน ไปสู่การปรับตัวให้ก่อให้เกิดการอยู่ร่วมกันอย่างสงบสุขแก่คนในสังคมได้อย่างมีสันติสุข และมีความยั่งยืนต่อไป

อภิสิทธิ์ เบื้องบน. <u>การพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์</u>. วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

หมอลำกลอนในปัจจุบันได้รับความนิยมน้อยลงเป็นผลมาจากกระแสโลกาภิวัตน์ ทำให้ผู้คนในปัจจุบันหันไปเสพสื่อบันเทิงหรือมหรสพอื่นที่ทันสมัยอีกทั้งองค์ประกอบของการลำกลอนควรมีการพัฒนาหรือปรับปรุงให้เข้ากับยุคหรือกระแสทางสังคม การวิจัยเชิงคุณภาพครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาสภาพปัญหาของหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ และ 2) หาแนวทางในการพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ พื้นที่ที่ทำการศึกษา ได้แก่ จังหวัดอุบลราชธานี จังหวัดร้อยเอ็ด จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดขอนแก่น จังหวัดอุดรธานี เก็บรวบรวมข้อมูลเอกสารและข้อมูลภาคสนาม ข้อมูลภาคสนามได้จาก การสัมภาษณ์ และการสังเกต จากผู้รู้ 7 คน ผู้ปฏิบัติ 12 คน และผู้ให้ข้อมูลทั่วไป 24 คน ตรวจสอบข้อมูลด้วยเทคนิคแบบสามเส้า วิเคราะห์ข้อมูล แล้วนำเสนอผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า สภาพปัญหาเกี่ยวกับหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ ได้แก่ 1) หมอลำในปัจจุบันบางคนไม่มีความรู้ความเข้าใจในศิลปะการลำเพียงพอ 2) ผู้แต่งกลอนลำลดน้อยลงเนื่องจากขาดผู้สืบทอดและความรู้ความเข้าใจในการแต่ง 3) หมอแคนบางส่วนขาดจรรยาบรรณ 4) ผู้จ้างในปัจจุบันไม่เข้าใจธรรมเนียมการจ้าง การรับรองและการดูแลหมอลำ 5) ผู้ฟังส่วนใหญ่ไม่เข้าใจและไม่ปฏิบัติตามขนบการฟังลำ ทำให้เกิดปัญหาช่วงทำการแสดง 6) กลอนลำล้าสมัยยากต่อการเข้าใจของคนฟังในปัจจุบัน 7) ขั้นตอนหรือขนบการลำไม่เหมาะสมตามสถานการณ์ในปัจจุบัน และ 8) เครื่องเสียงเวทีที่ไม่ได้มาตรฐาน ซึ่งมีผลกระทบต่อการลำในปัจจุบัน แนวทางในการพัฒนาหมอลำกลอนในกระแสโลกาภิวัตน์ ได้แก่ การพัฒนาองค์ประกอบทั้ง 8 ด้านได้แก่ 1) หมอลำต้องศึกษาศิลปะการลำกลอนอย่างลึกซึ้ง 2) ผู้แต่งกลอนลำต้องแต่งกลอนลำใหม่ ๆ ให้ทันสมัย 3) หมอแคนต้องมีทักษะและมีความรับผิดชอบในหน้าที่ 4) เจ้าภาพต้องมีความซื่อสัตย์สุจริตต่อหมอลำ และมีสัญญาจ้างเป็นลายลักษณ์อักษร 5) ผู้ฟังต้องมีมารยาทในการฟังไม่ประพฤติเสื่อมเสีย 6) กลอนลำต้องทันสมัย มีเนื้อหาดีและมีสุนทรียภาพ 7) ควรมีการรักษาขนบหรือขั้นตอนในการลำไว้ และอาจปรับเปลี่ยนได้บ้างตามความเหมาะสม และ 8) ควรเลือกหาเครื่องเสียงและเวทีที่เหมาะสมและได้มาตรฐานในการแสดง

โดยสรุป หมอลำกลอนเป็นสิ่งที่มีคุณค่าต่อชุมชน ควรมีการอนุรักษ์ สืบทอดพัฒนาและปรับปรุงให้เหมาะสมกับยุคสมัย เพื่อให้เป็นที่นิยมและคงอยู่กับผู้ชมในกระแสโลกาภิวัตน์ต่อไป

อรนุช สีตบุตร. <u>การแต่งงานข้ามชาติ : การสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสหญิงอีสานกับชาวต่างชาติ</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อศึกษา 1) ความเป็นมาของวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสระหว่างหญิงอีสานและชาวต่างชาติ 2) สภาพปัจจุบันและปัญหาของวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสระหว่างหญิงอีสาน

และชาวต่างชาติ และ 3) เพื่อสร้างรูปแบบเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสระหว่างหญิงอีสานและชาวต่างชาติ พื้นที่ในการวิจัยได้แก่ จังหวัดร้อยเอ็ด นครราชสีมา บุรีรัมย์ และศรีสะเกษ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการวิจัย ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มบุคคลทั่วไป จำนวน 80 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสังเกต แบบสัมภาษณ์ และแบบสนทนากลุ่ม ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า ความเป็นมาของการเลือกคู่สมรสระหว่างหญิงอีสานและชาวต่างชาติ เริ่มขึ้นในปี พ.ศ. 2512 เป็นช่วงที่มีทหารอเมริกันเข้ามามากที่สุด เวลานั้นเป็นจุดเริ่มของการมีปฏิสัมพันธ์ระหว่างหญิงไทยจากชุมชนชนบทกับชาวตะวันตก การจากบ้านมาไกลของทหารอเมริกันทำให้เกิดความเหงาจึงเป็นจุดเริ่มต้นของความต้องการมีหญิงคนรัก และหลังสงครามผู้หญิงไทยหลายคนตามคนรักไปอยู่สหรัฐอเมริกาและมีทหารอเมริกันบางส่วนกลับมาใช้ชีวิตกับภรรยาที่เมืองไทยหลังเกษียณ หญิงอีสานที่ติดตามสามีไปอยู่ต่างประเทศจะส่งเงินมาช่วยเหลือครอบครัว ทำให้ครอบครัวมีฐานะดีขึ้น ดังนั้นในปัจจุบันเราจึงพบเห็นผู้หญิงไทยนิยมแต่งงานกับชาวต่างชาติกันเป็นจำนวนมาก

สภาพปัจจุบันและปัญหาของวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสระหว่างหญิงอีสานและชาวต่างชาติ พบว่า ปัจจุบันหญิงอีสานที่มีคู่สมรสเป็นชาวต่างชาติได้จดทะเบียนสมรสแบบถูกต้องตามกฎหมาย มีบุตรธิดา ใช้ชีวิตอยู่ร่วมกันในภาคอีสาน เดินทางไปต่างประเทศเป็นบางครั้ง มีการสร้างบ้าน และทำธุรกิจ เช่น ร้านอาหาร ร้านกาแฟ ร้านคอมพิวเตอร์ อยู่ในจังหวัดของคู่สมรส จะช่วยกันทำมาหากิน สามีชาวต่างชาติจะให้ความช่วยเหลือชุมชนเมื่อมีการจัดกิจกรรมที่เป็นประโยชน์ต่อส่วนรวม ปัจจุบันฐานะทางสังคมของคู่สมรสฝ่ายหญิงดีขึ้น เกิดความเปลี่ยนแปลงทางด้านฐานะทางสังคม เป็นที่สนใจของเพื่อนบ้าน มีความพอใจในฐานะทางเศรษฐกิจของครอบครัว คู่สมรสฝ่ายหญิงมีความเห็นอีกว่าฝ่ายชายมีความซื่อสัตย์ เป็นคนที่มีความรับผิดชอบต่อครอบครัว สภาพปัญหาของวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสระหว่างหญิงอีสานและชาวต่างชาติ พบว่า คู่สมรสต้องปรับตัวอย่างมากเกี่ยวกับความแตกต่างด้านอาหารระหว่างอาหารไทย อาหารอีสาน อาหารไทย-อีสาน อาหารฝรั่ง และอาหารไทย-ฝรั่ง หรืออาหารอีสาน-ฝรั่ง ซึ่งต้องแยกประเภทอาหารว่าจะรับประทานช่วงเวลาไหน คู่สมรสชาวต่างชาติส่วนมากจะไม่ชอบกลิ่นของปลาร้า และอาหารที่มีรสจัด ปัญหาด้านภาษาที่ใช้สื่อสาร เป็นปัญหาหลักสำหรับคู่สมรสชาวต่างชาติ เวลาสื่อสารกับคนในครอบครัวจะพูดภาษาไทยได้บ้าง แต่ฟังภาษาอีสานไม่ออก ด้านสภาพภูมิอากาศภาคอีสานเป็นภาคที่มีอากาศร้อนมากในช่วงฤดูร้อน ทำให้คู่สมรสชาวต่างชาติทนอากาศร้อนไม่ได้และไม่ออกจากบ้านไปไหนอยู่แต่ในบ้านที่ติดเครื่องปรับอากาศ

การสร้างรูปแบบเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสของหญิงอีสานและชาวต่างชาติ พบว่า การสร้างรูปแบบเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสของหญิงอีสานกับชาวต่างชาติมี 5 รูปแบบ ดังนี้

1) รูปแบบเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสโดยการเดินทางไปทำงานในต่างประเทศ 2) รูปแบบเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสโดยการรู้จักกันเองของคู่สมรส (แบบบังเอิญ) 3) รูปแบบเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสโดยการมีแม่สื่อ 4) รูปแบบเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสโดยมีญาติหรือเพื่อนแนะนำ และ 5) รูปแบบเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสโดยการรู้จักกันผ่านอินเตอร์เน็ต

โดยสรุป ข้อสนเทศเกี่ยวกับการแต่งงานข้ามชาติ : การสร้างเครือข่ายวัฒนธรรมการเลือกคู่สมรสหญิงอีสานกับชาวต่างชาติ ที่ได้จากการศึกษาครั้งนี้สามารถให้แนวทางที่เป็นประโยชน์หลายประการแก่บุคคลซึ่งรับผิดชอบหน้าที่เกี่ยวกับสังคมและวัฒนธรรม ตลอดจนหญิงไทยซึ่งแต่งงานกับชาวต่างชาติ ในแง่ของการปรับใช้กับงานในหน้าที่และวิถีชีวิตครอบครัว

อัษฎาวุธ โภคาพานิช. <u>แนวทางการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวจังหวัดหนองคาย</u>. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การศึกษาครั้งนี้มีความมุ่งหมาย 3 ประการ คือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ในจังหวัดหนองคาย 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันและปัญหาในการจัดการหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ 3) เพื่อศึกษาแนวทางในการพัฒนาหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์เพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยวในจังหวัดหนองคาย ระยะเวลาวิจัยเริ่มจากเดือนกรกฎาคม 2554 ถึงเดือนกรกฎาคม 2555 ใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและแบบไม่มีโครงสร้าง แบบสังเกตแบบมีส่วนร่วม และแบบไม่มีส่วนร่วม โดยศึกษาข้อมูลจากกลุ่มตัวอย่าง 100 คน ประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้ปฏิบัติ และกลุ่มผู้ให้ข้อมูลทั่วไป ตรวจสอบความน่าเชื่อถือของข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอข้อมูลผลการวิจัยแบบพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า

ประวัติความเป็นมาของหมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์จังหวัดหนองคาย เริ่มก่อตั้งเมื่อปี พ.ศ. 2543 เนื่องจากเกิดปรากฏการณ์เหนือธรรมชาติ “บั้งไฟพญานาค” ในลุ่มน้ำโขงมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้าไปจังหวัดหนองคายเป็นจำนวนมาก ทำให้โรงแรมและที่พักต่าง ๆ ไม่เพียงพอ ผู้ว่าราชการจังหวัดจึงมีนโยบายให้ชาวบ้านเปิดบ้านตนเองให้นักท่องเที่ยวเข้าไปพัก ร่วมรับประทานอาหาร และอำนวยความสะดวกให้เสมือนญาติพี่น้องสร้างความประทับใจให้นักท่องเที่ยวจนเป็นที่มาของหมู่บ้านโฮมสเตย์

สภาพปัจจุบันและปัญหา พบว่า ในฤดูเทศกาลออกพรรษาและเทศกาลสงกรานต์จะมีนักท่องเที่ยวเดินทางเข้ามาพักที่หมู่บ้านโฮมสเตย์เป็นจำนวนมาก บ้านพักที่จัดไว้ไม่เพียงพอต่อความต้องการของนักท่องเที่ยว แต่หลังเทศกาลหมู่บ้านเงียบเหงาขาดรายได้ เกิดปัญหาเศรษฐกิจรายได้ใน

ครอบครัวลดลง ปัญหาคนว่างงานเพิ่มขึ้น บางคนหนีเข้าไปรับจ้างทำงานในกรุงเทพมหานคร ทิ้งบุตรหลานให้อยู่กับปู่ย่าตายาย สร้างปัญหาสังคมเป็นอย่างมาก

แนวทางพัฒนา พบว่า หมู่บ้านโฮมสเตย์มีการพัฒนาหลายด้าน ได้แก่ ด้านที่พัก อาหาร วัฒนธรรม แหล่งท่องเที่ยวและการประชาสัมพันธ์ โดยการจัดอบรมให้ความรู้คณะกรรมการดำเนินงานชาวบ้านและเยาวชน ซึ่งได้รับการสนับสนุนจากองค์กรบริหารส่วนตำบล พัฒนาชุมชน มาให้ความรู้ด้านวิชาการ เพื่อให้เกิดทักษะในการดำเนินงานและเป็นชุมชนเข้มแข็งพึ่งตนเองได้ตลอดไป

โดยสรุป การวิจัยครั้งนี้ พบว่า หมู่บ้านวัฒนธรรมแบบโฮมสเตย์ จังหวัดหนองคาย มีแนวทางได้รับการสนับสนุนจากภาครัฐและภาคเอกชนได้เข้ามามีส่วนร่วมในการจัดกิจกรรมให้มากขึ้น เพื่อเป็นการส่งเสริมอาชีพของชุมชนให้มีรายได้และเป็นการเตรียมเข้าสู่ประชาคมเศรษฐกิจอาเซียน

อาภัสรา จันทรเสนา. <u>การพัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน : เมืองอุดร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4</u>. วิทยานิพนธ์ กศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

การวิจัยครั้งนี้จึงมีความมุ่งหมายเพื่อ 1) พัฒนาหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน : เมืองอุดร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 2) ศึกษาประสิทธิภาพและดัชนีประสิทธิผลของหลักสูตรสถานศึกษาเรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน : เมืองอุดร และ 3) เปรียบเทียบความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์และเจตคติต่อการเรียนวิชาภาษาไทยของนักเรียนชั้นมัธยมปีที่ 4 ระหว่างก่อนเรียนและหลังเรียนด้วยหลักสูตร เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน : เมืองอุดร กลุ่มตัวอย่างในการวิจัย ได้แก่ นักเรียนชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 จำนวน 70 คน ได้แก่ห้อง 4/1 จำนวน 34 คน ห้อง 4/2 จำนวน 36 คน ภาคเรียนที่ 1 ปีการศึกษา 2553 โรงเรียนกุดจับประชาสรรค์ สำนักงานเขตพื้นที่การศึกษามัธยมศึกษา เขต 20 ได้มาโดยการสุ่มแบบกลุ่ม (Cluster Random Sampling) เครื่องมือที่ใช้ในการวิจัย ได้แก่ แบบสัมภาษณ์เกี่ยวกับสภาพและความต้องการจำเป็นพื้นฐานในการจัดทำหลักสูตร แบบประเมินหลักสูตรสถานศึกษาชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 เรื่องวรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน : เมืองอุดร แผนการจัดกิจกรรมการเรียนรู้ตามกรอบหลักสูตรสถานศึกษา จำนวน 8 แผน แบบทดสอบวัดผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน จำนวน 60 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ตั้งแต่ 0.25 – 0.71 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.90 แบบทดสอบวัดความสามารถ การคิดวิเคราะห์ จำนวน 30 ข้อ มีค่าความยาก ระหว่าง 0.53–0.80 ค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ตั้งแต่ 0.27 –0.67 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ .86 และแบบวัดเจตคติของนักเรียน จำนวน 15 ข้อ มีค่าอำนาจจำแนกรายข้อ ตั้งแต่ 0.31 – 0.66 ค่าความเชื่อมั่นทั้งฉบับ เท่ากับ 0.88 สถิติที่ใช้วิเคราะห์ข้อมูล ได้แก่ ร้อยละ ค่าเฉลี่ย ส่วนเบี่ยงเบนมาตรฐาน และการทดสอบสมมติฐานใช้ t-test (Dependent Samples)

ผลการวิจัยปรากฏ ดังนี้

1. การประเมินองค์ประกอบหลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน : เมืองอุดร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 ทั้ง 3 ด้าน ได้แก่ ด้านตัวชี้วัด ด้านกิจกรรมการเรียนรู้ และด้านการวัดผลประเมินผล พบว่ามีค่า P.M. เฉลี่ยโดยรวมเท่ากับ 15.47 และเมื่อจำแนกผลการประเมินรายด้านพบว่า มีค่า P.M. เฉลี่ยเท่ากับ 15.64, 14.81 และ 15.96 ตามลำดับ แสดงว่าหลักสูตรสถานศึกษาที่พัฒนาขึ้นมาครั้งนี้ มีคุณภาพโดยรวม และแต่ละองค์ประกอบ อยู่ในระดับมาก

2. หลักสูตรสถานศึกษา เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่นอีสาน : เมืองอุดร ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 4 มีประสิทธิภาพเท่ากับ 88.82/86.01 และมีดัชนีประสิทธิผล เท่ากับ 0.7244 แสดงว่า ผู้เรียนมีความก้าวหน้าในการเรียนร้อยละ 72.44

3. นักเรียนมีความสามารถด้านการคิดวิเคราะห์ และเจตคติต่อการเรียนวิชาภาษาไทยหลังเรียนสูงกว่าก่อนเรียน อย่างมีนัยสำคัญทางสถิติที่ระดับ .01

โดยสรุป หลักสูตรสถานศึกษา กลุ่มสาระการเรียนรู้ภาษาไทย เรื่อง วรรณกรรมท้องถิ่น อีสาน : เมืองอุดร ที่พัฒนาในครั้งนี้ มีคุณภาพและมีประสิทธิภาพค่อนข้างสูง สามารถนำไปใช้เพื่อเสริมสร้างผลสัมฤทธิ์ทางการเรียน การคิดวิเคราะห์และเจตคติต่อการเรียนวิชาภาษาไทย ของผู้เรียนตามความเหมาะสมและบรรลุผลยิ่งขึ้น

อำคา แสงงาม. <u>การศึกษาศักยภาพทรัพยากรและการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนเพื่อส่งเสริมการท่องเที่ยว ในเขตทุ่งกุลาร้องไห้</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2553.

การวิจัยเชิงคุณภาพทางวัฒนธรรมครั้งนี้มีความมุ่งหมายเพื่อ 1) ศึกษาประวัติความเป็นมาและศักยภาพทรัพยากรแหล่งท่องเที่ยวทางวัฒนธรรม 2) ศึกษาสภาพปัจจุบันการจัดการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชน และ 3) ศึกษาการจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยวทางวัฒนธรรมโดยชุมชนในเขตทุ่งกุลาร้องไห้ พื้นที่วิจัย 8 หมู่บ้านคือ บ้านเมืองบัว บ้านกู่น้อย และบ้านกู่กาสิงห์ อำเภอเกษตรวิสัย วัดกู่พระโกนา อำเภอสุวรรณภูมิ ชุมชนบ่อพันขัน อำเภอหนองฮี ป่าทามกุดเป่ง อำเภอโพนทราย จังหวัดร้อยเอ็ด บ้านเมืองเตา อำเภอพยัคฆภูมิพิสัย จังหวัดมหาสารคาม และบ้านโนนม่วย อำเภอชุมพลบุรี จังหวัดสุรินทร์ กลุ่มตัวอย่างที่ศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้รู้จำนวน 22 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติจำนวน 96 คน และกลุ่มผู้ใช้บริการจำนวน 24 คน รวม 142 คน ซึ่งได้มาโดยวิธีการเลือกแบบเจาะจง เครื่องมือวิจัยได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์ แบบสังเกต แบบบันทึกการประชุมกลุ่มย่อย และแบบบันทึกการประชุมเชิงปฏิบัติการ ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคแบบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัยตามรูปแบบวิทยานิพนธ์ โดยใช้ภาพถ่ายและตาราง ประกอบการพรรณนาความวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติการท่องเที่ยว มีการผลิตเกลือที่บ่อพันขันสมัยก่อนประวัติศาสตร์ตอนปลายส่งผลให้ขอมเข้าไปสร้างชุมชนและสร้างกู่ในทุ่งกุลาร้องไห้ เมื่อวัฒนธรรมขอมเสื่อมคนลาวเข้าไปอยู่แทนที่เดิมของขอม ได้ถือเอากู่เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ เกิดเป็นประเพณีเฉพาะถิ่น ปี 2510 ประชาชนอพยพเข้าไปอยู่ในทุ่งกุลาร้องไห้มากขึ้นและยากจน รัฐเข้าไปพัฒนาและส่งเสริมให้ปลูกข้าวหอมมะลิ ปี 2534 รัฐบูรณะกู่พัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวและเริ่มมีนักท่องเที่ยวเข้าไปชุมชน จึงส่งเสริมตั้งกลุ่มทอผ้าโรงสีข้าว การจัดการป่า ปี 2545 เปิดหมู่บ้านท่องเที่ยวเชิงการเกษตร ปี 2548 ชาวบ้านทำวิจัยท้องถิ่นประเด็นการท่องเที่ยว ป่าทาม ขยะ ประวัติศาสตร์ ทำให้คนสนใจเข้าไปศึกษาดูงานอันก่อให้เกิดการท่องเที่ยวชุมชน องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นจึงกำหนดการท่องเที่ยวเป็นนโยบาย

ทรัพยากรที่มีศักยภาพทำให้คนเข้าไปเที่ยวคือ ธนาคารขยะรีไซเคิล สุสาน กู่ บ่อพันขัน ป่าทามกุดเป่ง ศูนย์ส่งเสริมและผลิตพันธุ์ข้าวชุมชน ศูนย์ผ้าไหม เกจิอาจารย์ สิม คูคลองเมืองสวนเกษตร วรรณกรรม ดนตรีและการตัดลายกระดาษ ทรัพยากรเสริมศักยภาพการท่องเที่ยวได้แก่ ประเพณีสรงกู่ บุญบั้งไฟ พิพิธภัณฑ์ชุมชน บ่อเลี้ยงปลา องค์กรในชุมชนให้การสนับสนุนจัดท่องเที่ยวและคนในชุมชนมีอัธยาศัยไมตรีดี โดยทั่วไปมีห้องน้ำ ที่พักและอาหารไว้บริการ ซึ่งต้องประสานสั่งจองล่วงหน้า โดยรัฐมีนโยบายและสนับสนุนงบประมาณ

สภาพปัจจุบันการจัดการ กู่ สุสาน คูคลองเมือง สระน้ำ มีสิทธิทับซ้อนระหว่างชาวบ้านกับทางราชการ เป็นอุปสรรคต่อการพัฒนา ชาวบ้านถือว่าโบราณสถานเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ จัดการโดยประกอบพิธีกรรมตามคติผีพุทธและพราหมณ์ ประเพณีบุญบั้งไฟ แข่งขันเรือยาว สงกรานต์ ทางราชการเป็นผู้ดำเนินงาน สวนเกษตร ธนาคารขยะ การตัดลายกระดาษ วรรณกรรม บ่อเลี้ยงปลา จัดการโดยกลุ่มแม่บ้าน คณะบริหารหรือชมรมหรือบุคคล โดยให้เป็นแหล่งเรียนรู้หรือและแหล่งท่องเที่ยว ประกอบด้วยเส้นทางศึกษาประวัติศาสตร์ ศึกษาวิถีชีวิต และศึกษาธรรมชาติ กิจกรรมเรียนรู้ได้แก่ การเดินป่า เดินชมสวน ฟังบรรยาย ทดลองทอผ้า ตัดกระดาษ โดยทั่วไปองค์กรชาวบ้านมีรายได้จากการจำหน่ายสินค้าและเป็นวิทยากร ซึ่งมีกองทุนและแบ่งปันรายได้เป็นธรรม

การจัดการและส่งเสริมการท่องเที่ยว ด้านการจัดการทรัพยากร ควรพัฒนาโดยขุดบูรณะกู่ สุสาน คูและคลอง สระน้ำและถนน ปรับภูมิทัศน์ให้กลมกลืนกับบริบทเป็นอัตลักษณ์ชุมชนโบราณ เร่งฟื้นฟูและยกระดับประเพณีท้องถิ่นให้เป็นงานเอกลักษณ์ทางวัฒนธรรม ในแนววิถีพอเพียงและคงไว้ซึ่งมิติวัฒนธรรมชุมชน พัฒนาป่าเป็นแหล่งเรียนรู้ การผลิตข้าวอินทรีย์และแปรรูปข้าว ผ้าไหมให้ได้มาตรฐาน ด้านการบริหารจัดการ เร่งโอนภารกิจการดูแลรักษาโบราณสถานให้กับองค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น แต่งตั้งเจ้าหน้าที่การท่องเที่ยว ประชาคมสร้างกระบวนทัศน์พัฒนาการท่องเที่ยวชุมชน ส่งเสริมองค์กรชาวบ้านให้มีส่วนร่วมและมีความเข้มแข็งในการจัดการท่องเที่ยว สร้างเครือข่ายการท่องเที่ยวทั้งภาครัฐและเอกชน

พัฒนาบุคลากรโดยการอบรม ศึกดูงาน การเรียนรู้ท้องถิ่น ประชาสัมพันธ์และจัดทำแผนแม่บทพัฒนาการท่องเที่ยว

โดยสรุป ผลการวิจัยแนววัฒนธรรมชุมชนครั้งนี้ เป็นข้อมูลพื้นฐานสำคัญและเป็นประโยชน์สำหรับภาครัฐและหรือเอกชนที่จะใช้เป็นแนวทางการพัฒนาให้เป็นวิถีของชุมชน โดยนำทรัพยากรรากเหง้าทางวัฒนธรรมสู่กระบวนการสร้างสำนึกร่วม เพื่อพัฒนาเศรษฐกิจ สังคม การเมือง วัฒนธรรมและสิ่งแวดล้อมให้มั่นคงยั่งยืนสืบไป

อำนาจ ถามะพันธ์. <u>การศึกษาแนวทางพัฒนาเครื่องดนตรีพื้นบ้านอีสาน : โหวด.</u> วิทยานิพนธ์ ศป.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2555.

การวิจัยนี้ มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาเทคนิควิธีการทำโหวดและเป่าโหวดในภาคอีสาน และเพื่อศึกษาหาแนวทางการพัฒนาจากข้อดีและข้อด้อยของโหวดแบบต่างๆ ในภาคอีสาน มีพื้นที่ศึกษาในจังหวัดร้อยเอ็ดและนครพนม โดยใช้ระเบียบวิธีวิจัยเชิงคุณภาพ

ผลการศึกษาพบว่า แหล่งที่อยู่ของช่างทำโหวดในภาคอีสานนั้น มีอยู่สองแหล่งใหญ่คือจังหวัดร้อยเอ็ดและนครพนม มีช่างทำโหวดฝีมือดีและมีชื่อเสียงจำนวน 4 คน คือ นายทรงศักดิ์ ประทุมสินธุ์ นายบัญชา ชอบบุญ นายสมภาร แวงคำ และนายคำมูล ขาวลาจันทร์ ซึ่งในแต่ละช่างมีเทคนิควิธีการทำโหวดที่คล้ายคลึงและแตกต่างกัน ขึ้นอยู่กับปัจจัยทางด้านวัสดุที่หาได้ตามท้องถิ่น หรือซื้อจากแหล่งอื่น ส่วนเครื่องมือช่วยในการทำโหวดขึ้นอยู่กับความถนัดของแต่ละช่าง ปัจจัยเหล่านี้ทำให้เกิดผลต่อรูปลักษณ์ทางเสียงและทางกายภาพของโหวด ส่วนในทางการเป่าโหวดนั้นลำดับแรกต้องยืนหรือนั่งให้ลำตัวตรง ใช้มือข้างที่ถนัดจับโหวดโดยใช้นิ้วทั้งสี่จับส่วนปลายโหวด และใช้นิ้วหัวแม่มือดันตัวโหวดไว้ จากนั้นนำโหวดรองใต้ริมฝีปากโดยให้โหวดทำมุม 45 องศากับลำตัว เป่าลมออกจากปอดในลักษณะคล้ายกับการผิวปาก แล้วหมุนโหวดไปตามทำนองเพลงที่บรรเลง จากการศึกษาพบทั้งข้อดีและปัญหาของโหวดที่ใช้ในปัจจุบัน ปัญหาที่พบคือ ขาดที่เก็บบรรจุที่ดี โหวดระดับเสียงเปลี่ยนหากสภาพอากาศเปลี่ยน โหวดเมื่อนำไปบรรเลงกับดนตรีตะวันตกพบว่ามีปัญหาด้านระดับเสียง ลำบากในการปรับระดับเสียง ลูกของโหวดมีความเปราะบางแตกง่าย ไม่ทนต่อสภาพอากาศและแมลงกัดแทะ นอกจากนี้ยังพบว่ามีปัญหาด้านการเลือกไม้กู่แคนและขี้สูด เพื่อนำมาผลิตโหวด จากปัญหาดังกล่าวได้นำมาเป็นแนวทางพัฒนาโหวดต้นแบบขึ้น แล้วนำโหวดต้นแบบให้ศิลปินโหวดที่มีความชำนาญตรวจและพิจารณา ซึ่งการวิจัยพบว่าสามารถแก้ไขปัญหาของโหวดได้เป็นอย่างดี

**อำนาจ สุขพิพัฒน์. <u>ประเพณีทอดข้าวสาร : การศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนากระบวนการ</u>
จัดการประเพณีบุญทอดข้าวสาร โดยการมีส่วนร่วมของชุมชน อำเภอศรีสมเด็จ จังหวัด
ร้อยเอ็ด. วิทยานิพนธ์ ศศ.ม. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.**

การวิจัยครั้งนี้ มีความมุ่งหมาย 3 ประการคือ 1) เพื่อศึกษาประวัติความเป็นมาเกี่ยวกับประเพณีบุญทอดข้าวสาร 2) เพื่อศึกษาสภาพปัจจุบันปัญหากระบวนการจัดการประเพณีบุญทอดข้าวสาร และ 3) เพื่อศึกษาแนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาประเพณีการทำบุญทอดข้าวสาร ของชาวอำเภอศรีสมเด็จ จังหวัดร้อยเอ็ด โดยใช้รูปแบบการวิจัยเชิงคุณภาพ กลุ่มตัวอย่างที่ใช้ในการศึกษา ได้แก่ กลุ่มผู้รู้ กลุ่มผู้นำชุมชน และกลุ่มทั่วไป ประกอบด้วย พ่อค้า ประชาชน ในอำเภอศรีสมเด็จ และนักแสวงบุญ ตลอดจนนักท่องเที่ยว รวมทั้งหมด 70 คน ระยะเวลาทำการวิจัย เริ่มจากเดือนเมษายน 2553 ถึงเดือนเมษายน 2554 เก็บรวบรวมข้อมูลโดยการสำรวจ การสังเกต และการสัมภาษณ์ วิเคราะห์ข้อมูล โดยการจำแนกประเด็นตามความมุ่งหมายของการวิจัย ใช้เทคนิคตรวจสอบข้อมูลแบบสามเส้า นำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัย พบว่า ประวัติความเป็นมาของประเพณีบุญทอดข้าวสาร ได้สืบทอดมาจากบรรพบุรุษ โดยการนำข้าวสารไปทอดถวายพระที่วัดในหมู่บ้าน และวัดที่มีเจ้าคณะตำบลอยู่จำพรรษา เพื่อเป็นการคารวะพระเถระผู้ใหญ่ เป็นกิจของสงฆ์เรียกว่า พิธีสามีจิกรรม และยังมีการสวดสรภัญญะเป็นการเสพงัน ซึ่งประเพณีดังกล่าว มีการจัดขึ้นในช่วงเทศกาลเข้าพรรษา เป็นเวลา 3 เดือน ปัจจุบันได้พัฒนามาจัดรวมกันทุกหมู่บ้านในรูปแบบการมีส่วนร่วมของชุมชน โดยการนำข้าวสารไปทอดถวายให้ครบทุกวัดในเขตพื้นที่อำเภอศรีสมเด็จ ซึ่งทุกหมู่บ้านจะได้เป็นเจ้าภาพจัดงานอย่างทั่วถึง

ปัญหาปัจจุบัน พบว่า การจัดงานประเพณีแบบเปลี่ยนกันเป็นเจ้าภาพ ทำให้เกิดช่องว่างระหว่างชุมชน เพราะชุมชนขนาดใหญ่และชุมชนขนาดเล็ก ความพร้อมมีไม่เท่ากัน ชุมชนขนาดเล็กจำนวนประชากรมีน้อย แต่งบประมาณค่าใช้จ่ายต้องใช้มากเท่ากัน จำเป็นต้องขอความร่วมมือชุมชนอื่น ทั้งในด้านสิ่งของเครื่องใช้ และบุคลากรในการเตรียมงาน เป็นผลกระทบนำมาแห่งปัญหาสร้างความแตกแยกในสังคม ซึ่งจะต้องหาทางแก้ไข เพื่อให้การจัดประเพณีบุญทอดข้าวสารอันเป็นประเพณีประจำท้องถิ่น ของชาวอำเภอศรีสมเด็จ เป็นไปอย่างราบรื่น

แนวทางการอนุรักษ์และพัฒนาโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน พบว่า ได้รับความร่วมมือจากทุกภาคส่วนในการบริจาคข้าวสาร ปัจจัยไทยธรรม การเข้าร่วมพิธีกรรมและกิจกรรมการประกวดสรภัญญะ โดยมุ่งเน้นการอนุรักษ์ประเพณีพิธีกรรมแบบดั้งเดิม และพัฒนาให้เหมาะสมกับกาลเวลา ทั้งนี้บนพื้นฐานภูมิปัญญาพื้นบ้านของบรรพบุรุษ

โดยสรุป ความเชื่อ ความศรัทธาเกี่ยวกับประเพณีพิธีกรรมการทำ เป็นมูลเหตุนำมาของการอนุรักษ์และพัฒนาการทำบุญทอดข้าวสาร เพื่อให้เป็นบุญประเพณีประจำท้องถิ่นของอำเภอศรีสมเด็จ ทำให้

มีแหล่งเรียนรู้ สามารถพัฒนาเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงวัฒนธรรม สร้างเศรษฐกิจ รายได้ เกิดมูลค่าเพิ่มเป็นประโยชน์แก่สังคมต่อไป

อำไพพิศ เกตุวงศ์. <u>สวนสมุนไพรในโรงเรียน : การพัฒนามาตรฐานโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน</u>. วิทยานิพนธ์ ปร.ด. มหาสารคาม : มหาวิทยาลัยมหาสารคาม, 2554.

ทรัพยากรป่าไม้มีความสำคัญต่อการดำรงชีวิตมนุษย์ทั้งทางตรงและทางอ้อม โดยเฉพาะสมุนไพรนานาชนิดป่าไม้จึงเป็นแหล่งสมุนไพรที่สำคัญที่สามารถปลูกทดแทนหรือเพิ่มพูนขึ้นใหม่ได้ แต่ปัจจุบันจำนวนประชากรของโลกเพิ่มขึ้น มีการตัดไม้ทำลายป่า การใช้ประโยชน์ที่ดินอย่างกว้างขวาง ส่งผลกระทบต่อมนุษย์และสิ่งแวดล้อม ทำให้สมุนไพรลดจำนวนลง การวิจัยครั้งนี้เป็นการพัฒนามาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนเป็นการวิจัยเชิงคุณภาพ มีความมุ่งหมายเพื่อสร้างและพัฒนามาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียน เพื่อรับรองมาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนและศึกษาผลการรับรองมาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนที่มีต่อชุมชน ผู้วิจัยทำการเก็บรวบรวมข้อมูลภาคสนามในพื้นที่วิจัย 3 จังหวัด คือ จังหวัดกาฬสินธุ์ จังหวัดมหาสารคาม จังหวัดร้อยเอ็ด กลุ่มตัวอย่างประกอบด้วย กลุ่มผู้รู้ (Key Informants) จำนวน 15 คน กลุ่มผู้ปฏิบัติการ 27 คน กลุ่มผู้เกี่ยวข้อง 10 คน เลือกกลุ่มตัวอย่างแบบเจาะจง (Purposive Sampling) ได้กลุ่มตัวอย่าง ทั้งสิ้น 52 คน เครื่องมือที่ใช้ในการเก็บรวบรวมข้อมูล ได้แก่ แบบสำรวจ แบบสัมภาษณ์แบบมีโครงสร้างและไม่มีโครงสร้าง (Structured and Non-Structured Interview) และแบบสนทนากลุ่ม รวบรวมข้อมูลจากเอกสาร และศึกษาจากภาคสนาม ระยะเวลาระหว่างเดือนพฤศจิกายน 2553 ถึง เดือนพฤษภาคม 2554 ตรวจสอบข้อมูลโดยใช้เทคนิคการตรวจสอบแบบสามเส้า และนำเสนอผลการวิจัยโดยวิธีพรรณนาวิเคราะห์

ผลการวิจัยพบว่า การสร้างและพัฒนามาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียน ปรากฏว่าการมีส่วนร่วมนักเรียนและประชาชนในพื้นที่มีส่วนร่วมในการอนุรักษ์พืชสมุนไพร เป็นแหล่งขยายพันธุ์พืชสมุนไพรชนิดต่างๆ มีสมุนไพรสำหรับนักเรียนและประชาชนในพื้นที่ใช้ในการรักษาโรค มีความหลากหลายทางชีวภาพในพื้นที่เพิ่มมากขึ้น และเป็นแหล่งศึกษาสมุนไพรชุมชนต่าง ๆ ในท้องถิ่น กระบวนการสร้าง และการพัฒนาสวนสมุนไพรในโรงเรียน ได้พัฒนาจากกระบวนการแต่ละขั้นตอนอย่างเป็นระบบ มี 4 ด้าน คือ ด้านการบริหารจัดการ ด้านการจัดการเรียนรู้ ด้านคุณภาพผู้เรียน และด้านการจัดสวนสมุนไพร ได้มาตรฐานการดำเนินงานสมุนไพรในโรงเรียน 6 มาตรฐาน คือ มาตรฐานที่ 1 โรงเรียนมีนโยบาย และการบริหารงานด้านสมุนไพร มาตรฐานที่ 2 โรงเรียนส่งเสริมความสัมพันธ์กับชุมชนในการพัฒนาสวนสมุนไพรในโรงเรียน มาตรฐานที่ 3 โรงเรียนมีการจัดการเรียนรู้สอดคล้องกับหลักสูตรสมุนไพร มาตรฐานที่ 4 ผู้เรียนมีความรู้ความเข้าใจ มีทักษะและประยุกต์ใช้ความรู้ด้านสมุนไพร มาตรฐานที่ 5 ผู้เรียนตระหนักในคุณค่าการอนุรักษ์และพัฒนาภูมิปัญญาด้านสมุนไพรอย่างยั่งยืน และมาตรฐานที่ 6 โรงเรียนมีการจัดสภาพแวดล้อมอย่างเป็น

ระบบตามความเหมาะสม ได้พัฒนาตัวบ่งชี้ จำนวน 21 ตัว และได้พัฒนาเกณฑ์การประเมินตัวบ่งชี้ และเกณฑ์การพัฒนามาตรฐานในแต่ละมาตรฐานด้วย

การรับรองมาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนโดยการมีส่วนร่วมของชุมชน ปรากฏว่าโรงเรียนมีการจัดกิจกรรมศึกษาภูมิปัญญาด้านสมุนไพร ในรูปแบบต่าง ๆ ทั้งนี้ กิจกรรมของโรงเรียนเป็นเป้าหมายของการพัฒนาเพื่อให้ผู้เรียนมีพฤติกรรมในการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยทั่วไปการจัดการด้านสมุนไพรในโรงเรียนขึ้นอยู่กับการบริหารจัดการการจัดการเรียนรู้คุณภาพผู้เรียน และการมีส่วนร่วมของชุมชน เพื่อให้โรงเรียนมีแนวทางในการสร้างจิตสำนึกและพัฒนานักเรียนในด้านการอนุรักษ์ภูมิปัญญาท้องถิ่นด้านสมุนไพร จึงได้จัดทำมาตรฐานการดำเนินงานสวนสมุนไพรในโรงเรียนขึ้น

ผลการรับรองมาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนที่มีต่อชุมชน การศึกษาผลการรับรองมาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนที่มีต่อชุมชน พื้นที่ทั้ง 9 โรงเรียน ได้ทำการรวบรวมพืชสมุนไพรที่เป็นประโยชน์ต่อนักเรียนและสะดวกต่อการนำไปใช้มาไว้ในโรงเรียน พืชส่วนมากเป็นพืชที่มีในท้องถิ่น ง่ายต่อการเพาะปลูก และเข้ากับสภาพดินฟ้าอากาศ และพืชส่วนมากที่ปลูกเป็นพืชที่สามารถนำมาประกอบอาหารได้

โดยสรุปการพัฒนามาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนได้พัฒนาขึ้นให้สามารถนำมาใช้ประโยชน์ในการดำเนินงานและการสร้างมาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนได้อย่างมีประสิทธิภาพ ทำให้ได้มาตรฐานสวนสมุนไพรในโรงเรียนที่เป็นสากล และสอดคล้องกับบริบทของชุมชน สถานศึกษาจะได้รับการรับรองมาตรฐานและมีเครื่องหมายรับรองและเป็นการรักษามาตรฐานที่ปลอดภัยต่อสุขภาพและสิ่งแวดล้อม ทำให้เกิดการพัฒนาแบบยั่งยืนในชุมชน ไม่ทำลายสิ่งแวดล้อม มีการใช้ทรัพยากรร่วมกัน และเกิดการรวมกลุ่มเพื่อสร้างประโยชน์แก่ชุมชนและผลการวิจัยสามารถนำไปสู่การกำหนดนโยบายการบริหารด้านต่างๆ เช่น การประกันคุณภาพการศึกษาที่มีประสิทธิภาพ ด้านการพัฒนาหลักสูตร และการวางแผนขยายเครือข่ายในชุมชนจังหวัด ภูมิภาค และระดับประเทศ เพื่อส่งเสริมให้เกษตรกรเกิดการรวมกลุ่มอันจะส่งผลให้เกิดการพัฒนาอย่างยั่งยืนต่อไป